T.C.

BATMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL İLE ÇAĞDAŞ ARASINDA KALMIŞ BİR KURUM: DARÜ'L-FÜNÛN

İlyas KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Fahri ÖZTEKE

Aralık-2020

BATMAN

Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

İlyas Kaya tarafından hazırlanan **“Geleneksel ile Çağdaş Arasında Kalmış Bir Kurum: Darü’l-fünûn”** adlı tez çalışması 30/11/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Başkan Dr. Öğretim Üyesi Fahri ÖZTEKE	……..
Danışman Dr. Öğretim Üyesi Fahri ÖZTEKE	……..
Üye Doç. Dr. Selman YAŞAR	……..
Üye Doç. Dr. Oktay BOZAN	……..

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ
SBE Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

İlyas KAYA

30.10.2020

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GELENEKSEL İLE ÇAĞDAŞ ARASINDA KALMIŞ BİR KURUM: DARÜ'L-FÜNÛN

İlyas KAYA

Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Fahri ÖZTEKE

Yıl: 2020, 186 Sayfa

Jüri
Dr. Öğretim Üyesi Fahri ÖZTEKE
Doç. Dr. Selman YAŞAR
Doç. Dr. Oktay BOZAN

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi ile eğitimde başlayan modernleşme hareketleriyle birlikte askeri eğitim veren okulların dışında sivil eğitim kurumları da açılmaya başlamıştır. Özellikle yükseköğretim alanında medreselerin işlev kaybetmesi, eğitimde yeni arayışlara neden olmuştu. Devrin şartları gereği Fransa ile yakınlaşan Osmanlı devlet adamları, Fransa'daki eğitim sistemini Osmanlı eğitim sistemine uyarlamaya çalışmışlardı. Bunun sonucunda medreseler dışında yükseköğretim alanında eğitim verecek olan Darü'l-fünun fikrinin oluşmasına zemin hazırlamıştı. Türkiye'deki modern üniversitelerin temeli sayılan Darü'l-fununun 1863 yılında başlayan serüveni, 1900 yılına kadar devam etmiş. Bu süreç içerisinde üç defa açılıp kapanmıştı. Bu tarihten sonra devrin siyasi şartlarına göre şekillenen Darü'l-fünun, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar intikal etmişti. Araştırmamızda Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Darü'l-fununun modernleşme serüveni ele alınmış, Atatürk devrimleri sırasında Darü'l-fununun nasıl bir bakış açısına sahip olduğu ve devrimlere olan katkısı ele alınarak İstanbul Üniversitesinin temel oluşum noktası çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Darü'l-fünun, Devrimler, Modernleşme, Üniversite, Üniversite Reformu.

ABSTRACT

MS THESIS

AN INSTITUTION BETWEEN TRADITIONAL AND CONTEMPORARY: DARÜ'L-FÜNUN

İlyas KAYA

Batman University İnstitute Of Social Sciences Department Of History

Advisor: Dr. Fahri ÖZTEKE

Year: 2020, 186 Pages

Apart from the schools providing military education, the modernization movements that started in education with the Tanzimat period in the Ottoman State started to open civilian educational institutions. Especially in the field of higher education, the loss of function of the madrasas caused new searches. Ottoman statesmen who converged with France in accordance with the conditions of the period tried to adapt the education system in France to the Ottoman education system. As a result, Darü'l-fünun, which will provide education in the field of higher education apart from madrasahs in higher education, has paved the way for the formation of the idea of Darü'-fünun. Considered the foundation of modern university Darü'l-fünûn's adventure began in 1863 in Turkey has resulted in the opening and closing three times until 1900. Darü'l-fünun, which was shaped according to the political conditions of the period after this date, was inherited until the Republican era. Research has discussed the modernization adventure to Darü'l-fünûn Turkey from the Ottoman Republic during Atatürk's revolutions Darü'l-fünûn an overview of how to have open and taking over the contributions to the revolutionary base formation point of the Istanbul University was tried to be solved.

Keywords: Atatürk, Darü’l-fünun, Modernization, Revolutions, University Reform, University.
.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türk eğitim tarihi açısından yükseköğretim alanında modernleşme adına Darü'l-fununun önemi ve geçirdiği tarihsel süreç ele ile Cumhuriyet tarihimizin ilk modern üniversitesi sayılan İstanbul Üniversitesinin kuruluş serüveni ele alınmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı Klasik Dönem eğitim kurumlarına değinilerek Tanzimattan hemen önce kurulan Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Mülkiye hakkında bilgi verilerek eğitim modernleşmesi adına bu okulların önemlerine ve ileride Dar'ül-fununa olan etkilerinden bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti'nde bir Darü'l-fünun açma fikrinin çıkış noktası hakkında bilgi verilerek, 1900 yılına kadarki süreçler ele alınmıştır. İkinci bölümde Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın getirdiği ağır koşullar karşısında Darü'l-fünundaki değişimler konu edinilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte gelen özgürlük ortamının kız öğrencilere yükseköğretim yolunu açmıştı. Atılan bu adımla karma eğitime gidiş süreci değerlendirilmiştir. Milli Mücadele Dönemi'nde Darü'l-fünun, Osmanlı Hükümetinin aksine her fırsatta Ankara'daki hareketi desteklemişti. Darü'l-fünun grevi sonrası Ankara ile gelişen ilişkiler daha sonraları Cumhuriyet yönetimin Darü'l-fünun hakkında olumlu bir düşünceye sahip olmasına neden olmuştu.

Üçününcü ve son bölümde Cumhuriyetin ilanı ile beraber yapılan devrimlere Darü'l-fununun katkısı ve bakış açısı araştırılmıştır. Özellikle devrimler ve bilimsel araştırma ortaya koyamama noktasında büyük eleştiriler alan Darü'l-fünun için ıslah fikri güç kazanmış ve İsviçre'den Albert Malche getirilerek Darü'l-fünun hakkında rapor hazırlatılmıştı. A. Malche'nin hazırladığı rapor sonrası Cumhuriyet yönetimi tarafından ilk adımlar atılmıştı. Üniversite reformu için A. Malche tarafından hazırlanan raporun ne kadar dikkate alındığı tartışma konusudur. Özellikle İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun ilan edilen kadroda yer almaması ve A. Malche'nin bile bu karar hakkındaki görüşleri, yeni üniversitenin ilan edilen kadrosunun oluşturulurken eğitimden çok siyasi kararların etkili olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır. Üniversite reformu ile beraber ülkemizdeki üniversitelerin temeli sayılan İstanbul Üniversitesinin kuruluşu tamamlanmıştır. Sonuç kısmında ise çalışmanın kısa bir özet ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışmanın genelinde Osmanlı yöneticilerinin donanımlı devlet memuru yetiştirme ve Avrupa'daki gelişmelere ayak uydurabilme amacı ile eğitim alanında attıkları modernleşme adımları ile Türk eğitim sisteminde bir yükseköğretim anlayışının

oluşmasına zemin hazırlayan gelişmeler konu edinilmiştir. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde eğitim alanında atılan bu adımlar Atatürk Türkiye'sine donanımlı bir yönetici ve eğitim ordusu bırakmıştı. Cumhuriyet Dönemi devrimlerinin çoğu bu camia tarafından gerçekleştirilmiştir. 1933 yılında yapılan üniversite reformu dahi yabancı bilim uzmanlarına danışılmasına rağmen bu devrim Türk uzmanlar tarafından yapılmıştı. Günümüz Türkiye'sindeki modern üniversitelerinin temelini oluşturan İstanbul Üniversitesinin oluşum sürecinde Dar'ül-fununun etkisi ve geçirdiği modernleşme safhalarının etkisini göz ardı etmek ise en büyük hata olacaktır. Çalışma da Dar'ül-fünun ve Yükseköğretim anlayışının oluşumundaki etkisi irdelenmiş ve günümüz İstanbul Üniversitesinin oluşumu ele alınarak günümüz yükseköğretim kurumlarının oluşmasında mihenk taşı olan İstanbul Üniversitesinin kuruluşu ve ilk on yıllık serüveni kısaca açıklanmıştır.

Lisans eğitimimden itibaren eğitimim adına maddi manevi yanımda duran ve hazırladığım çalışmamda emeği çokça geçen değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Fahri ÖZTEKE'ye teşekkür ediyorum. Çalışmamı okuyarak tavsiyelerde bulunan Dr. Öğretim Üyesi Canan Sarıyar SEZAN'a katkıları için müteşekkirim. Ayrıca çalıştığım sağlık kuruluşunda birim sorumlum olan Orhan AYDIN'a, Zeynep ŞAHİN'e, teknik konularda bana yardımcı olan bilgisayar öğretmeni Nazlı DEMİR'e ve eğitim bilimleri hakkındaki bilgileriyle her zaman bana yol gösteren Tarih öğretmeni Ayşe BALTA'ya minnet ve şükranlarımı ifade etmek istiyorum.

İlyas KAYA

BATMAN-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **X**
GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM

1. OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM ÖĞRETİM VE DARÜ'L-FÜNÛNUN KURULMASI..... **5**

1.1. Darü'l-fünûn Kurulma Teşebbüsleri 10
1.1.1.Dar'ül-fünûnun Kuruluşu 10
1.1.2. Darü'l-fünûn –ı Osmanî (1870-1873)……..…17
1.1.2.1. 1869 Ramazan'ında Darü'l-fünûn –ı Osmanîde Sivil Dersler …...…..19
1.1.2.2. Darü'l-fünûn -ı Osmanîde Okutulan Dersler…….……...….….23
1.1.2.3. Darü'l-fünûn -ı Osmanînin Resmi Açılış Töreni.……...……...…....25
1.1.2.4. Darü'l-fünûn -ı Osmanîde 1870 Ramazanındaki Sivil Dersler….…….27
1.1.2.5. Cemaleddin Afgani Olayı…….…….……..……...28
1.1.2.6. Darü'l-fünûn -ı Osmanînin İkinci Ders Yılı……..……...…..30
1.1.2.7. Darü'l-fünûn -ı Osmanînin Kapanması……..……....…..….32
1.1.3. Darü'l-fünûn -ı Sultani (1874-1881)……...…….…..……34
1.1.3.1. Darü'l-fünûn -ı Sultaninin Açılışı...……...…...….....36
1.1.3.2. Darü'l-fünûn -ı Sultanide Verilen Dersler……..…….....37
1.1.3.3. Darü'l-fünûn -ı Sultaninin Kapanması……..…….38
1.2. Darü'l-fünûn -ı Şahane (1900-1908)……..……....….....39

II. BÖLÜM

2. II. MEŞRUTİYET VE MİLLİ MÜCADELE DÖNEMLERİNDE DARÜ'L-FÜNÛN…….……..……....44

2.1. II. Meşrutiyet Dönemi İlk Gelişmeler ve Değişiklikler….……...……44

2.1.1. İttihat ve Terakinin Dar'ül-fünûna Bakışı…….……..……...47
2.2. Maarif Nazırı Emrullah Efendi Dönemi'nde Darü'l-fünûn -ı Osmani……..……49
2.2.1. Darü'l-fünûn Marşı……..……...54
2.3. İnâs Darü'l-fünûnu……....……...……56
2.3.1. Hanımlara Mahsus Serbest Derslerin Başlaması……..……..56
2.3.2. İnâs Darü'l-fünûnun Açılması……...…….….…57
2.3.3. İnâs Darü'l-fünûnu Öğretim Kadrosu ve Ders Programları……58
2.3.4. İnâs Darü'l-fünûnun Karma Eğitime Katkıları…….....…….…62
2.4. Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Darü'l-fünûn-i Osmanî…… 64
2.5. Darü'l-fünûnda Yabancı Uyruklu Öğretim Üyeleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri……...……....65
2.6. Ulusal Direniş Yıllarında Darü'l-fünûn-ı Osmanî……...……68

III. BÖLÜM

3. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE DARÜ'L-FÜNÛN (1923-1933) 74

3.1. Cumhuriyet Dönemi'nde Darü'l-fünûnda Meydana Gelen Gelişmeler 74
3.2. Atatürk'ün Darü'l-fünûna Bakışı ..... ….82
3.2.1. Darü'l-fünûnun Atatürk Devrimlerinde Tutumu…….….82
3.2.2. Reform Öncesi Darü'l-fünûn ve Reform Hazırlıkları……..……..…85
3.2.3. Albert Malche Raporu ve Önerileri…….....……..……87
3.2.4. Darü'l-fünûnun İlgası ve İstanbul Üniversitesinin Kurulması……..…..93

SONUÇ……...…….118
KAYNAKÇA 123
EKLER 135
ÖZGEÇMİŞ 177

KISALTMALAR

a.g.e : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

ATAM: Atatürk Araştırma Merkezi

DABCA: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BEO: Babıâli Evrak Odası

Bkz.: Bakınız

C: Cilt

CEO: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

DABCOA: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

Çev. : Çeviren

Edit: Editör

Haz. : Hazırlayan

İ. MM: İrâde Meclis-i Mebusan

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MEBİA: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi

MF. ALY: Maârif Nezâreti Tedrisât-ı Âliye Dâiresi

MMZC: Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi

S: Sayı

s: sayfa

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TBMMZC: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

TTK: Türk Tarih Kurumu

Y. EE: Yıldız Esas Evrâkı

YKY: Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

İlkel toplumlardan beri var olan öğrenme içgüdüsü sonucu ortaya çıkan bilgi birikimini topluma yayma düşüncesi, eğitim olgusunun toplumlar için bir zorunluluk hali almasına neden olmuştu. İlk zamanlar var olan bilgi birikimi informel eğitim ile kuşaktan kuşağa aktarıldı. İnformel eğitim, zaman geçtikçe bilgi birikiminin niceliğinin ve niteliğinin değişmesi ile toplumun ihtiyacını karşılayamaz hale gelince eğitimde kurumsallaşma başlamış ve formel eğitim insan hayatında yerini almıştı.

Eğitimin bir kurum olarak insan hayatına girmesi, toplumun bütün birikimleri rasyonel yaklaşımlarla kuşaktan kuşağa aktarılmasına vesile olmuştu. Eğitimin kurumsallaşmasıyla beraber toplum yapısını koruyan statik yaklaşım ile daima değişmeyi konu edinmiş olan dinamik yaklaşım arasında bir denge kurulmuş ve uygarlıkların ortaya çıkmasıyla her medeniyetin kendisine özgü eğitim sistemleri de oluşmuştu.

Türk eğitim sistemine bakıldığında ilk Türk Devletlerinde yaygın eğitim biçiminde toplumsal, dini askeri ve mesleki eğitim verilmekle beraber, İslamiyet'in kabulü ile yükseköğretim düzeyinde eğitim veren medreseler kurulmuştu. Selçuklu mirası üzerine kurulan Osmanlı Devleti'nde kurumsal eğitime önem verilmiş ve buna yönelik adımlar atılmıştı. 18. yüzyıl'ın sonlarına doğru Osmanlı eğitim kurumlarında pozitif bilimlerin ihmal edilmesi ile birlikte bütün alanlarda olduğu gibi eğitimde de bir ilerleme sağlanamamıştı. Tanzimat Dönemi'ne gelindiğinde ise yenilik taraftarı Osmanlı devlet adamları tarafından eğitimin modernleşmesi adına Batı'daki eğitim kurumları örnek alınarak yeni eğitim kurumları açılmıştı. İdari alanda hizmet edilmesi düşünülen bu kurumların en önemlileri Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Harbiye, Mekteb-i Mülkiye ve Darü'l-fünûndur. Tanzimat Dönemi'nde açılan Darü'l-fünûn, çalışmamızın temel taşını oluşturmaktadır. Özellikle modernleşme adına 1863 yılından itibaren geçirdiği evreler, günümüz üniversitelerin temeli sayılan ve modern anlamdaki ilk üniversitemiz olan İstanbul Üniversitesinin açılmasına kadarki modernleşme adımları ve bunun önemine değinilmiştir. Çalışmada ilk olarak Osmanlı Devleti'ndeki eğitim kurumlarına kısaca değinilerek Darü'l-fünûn gibi modern yapıdaki bir yükseköğretim kurumunun gerekliliği üzerinde durulmuştur. 1863,1870 ve 1874 yıllarında üç defa açılıp kapanan Darü'l-fünûn, 1900 yılında tekrar açılmış ve 31 Temmuz 1933 tarihinde ilga edilene kadar eğitim hayatını sürdürmüştü. 13 Ocak 1863 tarihinde halka açık konferans şeklinde Darü'l-fünûn, Nuri Paşa Konağı içinde açılmış ve ilk ders Kimyager

Derviş Paşa tarafından verilmişti.[1] Ancak Nuri Paşa Konağı'nın 1865 yılında yanması sonucu Darü'l-fünûnda süresiz bir şekilde derslere ara verilmiş ve böylece ilk Darü'l-fünûn denemesi başarısız olmuştu. Fransa Eğitim Bakanı Victor Duruy tarafından Osmanlı eğitim sistemi için hazırlanan eğitim taslağı, Osmanlı Devleti tarafından temel alınarak Maarif-i Umumiye Nizamnamesi hazırlanmış, 1 Eylül 1869 tarihinde yürürlüğe giren bu nizamname ile de Osmanlı eğitim sistemi üzerinde Fransız etkisi artmıştı. Nizamnamede Darü'l-fünûn ile ilgili 51 maddenin medreseler ile ilgili kısımdan ayrı tutulması ile Osmanlı Devleti'nde resmen iki yapılı eğitim sistemi tescillenmişti.[2] 20 Şubat 1870 tarihinde açılan Darü'l-fünûn-i Osmanî, Cemaleddin Afgani olayı sonrası medrese çıkışlı gelenekçiler ile yenileşme taraftarı devlet adamları arasındaki gerilimi somut bir şekilde ortaya çıkarmış ise de Darü'l-fünûn başarıya ulaşamamış ve kapanmıştı.

İlk iki Darü'l-fünûn teşebbüslerinin başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen Tanzimat Dönemi yenilik taraftarı devlet adamlarında bir Darü'l-fünûn açma fikri hep canlı kalmıştı. Fransız yanlısı politikaları ile bilinen Ali ve Fuat Paşaların etkisi ile Maarif Nazırı Savfet Paşa tarafından Mekteb-i Sultani müdürü Sava Paşa'ya okul bünyesinde bir Darü'l-fünûn açma görevi verilmişti. Mekteb- Sultani bünyesinde açılan Darü'l-fünûn-ı Sultani, Hukuk, Mülkiye-Mühendis ve Edebiyat olmak üzere üç şube halinde açılmıştı. Müdürlüğüne sonradan Ali Suavi'nin getirilmesi ile disiplinsizlikler artmış, Çırağan Vakası sonrası eğitime ara verilmişti. 93 Harbi sonrası yaşanan mali sıkıtlar yüzünden Darü'l-fünûn-ı Sultani de kapanmıştı.

Tanzimat Dönemi'nde yenilikçi devlet adamlarının uğraşları sonucu üç defa kapanıp açılan Darü'l-fünûn, Meşrutiyet Dönemi'nde tekrardan açılmıştı. 1900 yılında Said Paşa'nın raporu doğrultusu açılan Darü'l-fünûn-ı Şahane, Fransız üniversiteleri örnek alınarak üç şube ile açılmış ve zamanla şube sayısını beşe yükselterek Avrupai tarzda bir üniversite halini almıştı. Ayrıca 11 Ekim 1911 tarihli Dar'ül-fünûn Nizamnamesi ile Darü'l-fünûn özerk bir yapıya kavuşmuş ve Darü'l-mesai adı ile enstitüler kurulmuştu. *"Tuba Ağacı Nazariyesi"* ile bilinen ve dönemin Maarif Nazırı olan Emrullah Efendi'nin Darü'l-fünûnun modernleşmesi ve eğitim kalitesinin artması için İhtiyat Sınıfı denilen hazırlık sınıfları açmıştı. Yabancı dil konusunu da önem veren Emrullah Efendi Darü'l-fünûn bünyesinde bir de Elsine[Diller] Şubesi açmıştı. Darü'l-

---

[1] M. Ali Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, Hazırlayan: Aykut Kazancıgil, Kitabevi, İstanbul 2007, s. 7.

[2] Ekmeleddin İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", **Belleten,** Türk Tarih Kurumu (TTK), Ankara 1990, C. LIV, S. 210, s. 713.

fünûnun modernleşmesi adına adımlar atan Emrullah Efendi, Darü'l-fünûn ülkemize kurumsallaşması ve Avrupa tarzı bir yüksekokul olma özelliğini kazanmasında büyük rol oynamıştı.[3] Meşrutiyet ile beraber kız öğrencilerin eğitim için İnas (Kadın) İdadi ve Sultanileri açılmıştı. Bununla birlikte artan kadın öğretmen ihtiyacını karşılama düşüncesi kız öğrencilere yükseköğretime giden yolun kapılarını açmıştı. Dar'ül-fununda *"Hanımlara mahsus serbest dersler"* adı ile başlayan yükseköğretim hakkı, 12 Eylül 1924 tarihinde İnas (Kadın) Darü'l-fünûnu adı altında bir yükseköğretim kurumun açılmasıyla sonuçlanmıştı. İnas Darü'l-fünûnun açılması sonrası gerek hükümet nezdinde gerekse basında karma eğitim tartışmaları başlamış ve 1922 yılında gelindiğinde Türkiye'de karma eğitime geçilmişti.

Milli Mücadele ve Mütareke Dönemlerinde savaşın getirdiği zorlu koşullar nedeniyle Darü'l-fünûn kendisinden bekleneni verememişti. Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlı kurumları tek tek kapatılırken, Darü'l-fünûna dokunulmamış hatta Cumhuriyet yönetimi tarafından destek bile görmüştü. 1924 yılında modern, laik ve ulusal bir eğitim sistemi kurmak için Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmıştı. Böylece yükseköğretimde Darü'l-fünûnun yerini doldurabilecek bir kurum kalmadığı için Darü'l-fünûna önemi daha da artmıştı. Her defasında eğitim seviyesini yükseltmek ve Batı'daki emsallerinin düzeyine getirmek amacıyla Cumhuriyet yönetimi tarafından desteklenen Darü'l-fünûn, devrimler sırasında takındığı tutum yüzünden eleştirilerin odak noktası haline gelmişti. Sağlanan olanaklara rağmen sekülarist ve devrimci ideolojiye sahip Cumhuriyet yönetiminin istediği gibi bir kuruma dönüşemeyen Darü'l-fünûn için reform yolu gözükmüştü.

Çalışmamızın en önemi ve son kısmını 1933 reformu oluşturmaktadır. Eğitim sisteminde milli bir karakter oluşturmayı düşünen ve Cumhuriyet ideolojisini her alana yaymaya çalışan Cumhuriyet yönetimi, milliyetçilik ile kapitalist bakış açının sentezinden oluşan milli bir eğitim sistemi oluşturmak için attığı adımlara değinilmiştir. Üniversite reformu sırasında Darü'l-fünûn ve öğretim üyelerinin tavrı yapılan reformun gidişatını etkilemiş ve Türk-Batı eğitim sistemlerinin birleşiminden oluşan İstanbul Üniversitesine giden yolu açmıştı. Çalışmamızda Darü'l-fünûnun geçirdiği değişimler ile eğitim sistemimizin modernleşmesine olan katkısı, karma eğitime geçişte Darü'l-fünûnun rolü incelenmiştir. Ayrıca Pozitivist bir düşünceye sahip Cumhuriyet yönetiminin, Osmanlı Devleti'nden kalan ve liberal bir anlayışla eğitim sistemini

---

[3] Mustafa Ergün, "Emrullah Efendi Hayatı-Görüşleri-Çalışmaları", **Ankara Üniversitesi Dil-tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. 30, S. 1-2, Ankara 1982, s. 7-36

yürüten Darü'l-fünûna olan bakış açısını irdeleyip İstanbul Üniversitesinin açılışına giden yolda Darü'l-fünûnun etkisi ele alınmıştır.

Araştırmamızın temelini oluşturan Darü'l-fünûn ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiş, makale ve kitaplar tarandı. Abdurrahman Siler'in *"Türk Yüksek Öğretiminde Darü'l-fünûn (1863-1933)"* ve Ali Arslan'ın *"Darülfünun'dan Üniversite'ye Geçiş"* adlı doktora çalışmaları Darü'l-fünûn kuruluş sürecinden ilgasına kadar önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ayrıca Bahar Baskın'ın *"II. Meşrutiyet'te Eğitim, Kadın ve İnas Darülfünunu (İlk Kadın Üniversitesi)*" adlı yüksek lisans tezi de Osmanlı'da kız öğrencilerin yükseköğretim tarihi ve karma eğitim ile ilgili önemli bir çalışmadır.

Kaynak kitap olarak ise, Darü'l-fünûnda Profesörlük yapmış olan Mehmed Ali Ayni'nin 80 sayfalık *"Darülfünun Tarihi"* adlı eseri 1863-1927 yıllarını kapsayan bilgileri içermektedir. Ayrıca Emre Dölen'in 5 ciltlik *"Türkiye Üniversite Tarihi*" ve Ekmeleddin İhsanoğlu'nun 2 ciltlik *"Darülfünun- Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı"* adlı eserleri Darü'l-fünûnun geçirdiği süreçleri detaylı bir şekilde konu alan eserlerdir. Darü'l-fünûnun Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki durumunu ve üniversite reformunu konu edinen başka bir kaynak ise Necdet Öklem'in kaleme aldığı *"Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu"* adlı eseridir.

Arşiv kaynakları konusunda Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi taranarak Darü'l-fünûn hakkında bilgi ihtiva eden kaynaklar tasnif edilerek tarandı. Takvim-i Vekayi, Akşam, Vakit, Basiret, Kadro Dergisi, Cumhuriyet, Düstur, İkdam, Hâkimiyet-i Milliye, Milli Mecmua, Muallim Mecmuası, Mecmua-i Fünün, Resmî Gazete, Sabah, Sebilürreşat, Servet-i Fünûn, Son Posta, Tasvir-i Efkâr, Tevhid-i Efkâr, Türk Kadını Dergisi, Yeni Tasvir-i Efkâr ve Yeni Mecmua gibi gazete ve dergiler ile Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Salnameler, Darü'l-fünûn talimatnameleri ve Talebe Rehberleri taranarak doğru bilgiye ulaşılmaya çalışıldı.

I. BÖLÜM

1. Osmanlı Devleti'nde Eğitim Öğretim ve Darü'l-fünunûn Kurulması

Toplumların her alanda ve her bakımdan gelişme göstermelerinde eğitimin rolü herkesçe bilinmektedir. Bu yüzden toplumlar eğitime büyük önem vermiş ve birbirinden farklı eğitim kurumları açmışlardır. Türkler tarihte askeri, siyasi, sanat, ekonomi ve diğer alanlarda olduğu gibi eğitim öğretimde de önemli işler başardı. Özellikle Büyük Selçuklular devrinde açılan Nizamiye Medreseleri olsun Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi'nde açılan medreseler olsun, Türklerin eğitim öğretimde ilerlemelerinde büyük rol oynadı. Osmanlı Devleti'nde ilk eğitim kurumu Orhan Bey tarafından İznik'te açılmış Nilüfer Hatun Medresesidir.[4] Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde mevcut eğitim kurumları; Sıbyan Mektepleri, Enderun Mektebi, Acemioğlanlar Ocağı ve Medreseler idi. Tanzimat Dönemi'nde bu okullara 1838'de açılan Rüştiyeler, 1860'lı yıllarda açılan İdadiler ve 1868 yılında açılan Sultaniler eklendi. Klasik Dönemde açılan bu eğitim kurumlarına Tanzimat Dönemi'nde açılan Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Mülkiye de eklenince, Osmanlı'da eğitim seviyeleri farklı birçok okul açılmış oldu. Türk eğitim sisteminin modernleşmesini daha iyi anlayabilmek amacıyla Osmanlı Klasik Dönem ve Tanzimat Dönemi eğitim kurumlarına değinmekte fayda vardır. Böylece hem Klasik Dönem Osmanlı eğitim kurumları hakkında hem de Tanzimat Dönemi eğitim kurumları ve Dar'ül-fünûna giden yolda atılan adımları daha iyi anlamış olacağız.

Osmanlı eğitim sisteminde en alt kademe olan ilkokul eğitimi Sıbyan Mekteplerinde verilmiştir. Bu mektepler, çocuklara dini bilgiler, Kur'an eğitimi ve namazı öğretmek için kurulmuştu.[5] Sıbyan Mektebine çocuklar 5-6 yaşında, *"Bed-i Besmele Cemiyeti"* ya da *"Amin Alayı"* denilen bir merasimle bu mektebe kaydedilirdi.[6] Sıbyan Mekteplerine kız öğrenciler de alınırdı. Bazı mekteplerde sadece kızlar okurken bazılarında ise ayrı oturmak şartıyla karma eğitim öğretim de verilmişti.[7]

Enderun Mektebi, II. Murad tarafından Osmanlı Devletinin gücünü korumak için nitelikli devlet adamı yetiştirmek amacıyla kurulmuştu. Bu mektebe alımlar Devşirme

---

[4] Mehmet Serhat Yılmaz, "Dar'ül-fünûn Reformu, Dar'ül-fünûn'dan İstanbul Üniversitesine Geçiş Süreci (1863-1933)" **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 9, 2001, s. 245.

[5] Yücel Gelişli, "Osmanlı İlköğretim Kurumlarında Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)" **Türkler Ansiklopedisi**, 2002, C. 14, s. 45.

[6] Vedat Günyol, "Mektep", **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi (MEBİA)**, İstanbul 1972, C. 7, s. 658.

[7] Cahit Baltacı, "Mektep", **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA),** Ankara 2004, C. 29, s.7.

denilen bir sistemle yapılırdı. Devşirme sistemi her yerde uygulanmaz ve Rus, Acem ile Roman çocukları devşirilmezdi.[8] Devşirme sistemi alımında da belli başlı şartlar vardı. Örneğin; annesi babası ölmüş çocuklar, sığırtmaç ve çoban çocukları, kel, köse, Türkçe bilenler, doğuştan sünnetli olanlar, sanatkâr çocukları ve ailenin tek oğlu devşirilmezdi. Devşirilen çocuklar genellikle 10-20 yaş aralığında olanlar seçilir ve *sürü* denilen 100-200 kişilik kafileler halinde İstanbula nakledilirlerdi. İstanbula getirilen çocuklar, önce kelime-i şahadet getirip Müslüman olurlardı.[9] Daha sonra devşirmeler, "*Türk'e verme"* denilen bir işlem ile Müslüman Türk ailelerinin yanına verilirdi. Devşirme çocuklar bu ailelerin yanında Türkçe'yi, İslami kuralları ile Türk örf ve adetlerini öğrenirlerdi. Aile eğitimlerini tamamlayan devşirmeler, Acemi Ocağına alınırlardı.[10] Acemi Oğlanlar buradaki eğitimlerini tamamladıktan sonra "*çıkma"* denilen bir sistem ile askeri olarak başarılı olanlar askeri birliklere dağıtılırdı. Üstün yetenekliler ise devlet bürokrasisinde görev alabilmeleri için Enderuna alınıyorlardı.[11] Enderundaki eğitim sonrası başarılı olamayanlar orduda çeşitli kademelerde görevlendirilirdi. Başarılı olanlar ise devletin üst kademelerinde görev alıyorlardı.

Osmanlı'da orta ve yüksek eğitim öğretim yeri ise medreselerdi. Osmanlı Devleti'ndeki ilk medrese 1331'de Orhan Gazi tarafından İznik'te açılmıştı.[12] İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından açılan *"Sahn-ı Seman"* Medreseleri ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından açılmış olan *"Süleymaniye Medreseleri"* sayesinde Osmanlı'da eğitim ve öğretim en üst seviyeye ulaşmıştı.

Osmanlı medreseleri, akli ve nakli ilimlerin okutulduğu "*Umumi Medreseler"* ve bu ilimleri daha derinlemesine veren; Darülhadis, Darülkura ve Tıp Medreselerinden oluşan *"İhtisas Medreseleri*"nden oluşuyordu.[13]

Osmanlı'da medreseler, müderrislerin aldığı ücrete göre derecelendirilmişti. En düşük maaş 20 akçe olarak belirlenmişti. Böylece derecelendirme 20'li, 30'lu, 40'lı, 50'li ve 60'lı olarak belirlenmişti. 20'li, 30'lu, 40'lı ve 50'li medreselerde öğretim süresi 5 yıl idi. Bu medreseleri bitirtenler 1 yıl Sahn-ı Seman ve 1 yılda 60'lı medrese de eğitim görüyorlardı.[14] Böylece toplam 7 yıl eğitim ve öğretim gören öğrenciler

---

[8] Ülker Akkutay, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Enderun Mektebi", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Edt. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, C. 5, s. 187.
[9] Mücteba İlgürel, "Acemi Oğlanı", ***DİA***, C. 1, İstanbul 1988, s. 324.
[10]İlgürel, "Acemi Oğlanı" **DİA**, C. 1, s. 324.
[11] Mehmet İpşirli, "Enderun", **DİA**, C. 11, İstanbul 1995, s.186.
[12] Ömer Özyılmaz, **Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.8.
[13] Hüseyin Atay, **Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1983, s. 85, 86, 89.
[14] Cahid Baltacı, **XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Matbaası, İstanbul 1976, s. 20-24.

"İcazetname" adı verilen diplomalarını alırlardı.[15] Medrese mezunları tedris görevini seçtikten sonra Mülazım unvanı ile 2-3 yıl süren bir stajyerlik dönemi geçiriyorlardı.[16]

Osmanlı medreseleri 16. yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar yüksek seviyede bir eğitim potansiyeline sahipti. Ancak 16. yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren bozulmalar görülmeye başlamıştı. 18. yüzyıl'a gelindiğinde ise Osmanlı eğitim kurumları, meydana gelen yeni gelişmelere ve şartlara ayak uyduramamıştı. Bu yüzden eğitim ve öğretim kurumlarında Batı'yı örnek alarak değişikliklere gidilmişti. Osmanlı'nın asırlar boyunca savaştığı Batılı ülkeleri örnek alması ilginç görülmemelidir. Bunu gerektiren gerçek ise 13. ve 14. yüzyıllarda kurulan Avrupa üniversitelerinin 18. yüzyılda bilim ve teknikte ilerlemesidir.[17]

Viyana Bozgunundan(1863) sonra, askeri ve teknik eğitim verecek kurumlar açılmaya başlanılmıştı. 1776'da Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ile 1795'te de Mühendishane-i Berr-i Hümayun kurulmuştu. 1827'de ordunun hekim ihtiyacı için Tıphane-i Amire ile ordunun subay ihtiyacını karşılayabilmek için 1834'te Mekteb-i Fünün-ı Harbiye açılmıştı.[18] 19. yüzyıl ortalarına kadar, ister askeri eğitim okullarının açılması olsun, ister Mekteb-i Sultani ve Rüştiyelerin açılması olsun yüksek öğretim için atılacak adımlara yeterli zemin oluşturmamıştı. Bu yüzden Osmanlı yöneticileri medrese dışında Batı tarzı bir kurum olan Dar'ül-fünûnu kurmak için teşebbüse geçmişlerdi.

Osmanlı Devletinde, Tanzimat Döneminden itibaren resmi daireler otodidaktik sistem benzeri bir yapılanmaya dönüşerek birer okul niteliği kazanmışlardı. Resmi dairelerde devletin ileri gelenlerin çocukları staj eğitimi şeklinde bu kurumlarda eğitim görüp memuriyetin temel inceliklerini öğrenirlerdi.[19] Resmi dairelerdeki memurların nitelik bakımından yetersizlikleri Tanzimat Dönemi devlet adamlarının dikkatini çekmişti. Özellikle Avrupa'da başlayan reform hareketleri Osmanlı devlet adamlarının da dikkatini çekmişti. Askeri alanda kara ve deniz mühendishaneleri kurulurken, modern tıp alanında atılan en önemli adım ise II. Mahmut'un Hekimbaşısı Mustafa

---

[15] Atay, **Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi** ,s. 98-99.

[16] Rıfat Özdemir, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara,** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 202-203.

[17] Baltacı, **XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri** ,s. 34-35.

[18] A. Yüksel Bazer, "Atatürk ve Üniversite Reformu", **Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu,** Ankara 1989, s.3.

[19] Ali Akyıldız, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s.52.

Behçet Efendi'nin gayretleri sonucu açılan Mekteb-i Tıbbiyedir. Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun sağlık personeli ihtiyacını karşılamak amacıyla 1826 yılında açılmıştı. Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olan öğrenciler doktor unvanı ile beraber sol kolağası rütbesi alarak Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusuna katılmışlardı.[20]

Mekteb-i Tıbbiyenin 1838 yılında Galatasaray'a taşınmasından sonra Bab-ı Seraskeri, Kuleli ve Haydarpaşa olmak üzere üç yeni hastane binası inşa edilmişti. Okulda yapılan diğer bir düzenleme ise Fransızca ve Latince eğitim verilmesiydi. Bu sayede geleneksel medrese tıp eğitiminin yanında Batı'nın modern tıp eğitimi de verilmeye başlanılmıştı.[21] 19. Yüzyılın sonunda Askeri Tıbbiye ve Tıbbiye-i Mülkiye diye ikiye ayrılmış ise de 1909 yılında Askeri Tıbbiyenin kaldırılması sonrası Mekteb-i Tıbbiye, *Dar'ül-fünûn-u Tıbbiye-i Osmanî* adı ile açılmıştı.[22] Üniversite reformu sonrası ise Tıp Fakültesi adı altında İstanbul Üniversitesine bağlanmıştır.[23]

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonrası kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun subay ihtiyacını karşılamak amacıyla Selimiye ve Maçka'da kurulan okul bölüklerinden istenilen netice alınamayınca Hüsrev Paşa, Avrupai tarzda bir subay okulunun açılması için II. Mahmut'a tezkire yazmıştı. Hüsrev Paşa tezkiresinde, Fransa'daki Ecole Militaire tarzında bir okulun açılmasını ve Avrupa'dan uzmanlar getirilerek modern bir subay okulunun açılması gerekliliği üzerinde durmuştu. II. Mahmut tarafından uygun görülen bu talep üzerine 1834'te Mekteb-i Harbiye açılmıştı.[24] Eğitimin ilk yıllarında sadece Müslüman öğrenci kabulü yapan Mekteb-i Harbiye'de 1863 yıllından sonra gayrimüslim öğrencileri de kabul etmişti. Üç yıl eğitim aldıktan sonra başarılı olan öğrenciler Mülazım-ı Sani rütbesi ile Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusuna göreve başlıyorlardı.[25]

Kurulduğu günden itibaren Maçka'daki binasında eğitim veren Mekteb-i Harbiye, önce 1843'te Çinili Köşk'e daha sonra 1847 yılında Pangaaltı'ya taşınmıştır.[26] Mekteb-i Harbiye öğrencilerinin geçmişte yeterli bir eğitim almamış olmaları ve ders veren

---

[20] Alaettin Avcı, **Türkiye'de Askeri Yüksek Okullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devrine Kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1963, s.16.
[21] Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Boğaç Babür Turna, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2009, s. 118.
[22] Nil Sarı, "Mekteb-i Tıbbiye", **DİA**, C. 29, s. 5.
[23] Sarı, "Mekteb-i Tıbbiye", s. 5.
[24] İsrafil Kurtcephe-Mustafa Balcıoğlu, **Kara Harp Okulu Tarihi**, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991, s. 48.
[25] Uğur Ünal, "**Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876)"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi), Ankara 2006, s.193.
[26] Uğur Ünal, "20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askeri Mektepleri", **Belleten**, C.73, 2009, s. 267.

personelinin üst düzey bir eğitim seviyesine sahip olmadıkları için ilk yıllarda istenilen başarı sağlanamamıştı. Ancak Emin Paşa'nın mektep nazırlığına getirilmesinden sonra, okulun kurusallaşması için adımlar atılmıştı. Avrupa'daki okulların seviyesine ulaşabilmesi için atılan bu adımlar ileriki yıllarda meyvesini vermişti. Yapılan düzenlemeler sonrası Mekteb-i Harbiye'de temel bilimler, mimarlık, mühendislik, inşaat ve makine eğitim birlikte verilmeye başlanılmıştı. Sultan Abdülaziz Döneminde ise Mekteb-i Harbiye'den mezun olan öğrenciler, 1864'te açılan sivil rüşdiyelerde ve 1872'den sonra açılan idadilerde görev alarak hem askeri hem de sivil kurumlarında eğitim vermeye başlamıştı.[27]

II. Abdülhamit Döneminde şehzadelerin bile eğitim gördüğü bir kurum haline gelen Mekteb-i Harbiye, modern bilimler ve askeri teknik bilimlerin öğretilmesiyle Osmanlı-Türk askeri sisteminin modernleşmesini sağlayarak Türk siyasi ve idari bürokrasisinin dönüşümüne öncülük etmiştir.[28] Ayrıca Mekteb-i Harbiye'den mezun olmuş çoğu öğrenci hem Kurtuluş Savaşını kazanılmasında hem de Cumhuriyet kadrosunun oluşumunun temel dayanak noktası olmuştur.

Tanzimat'ın ilanı öncesi II. Mahmut'un dikkatini çeken diğer bir konu ise var olan devlet memurlarının donanımsızlığı idi. Bu sorunu çözmek için önce Rüştiyelerin sayısı artırılmış, Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-u Edebiyye gibi okullar açılmıştı.[29] Osmanlı Devletinde memur istihdamında yapılan yanlışlıkların temel çıkış noktasını tevcihat usulü oluşturuyordu. Memurların birer yıllığına nöbetleşme usulü memuriyete getirildiği ve başarılı olan memurun ikab denilen usul ile vazifede bırakıldığı bu sistem II. Mahmut tarafından geçici atama yerine gerine gerektiğinde atamaların yapılabilmesi için kaldırılmıştı.[30]

Rüştiyelerin açılmasından hemen sonra açılan Tıbbiye ve Harbiye Mekteplerinden mezun olanların kısa süre zarfında atanmaları halk arasında bu okullara olan ilgiyi artırmıştı. Devlete nitelikli memur yetiştirmek amacıyla 1856 yılında Tıbbiye ve Harbiye Mekteplerinin bir benzeri olan ve resmi adı ile "Mekteb-i Fünun-u Mülkiye"nin açılması kararlaştırılmıştı. Bu okulda eğitim süresi iki yıl olup, eğitim kademesi olarak rüştiyelerin bir üstü konumunda yer almıştı.[31] II. Abdülhamit tarafından ayrı bir önem

---

[27] Ünal, **"Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876)",** s. 203.
[28] İnci Aydın Çolak, **"Kuruluşundan 1940'lara Kadar Geçen Sürede Askeri Okulların Türk Resim Sanatına Katkıları"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), İstanbul 2011, s.232.
[29] Ali Akyıldız, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 26.
[30] Akyıldız, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, s. 25.
[31] Cahit Kayra, **Anılar, 38 Kuşağı**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 57.

verilen Mekteb-i Mülkiye, Maarif Nazırlığına bağlanmış ve Mekteb-i Mülkiye-i Şahane adını almıştı. Ayrıca 1916 yılında yüksekokul statüsüne getirilerek kısa süreliğine Darü'l-fünûna bağlanmış ise de 1918 de tekrar eski statüsüne getirilerek Mekteb-i Mülkiye adıyla eğitim hayatına devam etmişti. [32]

Türk eğitim sisteminin en önemli modernleşme adımlarından biri olan ve Cumhuriyetin siyasal, düşünce, yönetim ve değer yapısının topluma aktarılmasında rol oynayan Mekteb-i Mülkiye, üniversite reformundan iki yıl sonra 10 Haziran 1935 tarihinde okulun ismi "Siyasal Bilgiler Okulu"na dönüştürülmüştü.[33] 15 Haziran 1935 tarihinde ise çıkarılan Siyasal Bilgiler Okulu Hakkındaki Kanun ile okulun yeni cumhuriyetin ve bürokrasisinin başkenti Ankara'ya taşınmasına dair karar çıkarılmıştı. Cumhuriyet Dönemi yönetici kadrosunun yetişmesinde büyük katkıları olan Mekteb-i Mülkiye, 23 Mart 1950 tarihinde Ankara Üniversitesine bağlanarak Siyasal Bilgiler Fakültesine dönüştürülmüştür.[34]

1.1 Darü'l-fünûn Kurulma Teşebbüsleri

1.1.1 Darü'l-fünûnun Kuruluşu

Osmanlı Devletinde, 18. Yüzyıl'dan itibaren Batı'ya olan yöneliş kendini eğitim alanında da göstermişti. Medreselerin bilim ve teknik açıdan hem Batı'nın hem de çağın gerisinde kalması ve istenilen gelişmeyi gösterememeleri Osmanlı'da eğitim alanında yeni reformların yapılmasına neden olmuştu. Batı'daki eğitim sistemlerinin bilim ve teknik alanında kat ettikleri ilerleme, Osmanlı'da bu müesseselerin örnek alınmasına ve Dar'ül-fünûn[35] gibi bir yükseköğretim kurumunun kurulması fikrine neden olmuştu.

Osmanlı'da 18. Yüzyıl'dan sonra o güne kadar eğitim alanında yapılmaya çalışılan yenilikler sadece askeri eğitimi kapsamaktaydı. Tanzimat Dönemi'nden itibaren II. Mahmut Dönemi'nde sivil eğitimde modernleşmeye gidilmişti. Bu modernleşme hamlelerini oğlu Sultan Abdülmecit'te devam ettirmeye çalışmıştı. Sultan

---

[32] Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, s. 26.
[33] Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi,** s. 182.
[34] Kayra, **Anılar, 38 Kuşağı,** s. 57.
[35] Dar'ül-fünûn kavramı, birleşik iki ayrı sözcükten oluşmaktadır. *"Dar (yer-yurt)"* ve *"Fünun (Fenler)"* sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır. "Fenler evi" anlamına gelen "Dar'ül-fünûn" kelimesi o devirde *"Bilimyurdu"* anlamında da kullanılmıştı. Dar'ül-fünûn kavramı, Batılılar tarafından bütün bilimleri öğreten "Üniversite" diye adlandırırken, Araplar ise camia veya külliye adıyla açtıkları yüksekokullar anlamında kullanılmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 699; Ali Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, Öteki Yayınevi, Ankara 1998, s. 42-43.

Abdülmecit, maârif alanındaki yeniliklere ayrı önem vermekteydi. Ocak 1845'te Bab-ı Âliye yaptığı ziyaret sırasında sadrazam Mustafa Reşit Paşa başta olmak üzere devlet erkânını maârif alanında yapılacak olan ıslahatlar konusunda uyarmıştı.[36]

Bu gelişmeler yaşanırken, Meclis-i Vâlâ eğitim alanındaki ıslahatları düzenleme ile görevlendirilmişti. Meclis-i Vâlâ, Mart 1845'te maârif meselelerini görüşmek üzere toplanarak maârif hakkında bilgisi olan kimselerden oluşan "*Meclis-i Muvakkat"* adında geçici bir meclis kurmuştu.[37] Eğitimdeki reformları araştırmak üzere kurulan bu meclis, haftada iki günü toplanıyordu. On bir aylık bir çalışma süresinden sonra Meclis-i Muvakkat'ın 18 Şubat 1846'da hazırladığı layiha da; "*sınıfı tabâ-i tab'âyi saltanat-ı seniyeden her kimse olursa olsun* ***ikmâl-i kemalât-i insaniye*** *etmek için (...) istihdâm bulunanlara istihsâl-i fünün matlûbunun merkez ve makarrı olmak (...) üzere Dersaadet'te münasip bir mahâlde dar'ül-fünûn inşası ve bunların intaç içün Meclis-i Maarif-i Umûmiye namıyla bir meclis teşekkülü takarrur eylemişdi*"[38] denilerek hem Osmanlı Devleti'nin eğitim layihalarında ilk kez Dar'ül-fünûn adlı eğitim kurumundan bahsedilmiş hem de maârif ile ilgili devamlılığı kontrol etmek, çalışmaları düzenlemek ve uygulamada doğacak her türlü meseleyi görüşüp karara bağlayacak Meclis-i Maarif-i Umumiyenin kurulmasına karar verilmişti.[39]

Nisan 1846'da Sultan Abdülmecit, Rumeli seyahatine çıkacağı sırada, İstanbul'da bir Dar'ül-fünûn kurulması hakkındaki emrini tekrarlamıştı. 21 Temmuz 1846'da Meclis-i Muvakkat tarafından hazırlanıp, Meclis-i Vâlâ tarafından değerlendirilen layiha da en önemli konu, İstanbul'da bir Dar'ül-fünûnun kurulması idi.[40] Ayrıca layiha da şu maddelerde geçmektedir:

- İstanbulda uygun bir yere Dar'ül-fünûn binası inşa edilecektir.
- Dar'ül-fünûn, Rüştiyelerin (orta derecede eğitim veren) üzerinde üçüncü eğitim-öğretim kurumu olacaktır.

---

[36] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi** , s. 32.

[37] Meclis-i Muvakkat geçici bir statüye sahip bir yapılanmadır. Üyeleri: Meclis-i Vâlâ üyesi Reisü'l Ulema Payeli Abdulkadir Bey, Sudûrdan Arif Hikmet Bey, Vakanüvis Esat Efendi, Fetvâ Emini Arif Efendi, Mekteb-i Harbiye Nazırı Ferik Emin Paşa, Kudemay-ı Ricalden Sait Muhib Efendi, Mütercim-i Evvel İzzet Molla-zâde Fuad Efendi, Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi** ,s. 7.

[38] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 8.

[39] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 303, 27 Receb 1262 [21 Temmuz 1846], s.2; Melek Yıldız Güneş, **"Dar'ül-fünûn'da Ahlak Dersleri, Programları – Ders Programları – Ders Notları – Hocalar"**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı İslam Felsefesi Bilim Dalı), İstanbul 2015, s. 10.

[40] Layiha da; "*Mâlumat ve hüsn-ü ahlakça mükemmel olmak isteyen ve bütün ilim ve fenleri okumaya hevesli veya devlet dairelerinde çalışmak isteyen herkese gerekli sağlayacak bir kurum…*" denilerek Dar'ül-fünûn kavramı izah edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.703.

- Dar'ül-fünûnda öğrenciler gece gündüz ikamet edecekleri gibi, ihtiyaçları da devlet tarafından karşılanacaktır.
- Dar'ül-fünûnda "İkmâl-i kemâlât-ı insâniye" için bütün ilim ve fenler okutulacaktır.[41]

Yukarıdaki maddelerden anlaşıldığı üzere Dar'ül-fünûnun öncelliği memur yetiştirmek değil de, üniversitenin varoluş amacına uygun insan yetiştirmektir.

Bu kararlar üzerine Kasım 1846'da İtalyan asıllı mimar Fossati'ye, Ayasofya'nın karşısındaki Cephane Kışlası ile Sultan Sarayları arsaları üzerine üç katlı, 125 odalı ve Avrupa üniversitelerine benzer bir bina yapılması istenilmişti.[42] 14 Kasım 1846'da başlayan Dar'ül-fünûn binasının inşası ancak 19 yıl sonra 6 Mart 1865 tarihinde bitirildi.[43] Ayrıca Dar'ül-fünûn binasının inşası 20 yıl gibi sürmesi devlete büyük bir mali kayıp olmuştu.[44] Daimi Maârif Meclisi (Meclis-i Maarif-i Umumiye), Dar'ül-fünûna öğrenci yetiştirmek için Sıbyan ve Rüştiyeleri ıslah etmeye çalışmıştı. Uygulama da yaşanan başarısızlık üzerine Meclis-i Maarif-i Umumiye azalarından Kemal Efendi, bu amaçla "Darülmaarif"[45] adıyla bir okul açmıştı. Valide Mektebi adıyla 1849'da açılmış olan okul "Darülmaarif" adıyla yeniden yapılandırılmıştı.[46] Kemal Efendi, bu amaçla Dar'ül-fünûnda işlenilecek olan derslerin bazılarını Rüştiyeler de son sınıfların ders programına eklemişti. Ayrıca Rüştiyelerde başarılı olan son sınıf öğrencilerini Darülmaarife yollamıştı.[47] Kemal Efendi'nin Dar'ül-fünûna hazırlık okulu açma girişimi sonuçsuz kalmıştı.

Dar'ül-fünûn için yapılan diğer bir girişim Encümen-i Daniş olmuştu. Bu kuruluş, Dar'ül-fünûnda okutulacak ders kitaplarının hazırlanması ve basılması için kurulmuştu. Encümen-i Daniş, 18 Temmuz 1851'de Sultan Abdülmecit'in huzurunda; Sadrazam Reşit Paşa'nın nutku ile Darülmaarif Mektebi içinde açılmıştı. Encümen-i

---

[41] Ali Arslan, "Osmanlı Dar'ül-fünûn'u", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Editör: Güler Eren, Ankara 1999, C. 5, s. 297.
[42] **Takvim-i Vekayi,** Sayı: 306, 10 Zilkade 1262 [30 Ekim 1846], s.1.
[43] Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi,** Eser Matbaası, İstanbul 1977, C. 1-2, s. 545-546.
[44] Mimar Fossati'nin yapımına başladığı Dar'ül-fünûn binasının yapımına 14 Ağustos 1846'da Mimar Ahmed Efendi devam etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s. 45.
[45] *Darülmaarif*, diğer adıyla *Mekteb-i Maarif* Rüştiyelerden üstün orta mektep düzeyinde bir eğitim kurumuydu. Darülmaarif'te Rüştiyelerden farklı olarak Farsça, Arapça, matematik geometri, coğrafya, fizik ve astronomi dersleri verilirdi ki bu dersler Rüştiyelerde ayrıntılı olarak işlenmezdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nafi Atuf Kansu, **Türkiye Eğitim Tarihi**, Hazırlayanlar: Levent Eraslan – Umut C. Karadoğan, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2014, s. 76-77; Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, s. 550.
[46] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi** , s. 10.
[47] Abdurrahman Siler,**"Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)"**,(Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 1992, s. 17.

Daniş; 40 asil, 33 yedek olmak üzere 77 üyeden oluşmaktaydı. Asil üyelerin bazıları şunlardır[48] :

Mustafa Reşit Paşa, Şeyhülislam Arif Hikmet Bey, Hekim İsmail Paşa, Yusuf Kamil Paşa, Hasan Tahsin Efendi, Recai Efendi (Edip Recaizade Ekrem'in babası), Mütercim M. Rüştü Paşa, Sadık Rıfat Paşa, Hariciye Nazırı Ali Paşa, M. Emin Paşa, Abdurrahman Sami Paşa, Arif Efendi, Ataullah Efendizade Şerif Efendi, Keçecizade M. Fuad Paşa, Rüşdi Molla Efendi, Ziver Efendi, Lebib Efendi, Tarihçi Hayrullah Efendi, İbrahim Paşa, İbrahim Ethem Paşa, Ahmet Vefik Paşa, İlyas Efendi, Ahmet Cevdet Paşa.[49]

Encümen-i Danişin 33 yedek üyesinden 14'ü gayrimüslim idi. Bunlardan; Ünlü İngilizce Redhouse sözlüğünün yazarı James Redhouse, Osmanlı tarihi yazarı Mösyö Hammer ve Thomas X. Bianchi en tanınmışları idi. [50] Encümen-i Daniş, bir *"Bilimler Akademisi"* olarak çalışmıştı. Ancak üyelerinin çoğunun devlet adamlarından oluşması, yeterli ekonomik ve bilimsel ortamın olmaması Encümen-i Danişin Dar'ül-fünûn için kaynak hazırlama da başarısız olmasına neden olmuştu. Dar'ül-fünûn açıldığında derslerde okutulacak tek kitap bile basılmamıştı.[51] Encümen-i Daniş, 11 yıl kadar faaliyette bulunabilmiş ve 1860 yılında Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniyenin kurulmasıyla faaliyetlerine son vermişti.

Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, 1860 yılında Cevdet Paşa'nın çabalarıyla, kitap telifi ve Dar'ül-fünûn açılıncaya kadar halka konferans şeklinde ders verilmesi amacıyla kurulmuştu. Münif Efendi'nin yönetiminde ilk fikir dergisi olan "*Mecmua-i Fünün*"u çıkarmışlardı. Sözü edilen bu dergi toplantıları sırasında Dar'ül-fünûn kurma fikri ortaya çıkmıştı.[52] Cemiyet, Maarif Nezareti dışında kurulmuş gayrı resmi bir kurumdu. 1863'te halka açık konferans şeklinde verilen ilk Dar'ül-fünûn dersleri bu cemiyet'in üyeleri tarafından verilmişti.[53]

---

[48] Siler, **"Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)"**, s. 18-19; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 10-11.
[49] Siler, **"Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)"**, s. 18-19; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 10-11.
[50] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 20.
[51] Encümen-i Daniş'in ortaya koyduğu eserler şunlardır: Tarih-i Cevdet, Kavaid-i Osmaniye, Mukaddime, Avrupa Tarihi, Beyanü'l Esfar, Mufassal Tarih-i Umumi, İlm-i Tabakat-ı Arz, Tarih-i Umumi, Tarih-i Kudema-yı Yunan ve Makedonya, Vucûd-ı Beşerin Süret-i Terkibi, Avrupa'da Meşhur Ministroların Tercüme-i Haline Dair Risale. Ayrıntılı bilgi için bkz. Taceddin Kayaoğlu, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1998, s. 77-89.
[52] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 20.
[53] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 20.

Ayrıca Dar'ül-fünûna muallim yetiştirmek için Fransa'ya Hoca Tahsin Efendi ve Selim Sabit Efendi yollanılmıştı. 1857 tarihinde Meclis-i Maarif-i Umumiye tarafından verilen talimnamede şu ifadelere yer verilmiştir:

"İkinci bend mûmâileyhüma efendilerin bir vazife-i memuriyetleri dahi Dersaadet'e avdetlerinde Dar'ül-fünûn hocalığına kesb-i liyakat ve iktidâr etmek üzere fünûn-ı lazimeyi tahsilden ibâret olup ancak biri riyâziyât hocası ve diğer tabiiyât hocası olmaz üzere Paris sefaret-i seniyyesi marifeti ile kendi istidatlarına göre biri riyâziyat diğeri tabiiyât fenlerine sarf-ı mesâi edecektir. Ve hangisi riyâziyât ve hangisi tabiiyâta münhasir olduklarını meclis-i maarife dahi bildireceklerdir."[54]

Talimatnameden anlaşıldığı üzere Avrupa'ya eğitim için yollanan kişilerin eğitim aldıktan sonra Dar'ül-fünûnda ders verecekleri belirtilmişti. Ancak talimatnamenin devamında gerek Hoca Tahsin Efendi ve gerek Selim Sabit Efendi olsun, Paris'te eğlence hayatlarına olan düşkünlükleri sebebiyle eğitimlerini tamamlayamadıkları yazılıdır. Bu girişimde kişilerin menfi sebeplerinden dolayı başarısız olmuştur.[55]

Sultan Abdülmecit'in 1845 yılındaki Hatt-ı Hümayunu ile Encümen-i Daniş ve Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniyenin eğitim alanındaki çalışmaları sonucu Dar'ül-fünûnda ilk derslere 18 yıl sonra 1863'te başlayabilmişti.[56]

Dar'ül-fünûn binası inşasının uzun sürmesi üzerine, Sadrazam Keçecizade Fuad Paşa, Dar'ül-fünûn binasında Umum Serbest Dersler[57] şeklinde bazı derslerin yapılmasını uygun görerek Dar'ül-fünûnu açmıştı. İbrahim Ethem Paşa tarafından çoğu Fransızca olan 4000 cilt'ten oluşan bir de kütüphane Dar'ül-fünûnda açılmıştı.[58] Aynı şekilde Kimyager Derviş Paşa tarafından mükemmel sayılabilecek bir fizik ve kimya laboratuarı oluşturulmuştu.[59] Tüm bu hazırlıklardan sonra 13 Ocak 1863 yılında,[60]

---

[54] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 12.
[55] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 12.
[56] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 65.
[57] Dar'ül-fünûnda verilen konferanslar, çoğu kaynakta *"Ders-i'âm"* adıyla geçmektedir. Bkz. İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs" s. 707.
[58] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 66.
[59] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 66.
[60] M. Ali Ayni, Dar'ül-fünûn'un açılış tarihini 14 Ocak 1863 yılı olarak göstermiştir. Bkz. Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi,** s. 13.

Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye azası Ethem Paşa'nın[61] nezareti altında ilk ders Kimyager Derviş Paşa tarafından işlenilmişti.[62]

Derviş Paşa, ilk derste halkın anlayacağı üslup ile fizik ve kimya biliminin önemini, gerekliliğini, konusunu, havanın özelliklerini ve fizik kanunlarını uygulamalı şekilde işlemişti.[63]

İlk açılan serbest derslerde Derviş Paşa'nın dersini devlet ricali ile beraber 300 kişi dinlemeye gelmişti.[64] Bundan sonraki derslere katılan sayısı artarak 500 kişiyi bulmuştu.[65] Derviş Paşa'nın derslerine katılanlar, özellikle elektrik kuvveti deneylerinden oldukça etkilenmişlerdi.[66] Ayrıca dersleri eğlence ve oyun olsun diye takip eden bir kısım insanlarda vardı.[67] Bu kişilerin alaylı konuşmaları Fuad Paşa'yı çok kızdırmış ve 24 Ocak'ta katıldığı fizik dersinde, dersi dinlemeye gelenler için kısa bir konuşma yapmıştı.[68] Konuşmasında, dersleri eğlence olsun diye takip etmeye gelenler için alaycı konuşmalarına karşı, *"Rütbelerin en üstünü ilim rütbesidir."* diyerek umuma serbest dersleri ve ders hocalarına destek çıkmıştı.[69] Daha Dar'ül-fünûn açılır açılmaz yenilik karşıtı kişiler olumsuz eleştirilerde bulunmaya başlamış, her fırsatta Dar'ül-fünûnu eleştiri malzemesi yapmaktan geri durmamışlardı. Özellikle devlet adamlarının Dar'ül-fünûnda mektep hocalığını yapmaları en çok eleştirilen noktalardan birisiydi. Bu eleştirilerin odağındaki hocalar için Sadrazam Keçecizade Fuad Paşa tarafından yapılan teşekkür konuşması bu kişilerin eleştirilerine bir cevap niteliğinde olmuştu.[70]

Meclis-i Vâlânın 3 Şubat 1863 tarihli mazbatasında Dar'ül-fünûnda açılan dershanelerde Derviş Paşa'nın vermekte olduğu derslerin verimliliğinden ve yeni

---

[61] Sadrazam İbrahim Ethem Paşa (1818-1893), Müzeci Halil Ethem ve Galip Beyler ile Ünlü ressam Osman Hamdi Bey'in babası olup, Avrupa'da Jeoloji alanında yüksek öğretim yapan ilk Türk öğrencidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi,** s. 13.

[62] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s. 707; Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C. 1-2, s. 551; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 13; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 67.

[63] Münif Efendi, "Darülfünunda Ders-i âm Kuşadı", **Mecmua-i Fünün**, C. 1, S. 7, Receb 1279, s. 301.

[64] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi,** s. 14.

[65] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 707.

[66] Derviş Mehmed Paşa, "Usül-i Hikmet-i Tabiiye", Dersaadet, Mekteb-i Sanayi Matbaası, 1287 [1871], s. 348.

[67] Ekmeleddin İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn", **DİA**, C. 8, Ankara 1993, s.522; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 68.

[68] *"Burada tedris olunan fenne hikmeti tabiye denur ise de hakikatte hikmeti ilahiyedir. Zira bizim aczimizin bile bilemeyeceği mertebede marifeti ilahiyeyi gösterir. Hikmet buna bir alet ve vasıta olup hikmeti kadime ile hikmeti cedidenin farkı ise yelken gemisiyle vapurun farkıdır.*
Sonraki ile menzili maksuda daha az zamanda muvasalat olunur. Bunu tedrise himmet eden zata dahi mahsus teşekkür ederiz. Kendileri meratihi aliyei devletten bir derecei refiada bulundukları halde bulundukları halde ***Rütbet'il ilim aler rütbet*** *(Rütbelerin en büyüğü ilimdir) isrini fiilen göstermişlerdir. (...)* Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Ergin, (a), *a.g.e.*, s. 552.

[69] Münif Efendi, "Darülfünûn Dersleri", **Mecmua-i Fünün**, C. 1, S.8, s. 330-332.

[70] Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C. 1-2, s. 552.

derslerin açılmasından bahisle Derviş Paşa'ya teşekkür edilmekteydi. Ayrıca Meclis-i Vâlâ, Dar'ül-fünûnda; tarih, astronomi ve doğa bilimleri derslerinin verilmesi hakkında karar vermişti. Tarih dersini Ahmet Cevdet Paşa, doğa bilimleri dersini Divan-ı Zabtiye Reisi Salih Efendi ve astronomi dersini[71] ise Mekteb-i Bahriye hocalarından Said Efendi vermişti.[72]

16 Şubat Cumartesi günü Salih Efendi'nin tabii ilimler, 17 Şubat Pazar günü de Ahmet Cevdet Paşa'nın tarih dersleri başlamıştı. Buna karşın Said Efendi'nin Londra'ya gitmesinden dolayı astronomi dersine başlanılamamıştı.[73]

Umuma serbest dersler böyle devam ederken Derviş Paşa tedavi için Paris'e gitmişti. Onun dönüşüne kadar Dar'ül-fünûndaki fizik dersini Mekteb-i Harbiye Nazırı Safvet Paşa vermeye başlamıştı.[74] Safvet Paşa, 7 Mayıs 1863'te yerçekimi kanunu konusunu işleyerek derslere başlamıştı.[75] 24 Ağustos 1863 tarihinde Kimyager Derviş Paşa'nın Paris'ten dönmesiyle fizik dersleri tekrar verilmeye başlanılmıştı.[76]

Dar'ül-fünûnda yeni derslerin açılmasına rağmen eskisi gibi ilgi görmemişti. Hatta bu yüzden Derviş Paşa'nın derslerini dinlemeye gelenler için Takvim-i Vekayi'de bir teşekkür metni yayınlanmıştı.[77] Dönemin Sadrazamı Kamil Paşa, 25 Nisan 1864 günü Salih Efendi'nin doğa bilimleri dersine iştirak ederek, derslere olan ilgiyi artırmaya çalışmıştı.[78]

Umuma serbest dersler ile ilgili bu gelişmeler yaşanırken Kimyager Derviş Paşa, fizik derslerini dinlemeye gelenleri sınava tabi tutarak başarılı olanlara şahadetname (diploma) vermişti. Böylece Dar'ül-fünûn ilk mezunlarını vermişti.[79] Dar'ül-fünûnda dersler 1865 Mart'ına kadar 2 yıl boyunca devam etmişti. Bu sıra da "Maliye Hazinesi Dairesi"nin harap olduğu gerekçesiyle Ayasofya'nın karşısında yapımı devam eden Dar'ül-fünûn binası Maliye Nezaretine bırakılmıştı.[80] Bütün olumsuzluklara rağmen

---

[71] M. Ali Ayni, Astronomi dersinin Müneccimbaşı Osman Saip Efendi tarafından verildiğini belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 18.
[72] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 15; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.708; Ergin, **Türk Maarif Tarihi,** C. 1-2, s. 551.
[73] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.708.
[74] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 695, 22 Zilkade 1279 [11 Mayıs 1863], s. 3.
[75] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.708; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi,** s. 70.
[76] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi,** s. 70.
[77] **Takvim-i Vekayi,** Sayı: 742, 26 Şevval 1280 [4 Nisan 1864], s.2.
[78] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 745, s. 2; Ali Yıldırım, *a.g.e.*, s. 71; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.709.
[79] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s.709; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi,** s. 71.
[80] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 26.

devlet erkânı, Sultan Mahmut Türbesine yakın bir yerde yeni bir Dar'ül-fünûn binasının inşa edilmesi kararı almıştı.[81]

Yeni Dar'ül-fünûn binası inşa edilene kadar derslere, Nuri Paşa Konağında devam edilmesine karar verilmiş ve Dar'ül-fünûn buraya taşınmıştı.[82] Nuri Paşa Konağında ilke ders, 19 Nisan 1865'te Salih Efendi tarafından verilen tabii ilimler dersi ile başlamıştı. Üç gün sonra ise Binbaşı Ahmet Efendi tarafından fizik dersleri verilmeye başlanılmıştı.[83] 8 Eylül 1865 yılında ahşaptan yapılma Nuri Paşa Konağı, içinde barındırdığı 4000 ciltlik kitaba sahip kütüphane ile o zamanın şartlarında ileri teknolojiye sahip laboratuarıyla beraber Hoca Paşa yangınında küle dönmesiyle yeni yapılmaya başlanılan Dar'ül-fünûn binası inşası bitene kadar derslere ara verilmek zorunda kalındı.[84]

Yükseköğretimde ilk teşebbüs olan 1863 Dar'ül-fünûnda, Osmanlı medreselerinde önemini kaybedip hemen hemen hiç görülmeyen pozitif bilimler tekrar işlenilmeye başlanılmıştı. Ayrıca sivil eğitim alanında yapılmış olan en büyük reformlardan biri idi. Dersleri veren hocalar genellikle devlet adamı olup, dinleyici kesim; halk, memur ve bürokratlardan oluşmaktaydı. Ders programı olmayan, öğrencilerin sınava tabi tutulmadığı derslere devam zorunluluğu olmayan ve herhangi bir diploma vermeyen (Derviş Paşa'nın sınavla verdiği şahadetnameler hariç) bir yüksek öğretim kurumuydu.

1.1.2 Darü'l-fünûnu -ı Osmanî (1870-1873)

Tanzimat Dönemi'nden itibaren eğitim alanında yapılan düzenlemelerle ilk ve orta düzeydeki okullarda artışlar meydana gelmişti. Bu artış eğitim sisteminde artık düzenli ve hukuksal yapıya sahip bir düzenlemeye gidilmesi yönünde bir düşünce ortaya çıkarmıştı. 1868 yılında Maarif Nazırlığına getirilen Safvet Paşa, Osmanlı eğitim sisteminin bir çatı altında toplanması gerekliliği üzerinde durmuş, Batı'nın eğitim alanındaki gelişmelerinden yararlanma yoluna gidilerek sistemleşmiş ve yenileşmiş bir Osmanlı eğitim sistemi kurma çabası içine girmişti.[85]

---

[81] Dar'ül-fünûn binasının büyük olduğu gerekçesiyle Maliye Nezaretine bırakılmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi,** s. 72.
[82] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 18; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi,** s. 74.
[83] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s.712; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi,** s. 74.
[84] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn", s. 522; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 74; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.712.
[85] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.76.

Safvet Paşa, Paris elçiliği görevi sırasında Fransa eğitim sistemini araştırmış ve dinsel alan dışındaki eğitimin Osmanlı eğitim sistemi içinde de uygulanabileceğini düşünmüştü. Fransız hükümetinin önerisi ile Fransa Eğitim Bakanı Victor Duruy'e, Osmanlı eğitim kurumlarının sistemleştirilmesi için bir proje hazırlatıldı.

Fransa Eğitim Bakanı Victor Duruy tarafından hazırlanan proje, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin oluşumunda temel dayanak olmuştu. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Şura-yı Devlete bağlı Maarif Dairesi tarafından hazırlanmıştı. Daire başkanı Kemal Paşa idi. Ayrıca kurulda Sadullah Paşa, Dadyan Artin Efendi, Recaizade Ekrem Bey, Mehmet Mansur, Ebüzziya Tevfik Bey ve Dragon Çankof Efendi gibi devlet adamları da yer alıyordu.[86]

Maarif Dairesi tarafından oluşturulan ve Osmanlı eğitim sistemini düzenleyen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 1 Eylül 1869'da yürürlüğe girmişti.[87] Beş bölüm ve 198 maddeden oluşan nizamnamenin 79'dan 128'e kadar olan 51 maddesi Dar'ül-fünûna aittir.[88] Nizamname de dikkat çeken husus ise medreselerin düzenleme alanının dışında bırakılmasıydı. Böylece din dışı eğitim veren yeni eğitim sistemi ile resmen eğitimdeki ikililik yapısı tescil edilmiştir.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre Dar'ül-fünûn, Hikmet (Felsefe) ve Edebiyat, İlm-i Hukuk ve Ulum-i Tabiiye ve Riyaziye şubelerinden oluşmaktaydı. Nizamname'nin 81, 82 ve 83. Maddelerine göre bu şubelerde şu dersler okutulması kararlaştırılmıştı:[89]

Hikmet (Felsefe) ve Edebiyat Şubesi: İlm-i Terkib-i Vücud-i İnsani, İlm-i Ahval-i Nevs, Mantık, Maani ve Beyan, İlm-i Kelam, İlm-i Ahlak, Hukuk-u Tabiiye, İlm-i Tarih, İlm-i Aruz, Tarih-i Umumi, İlm-i Asar-ı Atika, İlm-i Meskûkât, Arapça, Farsça, Türkçe, Yunanca, Latince Gramer ve Dili.

İlm-i Hukuk Şubesi: Fıkıh, Usul-i Fıkıh, Roma Hukuku, Fransızların Hukuk-u Adiye Kanunnamesi (Fransa Medeni Hukuku), Usul-i Muhakeme, Kara ve Deniz Ticaret Hukuku, Ceza Kanunnamesi, Usul-i Muhakeme-i Cinayet, Hukuk-u Mülkiye, Hukuk-u Milel (Devletler Hukuku).

---

[86] Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, C. 1, s. 77.
[87] **Düstur**, 1. Tertip, C. 2, İstanbul, 1872, s. 184-219, "Dar'ül-fünûn" Bölümü, s. 198-204.
[88] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s. 713.
[89] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 716-718; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.87; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.87-89; Arslan, (a), "Osmanlı Dar'ül-fünûn'u", Osmanlı Ansiklopedisi, C. 5, s.299.

Ulum-u Tabiiye ve Riyaziye Şubesi: Heyet (Astronomi), Hikmet-i Tabiiye, İlm-i Kimya, İlm-i Tabakat'ül Arz, İlm-i Maadin, İlm-i Nebabat, İlm-i Hayvanat, Hendese, Müsellesat, Hendesenin Cebire Tatbikatı, Hendese-i Resmiye, Menazır, Hesab-ı Tefazuli ve Tamami, Cerr'i Eskalin Nazariyat ve Tatbikatı, Tarih-i Ulum-ı Tabiiye, Riyaziye, Fenn-i Tahtit-i Arazi.

Dar'ül-fünûnda öğretim üç yıl olarak belirlenmiş, derslerin Türkçe okutulması kararlaştırılmıştı. Ancak Türkçe ders verecek yetkinlikte hoca olmadığı için derslerin Fransızca verilecekti. Ayrıca nizamnamede öğrencilerin mezun olabilmesi için mezuniyet tezi veya müderrislik tezi gibi yükümlülükleri yerine getirmeleri gerekiyordu. Dar'ül-fünûn için laboratuar, müze ve kütüphane açılması kararlaştırılmıştı.[90] Dar'ül-fünûn ders programında Felsefe ve Edebiyat Şubesinde, Türkçe, Arapça, Farsça'nın yanında Batı dillerinin yer alması, Hukuk Şubesinde ise İslam Hukukunun yanında Roma Hukuku ve Fransız Medeni Hukukunun okutulması ileriki yıllarda laik hukuk sisteminin oluşumunda ve geçiş sürecinde büyük kolaylıklar sağlayacaktı.

1.1.2.1 1869 Ramazan'ında Darü'l-fünûn-ı Osmanîde Sivil Dersler

1863 Dar'ül-fünûn'u için İtalyan asıllı mimar Fossati'ye yaptırılan bina Maliye Nezaretine tahsis edilince Dar'ül-fünûn için yeni bina yapılıncaya kadar dersler ahşaptan yapılma Nuri Paşa Konağında verilmeye başlanılmıştı. Ancak 8 Eylül 1865 tarihinde konakta çıkan yangın sonucu Dar'ül-fünûnda derslere ara verilmişti. Yangından hemen sonra II. Mahmut Türbesi ile Çemberli Taş arasında kalan miri arazide ikinci Dar'ül-fünûn için yeni bir bina yapımına başlanılmıştı. 1869 baharında inşaatın bitmesi üzerine Dar'ül-fünûnda yeniden derslerin başlaması gerekliliği gündeme gelmiş ve Maarif Nazırı Safvet Paşa çalışmalara başlamıştı. İlkin Dar'ül-fünûn müdürlüğüne Hoca Tahsin Efendi'nin getirilmesi için 7 Nisan 1869 tarihinde arz tezkiresi padişaha sunulmuş ve 8 Nisan 1869'da ise padişahın iradesi ile bu tezkire ilan edilmişti.[91]

Dar'ül-fünûn, ilan edilen tezkireden bir yıl sonra Şubat 1870'de açılabilmiştir. Geçen bir yıl zarfında ise Dar'ül-fünûnun eksiklikleri tamamlanmaya çalışılmış, Paris'ten 3500 frank değerinde kitaplar satın alınmıştı. Kütüphane için alınacak kitapların listesini Mekteb-i Sultani Müdürü Mösyö Ernest de Salva tarafından

---

[90] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 718.
[91] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 88.

hazırlanmıştı.[92] Kitap listesinde dikkati çeken en önemli husus ise felsefi anlayış olarak hümanizm ve pozitivizm esasıyla kaleme alınmış olan eserlerin bulunmasıydı. Ayrıca listede yer alan bilimsel çalışmaların alınmasının iptal edilmesi ve sadece kültür ve ders kitaplarının alınması Osmanlı'nın Batı bilimlerine olan bakış açısını ortaya koymaktaydı.

Ekim 1869'da Maarif Nezareti tarafından Dar'ül-fünûnun açılacağı ve başvuru şartları gazetelerde ilan edilmiştir. İlanda Dar'ül-fünûn hakkında yapılan açıklama şöyledir:

> *"işbu Dar'ül-fünûn-ı Dersaadet ve bütün Memâlik-i Mahsura-yı Şâhâne'de mevcud olan mekâtib için hoca ve muallim ve umûr-ı mülkiyede istihdama kabil zevat yetişdirmesiyle beraber, Türki, Arabi ve Farisi lisanlarında yazılan fünûn ve maarif-i külliyenin mebahis-i dakikasına ve Avrupa'da mütedavil olunan fünûn-ı hikemiye ve sınaiyeye dair malumat-ı nafia ve cedidenin neşr ve işâası için bir mahal-i tahsil-i kemâl olacaktır."*[93]

İlanın gazetelerde yayınlanmasından sonra 1000'den fazla aday Dar'ül-fünûn müdürlüğüne başvurmuştu. Nizamname gereği sınava alınan adaylardan sadece 450'si öğrenciliğe kabul edilmişti.[94] Dar'ül-fünûnda öğretim hakkı kazanan öğrencilerin çoğunu medrese öğrencileri oluşturmaktaydı. Bu ise Tanzimat Dönemi'nde modernleşme adına hiçbir düzenlemenin yapılmadığı medreselerin önemlerini kaybettiğini ve öğrencilerin modern okullara yöneldiğini göstermektedir.[95]

Sınav sonucu seçilen 450 kişinin çoğunluğu medrese öğrencisi olduğu için "Şuhûr-ı Selase" de (Receb, Şaban ve Ramazan Ayları) köylere *cerre*[96] çıkmışlardı. Bu yüzden Dar'ül-fünûn açılması, cerre çıkmış öğrencilerin dönüşüne kadar ertelendi. Dar'ül-fünûn müdürü Hoca Tahsin Efendi, Ramazan ayı'nı değerlendirmek için halka açık derslerin verilmesini planlamıştı. Bu dersler geceleri teravih namazından sonra halka açık konferanslar şeklinde verilecekti. Nitekim Ramazan ayı'nın 2. gecesinden

---

[92] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.88; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 718; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 36.

[93] Cemal Bilsel, **İstanbul Üniversitesi Tarihi**, İstanbul 1943, s. 14-16; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.88-90; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 32-33; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.92

[94] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1149, 3 Recep 1286 [9 Ekim 1869], s.2.

[95] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma** , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 231.

[96] Medrese öğrencilerinin Receb, Şaban ve Ramazan aylarında taşra'ya gidip halka zekât ve sadaka karşılığında dini konularda bilgilendirmeleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü**, C. 1, İstanbul 1993, s. 279; Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C. 1-2, s. 554.

başlayıp 15. gününe kadar sürecek derslerin programı Takvim-i Vekayi'de yayınlanarak halka duyurulmuştu. Takvim-i Vekayi'ye göre Ramazan ayı'nın ilk 15 gününde verilecek derslerin programı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:[97]

Tablo 1.1. 1869 Ramazanı'nın ilk 15 gecesinde Darü'l-fünûnda verilen dersler[98]

Konular	**Öğretim Elemanı**	**Ramazan Gecesi**
Su	Hoca Tahsin Efendi	2
Sath-ı arz üzerinde vuku bulan tebedülât-ı cinsiye (Yeryüzünde meydana gelen büyük değişimler)	Aziz Efendi	3
Hıfz-ı sıhha (Halk Sağlığı)	Emin Efendi	4
Hazım (Sindirim)	Vahid Efendi	5
Asab (Sinirler)	Hüseyin Efendi	6
Tarih-i tabii-i insan (İnsanın doğal tarihi)	Rıfat Efendi	8
Vezaif-i insaniye (İnsanlığın görevleri)	Selim Efendi	9
Cevelân-ı dem (dolaşım)	Vahid Efendi	10
Hareketle hareketin teadid-i kimyeviyesi (Isı ve hareketin kimyasal birlikteliği)	Tahsin Efendi	11
Menaib-i harâret (Isı Oluşumu)	Aziz Efendi	12
Silsile-i hayvanat (Hayvanların sistematiği)	Rıfat Efendi	13

[97] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1167, 27 Şaban 1286 [2 Aralık 1869],s.1; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.95; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933),** s. 33; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.94.

[98] Dölen, (a), **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.96; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.94-95; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 21; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 719-720.

İlm-i Hey'et (Astronomi)	Tahsin Efendi	15

Hoca Tahsin Efendi, 6 Aralık 1869 akşamında icra ettiği derste ***"Suyun***" üç halini basit bir üslupla ele almıştı.[99] Hoca Tahsin Efendi derslere iştirak eden halkın hem derslere olan ilgilerini artırmak hem de sıradan kişilerin de anlayabilmesi için derslerini masal şeklinde anlatmıştı. Ramazan ayı'nın ilk 15 gününden sonra hangi konuşmaların (derslerin) yapılacağı tekrardan Takvim-i Vekayi'de ilan edilmişti. Bu dersler Ramazan ay'ının 15'inden Kadir Gecesi'ne kadar toplam 12 saat sürecek derslerdi.[100] Ramazan ayı'nın 15'inden sonra verilecek derslerin programı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 1.2. 1869 Ramazanı'nın 15'inden sonra Darü'l-fünûnda verilen dersler[101]

Konular	**Öğretim Elemanı**
Mıknatısiyet-i arz-ı hayvani (Hayvansal dünyanın mıknatıslığı)	Cevad Efendi
Silsile-i hayvanât (Hayvanların sistematiği)	Rıfat Efendi
Makine	Tevfik Efendi
Mekabirin sıhhate tesiri (Mezarların sağlığa etkisi)	Vahid Efendi
Terakk-i sanayi ve menâbi-i servet (Sanayinin gelişmesi ve servet kaynakları)	Münif Efendi
Hava-yı Nesimi (Atmosfer)	Emin Efendi
İttihad-ı kuvva-yı tabiye (Doğal kuvvetlerin birliği)	Aziz Efendi
Seyyarât (Gezegenler)	Selim Efendi

[99] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.95.
[100] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C.1, s.96; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.94-95.
[101] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C.1, s.96; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi,** s. 95; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.720.

Emzice ve Ekâlim (Mizac ve İklimler)	Aziz Efendi

Dar'ül-fünûnda halka açık konferanslar şeklinde verilen bu derslere doğal olarak ilk tepki modernleşmeye direnen medrese çıkışlı ilim adamlarından gelmişti. Dönemin vakanüvis'i Ahmet Lütfi Efendi hem Dar'ül-fünûn için yapılan ilk ve ikinci binaların yapımına karşı çıkmış hem de gece derslerine karşı alaycı dil kullanmıştı. A. Lütfi Efendi derslerin ancak seçkin kişiler tarafından anlaşılabileceğini, sıradan halka dersler verilmesini eleştirmişti.[102] A. Lütfi Efendi'nin söylediklerine bakıldığında medrese kökenli devlet adamlarının Dar'ül-fünûn ve modern bilimlere olan karşı tutumları açıkça ortadadır. Modernleşme adına hiçbir ilerleme kaydedemeyen medreseli yetkililer ileriki yıllarda ellerine geçecek ilk fırsatta Dar'ül-fünûnun kapatılması için var olan güçleri ile saldıracaklardı.

1.1.2.2 Darü'l-fünûn-ı Osmanîde Okutulan Dersler

Ramazan ayı boyunca sürdürülen halka açık dersler Dar'ül-fünûnun açılışı için adeta bir hazırlık safhasıydı. Ramazan ayı'nın sonlarına doğru öğrencilerin cerr'den dönmeye başlamaları üzerine Dar'ül-fünûnun açılması için hazırlıklara başlanıldı. Öncelikle 23 Ocak 1870 tarihinde yapılan düzenleme ile Dar'ül-fünûn programına şu dersler eklenmiştir:

Tablo 1.3. Darü'l-fünûn programına eklenen dersler ve hocaları (23 Ocak 1870)[103]

Ders	Öğretim Elemanı	Haftalık Saat
Kitabet ve Edebiyat	Selim Efendi	5
Fransız Lisanı	Pertev Efendi	3
İlm-i Hukuk	Sakızlı Ohannas Efendi	1
İlm-i Servet	Ahmed Kâmil Efendi	2
Coğrafya	Halid Bey	2

[102] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.96-97; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 95; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.720; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 33-34.

[103] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922,** C.1, s.99; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s.723; Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C.1-2, s. 558.

Usûl-i Defter	Münir Bey	2
Resim	Mösyö Giz	1

Eklenen bu derslerin ilanına müteakip 1870 tarihli Devlet Salnamesi'nde ise okutulacak dersler ve hocaları aşağıda verilen biçimdedir:[104]

Tablo 1.4. 1870 tarihli Devlet Salnamesine göre Darü'l-fünûnda okutulacak dersler ve hocaları[105]

Ders	**Öğretim Elemanı**
Botanik Zooloji Jeoloji	Miralay Dr. Rıfat Beey
Felsefe ve Kemal	Mevalidan Abdulkerim Efendi
Tarih	Mahmud Efendi
Kitabet ve Edebiyat	Selim Efendi
Matematik Fizik Astronomi	Tevfik Bey
Fıkıh ve Usûl-i Fıkıh	MustafaVehbi Efendi
Kimya	Aziz Efendi ve Bonkowski Efendi
Coğrafya	Halid Bey
Resim	Mösyö Giz
Hukuk	?
Fransızca	Konstantinidi Efendi
İktisat	Ohannes Efendi
Usûl-i Defteri	?

Bütün bu gelişmelerin ardından 2 Şubat 1870'de Takvim-i Vekâyi'de Dar'ül-fünûnun ilk altı aylık ders programı yayınlanmıştı.[106] Programa göre okutulan ders sayısı dokuz ve ders saati yirmidir:

---

[104] **Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye**, Darüttıbâati'l-Âmire, İstanbul, Sene 1287[1870] s. 116.
[105] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s.724; Dölen, (a), **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.99; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 34.
[106] **Takvim-i Vekayi,** Sayı: 1184, 1 Zilkade 1286 [2 Şubat 1870], s. 1.

Tablo 1.5. 2 Şubat 1870 tarihli Darü'l-fünûn ders programı[107]

Günler	Ders	Öğretim Elemanı	Saati
Pazartesi	Edebiyat Fransızca Tarih-i Umûmi Coğrafya	Salim Efendi Konstantinidi Efendi Mahmud Efendi Halid Bey	5-6 7-8 8.15-9.15 8.30-10.30
Salı	Edebiyat Hikmet-i Tabiiye Hesab Resim	Salim Efendi Aziz Efendi Tevfik Bey Mösyö Giz	5-6 7-8 8.15-9.15 9.30-10.30
Çarşamba	Fransızca İlm-i Hukuk Tarih-i Umûmi Coğrafya	Konstantinidi Efendi Ahmed Kâmil Efendi Mahmud Efendi Halid Bey	5-6 7-8 8.15-9.15 9.30-10.30
Perşembe	Edebiyat Mantık Hesab Tarih-i Umûmi	Selim Efendi Kerim Efendi Tevfik Efendi Mahmud Efendi	5-6 7-8 8.15-9.15 9.30-10.30
Cumartesi	İlm-i Hukuk Fransızca Edebiyat Hikmet-i Tabiiye	Ahmed Kâmil Efendi Konstantinidi Efendi Selim Efendi Aziz Efendi	5-6 7-8 8.15-9.15 9.30-10.30

Ders Programları hazırlanırken 1 Eylül 1869 tarihinde yayınlanan nizamnameye pek bağlı kalınmamıştı. Üç şube olarak açılması planlanan Dar'ül-fünûn (Madde 80) için tek ders programı hazırlanmış ve öğrencilerin aynı dersleri görmeleri için hazırlıklar yapılmıştı. Ayrıca Dar'ül-fünûn bir nazır tarafından yönetilmesi (M. 108) gerekirken Dar'ül-fünûna bir müdür tayin edilmesi nizamnamenin ne kadar sembolik kaldığını göstermektedir.

Dar'ül-fünûnun ders programı hazırlanıp yayınlandıktan sonra Hoca Tahsin Efendi tarafından Dar'ül-fünûn bünyesinde kurulacak olan laboratuarın ihtiyacı olan aletlerin listesi hazırlanmış ve listede yer alan aletlerin temini için hazırlanan liste Paris'e yollanılmıştı. Liste de fizik deneyleri için son teknoloji aletler de yer almıştı.[108] Bütün yapılan hazırlıklar sonrası öğrencilerinde cerre'den dönmeye başlamaları üzerine 20 Şubat 1870'de Dar'ül-fünûnun resmen açılmasına karar verilmişti.

1.1.2.3 Darü'l-fünûn-ı Osmanînin Resmi Açılış Töreni

Öğrencilerin cerre'den dönmeleri, ders programlarının hazırlanması ve fizik laboratuarının eksiklikleri tamamlanmasından sonra 20 Şubat 1870 tarihinde Sadrazam

[107] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.724-725; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.101; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn", s. 523.
[108] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 725.

Ali Paşa, Maarif Nazırı Safvet Paşa ve ileri gelen devlet adamlarının katıldığı bir törenle Dar'ül-fünûnun–ı Osmanî açılmıştı. Açılış töreninde sırasıyla Maarif Nazırı Safvet Paşa, Meclis-i Kebir-i Maarif Reisi Münif Paşa, Dar'ül-fünûn Müdürü Hoca Tahsin Efendi, Meclis-i Kebir-i Maarif üyesi Jean Aristoklis Efendi, Cemaleddin [Afgani] Efendi birer konuşma yapmış ve Murat Molla Tekkesi Şeyhi Ârif Efendi'nin duasıyla Dar'ül-fünûnun açılışı gerçekleşmişti.[109]

Maarif Nazırı Safvet Paşa yaptığı konuşmada Batı'da gelişen bilimlerin hem ilim hem de sanayide ilerlemeye yaptığı katkılarından bahsetmiş ve orta seviyedeki okullardan mezun olan öğrencilerin bilgilerini artırmak için Dar'ül-fünûnda okumalarını tavsiye etmişti. Münif Paşa ise Avrupa'daki gelişen bilimsel ilerlemelerin ilim ve fen sayesinden olduğu, ilim ile kazanılan değerlerin fetih ve kazanılan zaferlerden daha üstün olduğunu belirtmiş, halka teşvik edici bir konuşma yapmıştı. Dar'ül-fünûn Müdürü Hoca Tahsin Efendi Türkçe yaptığı konuşmada eğitim ve eğitim kurumların devlet ve halkı için olan öneminden bahisle refaha giden tek yol olduğunu dile getirmişti.[110] Konuşmasına örneklerle devam eden Hoca Tahsin Efendi heyecanlı bir üslupla Dar'ül-fünûnun açılış tarihi için şu sözleri söylemiştir:

"Okundu yevm-i küşadında ders-i tarihi
Açıldı yümniyle Dar'ül-fünûn-i Osman'î"[111]

Hoca Tahsin Efendi'nin bu sözleri bir levha üzerine yazılıp Dar'ül-fünûn-i Osmanînin kapısına asılmış ise de sonraki yıllarda yapılan tadilat çalışmaları sırasında yerinden sökülmüştü.[112] Dördüncü konuşmayı Meclis-i Maarif-i Kebir üyesi Jean Aristoklis Efendi Fransızca daha sonra Cemaleddin Efendi ise Arapça konuşma yapmıştı. Açılış konuşmalarından sonra Murat Molla Tekkesi Şeyhi Ârif Efendi'nin yaptığı dua ile Dar'ül-fünûn-i Osmanî açılmıştı.[113]

Açılış töreninden sonra Dar'ül-fünûnda derslere başlanılmış ancak dersler başlar başlamaz çoğu öğrencinin yazı yazmayı bilmedikleri ortaya çıkmıştı. Ayrıca Arapça

---

[109] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1192, 20 Zilkade 1286 [21 Şubat 1870], s.1; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 23,Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 107; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.98; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 35; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 720-721.
[110] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.98-99; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 108-109; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.35-36.
[111] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.36; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 109.
[112] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 20.
[113] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 109-110; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 722.

dersine olan ilgisizlikleri de bazı sıkıntılara yol açmıştı. Dar'ül-fünûn Müdürü Hoca Tahsin Efendi bu konu da ilk önce 23 Ocak 1870'de ilan edilen ders programından Arapça dersini çıkarmayı uygun görmüştü.[114] Daha sonra Maarif-i Umumiye Nezaretine başvurarak öğrencilere yazı yazmayı öğretecek hoca talebinde bulunmuştu.[115] Arapça dersinin ders programından çıkarılmasıyla Dar'ül-fünûnda görevine son verilen ilk hoca El-Cevib gazetesini yayımlayan Ahmet Faris Efendi olmuştu.[116]

Tüm aksaklıklara rağmen Dar'ül-fünûnda dersler devam etmiş ve Ağustos 1870'de öğrenciler sınava tabi tutulmuştu. Öğrenciler, 6 ay gibi kısa bir süre zarfında aldıkları eğitimle sınavda beklenenden daha fazla başarılı olup bir üst sınıfa geçmişlerdi.[117]

1.1.2.4 Darü'l-fünûn-ı Osmanîde 1870 Ramazan'ındaki Sivil Dersler

Dar'ül-fünûnun ilk yılında dersler kesintisiz olarak devam etmiş ve Ağustos 1870'de bir üst sınıfa geçilmesi için sınavlar yapılmıştı. 25 Kasım 1870 yılına geldiğinde öğrenciler tekrar cerre çıktıkları için bir yıl önce olduğu gibi halka açık konferanslar şeklinde ders verme kararı alınmıştı. Ders programı 2 ay önceden gazetelerde "*Bilimsel ve Edebi gece toplantıları"* başlığıyla ilan edilmiş ve derslere katılmak isteyenlerin Dar'ül-fünûna başvurmaları istenilmişti.[118] 27 Eylül 1870 tarihinde gazeteye verilen ilanda dersler ve konuları şöyle idi:[119]

Hikmet-i Tabiiye (Fizik): Isı, ses, ışık, ateş, yanma, kuvvet, boşluk, telgraf, görme.

Kimya**:** Yeni madenler, demir, çelik, analiz ve yanma.

İlm-i Cevv-i Hava (Meteoroloji): Buhar ve hava, fırtınalar, deprem, gök kuşağı, kar ve yağmur, tulumba.

Heyet-i Âlem (Kozmografya): Güneş ve sistemi, ay, yıldızlar ve galaksiler, kuyruklu yıldızlar, yerküre (dünya).

---

[114]Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.34; İhsanoğlu,"Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 723.

[115] Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C.1-2, s. 558; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.104.

[116] Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C.1-2, s. 558.

[117] **Basiret**, Sayı: 149, 26 Cemaziyelevvel 1287 [24 Ağustos 1870], s. 4; **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1267, 7 Cemaziyelahir 1287 [4 Eylül 1870], s.6; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 36-37; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.726; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.104.

[118] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1277, 1 Receb 1287 [27 Eylül 1870], s. 2; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 115; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 726; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.104-105; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 37.

[119]Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C.1, s.115; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s. 726; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.105-106; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 37.

İlm-i Tabiat-ı İnsan (Psikoloji): Asâb-ı hassâse ve muharrike (duyu ve hareket sinirleri), kan dolaşımı, solunum, kalp ve dimağ, ölüm ve hayat.
Tıp: Hıfz-ı sıhha, çevre kirliliği, beden temizliği ve çevre düzenlemesi, iklimlerin etkisi, ilaçlar.
Tarih-i Tabii (Doğa Tarihi-Tabii Bilimler): İnsan ırkları, karınca ve arı, hayvanların sınıfları, hayvanların idrâki, cins ve nevilerin devamlı veya farklı olması, değerli taşlar ve bitki türleri.
İlm-i Tababatû'l-Arz (Jeoloji-Jeomorfoloji): İstanbul civarının arazi yapısı, bitki ve hayvan fosilleri.
Ziraat: Araziyi ıslah eden maddeler (gübreler), buğday, pamuk, bahçe tarımı, ağaçlar, tarım aletleri, tarımdaki son gelişmeler.
Terakkiyat-ı Ulûm ve Sanayi (Bilim ve Sanayinin Gelişmesi): Taksim-i malûmat-ı insaniye (insanlığın bilgisinin bölüşümü), tertib-i fünûn, son icatlar, matbaacılık, harp teknolojisi, matematik, ölçü ve tartılar.
İlm-i Servet (İktisat): Çalışmak, banka, kâğıt para, ticaret, makine ve fabrika, topluluklar ve şirketler.
Hukuk: Hukuk-u tabiiye ve mevzua (doğal ve konulmuş hukuk), deniz hukuku, devletlerarası hukuk, idare hukuku, cinayet, barış ve savaş.
Ahlak: Fazilet ve nakiselerin fayda ve mazarratları (erdem ve kusurların yarar ve zararları).
Edebiyat: Çeşitli yazışma örnekleri, yazı çeşitleri, nesir ve şiir.

Ramazan ayı için hazırlanan programa bakıldığında Avrupa'daki iktisadi ve hukuki gelişmeleri, Batı'nın modern bilim ve teknolojileri hakkında halkı bilgilendirmeye çalıştıkları görülmektedir.

1.1.2.5 Cemaleddin Afgani Olayı

Ramazan ayı'nda gece dersleri devam ederken Hoca Tahsin Efendi ve Münif Paşa, onuncu ders olan *Terakkiyat-ı Ulûm ve Sanayi (Bilim ve Sanayinin Gelişmesi)*'ne dair konuyu Cemaleddin Afgani'nin anlatmasına karar vermişlerdi.[120] Hatta konferans için yazılan metin Farsça olup, Tahsin Efendi ve Münif Efendi tarafından uygun

[120] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 37; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 116; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.106; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s. 727.

görüldükten sonra Cemaleddin Efendi tarafından derste okunmuştu.[121] Peki, Cemaleddin Efendi tepki toplayan ve Ramazan derslerinin sonlandırılmasına neden olan konuşmasında ne söylemişti?

> *"Maişeti insaniye zi hayat bir bedene benzer. Sanayin her biri maişete olan medari itibariyle o bedenin uzvu mesabesindedir. Mesela melik: tedbirin, iradenin merkezi olan dimağın aynısıdır. Demircilik kol, çiftçilik ciğer, gemicilik ayak gibidir… Saadeti insaniyenin bünyesi, cismi bu suretle teşekkül eder. Cismin canı ise ruhla kaim olmasına nazaran bu cismin yani* ***saadeti beşeriyenin ruhu ya nübüvvettir*** *yahut hikmettir. Lakin bunlar başka başka şeylerdir.*
>
> *Nübüvet bir atayi ilahidir ki çalışmakla elde edilmez. Cenab-ı hak mahlûkları arasından her kimi ister ise bu feyze mazhar kılar. Hikmete gelince: bu imali fikir ile iktisabi malumat ile kazanılır. Sonra nebi hatadan masundur. Hâlbuki hâkim hataya düşebilir."*[122]

Cemaleddin Efendi'nin konuşmasında geçen "Nübüvvet" peygamberlik anlamına gelmektedir. Konuşma sırasında dinleyici kitlenin içinde mevcut çoğunluğu oluşturan medrese kökenli öğrenciler Cemaleddin Efendi'nin konuşmasından "Nübüvvet" hakkındaki konuşmalarını ***"Nübüvvet bir sanattır"*** biçiminde yorumlayarak konuyu derhal Şeyhülislam Hasan Fehmi Efendi'ye götürmüşlerdi.[123] Şeyhülislam Hasan Fehmi Efendi, konuşma sırasında Cemaleddin Afganinin "Nübüvvet (peygamberlik)" ve "Hikmet (Felsefe)"yi eşit tuttuğunu hatta ***"Nübüvvet bir sanattır"*** dediğini medrese ulemasıyla bir olup etrafa yaymıştı. Filibeli Halil Feyzi Efendi ise, Cemaleddin Afgani'nin bu konuşmasından dolayı kâfir olduğunu hatta dinden çıktığı için katli'nin vacip olduğunu savunduğu *"Süyûfü'l Kavatı"* adlı eseri kaleme almıştı.[124]

Cemaleddin Afgani'nin konuşması medreseli ulema ile Dar'ül-fünûna karşı çıkan kesim tarafından bahane edilerek tepkiler gösterilmişti. Özellikle en büyük tepki Şeyhülislamlık makamı tarafından gelince Ramazan ayı'nda verilen gece dersleri sonlandırılmıştı. Cemaleddin Afgani, her ne kadar söylediklerinin çarpıtıldığını

---

[121] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 116; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 107.
[122] Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C.1-2, s.559-560; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.107-108.
[123] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 116; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 108; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 37.
[124] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 117-118; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 38; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 108.

padişahın huzura bizzat çıkıp anlatmak ve kendi isteği ile İstanbul'dan ayrılmak isteğini bir mufassala ile bildirmiş ise de kabul görmemiş ve sınır dışı edilmişti**. [EK-1]**[125] Bu olaydan sonra Hoca Tahsin Efendi Dar'ül-fünûn Müdürlüğünden alınıp yerine geçici müdür olarak Maarif Nezareti muavinlerinden Kazım Efendi getirilmişti.[126]

1.1.2.6 Darü'l-fünûn-ı Osmanînin İkinci Ders Yılı

Cemaleddin Afgani'nin olaylı konferansından sonra Hoca Tahsin Efendi Dar'ül-fünûn müdürlüğü görevinden azledilmiş yerine Kazım Efendi geçici olarak atanmıştı. Dar'ül-fünûnda akşam dersleri sonlandırılması ve Hoca Tahsin Efendi'nin görevden azledilmesinin yankıları hala devam ederken 22 Ocak 1871 Pazartesi günü Dar'ül-fünûnda ikinci yılın dersleri başlamıştı.[127] Kazım Efendi'nin müdürlüğünde başlayan ikinci ders yılı programı şöyledir:

Tablo 1.6. Darü'l-fünûnun ikinci yıl dersleri ve hocaları[128]

Ders	Öğretim Elemanı
Kitabet ve Edebiyat	Selim Efendi
Matematik, Fizik ve Astronomi	Tevfik Bey
Kimya	Aziz Efendi ve yardımcısı Bonkowski Efendi
Coğrafya	Halid Bey
Resim	Mösyö Giz
Fransızca	Konstantinidi Efendi
Rika	Muhtar Bey

İkinci yıl dersleri beklenildiği kadar ilgiyi görmeyince Maarif Nezareti Dar'ül-fünûna olan ilgiyi artırmak için dersleri daha erkene almış ve halkın bütün kesimine dersler açık hale getirilmişti. Ayrıca derslere katılan kişilerin dersleri kavrayabilmeleri

---

[125] İlgili belgenin kopyası için EK-1'e bakınız: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi [DABCOA], YEE, 0090/20, 6 Rebiyülâhır 1327.

[126] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1302, 17 Ramazan 1287 [11 Aralık 1870]; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 118; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 108-109; Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C.1-2, s. 562; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 38.

[127] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1307, 15 Şevval 1287 [8 Ocak 1871], s.1; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 731; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 116.

[128] **Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye**, Sene 1288 [1871], Darüttıbâati'l-Âmire, İstanbul, s. 132; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.116; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 731; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.40.

için ders sayısı ile ders saatleri azaltılmış ve ders saatleri erkene alınmıştı. 10 Mayıs 1871 tarihinde ders vermeye başlayan Dar'ül-fünûnun ders programı şöyledir:[129]

Tablo 1.7. Darü'l-fünûnun ikinci ders yılı haftalık ders programı[130]

Günler	Dersler	Öğretim Elemanı	Saati
Cumartesi	Astronomi Edebiyat	Tevfik Bey Selim Efendi	4-5 5-6
Pazar	İlm-i Mevâlid Fizik	Rıfat Bey Aziz Efendi	4-5 5-6
Salı	Edebiyat-ı Türkiyye	Selim Efendi	5-6
Çarşamba	Edebiyat-ı Türkiyye İlm-i Mevâlid	Selim Efendi Rıfat Bey	4-5 5-6
Perşembe	Fizik Astronomi	Aziz Efendi Tevfik Bey	4-5 5-6

Dar'ül-fünûnun bu ikinci yılında derse katılan halk için dersler daha sade işlenmiş ve devlet memurlarının derslere katılabilmesi için ders saatleri düzenlenmişti. 1872 yılında Dar'ül-fünûndaki tek değişiklik Dar'ül-fünûn müdürlüğü görevine Kazım Efendi yerine Dar'ül-fünûn müderrislerinden Hilmi Efendi'nin bu göreve getirilmesiydi.[131] Hilmi Efendi'nin Dar'ül-fünûn müdürlüğüne getirildiği yıl, Dar'ül-fünûnda ders sayısı azaltılmıştı. Öğrenci sayısı yüz olmakla beraber ders programı ve hocaları şöyleydi: Matematik, Miralay Hafız Bey; Coğrafya, Kolağası Arif Efendi; Tarih, Ahmet Hilmi Efendi; Farsça, Abdurrahman Efendi; Arapça Hamid Efendi, İnşa (Kompozisyon), Sadık Bey; Rik'a, Naşid Bey ve Tayyar Efendi.[132]

Dar'ül-fünûnda 1873 yılında da dersler devam etmiş, ama öğrenci sayısı 73 kişiye kadar inmişti. Buna bağlı olarak da verilen derslerin sayısı azaltılmıştı. 1873'te Dar'ül-fünûnda verilen dersler şunlardır: Matematik, İnşa, Coğrafya, Arapça, Tarih ve

---

[129] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1347, 30 Muharrem 1288 [21 Nisan 1871]; **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1419, 1 Şaban 1288 [16 Ekim 1871].

[130] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 24; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 117; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 732; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.119.

[131] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s. 733; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.120; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 117; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)** , s.41.

[132] **Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye,** Sene 1289 [1872], Darüttıbâati'l-Âmire, İstanbul, s. 220; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 733; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 117; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.120.

Rik'a.[133] 1872 ve 1873'te hazırlanan ders programları 1871'de hazırlanan ders programından farklılıklar göstermekteydi. Bu durumun temel sebebi hem Dar'ül-fünûnda derslere olan ilginin azalması hem de öğrenci sayısının gitgide azalmasıydı.

Dar'ül-fünûnda 1870-1873 yılları arasında dersler kesintisiz verilmiş ise de son ders programı 1873 yılında ilan edilmişti. Bu tarihten sonra Dar'ül-fünûn ile ilgili herhangi bir ders programı ilan edilmemiş ve Dar'ül-fünûn-ı Osmanî kapanmıştı. Dar'ül-fünûnun mezun verip vermediği bilinmemektedir.[134]

1.1.2.7 Darü'l-fünûn-i Osmanînin Kapanması

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde (1 Eylül 1869) ayrıntılı bir şekilde ele alınan ve 20 Şubat 1870 günü açılışı yapılan Dar'ül-fünûnda dersler Ramazan ayı'nda verilen gece dersleri ile başlamıştı. Açılan bu Dar'ül-fünûn, gelenekçiler ile modernleşme yanlıları arasında gerilimi somut olarak ortaya çıkarmıştı. Dar'ül-fünûnun kapanma sebebi olarak Cemaleddin Afgani olayı olarak gözükse de Cemaleddin Afgani olayı sadece gelenekçilerin başını çektiği Şeyhülislamın Dar'ül-fünûna karşı büyük bir tepki oluşturmak için kullandığı bir argümandan öte değildi.[135] Bakıldığında Dar'ül-fünûnun, Cemaleddin Afgani olayından 2 yıl sonra da öğretim faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir.[136]

Dar'ül-fünûnun idaresi yürürlüğe giren 1869 nizamnamesine göre Dar'ül-fünûnun "Nazır" denilen bir kişi tarafından yönetilmesi ve Dar'ül-fünûnun üç ayrı şubeden oluşması gerekiyordu. Ama Dar'ül-fünûn açıldıktan sonra yönetimine bir "Müdir" atanmış ve üç ayrı şube yerine tek bir sınıf açılarak nizamnamedeki derslerden çok azı verilmişti.[137] Ayrıca 1871 Eylül'ünde Dar'ül-fünûnun açılmasında büyük etkisi olan Sadrazam Ali Paşa'nın vefatı ve Ocak 1872 yılında da Kimyager Derviş Paşa'nın Maarif Nazırlığından ayrılması ile Dar'ül-fünûnu himaye eden devlet adamları devlet yönetiminden uzaklaşmış ve bu da Dar'ül-fünûnun kapanmasındaki etkileri kolaylaştırmıştır.

---

[133] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs",s. 733; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 118; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.120.

[134] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.41, Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.120; İhsanoğlu,"Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s. 733; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.120, İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn", s. 523.

[135] Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.122.

[136] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.42.

[137] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.121.

Dar'ül-fünûnda konferans şeklinde verilen derslere zamanla halkın ilgisi azalmış ve bu da Dar'ül-fünûnun kapanmasındaki başka bir etken olmuştu. Nitekim Dar'ül-fünûnda verilen dersler, aynı şekilde orta dereceli olan Dârulmuallimin, Mekteb-i Mülkiye ve İdadiler gibi meslek okullarında da verilmekteydi. Bu okullar, Dar'ül-fünûna oranla halk tarafından daha çok tercih edilmişti.[138]

M. Ali Ayni ise, Dar'ül-fünûnun kapatılmasını Viyana elçisi Şekip Efendi'nin idareye yazdığı mektuba bağlar. Şekip Efendi yazdığı mektupta, 1848 ihtilal'i sırasında Viyana'da çıkan isyan ve isyan sonucunda iktidarından olan Meternich'ten bahsetmişti. İsyanın çıkışında ve büyümesinde Viyana Üniversitesinin etkisinden bahisle, Avusturya'da monarşi'nin yıkılmasına sebep olan böyle bir isyanın Osmanlı'da da Dar'ül-fünûnun etkisiyle çıkmasından korktuğunu ifade etmişti.[139] M. Ali Ayni'nin bu mektubu referans alarak Dar'ül-fünûnun kapatıldığı iddiası, etki alanı oldukça sınırlı olan ve zaten yönetimde olan devlet adamları tarafından dersleri verilen Dar'ül-fünûnun böyle bir isyana sebep olabileceği gerçeklerden uzak bir ihtimaldir.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlanırken Dar'ül-fünûna öğrenci alımı için sınav yapılması kararı alınmış ve Dar'ül-fünûna alınan öğrencilerin çoğunluğunu medrese çıkışlı öğrenciler oluşturmuştu. Dersler başladıktan sonra bu öğrencilerin yazı yazmayı bilmedikleri görüldü ve ders programına rik'â dersleri eklenerek öğrencilere yazı yazma dersleri verilmeye başlanılmıştı. Hal böyle iken derslerden istenilen netice alınması çok zordu. Dar'ül-fünûn açılırken yapılan büyük hatalardan birisi de Dar'ül-fünûna öğrenci yetiştirecek ortaokulların nizamname dışında bırakılması ve ıslah edilmemesiydi. Dar'ül-fünûnda derslere izlemeye gelen çoğu kişinin memur olması sebebiyle dersler istenilen saatlerin dışında yapılmış ve istenilen fayda alınamamıştı.[140] Nitekim Rüştiye ve İdadiler ıslah edilip yaygınlaştırılsaydı, Dar'ül-fünûna nitelikli öğrenci alımında sıkıntı çıkmaz ve derslerden son derece verim elde edilirdi.

Dar'ül-fünûnun başarısız olmasının başka bir nedeni ise ders verecek hocaların yetiştirilmesine verilen önemin azalmasıydı. Lakin 1830-1845 yılları arasında Avrupa'ya birçok öğrenci yollanılmış ve bunların eğitimleri takip edilmişti. 19. yüzyılın başlarına kadar Avrupa'ya yollanılan öğrenci sayısında artış olmuştu. II. Meşrutiyet Dönemi'ne bakıldığında ise Avrupa'ya sadece iki öğrenci yollanılmıştı. Bunlar Dar'ül-fünûn açıldığında müdürlüğüne getirilen Hoca Tahsin Efendi ve Dar'ül-fünûnda ders

---

[138] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", s.736.
[139] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s.29; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.119.
[140] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1,s.123.

veren Selim Sabit Efendi'dir.[141] Bu yüzden Dar'ül-fünûn-ı Osmanide ders verecek hoca temininde sıkıntılar yaşanmış ve bu sıkıntı idare'de yüksek mevkilerde yer alan bürokratların derslere hoca olarak girmeleri ile aşılmaya çalışılmıştı. Bu uygulama ise Emre Dölen'inde belirttiği gibi *"sürekli bir kadronun oluşmasını ve halk içinde Dar'ül-fünûn zihniyetinin oluşmasını"*[142] engellemişti.

1870-1872 yılları arasında faaliyet gösteren Dar'ül-fünûn-ı Osmanî, 1863 yılında açılan Dar'ül-fünûndan farklı olarak düzenli bir şekilde bir ders programına bağlı kalarak dersler vermişti. Lakin istenilen düzeyde eğitim seviyesine ulaşamamışsa da yüksek mevkilerde bulunan idarecilerde bir Dar'ül-fünûn açılma fikrinin yerleşmesine ön ayak olmuştu.

1.1.3 Darü'l-fünûn-ı Sultani (1874-1881)

Tanzimat Dönemi'nde bazı devlet adamlarının girişimiyle açılan ilk iki Dar'ül-fünûn teşebbüsü başarısız olmuştu. 1873 yılında kapanan Dar'ül-fünûn-ı Osmanînin en büyük eksikliği yeni açılan bu yüksek okula öğrenci yetiştirecek bir orta öğretimin olmayışıydı. Ayrıca ilk iki Dar'ül-fünûnun açılışı sırasında şaşalı törenler yapılmış ve gazetelere ilanlar verilmişti. Bu da medrese kökenli yani gelenekçilerin, Dar'ül-fünûnu hedef tahtasına koymalarına neden olmuştu. Hal böyle iken Tanzimat Dönemi'nin modernleşme taraftarı devlet adamları tarafından bir Dar'ül-fünûn açma fikri hep gündeme getirilmişti. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ilan edilmesinde Fransa'nın etkisinden bahsetmiştik. Özellikle devletin üst kademesinde bulunan Ali ve Fuat Paşaların Fransız yanlısı politikaları açılacak olan okullarda Fransız etkisini artırmıştır. 1868 yılında Sadrazam Ali Paşa, Hariciye Nazırı Fuat Paşa ve Fransız Sefiri Bourêe arasında İstanbul'da bir orta öğretim kurumunun açılması için anlaşmaya varılmıştı.[143] Fransa Maarif Nazırı M. Victor Duruy'un hazırladığı rapor esas alınarak Mekteb-i Sultaninin açılması için çalışmalara başlanılmıştı. Fransa Maarif Nazırlığınca

---

[141] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.124-125.
[142] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 125.
[143] Ekmeleddin İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", **Beletten**, TTK, Ankara 1993, C. LVII, Sayı: 218, s. 202; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933),** s.45; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.129; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.122.

okulun müdür yardımcılığına getirilen Dr. Alfred Levistal, İstanbul'a gelerek gerekli kadroyu oluşturmuştu.[144]

1 Mayıs 1868'da öğrenci kaydına başlayan Mekteb-i Sultani, 1 Eylül 1868 yılında Beyoğlu'nda bulunan ve Galatasaray adı ile bilinen eski Askeri İdadi binasında açılmıştı.[145] 1873 yılında Gülhane'de bulunan Mekteb-i Tıbbiyenin yöneticileri daha fazla talebe yetiştirebilmek için Beyoğlu'nda bulunan Mekteb-i Sultani binasının kendilerine tahsis edilmeleri için sadarete başvurmuşlardı. Mekteb-i Tıbbiyenin isteği uygun görülerek Haziran 1873'te Mekteb-i Sultani Gülhane'deki yeni binasına taşınmıştı.[146] Bu sırada Maarif Nazırı olan Ahmet Cevdet Paşa'nın isteği doğrultusunda Mekteb-i Sultaniye de son sınıfların ders programına Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye ve Roma Hukuku dersleri eklenilmişti. Böylece ileride kurulacak Hukuk mektebinin ilk temelleri atılmıştı. Ayrıca hazineye yük olmaması şartıyla Mekteb-i Sultani içerisinde bir de Mülkiye Mühendis Mektebi kurulmuştu.[147]

1874 yılına gelindiğinde Maarif Nazırı olan Safvet Paşa, 1873'te Mekteb-i Sultaninin ders programına alınan ancak eğitim olarak Mekteb-i Sultaninin eğitim seviyesini aşan hukuk derslerinin programdan çıkarılması ve Hukuk Mektebinin kurulması için Mekteb-i Sultani müdüriyetini görevlendirmişti. Böylece önceden açılan Mülkiye Mühendis Mektebi (Turuk u Maâbir Mektebi) ve Hukuk olmak üzere iki ayrı bölüm açılmış oldu.[148] Her iki mektepte mali ve yönetimsel olarak Mekteb-i Sultaniye bağlı olmalarına rağmen resmi yazışmalarda *"Mekatib-i Aliye-i Sultaniye"* adını kullanmışlardı. [149] Böylece Mekteb-i Sultaniden ayrı kurulan, fakat aynı bina da yer alan Mühendis ve Hukuk mekteplerinin açılmasıyla Dar'ül-fünûn-i Sultaninin temelleri atılmıştı.

---

[144] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s. 203; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.129.

[145] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s. 203; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.122; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.132.

[146] **Basiret**, Sayı: 945, 9 Rebiyülahır 1290 [6 Haziran 1873], s. 1; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s.30; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.123, Ekmeleddin İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s. 203; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.133.

[147] **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1673, 30 Cemaziyülevvel 1291 [15 Temmuz 1874]; s. 2; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s.204-205; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.123; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.135.

[148] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.123, s.205; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.136.

[149] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s.205; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.123; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn", s. 523.

1.1.3.1 Darü'l-fünûn-ı Sultaninin Açılışı

Dar'ül-fünûn-ı Osmanîyi 1870 yılında açan ve Maarif Nazırı olan Safvet Paşa, devlete mali yük olmaması şartıyla yeni bir Dar'ül-fünûn açmak için Mekteb-i Sultaninin müdürü olan Sava Paşa'yı görevlendirmişti.[150] Hıristiyan asıllı olan Sava Paşa,[151] açılacak olan Dar'ül-fünûnun Avrupa üniversitelerinde olduğu gibi Tıp, İlahiyat, Hukuk, Mülkiye Mühendis Mektebi (Turuk u Maâbir Mektebi) ile Edebiyat olmak üzere beş şubeden oluşmasını istemesine rağmen ülkede var olan Tıbbiye okullarının Tıp, Medreselerin ise İlahiyata karşılık gelmesi nedeniyle açılan Dar'ül-fünûn; Hukuk, Mülkiye Mühendis Mektebi (Turuk u Maâbir Mektebi) ile Edebiyat olmak üzere üç şube ile açılmıştı.[152]

Dar'ül-fünûnun açılması için yapılan hazırlıklardan sonra Dar'ül-fünûn-ı Sultaninin, Hukuk ve Mülkiye Mühendis Mektebinde 1874-1875 öğretim yılında dersler verilmeye başlanılmıştı. Dar'ül-fünûndaki dersler Türkçe ve Fransızca verilmişti. Sava Paşa'nın gayretleri sonucu Avrupa'dan bilimsel kitaplar ve deney araçları getirilerek Dar'ül-fünûna bir "Kimyahane", "Müzehane" ve "Kütüphane" açılmıştı.[153] Sava Paşa'ya göre Dar'ül-fünûnda eğitim gören öğrencilerin en az bir Avrupa dili bilmesinin gerektiğini düşünmüştü. Bu düşüncesine uygun olarakta Yanko Efendi başkanlığında bir kurul oluşturarak Avrupa'dan getirilen bilimsel eserler Türkçe'ye çevrilmişti. Kurulun çalışmaları sonucunda Şirvani Ahmet Efendi'nin Ticaret Hukuku kitabı Fransızca'dan, Usul-ı Fıkıh kitabı ise Arapça'dan Türkçe'ye çevrilmişti.[154]

1877-1878 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı ve Meclis-i Mebusanın kapatılması ile oluşan siyasi hava Dar'ül-fünûnu da etkilemiş,1877-1878 eğitim öğretim yılına gelindiğinde derslere geçici olarak ara verilmiş ve Sava Paşa görevden alınarak yerine Ali Suavi getirilmişti.[155] Ali Suavi'nin müdürlüğü sırasında Mekteb-i Sultanide

---

[150] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.135; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s.205; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.123; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s.30; Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C.1-2, s. 697; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 45.

[151] Sava Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. A. Refik, "Gür, İslam Hukuku Üzerine Düşünceler ve Sava Paşa", **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, İstanbul 1975, C. 6, Cüz: 1-2, s. 1-35, Osman Ergin, (a), *a.g.e.*, s. 697-699.

[152] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 30; Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C.1-2, s. 698; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s. 206.

[153] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 47; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 126.

[154] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.128.

[155] İsmail Doğan, **Tazminatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi**, İstanbul 1991, İz Yayıncılık, s. 210; Güneş, **"Dar'ül-fünûn'da Ahlak Dersleri, Programları – Ders Programları – Ders Notları – Hocalar"**, s. 16; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.138; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn -ı Sultani", s. 207-208.

disiplinsizliklerin artması üzerine görevine son verilmiş ve yerine 13 Aralık 1877 de Ali Nizami Paşa tayin edilmişti.[156] Çırağan Vakası sonrası Dar'ül-fünûn tekrar tatil edilmiş ve Ali Nizami Paşa görevden alınarak yerine Halil Bey tayin edilmişti.[157]

Dar'ül-fünûn yönetiminde yaşanan bu değişimler dersleri etkilemiş ise tekrardan eğitim ve öğretime devam edilmişti. 1878-1879 eğitim öğretim yılının açılışı sırasında konuşan Halil Bey *"Hukuk ve Turuk u Maabir Mektepleri her nedense tatil edilmiş ve bunlar bu defa yeniden tanzim ve tevsi kılınmıştır."*[158] diyerek Dar'ül-fünûnda tekrardan eğitim ve öğretimin başladığını ilan etmişti.

1.1.3.2 Darü'l-fünûn-ı Sultanide Verilen Dersler

Dar'ül-fünûn-ı Sultani açılmadan önce Hukuk ve Mühendis Mekteplerinin açıldığından daha sonra açılan Edebiyat Mektebi ile üç şube şeklinde yapılanan bu mekteplerin resmi yazışmalarda *"Mekatib-i Aliye-i Sultaniye"* adını kullandıklarından bahsetmiştik. Dar'ül-fünûn-ı Sultaninin açılmasıyla bu üç mektep tek çatı altında birleştirilmiş ise de Hukuk Mektebi ile Mühendis Mekteplerin nizamnameleri ayrı ayrı ilan edilmiş, Edebiyat Mektebi ise Mühendis Mektebi için yayınlanan nizamname ile düzenlenmişti.[159] Ayrı tarihlerde ve ayrı nizamname ile açılan bu mekteplerde verilen dersler şunlardır:[160]

Hukuk Mektebi: Hukuk İncelemelerine Giriş, Mecelle (Fıkıh), Karşılaştırılmalı Roma Hukuku, Tarihsel Açıdan Roma Müesseseleri, Usul-i Fıkıh, Osmanlı Ticaret Hukuku, Sivil ve Ticari Davalar, Ceza Hukuku ve Muhakeme Usulü, İdare Hukuku, Kamu Hukuku, Servet-i Milel (Ekonomi Politik).[161]

Turuk ve Maabir Mektebi (Mülkiye Mühendis Mektebi): Deskriptif Geometri, Analitik Geometri, Endüstriyel Fizik, Trigonometri, Topografya, Yüksek Cebir, Endüstriyel Kimya, Çizgisel Resim, Diferansiyel ve İntegral Hesap, Matematik, Jeoloji ve Mineraloji, Malzemenin Mukavemeti ve Yapıların Stabilitesi, Mekanik, Arazide

---

[156] Güneş, **"Dar'ül-fünûn'da Ahlak Dersleri, Programları – Ders Programları – Ders Notları – Hocalar"**, s. 16; İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn-ı Sultani", s.209; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.139.
[157] Güneş, **"Dar'ül-fünûn'da Ahlak Dersleri, Programları – Ders Programları – Ders Notları – Hocalar"**, s. 16; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.139.
[158] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn-ı Sultani", s.209.
[159] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn-ı Sultani", s.223.
[160] İhsanoğlu, "Dar'ül-fünûn Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Dar'ül-fünûn-ı Sultani", s.210-225; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s.142-150, Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 135-148; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 48-56.
[161] **Düstur**, I. Tertip, C. 3, s. 442.

Uygulama, Yolların ve Köprülerin İnşaatı, Su Yapıları, Hidrolik, Makineler, Mimarlık, Madenlerin Aranması, Teknoloji, Haritalar ile Keşif, Rapor ve Projelerin Yazımı.

Edebiyat Mektebi: Mantık, Edebiyat-ı Arabiye, Edebiyat-ı Yunaniye, Edebiyat-ı Latiniye, İlm-i Felsefe, İlm-i Sar-ı Atika, Tarih-i Umumi ve Hikmet-i Tarih. Ders programına bakıldığında Osmanlı Tarihi ve Edebiyatı ile ilgili derslerin bulunmadığı aksine Yunan, Arap ve Latin edebiyatlarına yer verildiği görülmektedir. Bu da doğal olarak Dar'ül-fünûnun yeniden tesisinde Avrupa etkisini göstermektedir. Batı kültürüne başlayan bu eğilim ileriki yıllarda Dar'ül-fünûnda etkisini artırarak gösterecektir.

1.1.3.3 Darü'l-fünûn-ı Sultaninin Kapanması

Tanzimat Dönemi devlet adamları, uygarlıkta ilerlemenin eğitimde modernleşmeye bağlı olduğunu bildiklerinden bu doğrultuda adımlar atmışlardı. Batı'da yaşanan gelişmeleri örnek alan devlet adamları bunu eğitim alanına da yansıtmaya çalışmışlardı. İşte bu çabaların sonucunda Avrupa düzeyinde eğitim verebilecek bir kurum olan Dar'ül-fünûn fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bu doğrultuda Dar'ül-fünûn açma girişiminde bulunan devlet adamları ilk iki girişimde başarısız olmuşlardı. İlk iki Dar'ül-fünûn açma teşebbüsünün verdiği deneyimle devlet adamları tarafından bu kez özel bir okul bünyesinde sessiz sedasız bir Dar'ül-fünûn açılmıştı.

Mekteb-i Sultani bünyesinde açılan bu Dar'ül-fünûnun üç ayrı şubenin birleşiminden oluştuğundan bahsetmiştik. Ekonomik açıdan Mekteb-i Sultaniye bağlı olan Dar'ül-fünûn-ı Sultani, Mekteb-i Sultaninin yüksek kısmı olmaktan öteye gidememişti. Dar'ül-fünûn-ı Sultaniyi açan Sava Paşa, bu girişimden *"Mekatib-i Aliye-i Sultaniye"* diye bahsetmişti.[162] Mekteb-i Sultaninin bir devamı olmaktan öteye gidemeyen Dar'ül-fünûnda hukuk derslerinin Fransızca verilmesi, diğer mekteplerden de mezun olan öğrencilerin çoğunluğunu Hıristiyan Rum gençlerin oluşturması Dar'ül-fünûna olan ilgiyi azaltmış ve kapanmasında önemli bir etken olmuştu.[163]

Dar'ül-fünûn-ı Sultani, 93 Harbi sonrası yaşanan mali sıkıntılardan da etkilenmiştir. Mekteb-i Sultaninin ödeneğinde kısıtlanmaya gidilmesi üzerine mektep yöneticileri de Dar'ül-fünûnda kısıtlanmaya gitmiş, bu da zamanla araç gereç

---

[162] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**,s.150; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)** , s.56.
[163] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 57.

yokluğuna ve hoca sıkıntısının çıkmasına neden olmuştu. Dar'ül-fünûnda yaşanan bu gelişmeler zamanla Dar'ül-fünûna olan ilgiyi azaltmış ve Dar'ül-fünûnun kapatılmasına neden olmuştu. Abdülaziz Dönemi'nin sonlarına doğru açılan ve mezunlar veren Dar'ül-fünûn-ı Sultani yaşanan siyasi ve mali nedenlerden dolayı II. Abdülhamit Dönemi'nde kapatılmıştı.

1.2. Darü'l-fünûn-ı Şahane (1900 -1908)

Osmanlı eğitim sisteminde bir Dar'ül-fünûn kurma çabaları sonucunda üç defa Dar'ül-fünûn açılmış ama bu teşebbüsler uzun ömürlü olamamıştı. 1874 yılında Sava Paşa'nın gayretleriyle Avrupa Üniversiteleri ilk defa örnek alınarak açılan Dar'ül-fünûn-ı Sultaninin yaşanan siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı II. Abdülhamid Dönemi'nde kapatıldığından bahsetmiştik. 93 harbi sonrası yaşanan siyasi gelişmeler Osmanlı Devlet'inde bazı ıslahat hareketlerinin başlamasına neden olmuştu. Dönemin devlet adamları yapılacak ıslahat hareketleri hakkında padişah'a sundukları layihalarda eğitim alanında da bazı girişimlerin yapılması önerilerinde bulunmuşlardı. 1882 yılında Maarif Nazırlığına getirilen Mansurizade Mustafa Paşa'nın bir Dar'ül-fünûn kurma teşebbüsü olmuşsa da devrin siyasi koşulları sebebiyle gerçekleşememişti.[164] Nitekim Mehmed Said Paşa'nın[165] Sadrazamlığa getirilmesiyle bir yükseköğretim kurumu açma fikri daha da güçlenmiş ve Said Paşa'nın 1895'da II. Abdülhamid'e verdiği layiha ile Dar'ül-fünûn fikri padişah'a iletilmişti. Said Paşa, II. Abdülhamid'e verdiği layiha'da bir yüksek öğretim kurumuna olan ihtiyacı şu beş sebebe bağlamıştır:

1. Birinci dereceden mektepler şöyle dursun, Mekteb-i Sultani ve Mekteb-i İdadiden çıkanlar bile devlet memuriyetine giremezler.

2. Ecnebi memleketlerde cereyan eden hadiselerle sabittir ki fesat ve ihtilaflar hep terbiye ve bilgisi eksik olanlardan çıkmıştır. Hakikatten bilen, namus ve iffet sahibi kişilerden meydana gelecek millet ve daima iyi ve faydalı işler yapacaktır.

---

[164] Ali Arslan, **"Dar'ül-fünûn'dan Üniversite'ye Geçiş"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı) , İstanbul 1992, s. 5.

[165] Mehmed Said Paşa(1838-1914): II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Dönemlerinin önemli devlet adamlarındandır. Dokuz defa Sadaret makamına çıkmış olan Küçük Said Paşa, Şapur Çelebi ve İngiliz Said olarak da bilinir. İttihat ve Terakki Partisi yanlısı olup çağdaş eğitimden yana olmuştu. Mehmet Said Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ercüment, Kuran, "Bugünkü Türkiye'nin Kurucularından Küçük Said Paşa", **Türk Kültürü**, C. 4, S. 56, 1967, s. 570-573; Abdülkadir Özcan, "Said Paşa (Küçük)", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Ed: Ekrem Işın, İsmail Kara, Yapı Kredi Yayıncılık, İstanbul 2008, C. 2, s. 491, 492.

3. Müslüman teba arasında dahi ilim ve fenden istifade eden ve bunları İslam alemine yayan kişiler yetişmelidir ki Hristiyan aleminin ortaya çıkardığı fesatlığa karşı mücadele edebilsinler.

4. Darülacezelerde tahsil görecek olanlar âlim kimseler olacaklarından bizzat kendileri maişetlerini (geçimlerini) temin edeceklerdir.

5. Avrupa ve Amerika'da olduğu gibi, bizde yetişenler de sadece politika ve diplomasi ile uğraşmasınlar, aynı zamanda ilim sahibi kişiler yetişsin. Bunlar sayesinde memleketin serveti ve refahı artar.[166]

Said Paşa, 1895'te II. Abdülhamit'e verdiği layihada Dar'ül-fünûnun Fen ve Edebiyat olmak üzere iki şube şeklinde Alman üniversiteleri örnek alınarak açılması gerektiğini beyan etmiştir. Ancak Dar-ül-fünûnu açacak olan devlet adamları şube sayısında Said Paşa'nın tavsiyelerine uymakla beraber üç şube halinde açılışı yapacaklardır. Dar'ül-fünûn bahsinin çokça geçtiği o günlerde basında da açılacak olan yükseköğretim kurumu hakkında haberler çıkmaya başlamıştı. Basın'da çıkan haber Dar'ül-fünûn-ı Sultaninin kapanması sonrası yeni bir yükseköğretim kurumunun açılması için neden bu kadar süre beklenildiğini açıklayacak şekildeydi. Basında çıkan haberde "*... Ancak böyle bütün tedrisat-ı âliye fevkinde bir vazife-i talimi haiz olan mükemmel bir Dar'ül-fünûn, mekteplerin biraz daha tekemmüle, fünûn ve maarifin tevsi-i intişara muhtaç olduğu bir zamanda tesis edilemezdi (...) Bugün ise mekâtib-i âliyenin yetiştirdiği erbab-ı iktidarın ikmal-i tahsil etmesi için mükemmel bir Dar'ül-fünûn'a ihtiyaç bulunduğu tebeyyün etmiştir"*[167] denilerek daha önceleri bir yükseköğretim kurumunun açılması için alt yapının hazır olmadığından bahisle eğitim alanında yapılan çalışmalarla bu eksikliklerin giderildiği ve artık bir Dar'ül-fünûnun açılma gerekliliğinin ortaya çıktığını vurgulanmaktaydı.

Said Paşa'nın eğitim alanındaki gayretleri sonucu 14 Ağustos 1900 tarihinde 27 maddelik "*Dar'ül-fünûn-ı Şahane Nizamnamesi"* yayınlanmıştı.[168] Dar'ül-fünûn-ı Şahane ise II. Abdülhamit'in cülusunun 25.inci yıl dönümü olan 1 Eylül

---

[166]Mehmet Saray, **İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1996, s. 47-48; Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, C. 3-4, s. 1213; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 267.
[167] **İkdam**, Sayı 2.116, 23 Muharrem 1318 [23 Mayıs 1900], s. 1.
[168] "Dar'ül-fünûn-ı Şahane Nizamnamesi", **Düstur**, I. Tertib, C. 7, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara, 1941, s. 659-664.

1900'da Mekteb-i Mülkiye binasında yapılan büyük bir törenle açılmıştı.[169] Törenin yapıldığı salonda konuşma kürsüsünün her iki yanına *"E'ş-şeref bi'l ilm lâ bi'n-neseb"* (Şeref ilimledir soyla değil) ve *"Rütbetü'l-ilm ala'r-rüteb"* (Rütbelerin en yücesi ilim rütbesidir) levhaları konulmuştu. Maarif Nazırı Ahmed Zühdü Paşa'nın konuşmasıyla başlayan tören Manastırlı İsmail Hakkı Efendi'nin *Fatiha Süresi* konulu konuşması ile bitmişti.[170]

Dar'ül-fünûn-ı Şahane; Ulum-ı Aliye-i Diniye, Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye ile Edebiyat olmak üzere üç şube halinde açılmıştır. Ulum-ı Aliye-i Diniye şubesinde öğrenim dört yıl, Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye ile Edebiyat şubelerinde ise üçer yıldı.[171] 26 Ağustos 1902 tarihli Maarif Nezaretinin kararı ile Edebiyat şubesinde öğrenim iki yıla indirilmişti.[172] Dar'ül-fünûn-ı Şahane Nizamnamesine göre şubelerde şu dersler verilmiştir:

Ulum-ı Aliye-i Diniye Şubesi: Tefsir-i Şerif, Hadis-i Şerif, Usul-ı hadis, Fıkıh, Usul-ı Fıkıh, İlm-i Kelam, Tarih-i Din-i İslam.

Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye Şubesi: İlm-i Heyet, Cebr-i Ala, Hendese-i Halliye, Hesab-ı Tamami ve Tefazuli, Hesab-ı İhtimali, Hikmet-i Tabiiye, İlm-i Ahval-i Ceviye, Kimya-yı Gayr-ı Uzvi ve Hayati, İlm-i Hayvanat, İlm-i Menaf-i Aza-yı Umumi, Nebatat, Maadin, Tabakat'ül-Arz.

Edebiyat Şubesi: Edebiyat-ı Osmaniye, Edebiyat-ı Arabiye ve Farsiye, Edebiyat-ı Fransuviye, Tarih-i Osmani ve Tarih-i Düvel, Hikmet-i Nazariye, Coğrafya-i Umumi ve Osmani ve Umrâni, İlm-i Asar-ı Atika, Usul-ı Terbiye ve Tedris.[173]

Dar'ül-fünûn-ı Şahanenin ikinci yılında Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye Şubesi, "Fünun Şubesi" adını almış ve şube "Riyaziye" ile "Fen" diye iki kısma

---

[169] **İkdam**, Sayı 2.219, 20 Ağustos 1316 [2 Eylül 1900], s. 2.
[170] Ekmeleddin İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 2010, C. 1, s. 191.
[171] **Düstur**, I. Tertib, C. 7, s. 660; Arslan, "Osmanlı Dar'ül-fünûn'u", s. 300; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s.171.
[172] Ali İhsan Gencer ve Ali Arslan, **İstanbul Darülfununu Edebiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2004, s. 10-11.
[173] **Düstur**, I. Tertib, C. 8, s. 663-664; Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.75-80; Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 180-183; Arslan, "Osmanlı Dar'ül-fünûn'u", s. 300-301.

ayrılmıştı.[174] Ayrıca Edebiyat Şubesi'nin ders programında değişikliğe gidilmiş ve Hikmet-i Nazariye (Felsefe) dersi programdan çıkartılarak yerine Etnografya dersi eklenmişti.[175] Maarif Nazırı Ahmed Zühdü Paşa başkanlığında 20 Ağustos 1900 tarihinde toplanan komisyon tarafından Dar'ül-fünûn Eminliğine Mülkiye Mekteb-i Müdürü Recai Efendi getirilmiş ve Dar'ül-fünûna ilk hoca tayinleri yapılmıştı.[176] Komisyon tarafından tayin edilen ilk hocalar aşağıda gösterilmişti:

Tablo 1.8. Darü'l-fünûn-ı Şahaneye tayin olunan ilk hocalar[177]

	Ders	Öğretim Elemanı
Ulûm-ı Âliye-i Diniye Şubesi	Tefsir-i Şerif	Manastırlı İsmail Efendi
	Hadis-i Şerif ve Usûl-i İdare	Mehmed Esad Efendi
	İlm-i Fıkıh	Sırrı Efendi
	Usûl-ı Fıkıh	Rahmi Efendi
	İlm-i Kelâm	Abdüllatif Efendi
	Tarih-i Din-i Kelam	Mahmud Esad Efendi
Edebiyat Şubesi	Edebiyat-ı Osmaniye	Ata Bey
	Edebiyat-ı Arabiye ve Farisiye	Abdurrahman Süreyya Efendi
	Edebiyat-ı Franseviye	Derdesttir…
	Tarih-i Osmani ve Tarih-i Düvel	Abdurrahman Beyefendi
	Coğrafya-yı Umumi	Celal Beyefendi
	Hikmet-i Nazariyeden İlm-i Ahval-i Nefs	Emrullah Efendi
Ulûm-ı	Hendese-i Halliye	Salih Zeki Beyefendi

[174] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933**, s. 77.
[175] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 183.
[176] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s. 199.
[177] **İkdam**, Sayı 2.217, 18 Ağustos 1316 [1 Eylül 1900], s. 1; İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s. 199.

	Cebr-i âlâ ve Müsellesât-ı Küreviye	Yusufyan Efendi
	Hikmet-i Tabiiye	Salih Zeki Beyefendi
	Kimyâ-yı Gayr-ı Uzvi	Naum Efendi

Maarif Nazırlığının 14 Ağustos 1900 tarihli nizamnamesi ile düzenlenen ve 1 Eylül 1900'da Mekteb-i Mülkiye binasında açılan Dar'ül-fünûn-ı Şahane, ilk mezunlarını 1902-1903 eğitim öğretim yılının başlarında öğrenim süresi iki yıl olan Edebiyat Şubesinden vermişti.[178] Said Paşa'nın rapor ve tavsiyelerine tam uyulmayarak iki şube yerine üç şube şeklinde açılan Dar'ül-fünûn-ı Şahane, Fransız Üniversiteleri örnek alınarak oluşturulan ilk modern Osmanlı Üniversitesiydi. Meşrutiyet Devri'nin siyasi şartlarına rağmen 1900-1908 yılları arasında kesintisiz eğitimi sürdürmüş ve eğitim alanındaki gelişmelerden etkilenerek beş fakülteli bir Avrupa tarzı yüksekokul haline gelmişti.

[178] Gencer ve Arslan, **İstanbul Darülfununu Edebiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları**, s. 107.

II. BÖLÜM

2. II. Meşrutiyet ve Milli Mücadele Dönemlerinde Darü'l-fünûn

2.1. II. Meşrutiyet Dönemi İlk Gelişmeler ve Değişiklikler

II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber siyasi alanda yapılan değişiklikler kendisini eğitim alanında göstermişti. Eğitimin bütün kademelerinde ıslahat yapmayı düşünen Meşrutiyet Dönemi devlet adamları, Tanzimat Dönemi'nin aksine klasik Osmanlı eğitim kurumu olan medreseleri de bu yenileşmenin içine dâhil etmişlerdi. Fransız eğitim sistemini devam ettirerek Avrupa'da, eğitim alanında yaşanan gelişmeleri takip ederek 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesine uygun modern bir eğitim sistemi oluşturmak istemişlerdir. Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe konulmasıyla yaşanan özgürlük havası Dar'ül-fünûn idaresinde de kendisini göstermişti. 25 Eylül 1908 tarihinde Dar'ül-fünûnun yeni ders programı Ulûm-ı Âliye-i Diniye, Ulûm-ı Tabiiye ve Riyaziye ile Edebiyat Şubesi heyet-i ilimlerince yapılan görüşmeler sonucu belirlenmişti.[179] Dar'ül-fünûn şubelerinin ilmiye heyetleri tarafından 1908'de belirlenen ders programı şöyleydi:[180]

Ulûm-ı Âliye-i Diniye Şubesi		
Ders Adı	**Sene**	**Öğretim Elemanı**
Tefsir-i Şerif	1	Kereci Said Efendi
Hadis-i Şerif ve Usûl-i Hadis	1	Şükrü Efendi
İlm-i Fıkıh	1	Şakir Efendi
Usûl-i fıkıh	1	Musa Kâzım Efendi
İlm-i Kelam	1	Arapgirli Hüseyin Efendi
Tarih-i Din-i İslam	1	Asım Efendi
Tefsir-i Şerif	2-3	İsmail Hakkı Efendi
Hadis-i Şerif ve Usûl-i Hadis	2-3	Kazasker Esad Efendi
İlm-i Fıkıh	2-3	Sırrı Efendi
Usûl-i fıkıh	2-3	Rahmi Efendi
İlm-i Kelam	2-3	Abdüllatif Efendi
Tarih-i Din-i İslam	2-3	Mahmud Esad Efendi
Tarih-i Umumi	3-4	Ahmed Mithad Efendi
Usûl-i Tedris	3-4	-

[179] **İkdam**, Sayı 5.150, 29 Şaban 1326 [25 Eylül 1908], s.3.
[180] **İkdam**, Sayı 5.205, 21 Kasım 1908, s.3.

Edebiyat Şubesi[181]		
Ders Adı	**Sene**	**Öğretim Elemanı**
Arap Edebiyatı	1	Fehmi Efendi
Fars (İran) Edebiyatı	1	Abdülkadir Nuri Efendi
Fransız Edebiyatı	1	Mösyö Peru
Türk Edebiyatı	1	Halid Ziya
Tarih-i Umumi	1	Şuayip Bey
Coğrafya	1	Celal Bey
Felsefe ve Felsefe Tarihi	1	Emrullah Efendi
Arap Edebiyatı	2	Fehmi Efendi
Fars (İran) Edebiyatı	2	Abdülkadir Nuri Efendi
Fransız Edebiyatı	2	Mösyö Peru
Türk Edebiyatı	2	Halid Ziya
Tarih-i Umumi (Tarih-i Düvel)	2	Şuayip Bey
Coğrafya	2	Celal Bey
Felsefe ve Felsefe Tarihi	2	Emrullah Efendi
Tarih-i Osman	2	Efdaleddin Bey
Usûl-i Tedris	2	Emrullah Efendi
Arap Edebiyatı	3	Zehavizâde Cemil Bey
Fars (İran) Edebiyatı	3	Veled Efendi
Fransız Edebiyatı	3	Mösyö Peru
Edebiyat Tarihi	3	Halid Ziya
Tarih-i Umumi	3	Şuayip Bey
Coğrafya	3	Celal Bey
Felsefe ve Felsefe Tarihi	3	Emrullah Efendi
Tarih-i Osman	3	Abdurrahman Şeref Bey
Usûl-i Tedris	3	Emrullah Efendi
İlm-i Âsâr-ı Atika ve İlm-i Elsine	3	Halil Edhem Bey

Ulûm-ı Tabiiye Şubesi		
Ders Adı	**Sene**	**Öğretim Elemanı**
Hikmet-i Tabiiye-i Tecrübiye	1	Said Bey
Kimyâ-yı Madeni ve Tatbikat-ı Kimyeviye	1	Vasil Naum Efendi
İlm-i Hayvanat	1	Server Bey

[181] **İkdam**, Sayı 5.205, 21 Kasım 1908, s.3.

Madeniyat	1	Muzaffer Bey
İlm-i Nebatat	1	Şerafeddin Bey
Hikmet-i Tabiiye-i Tecrübiye	2	Said Bey
Kimyâ-yı Uzvi ve Tatbikat-ı Kimyeviye	2	Fuad Bey
İlm-i Hayvanat	2	Hulusi Raşid Efendi
Madeniyat	2	Muzaffer Bey
İlm-i Nebatat	2	Şerafeddin Bey
Usûl-i Tedris	2	—
Hikmet-i Tabiiye-i Tecrübiye	3	Said Bey
Kimyâ-yı Hayati	3	Cevad Tahsin Bey
Fizyoloji	3	Kadri Raşid Paşa
Tabakatü'l-Arz	3	Mazhar Bey
Tatbikat-ı Hikemiye ve Tabiiye	3	Celalyan Efendi
Usûl-i Tedris	3	—

Ulûm-ı Riyaziye Şubesi[182]		
Ders Adı	**Sene**	**Öğretim Elemanı**
Cebr-i Âla ve Hesab-ı Tefazuli	1	—
Hikmet-i Tabiiye	1	—
Hendese-i Tahliliye	1	—
Hendese-i Tahliliye Ma Tersimat	1	—
Hesab-ı Tefazuli ve Temami	2	—
Fenn-i Mihanik-i Riyazi	2	—
Hikmet-i Tabiiye ve Riyaziye	2	—
İlm-i Heyet	2	—
Usûl-i Tedris	2	—
Hesab-ı Tefazuli ve Temami	3	—
Fenn-i Mihanik-i Riyazi	3	—
Hikmet-i Tabiiye ve Riyaziye	3	—
İlm-i Heyet	3	—
Hesab-ı İhtimali	3	—
Taksim-i Arazi	3	—
Usûl-i Tedris	3	—

[182]Dar'ül-fünûn Yönetimince hazırlanıp gazetede ilan edilen ders programında Ulûm-ı Riyaziye Şubesinde ders verecek öğretim üyelerinin isimleri bulunmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **İkdam**, S. 5.205, 21 Kasım 1908, s.3.

Kanun-i Esasi'nin ilanı ile yeniden meşruti yönetime geçilmesi öğrenciler arasında da özgürlük havası estirecek ve Maarif Nazırlığına Dar'ül-fünûn yönetiminde kendi istekleri doğrultusunda değişiklikler yapılmasını isteyen yazılar yazmalarına sebebiyet vermişti. *"Talebelerin Arzusu"* olarak ifade edilen yazıda talebeler şu isteklerde bulunmuşlardı;

- Dersler saat 09.00 yerine 08.00'de başlamalı
- Gerekirse dersler Pazar günü de verilmeli
- Ders programlarında değişiklik yapılması
- Ders verecek öğretim üyelerinin "en ziyade kabil-i istifade zevat" arasında seçilmesi
- Dar'ül-fünûn idaresinin Mekteb-i Mülkiye Müdüriyetinden ayrılması
- Her iki kurumun müdürlüğünü yürüten Zarif Bey'in sadece Dar'ül-fünûn müdürü olması.[183]

Dar'ül-fünûn öğrencilerinin bu hareketi Maarif Nazırlığını harekete geçirmiş, 1909'da Dar'ül-fünûn ve Mülkiye Mektebi öğrencilerine mahsus 20 maddelik yeni bir talimatname ilan etmişti.[184] Talimatname de öğrencilerin Dar'ül-fünûnun idaresine ve kurum içindeki siyasetine müdahale etmesini kesinlikle yasaklamış ve öğrencilerin kesin ihracının önü açılmıştır. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber Dar'ül-fünûnda yaşanan diğer bir değişiklik ise Mekteb-i Hukuk-u Şahanenin Hukuk Şubesi ve Mekteb-i Tıbbiyenin Tıp Şubesi olarak kesin bir şekilde Dar'ül-fünûna bağlanması olmuştu. Ayrıca dinleyici olarak derslere katılan öğrencilere sınavda alacakları dereceye göre "tasdikname" verme uygulaması başlatılmış[185] bu da öğrencilerin Dar'ül-fünûna olan ilgisini artırmıştı.

2.1.1. İttihat ve Terakinin Darü'l-fünûna Bakışı

II. Meşrutiyetin ilanı ile beraber yönetimde etkisi artan İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Abdülhamid'in eğitim alanındaki uygulamalarını tasfiye etmek yerine devam ettirmişti. Hatta daha modern bir eğitim sistemi ve Dar'ül-fünûn için Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş, genç öğretim üyeleri kadroya alınmış, yeni ders ve ders kitapları ile fakülte dergileri çıkarma gibi yenilikler getirmişlerdi.

---

[183] **Sabah**, Sayı 6.875, 20 Şevval 1326 [15 Kasım 1908].
[184] **Tasvir-i Efkâr**, Sayı 161, 26 Şevval 1327.
[185] **Yeni Tasvir-i Efkâr**, Sayı 164, 13 Teşrinisani 1909.

İttihat ve Terakkinin Dar'ül-fünûnda yaptığı ilk değişiklikler "şahane" kelimesi padişahın ihsan ve himayesini ifade ettiği için "Dar'ül-fünûn-ı Şahane" ismini "Dar'ül-fünûn-ı Osmanî" olarak değiştirmek ve Dar'ül-fünûnu Zeynep Hanım Konağına[186] taşımak olmuştu. Yeni bir vizyon yüklenecek olan bu yükseköğretim kurumu için seçkin bir kadro oluşturulmaya çalışılmıştı. Edebiyat Şubesine Eser-i Atika, Felsefe ve İlm-i hikmet dersleri eklenerek, Edebiyat-ı Osmanî olan dersin adı Edebiyat-ı Türkiye olarak değiştirildi. Fen Şubesine ise fizyoloji, biyoloji ve fizik dersleri eklendi.[187]

Modern bir Dar'ül-fünûn oluşturmak için Avrupa'dan yabancı bilim adamları getirme yoluna dahi başvurmayı düşünen İttihat ve Terakki, Sapanca'da bir Darü'l-fünun kolonisi kurma fikrini ortaya atmış ise de destek bulamadığından gündemden kalkmıştı.[188] İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey, İttihatçıların Darü'l-fünun kolonisi hakkında *"Hayatım"* adlı eserinde şu sözlerle ile dile getirmiştir:

> *"İttihatçılar asri bir Dar'ül-fünûn istiyorlardı. Onsuz millet olamayacağına inanmışlardı. Emrullah Efendi ve Gökalp başta, Merkez-i Umumi böyle düşünüyordu. Onların en meşhur Maarif Nazırları olan Şükrü Bey de bu kanaate idi. İttihatçılar Dar'ül-fünûnu ıslah etmek istiyorlardı. Fakat onlarda bu ıslahat fikri hiçbir zaman tensikat şeklinde belirmiyordu. Tabir caizse, bu müesseseye dışardan temiz hava sokmaya çalışıyorlardı. Başlıca imkanlar olarak şunları kabul etmişlerdi: Yeni kürsüler kurmak, genç elemanları sokmak, yabancı mütehassıslar getirmek, Avrupa'ya, Amerika'ya talebe göndermek, ilmi muhtariyet kazanmak, Türk harsını araştırmak, fakülte mecmuaları çıkartmak, dersleri basmak, hatta sapanca gölü civarında bir Dar'ül-fünûn kolonisi yapmak."*[189]

Dönemin Maarif Nazırı Şükrü Bey tarafından bir Dar'ül-fünûn Mahallesi oluşturmak amacıyla Koska'daki yangın yerleri kamulaştırılmış fakat bu girişimi

---

[186] Zeynep Hanım Konağı, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın kızı Zeynep Hanım tarafından 1864'te yaptırılmıştı. 1903 yılında II. Abdülhamit tarafından yetim Müslüman çocuklar için açılan Darü'l-Hayr-ı Ali'ye tahsis edilmişti. 28 Şubat 1942'de çıkan yangın sonucu bina tarihe karışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Baha Tanman, "Zeyneb Hanım Konağı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, İstanbul 1994, s. 549-550.

[187] Aydın Demirtaş, **"Dar'ül-fünûndan Üniversiteye Öğretim Üyelerinin Toplumsal Profilleri (1900-1946)",** (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı), İstanbul 2018, s. 137.

[188] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 296.

[189] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Hayatım", **Yeni Adam**, S. 298, 12 Eylül 1940.

başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 11 Ekim 1911 tarihli Dar'ül-fünûn Nizamnamesi ile Dar'ül-fünûn kısmi özerk bir yapıya kavuşturulmuştu. Nizamname ile birlikte "Dar'ül-fünûn Emini" müderrisler arasından seçilmeye başlanılmıştı. Ayrıca Dar'ül-fünûn Emini'nin başkanlık ettiği Dar'ül-fünûn Divanı kurulmuştu.[190] Nizamname ile gelen bu yeniliklere ek olarak Maarif Nazırı Şükrü Bey tarafından "Darü'l-mesai" denilen enstitüler açılmıştı. Enstitülerin araştırma yapabilmeleri için laboratuvar ve kütüphaneler açılmış ise de bu reform hareketleri Balkan Savaşı'nın başlamasıyla neticesiz kalmıştı.[191] 1908'den sonra Dar'ül-fünûnda yaşanan bu değişimleri Ahmet Hamdi Tanpınar şöyle ifade etmektedir: "*Dar'ül-fünûn meselesi Encümen-i Dâniş'le beraber ortaya atılmıştı. Abdülmecit zamanında uzun zaman hülyası kuruldu. Abdülaziz devrinde açıldı, kapandı. Hamid devrinde şöyle böyle tecrübe edildi ve ancak 1908'den sonra milli hayata lüzumu kabul edilebildi.*"[192]

2.2. Maarif Nazırı Emrullah Efendi Dönemi'nde Darü'l-fünûn -ı Osmanî

II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yılında açılmış olan Darü'l-fünun-ı Şahane, kendisinden önce açılanlardan farklı olarak *"Münevver memur"* yetiştirmek yerine *"Meslek adamı"* yetiştirmek amacı gütmüştü.[193] Darü'l-fünun-ı Şahane açıldığı tarihten itibaren sınırlı sayıda öğrenci kabulü yapmış ve dersler teorik safhadan ileri gidememişti.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu 1900 yılında açılan Darü'l-fünun-ı Şahane için hatıratın da, *"O zaman Dar'ül-fünûnu; aletleri, laboratuarları olan bir ilim yurdu değildir"* diye bahsederken kurumun büyük eksikliklerle eğitim verdiğini, hatta Darü'l-fununu ziyarete gelen yabancılara idare memurunun *"Ne göreceksiniz, burada gösterecek bir şey yoktur."* diye söylenildiğini aktarmıştı.[194]

II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber yönetimde etkisi artan İttihat ve Terakki, Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra Darü'l-fünun-ı Şahanenin ismini Darü'l-fünun-ı Osmanî diye değiştirmişti. 12 Ocak 1910 tarihinde kurulan İbrahim Hakkı Paşa kabinesinde İttihatçı bakanların yoğunluğu göz ardı edilmeyecek kadar da çoktu.

---

[190] Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, MEB Yayınları, İstanbul 1991, s. 199-203.
[191] Faik Reşit Unat, **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Ankara 1964, s. 56.
[192] Ahmet Hamdi Tanpınar, **Yaşadığım Gibi**, Dergah Yayınları, İstanbul 1996, s. 29.
[193] Kenan Olgun, "İkinci Meşrutiyet Osmanlı Basınında Bir Eğitim Kurumu Olarak Dar'ül-fünûn 1908-1912", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 2013, s. 187.
[194] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Hayatım**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 68.

Bunlardan biri de Maarif Nezaretine getirilen Emrullah Efendi idi.[195] Darü'l-fünunda muallimlik yapan Emrullah Efendi, İttihat ve Terakki Cemiyetinin görüşlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştı. İlk verilen bu görevdeki başarısı sayesinde kendisine Mecidiye Nişanı dahi verilmişti.[196]

Darü'l-fünunun 1908 devriminden sonra bir yükseköğretim kurumu kimliğine kavuştuğunu iddia eden Emrullah Efendi eğitim tarihimize *"Tuba Ağacı Nazariyesi"* ile damga vurmuştu.[197] "Tuba Ağacı" cennette var olduğuna inanılan; kökü yukarıda, dalları ve meyveleri aşağıda olan bir ağaçtır.[198] Emrullah Efendi Maarif Nazırlığına getirildiği gibi ilk iş olarak "Tuba Ağacı Nazariyesi" fikrini ortaya atmak olmuştu. Bu fikre göre eğitimde ıslahatın en kısa ve en etkili yolu en yüksek kademeden yani Darü'l-fünunda başlamalıydı. Yükseköğretimden başlayan bir ıslahat fikrini savunurken ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasını da savunmuştu.

II. Meşrutiyetin ilanı ile beraber Darü'l-fünun öğrenci kabulünde sınırlamanın kaldırılması ile beraber Darü'l-fünuna öğrenci kabulünde sınırlamanın kaldırılmasıyla beraber öğrenci sayısında büyük bir artış olmuş ve bu da bazı önlemlerin alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştı. Emrullah Efendi ilk önce Darü'l-fünuna öğrenci alımını sınava bağlamış sonra da *"İhtiyat Sınıfı"* denilen hazırlık sınıflarını açmıştı.[199] Medrese çıkışlı talebelerin Darü'l-fünunda okuma istekleri Emrullah Efendi tarafından destek görmüş, ilk önce Arapça, kitabet ve hesap konusunda öğrencinin yeterliliğini ölçen sınavlar yapılmış fakat çoğu medrese çıkışlı öğrenci sınavlarda başarısız olunca Emrullah Efendi "İhtiyat Sınıfı" açma kararı almıştı. Mecliste sert eleştirilere maruz kalan Emrullah Efendi, *"Medreselerde tahsil gören talebe-i ulumun resmi tahsili için bu ihtiyat sınıflarını açtım*" diyerek medreseli talebelerin ve idadi mezunu dışında kalan

---

[195] Emrullah Efendi; 1858'de Lüleburgaz kasabasında doğdu. Babası tüccar Ali Efendidir. Emrullah Efendi İlk ve orta öğrenimini Lüleburgaz'da tamamlamıştı. 1881'de Mekteb-i Mülkiye'yi derece ile bitiren Emrullah Efendi sırasıyla, Yanya, Selanik, Halep ve Aydın illerinde Maarif Müdürlüğü yapmıştı. 1893 yılında Avrupa'ya kaçıp Jön Türklere katılmışsa da II. Abdülhamit tarafından affedilerek İstanbul'a getirilmişti. 6 Ağustos 1908'de Galatasaray Sultanisine müdür olan Emrullah Efendi, Kasım 1909 tarihinde İbrahim Hakkı Paşa kabinesinde kendisine Maarif Nazırı olarak yer bulmuştu. 7 Şubat 1910'da görevinden ayrılan Emrullah Efendi, 1911'de Sait Halim Paşa kabinesinde ikinci defa Maarif Nazırlığı görevine getirilmiş ise de 8 Temmuz 1912'de bu görevinden ayrılmıştı. Emrullah Efendi 13 Ağustos 1914'te vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Sabah**, 13 Ağustos 1914, S. 8945, s.3; Ergün, "Emrullah Efendi Hayatı-Görüşleri-Çalışmaları", 7-36; Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1992, s. 169-173; Şükrü Hanioğlu, *Bir* **Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük**, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s.87.

[196] **DABCOA**, *İ.TAL*., 466/59, 21 Ramazan 1328 (20 Mart 1910).

[197] Demirtaş, **Dar'ül-fünûndan Üniversiteye Öğretim Üyelerinin Toplumsal Profilleri (1900-1946)**, s. 124.

[198] Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Doğuş Matbaası, Ankara 1970, s.1337.

[199] Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 321-322.

diğer talebelerin yüksek öğrenim haklarını savunmuştu.[200] Emrullah Efendi'nin istifasından sonra da mecliste ihtiyat sınıfları hakkında sert tartışmalar yaşanmıştı. Maarif Nazırlığına getirilen Abdurrahman Şeref Bey devam eden sert eleştirilere karşı ihtiyat sınıflarının kaldırılması halinde istifa edeceğini dile getirirken Emrullah Efendi ise *"İhtiyat sınıflarını kurmakla iyi bir iş yaptım"* diyerek tartışmalara son noktayı koymuştu.[201]

Emrullah Efendi Darü'l-fünundaki eğitim seviyesini yükseltebilmek için üzerinde durduğu önemli diğer ise yabancı dil öğretimi idi. Edebiyat Şubesinde Fransızca zaten okutulmaktaydı ama bunu yeterli görmeyen Emrullah Efendi Şubat 1910'da Edebiyat Şubesine bağlı Elsine [Diller] Şubesini açmıştı.[202] Açılan bu şube'nin ders programına İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Rusça eklenilmişti. Meclis-i Mebusanda yaptığı konuşma sırasında Elsine [Diller] Şubesini açtığı için yöneltilen eleştirilere cevaben Emrullah Efendi, *"Çünkü benim fikrimce bizim terakkiyat-ı fenniye ve sınaiye ve ticariyemiz, Avrupa lisanlarına vukuf ile olacaktır"* açıklamasında bulunmuştu.[203] Edebiyat Şubesine bağlı olarak açılan Yabancı Diller Şubesine öğrenci ve memurlar büyük ilgi göstermişti.[204]

Darü'l-fünunun eğitim kalitesi yükseltecek adımlar atılırken bir yandan da Zeynep Hanım Konağına yakın bir konferans salonu yaptırılmış, amfiteatrlar inşa edilmiş ve projeksiyon cihazları satın alınmıştı.[205] Ayrıca 4 Mart 1910 tarihinde devlet ricalinin ileri gelenleri tarafından bağışlanan kitaplarla 1900 ciltten oluşan bir kütüphane açılmıştı.[206]

Emrullah Efendi Darü'l-fünunun modernleşmesi yolunda adımlar atarken akademik anlamda da yeni düzenleme çabasına girmişti. Darü'l-fünun şubelerinde ders programlarını hazırlayıp düzenleyecek, yeni dersleri programa ekleyecek, şubelerin disiplin suçlarına bakacak, boş geçen dersler için vekil hoca tayin edecek, kütüphane ve laboratuvarın eksikliklerini belirleyecek bir yapılanmaya gitmişti. Her şubenin kendi öğretim üyelerinden oluşan birer "*Meclis-i Müderrisin*" kurullarını oluşturmuştu.[207]

---

[200] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi** (MMZC), 9 Ocak 1911 (27 Kânunuevvel 1326), C.2, İnikad: 23, s. 96.
[201] **Sabah**, 18 Kasım 1911, Sayı: 7960, s.1.
[202] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1 ,s. 223-224.
[203] **MMZC,** 9 Ocak 1910 (27 Kanunuevvel 1326), C. 2, İnikad: 23, s. 111.
[204] **İkdam**, 6 Kasım 1910, S.234, s. 5.
[205] **MMZC,** 9 Ocak 1910 (27 Kanunuevvel 1326), C. 2, İnikad: 23, s. 97.
[206] **Tasvir-i Efkar**, 4 Mart 1910, S. 273, s. 2; **Sabah**, 4 Mart 1910, S. 7345, s.3.
[207] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1,s. 234.

Kurullar oluşturulduktan sonra Ulum-u Şer'iye ve Ulum-u Edebiyye müderrisleri toplanarak kâtipliğe Hamdullah Suphi Bey'i, ikinci sınıfların edebiyat muallimliğine M. Akif Bey'i (Ersoy), üçüncü sınıfların edebiyat muallimliğine Faik Reşir Bey'i ve her iki şube için ortak ders olan Tarih-i Asr-ı Hazır (Yakın Çağ Tarihi)'ne Abdurrahman Şeref Bey'i seçmişti.[208]

Emrullah Efendi Darü'l-fünunda yeni düzenlemeler yaptıkça başta kendisinin mensup olduğu İttihat ve Terraki olmak üzere büyük bir muhalefetle karşılaşmıştı. Darü'l-fünunda sistemi değiştirmeye çalışan Emrullah Efendi, bütün muhalefete rağmen Hukuk Şubesindeki bitirme imtihanlarını kaldırmış, Fen ve Edebiyat Şubelerine öğrenci yeterliliği için bitirme tezi uygulamasını getirmişti.[209] Ayrıca Mayıs 1910'daki meclis oturumunda Darü'l-fünunun özerklik konusuna değinmiş ve bu konuda bir çalışma başlatıp meclise sunacağını açıklamıştı.[210] 1911'de Maarif Nezareti bütçesi görüşülürken Darü'l-fünunun özerklik meselesine değinmiş hatta İttihat ve Terakki Cemiyetinin 1912'deki kongresinde de bu konu hakkında açıklamalarda bulunmuştu. Emrullah Efendi'nin tüm gayretlerine rağmen bu çabası bir sonuç vermemiş ve Darü'l-fünun ileri bir tarihte özerklik kazanacaktı.[211]

Emrullah Efendi sadece yükseköğretimde değil ilköğretimde de yenileşmenin gerekliliği üzerinde durmuştu. Emrullah Efendi Meclis'te *"Tuba Ağacı Nazariyesi"*ne sert tepki veren Hüseyin Cahit Yalçın'a *"İlim yukarıdan başlar. Fakat ben bu nazariyeyi söylediğim vakit mekâtib-i ibtidâ'iyeyi yapmayacağım, mekâtib-i ibtidâ'iyeye ehemmiyet vermeyeceğim demedim. En ziyâde oraya ehemmiyet vereceğim. Mekâtib-i ibtidâ'iye içindir ki ben yukarıdan başlıyorum. (...)"*[212] diyerek ilköğretim 'de gerekli olan düzenlemenin yapılacağını ifade etmişti. Kısa süre içinde düzenlemelere giden Emrullah Efendi ilk önce ilköğretimde ders veren öğretmenlerin maaşlarını devletin merkez bütçesinden ödenmesini savunmuş, daha sonrada ilköğretimi zorunlu ve parasız hale getiren *"Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkat-ı"* (Geçici İlköğretim Kanunu)'nu çıkartmıştı.[213]

---

[208] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 7.
[209] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1,s. 228.
[210] **MMZC**, 8 Haziran 1910, C. 6, İnikad: 108, s.116.
[211] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s. 229.
[212] **MMZC**, 9 Ocak 1911 (27 Kânunuevvel 1326), C.2, İnikad: 23, s.96, 97; Ergün, "Emrullah Efendi Hayatı-Görüşleri-Çalışmaları", s. 11.
[213] Selim Uçak, **"Ziya Gökalp'ın Eğitim Anlayışı"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Felsefe Grubu Eğitim Bilim Dalı) , Ankara 2008, s.24.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber oluşan siyasal ortam öğrencileri özgürlük havası içine sokmuştu. Özellikle Emrullah Efendi'nin ikinci Maarif Nazırlığı dönemi'nde Darü'l-fünun öğrencilerinin siyasi hareketleri yeni bir düzenleme ihtiyacı doğurmuştu. 21 Nisan 1912 tarihinde *"Dar'ül-fünûn ve Şuâbatının İnzibatına Dair Nizamname"* çıkarılmıştı.[214] Muhaliflerce sert tepki ile karşılanan bu nizamnameyi Emrullah Efendi, Darü'l-fünundaki bütün siyasi akımlara karşı uygulanacağını ifade ederek savunmuştu. Nizamnamede dikkat çeken diğer önemli husus ise *"Şube"* yerine *"Fakülte"* teriminin [Madde 12] kullanılmasıdır. Ayrıca nizamnamede yer alan disiplin ile ilgili maddeleri yerine getirmek için *"Dar'ül-fünûn Polisi"* diyebileceğimiz *"İnzibat Memurları"* görevlendirilmişti [Madde 17].

Türk eğitim tarihimize "Tuba Ağacı Nazariyesi" ile damga vuran Emrullah Efendi, her ne kadar yükseköğretim'de reformlar yapılması gerektiğini dile getirmiş ise de ilköğretimde de önemli reformlara imza atmıştı. İlköğretimi zorunlu ve parasız hale getiren Emrullah Efendi, Avrupalı üniversitelerin aksine zaman zaman kapanıp açılan bir kurum olan Darü'l-fünuna reform hareketlerinde öncelik vermişti. Kendisi gibi İttihat ve Terakkinin üst düzey yöneticisi ve Darü'l-fünunda Sosyoloji Bölümünün kurucusu olan Ziya Gökalp[215], Emrullah Efendi'den önceki Darü'l-fünunun tahlilini şu cümlelerle yapmaktadır; *"Elli yıllık Dar'ül-fünûn bir İdadi derecesinde bile değildi, yüksekokul olarak açılan Mekteb-i Mülkiye de gene öyleydi. Avrupa da eğitim görenler ve orta dereceli okullarda eğitim görüp kendisini yetiştirenler artıkça, Dar'ül-fünûn İdadiden yüksekokula doğru bir geçiş devresine girmiştir."*[216]

Ziya Gökalp, Emrullah Bey'in vefatından sonra 1916'da düzenlenen İttihat ve Terakki Partisinin kongresinde Tuba Ağacı Nazariyesine olan desteğini verdiği lahiya da tekrar göstermişti. Lahiya da *"Dar'ül-fünûn milli maarif tesis, Sultanilerle İptidailere tamim, Encümen-i Daniş ise muhafaza eder: bunun içindir ki Dar'ül-fünûn tekemmül etmeden Sultaniler ve İptidailer bir eser-i feyz gösteremez. Emrullah Efendinin dediği gibi ilim Tuba Ağacındaki gibi, Dar'ül-fünûndan başlayarak, Darülmuallimlere ve Sultanilere ve onlardan da İptidailere inecektir"*[217] diyerek desteğinin sürdürmüştü.

---

[214] **Düstur**, 2. Tertip, C. 4, İstanbul, 1331 (1915), s. 460-463; **Takvim-i Vekayi**, Sayı: 1114, 1 Mayıs 1912 (12 Cemaziyülevvel 1330).
[215] Hilmi Ziya, Ülken, **Hilmi Ziya Ülken Seçme Eserleri-I Ziya Gökalp**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s.15.
[216] Ziya Gökalp, "Maarif Islahatında Tuba Nazariyesi", **Yeni Mecmua**, 1. Sene, S. 5, 9 Ağustos 1917, s. 97-98.
[217] Ziya Gökalp, **Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri 1**, M.E.B.Yayınları, İstanbul 1973, s. 189.

Ziya Gökalp'ın "Tuba Ağacı Nazariyesi"ni destekleyen yazılarına karşı düşünsel olarak tam zıttı olan Satı Bey, Emrullah Efendi'yi hem yaşarken hem de vefatından sonra da şiddetle eleştiren yazılar kaleme almıştı. Muallim Mecmuası'nda 1917'de çıkan yazısında *"Çürük bir tahsil-i ibtidaiye istinat edecek bir tahsil, hiçbir zaman âlileşemez; hakiki bir zümre-i münevvere Tuba Ağacı gibi değil, tâbi ağaçlar gibi yetişir(...) Her ilim ve her müessese-i talim bir temele muhtaçtır. Ben Tuba Ağacı gibi muallâkta durabilecek ne bir ilim ne de bir müessese-i talim tasavvur edebiliyorum"*[218] diyerek Emrullah Efendi'ye karşı olan eleştirilerini sürdürmüştü. Ayrıca Ziya Gökalp'ın Emrullah Efendi'yi destekleyen yazılarına karşı Satı Bey, *"Hayat-ı medeniyet ve marifeti bir asrı tecavuz etmeyen memleketlerde Dar'ül-fünûnlar, Mekâtib-i İbtidaiyeden daha sonra teessüs etmiştir."*[219] diyerek birçok Avrupalı devletin ilköğretime önem vererek eğitimde ileri gittiklerini savunmuştur.

Meşrutiyet'in yeniden ilanından sonra yönetimde etkisi artan İttihat ve Terakkinin eğitime dair politikalarında belirleyici rol oynayan Emrullah Efendi, modern bir Darü'l-fünun oluşturmak için çabalamıştır. Emrullah Efendi, Darü'l-fünunda kütüphane ve laboratuar açmış, yabancı dil konusuna ayrı bir önem vermişti. Darü'l-fununu fakültelere ayırarak *"Meclis-i Müderrisin"* kurulları oluşturarak Darü'l-fünunda önemli bir yapılanmaya gitmişti. Tuba Ağacı Nazariyesi ile dönemine damga vuran Emrullah Efendi, *"Maarifin temeli iptidaiyedir"* diyerek ilköğretimi zorunlu ve ücretsiz yaparak halkın her kesimine eğitimde fırsat eşitliği sağlamıştı.[220] Ayrıca azınlık okullarını Maarif Nezareti çatısı altında toplamaya çalışmış ise de gelen büyük tepkiler sonucu bu düşüncesinden vazgeçmişti. Emrullah Efendinin uygulamaya çalıştığı ve Ziya Gökalp gibi isimlerden destek bulan "Tevhid-i Tedrisat" düşüncesi Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşebilmiştir.

2.2.1. Darü'l-fünun Marşı

Meşrutiyet'in tekrar ilanından sonra yapılan yapısal düzenlemeler ile Darü'l-fünun bir yükseköğretim kurumu kimliğine kavuşmuştu. Ayrıca ülkede esen özgürlükçü hava Darü'l-fünunda da kendini iyice hissettirmeye başlamıştı. Dönemin bu coşkulu

---

[218] **Muallim Mecmuası**, C. 2, S. 13, 1 Ağustos 1917, s. 386-387
[219] **Muallim Mecmuası**, C. 1, S. 12, s. 359.
[220] **MMZC**, 7 Haziran 1910 (25 Mayıs 1326), C.1, İnikad: 107, s. 61.

havası Tevfik Fikret'i etkilemiş ve Darü'l-fünun için bir marş yazmaya yöneltmişti.[221] Tevfik Fikret'in "Dar'ül-fünûn Marşı" güftesini dönemin birçok marşını besteleyen Mehmed Zâti [Arca] Bey tarafından bestelenmişti.**[EK-2]**[222]

Bestelenen notanın ön kapağında *"Maarif Nezareti tarafından kabul olunmuştur"* kaydı var ise de Darü'l-fünun törenlerinde çalındığı hakkında herhangi bir bilgi yoktur.[223] Fakat Darü'l-fünun öğrencilerinin 7-8 Ağustos 1913 tarihinde yaptıkları Edirne seyahati sırasında yapılması planlanan miting öncesi mızıka tarafından Milli Marş ve Dar'ül-fünûn Marşı çalınmıştı.[224]

DAR'ÜL-FÜNÛN MARŞI

Yükselmeli, artık yetişir zillet ü zulmet;
Parlatmalı her nâsiye bir neyyir-i fikret.
Cehl ölmeli, zulm ölmeli, hak bulmalı kuvvet:
Hakkın yüzü güldükçe gülümse beşeriyet
Gafletlere, zilletlere, zulmetlere lânet!
Sen doğ bize sen doğ ey fecr-i hakikat!
Ey fecr-i hakikat, sana azdır bu tahassür;
Âti kılar ancak lemeâtınla tenevvür.
Gülsün beşeriyet, şu cehennemleri söndür;
Herkes edebi neş'eli, herkes ebedi hür…
Şirretlere, zulmetlere, zilletlere lânet!
Sen doğ bize sen doğ bize ey fecr-i uhuvvet!

Tevfik Fikret

---

[221] Gülsüm Şenbalcı, **"Mehmed Âkif ve Tevfik Fikret'in Eğitim Görüşlerinin Mukayesesi"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı), İstanbul 2009, s. 118.

[222] İlgili belgenin kopyası için Ek-2'ye bakınız. Mehmed Zâti, **"Dar'ül-fünûn Marşı"**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.

[223] Aynı yıllara ait Talebe Defterlerinde de Darü'l-fünun Marşı hakkında bilgi yoktur.

[224] Emre Dölen, "Dar'ül-fünûn öğrencilerinin Balkan Savaşı eylemleri ve Edirne Seyahati", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 1, İstanbul 2004, s. 70.

2.3. İnâs Darü'l-fünunu

2.3.1. Hanımlara Mahsus Serbest Derslerin Başlaması

Osmanlı Devlet'inde kız çocukları Tanzimat Dönemi'ne kadar sadece Sıbyan Mekteplerine gitme imkânı buluyorlardı. Bu okullarda sadece dini eğitim gören kız öğrenciler, kadın öğretmenlerin bulunmaması nedeniyle aileleri tarafından bir üst seviyedeki okullara gönderilmiyordu. II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber İnâs İdadi ve Sultanilerinin açılması kız öğrencilere okuma imkânı sağlamış, ayrıca kadın öğretmenlere olan ihtiyacı da artırmıştı. Bu dönemde İdadi ve Sultanilerden mezun olan kızların yüksek öğrenim talepleri artmış ve Maarif Nazırlığı için toplumsal bir baskı haline gelmişti.

Bu sırada Maarif Nazırlığına getirilen Ahmed Şükrü Bey (1913-1917), kızların yüksek öğrenim talepleri ile ilgilenmiş ve kızlara yüksek öğrenimin kapısını açabilmek için çalışmalara başlamıştı. Bu konu da kendisine destek veren Süleyman Paşazâde Sami ve İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Beylerin Dar'ül-fununda "*Hanımlara mahsus serbest dersler"* verilmesi için hazırladıkları öneri Şükrü Bey tarafından olumlu görülerek uygulamaya konulmuştu.[225] 7 Şubat 1914 tarihinde Zeynep Hanım Konağında 200 kadar kız öğrenciye konferanslar verilmekle ilk adım atılmıştı.[226] Kız öğrencilerin yüksek öğrenim istekleri doğrultusunda verilemeye başlanılan konferanslar hakkında Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey "*Genç Müslüman kızlarını da tahsil-i âliden müstefid etmek ihtiyacı kendini her gün daha ziyade hissettiriyordu. Bu ihtiyacı tatmin edecek bir başlangıç olmak üzere Dar'ül-fünûn Konferans Salonu'nda serbest dersler tesis edilmiştir*."[227] ifadeleri ile desteğini ve ilgisini göstermişti. Çoğunlukla Darü'l-fünun hocalarının verecekleri bu konferanslar hafta dört gün, günde iki saat olmak üzere ders programı şöyle düzenlenmişti:[228]

Günler	Ders	Dersi Veren
Cumartesi	Fenn-i Terbiye	Matmazel Kofmayer İsmail Hakkı Bey
	Tarih	İhsan Bey

[225] Baltacıoğlu, **Hayatım**, s. 222-223.
[226] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s. 268.
[227] Ulviye Mevlan, "Kadınlık: Maarif Nazırı", **Kadınlar Dünyası**, S. 131, 15 Şubat 1329, s.2.
[228] **Servet-i Fünûn**, 30 Kanunisani 1329 [12 Şubat 1914], S. 1184, s. 319.

Pazartesi	Hıfzısıhha-ı Umumiye ve Nisaiye ve İlk Tababet	Besim Ömer Paşa
	İdare-i Beytiye ve İktisat	Ahmed Cevad Bey
Çarşamba	Heyet	Salih Zeki Bey
	Malumat-ı Fenniye	Said Bey
Perşembe	Hukuk-ı Nisvan	Mahmud Esad Efendi
	Fenn-i Terbiye	İsmail Hakkı Bey

Zeynep Hanım Konağında verilen konferanslara ilgi artmış hatta izleyenlerin sayısı zamanla 500-600 kişiye ulaşmıştı. Derslere katılan çoğu kişi Darülmuallimat-ı Âliye öğrencileriydi.[229] Derslere katılan kız öğrencilerden 44 kişi imtihanlara katılmış ve dereceye giren Lamia Hüsnü ile Hafize Rukiye hanımlara Maarif Nazırlığınca birer altın saat hediye edilmişti.[230]

2.3.2. İnâs Darü'l-fünûnun Açılması

Darü'l-fünunda verilmeye başlanılan hanımlara mahsus serbest derslere olan katılımın çok olması ve ayrıca kız idadilerinin öğretmen ihtiyacı sebebiyle bir Darü'l-fünun ihtiyacı hâsıl olmuştu. Meclis-i Mebusanda 1914 yılı bütçesi görüşülürken Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey İnâs Darü'l-fununun altı aylık masrafı için 120 bin kuruşluk ek bütçe istemişti.[231] 12 Eylül 1914 tarihinde serbest dersler kaldırılarak yerine Zeynep Hanım Konağında Edebiyat, Tabiiyat ve Riyaziyat olmak üzere üç şubeden oluşan "İnâs Darü'l-fununu" açılmıştı. Maarif Nezareti tarafından yayınlanan talimatname (30 Ağustos 1330) ile İnâs Dar'ül-fünûnuna alım şartları ilan edilmişti. Talimatnameye göre yaşları 16-25 arasında olan, kız idadi ve sultanisi ile Darülmuallimâttan şahadetnamesi olanlar İnâs Darü'l-fununu için yapılacak imtihanlara katılabileceklerdi.[232] İnâs Darü'l-

[229] Necdet Sakaoğlu, "İnas Dar'ül-fünûnu", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul 1994, s. 170.
[230] Ali Arslan, Mustafa Selçuk ve Mehmet Nam, **İnas Dar'ül-fünûnu (1914-1919)**, İdil Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 27.
[231] **MMZC**, Devre 3, C.2, İnikad: 34, 2 Temmuz 1330, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s. 225.
[232] **Tasvir-i Efkâr**, "Maarif-i Umumiye Nezareti'nden", S. 1199, 2 Eylül 1330.

fununun ilk eğitim öğretim yıllında 22 öğrenci kayıt edilmişti. Bu öğrencilerden 7'si Edebiyat şubesini, 4'u Riyaziyat ve 11'de Tabiiyat şubesine kayıt yaptırmıştı.[233]

İnâs Darü'l-fununun açıldığı ilk zamanlarda Darülmuallimâtın bir şubesi olarak açılmışsa da öğrenci kabulleri sonrası İnâs Darü'l-fununun bu okulla ilişkisi kesilmeye başlamıştı. Hatta müstakil bir müdürü olmadığı için resmi yazışmalar Darü'l-fünun Umum Müdürü Salih Zeki Bey tarafından yapılmıştı.[234] 22 Kasım 1914 tarihinde kız öğrencilerinin istek ve şikâyetleri bizzat Darü'l-fünun Umumi Müdürü Salih Zeki Bey tarafından Maarif Nezaretine bildirilmişti.[235]

2.3.3. İnâs Darü'l-fünûnu Öğretim Kadrosu ve Ders Programları

Maarif Nezaretince İnâs Darü'l-fununun 1914-1915 eğitim öğretim dönemi için Felsefe, Terbiye [Pedagoji] ve Cari Kanunlar dersleri her üç şubede de ortak olmak üzere Edebiyat Şubesinde Türk Edebiyatı, Resmi ve Hususi Kitabet, Umumi Tarih, Osmanlı Tarihi, Coğrafya, Etnografya, Edebiyat Tarihi, Sanayi Tarihi, Sosyal Bilimler ve İktisat derleri; Riyaziyat Şubesinde Trigonometri, Yüksek Matematik, Matematiksel Astronomi, Cebir, Fizik, Geometri, Yüksek Cebir, Analitik Geometri ve Mekanik dersleri; Tabiiyat Şubesinde Botanik, Uygulamalı Kimya, Anorganik Kimya, Fizik, Hıfzıssıhha, Jeoloji, Zooloji, Trigonometri, Analitik Kimya, Sinâi Kimya, Organik Kimya, Anatomi ve Heyet-i Tabiiye gibi dersler okutulması kararlaştırmıştı.[236]

İnâs Darü'l-fununun 1914-1915 eğitim öğretim yılında teşkilatlanmanın hızlanması, ikinci sınıfların eğitime başlaması ve Almanya'dan gelen 20'ye yakın öğretim görevlisine oda tahsis edilmesi,[237] Zeynep Hanım Konağında mekân darlığı problemi ortaya çıkarmıştı. Maarif Nazırlığınca 1916 yılında İnâs Darü'l-fununu Cağaloğlu'da bulunan eski Lisan ve Hukuk Mektebine taşınarak müdürlüğüne Kadastro Mekteb-i Âlisi eski müdürü Ali Nazima Bey atanmıştı. Ali Nazima Bey, İnâs Darü'l-fununun Cağaloğlu'na taşınmasından sonra idari kadroyu oluşturmaya çaba göstermişti.

---

[233] İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tasnif Edilmemiş Dar'ül-fünûn Arşivi, **İnas Dar'ül-fünûnu Kayıt Defteri,** s. 1-9.
[234] Celal Saraç, **Salih Zeki Bey, Hayatı ve Eserleri**, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2001.
[235] Arslan, Selçuk ve Nam, **İnas Dar'ül-fünûnu (1914-1919)**, s. 36-37.
[236] Zehra Celâsin, "Türk kadınlarının ilk yüksek tahsil merhalesi: İnas Dar'ül-fünûnu" **Kadın Gazetesi**, Yıl 8, Sayı. 408, s. 7.
[237] Mustafa Gencer, **Jöntürk Modernizmi ve "Alman Ruhu"**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 115-268.

Ayrıca İnâs Darü'l-fununu müdür yardımcılığına ilk önce Seniye Hanım daha sonra da Zahiye Hanım getirilmişti.[238]

İnâs Darü'l-fununun 1916 yılında Cağaloğlu'na taşınmasından sonra ikinci sınıflar için yeni dershaneler açılmış, ders müfredatında ve öğretim kadrosunda küçük değişikliklere gidilmişti. 1915-1916 eğitim öğretim yılında İnâs Darü'l-fununun yeni ders programı şu şekilde düzenlenmişti:[239]

	Ders'in Adı	**Öğretim Elemanı**	**I. Sınıf Ders Saatleri**	**II. sınıf Ders Saatleri**
Edebiyat Şubesi	Edebiyat-ı Türkiye	Ferid Bey	4	4
	Tarih-i Edebiyat-ı Türkiye	-	-	1
	Tarih-i Umumi	Ağaoğlu Ahmed Bey	3	2
	Coğrafya ve Etnografya	Faik Sabri Bey	2	1
	Tarih-i Osmanî	Efdaleddin Bey	2	1
	Sanat Tarihi	Vahid Bey	-	1
	Ulûm-ı İçtimaiye(Sosyoloji)	Ziya Bey (Gökalp)	-	1
	İktisat	Tevfik Bey	-	2
	Kitabet	Ekrem Bey	4	2
	Felsefe (ortak ders)	Mehmed Ali Ayni	1	1
	Fenn-i Terbiye (ortak ders)	İsmail Hakkı	2	2
Tabiiyat Şubesi	Fizik	Said Bey	2	2
	Zooloji (İlm-i Hayvanat)	Hulusi Raşid Bey	2	2
	Teşrih ve Menafiü'l-aza	Mazhar Hüsnü Bey	-	2
	Botanik (Nebatat)	Esad Şerafeddin Bey	2	2
	Mineroloji (ilm-i Maden)	Müştak Bey	2	2
	Kimyâ-yı Madeni	Mustafa Nevzad Bey	3	-
	Kimyâ-yı Tahlili ve Hayati	Mustafa Nevzad Bey	2	2
	Kimyâ-yı Uzvi	Cevad Mazhar Bey	2	2
	Hıfzıssıhha	Yusuf Ragıp Bey	1	1
	Felsefe ve Fenn-i Terbiye	M. Ali Ayni-İsmail Hakkı	-	-

[238] **DABCOA**, *MF. ALY*, nr. 104/28, 21 C 1335; Şefika Kurnaz, **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını**, MEB Yayınları, İstanbul 1996, s. 102-103.
[239] **DABCOA**, *MF. ALY*, 172/ 11 lef 42-46.

	Ders'in Adı	Öğretim Elemanı	I. Sınıf Ders Saatleri	II. sınıf Ders Saatleri
Riyaziyat Şubesi	Hendese	Şükrü Bey	4	3
	Cebir	Salim Bey	4	3
	Müsellesat-ı Müsteviye ve Kürevîye	Nadir Bey	1	2
	Hesap	Nadir Bey	4	3
	Heyet	Fatin Efendi	-	2
	Felsefe ve Fenn-i Terbiye	-	-	-

İnâs Darü'l-fununun 1915-1916 yılı ders programı küçük değişiklikler olmasına rağmen kesintisiz uygulanmıştı. 1916-1917 eğitim öğretim yılına gelindiğinde ise üçüncü sınıflar derslere başlamıştı. Her şubenin kendine özgü diploması olan İnâs Darü'l-fununda hoca sayısı 25'e ulaşmıştı. Önceki yıllarda Almanya'dan getirilen Alman Öğretim üyeleri ise İnâs Darü'l-fununda istihdam edilmemişti. Ayrıca birinci sınıftan üçüncü sınıfa değin kız öğrencilerin gördükleri dersler Darü'l-fununun Edebiyat ve Fen Şubelerinin programlarıyla benzerlik göstermekteydi. 1916-1917 yılı İnâs Darü'l-fununun ders programları ise şöyle düzenlenmişti:[240]

Edebiyat Şubesi	
Ders'in Adı	**Öğretim Elemanı**
Edebiyat-ı Türkiye	Ali Ekrem
Tarih-i Osmanî	Efdaleddin Bey
Coğrafya	Faik Sabri
İlm-i İktisat	Tevfik Bey
Tarih-i Edebiyat	Fuad Bey
Tarih-i Sanayi	Vahid Bey
Kitabet	Macid Bey
Felsefe	M. Ali Ayni
Fenn-i Terbiye	İsmail Hakkı
Ulum-ı İçtimaiye	Ziya Gökalp
Tarih-i Umumi	Ali Reşad
Kavanin-i Cariye	Ali Nazima

[240] **DABCOA**, *MF. ALY*, 105-142, 28 N 1335.

Tabiiyat Şubesi	
Ders'in Adı	**Öğretim Elemanı**
Fizik	Said Bey ve Tevfik Bey
Tabakatü'l-arz	Müştak Bey
Teşrih	Samuel Siyon
Kimya	Ömer Şevket
Hıfzıssıhha	Medeni Bey
Heyet-i Tabiiye	Abdülfeyyaz Bey
İlm-i Hayvanat	Hulusi Raşid
İlm-i Nebatat	Esad Şerafeddin

Riyaziyat Bölümü	
Ders'in Adı	**Öğretim Elemanı**
Hendese ve Cebir	Şükrü Bey
Hesap ve Müsellesât	Nadir Bey
Mihanik ve Hendese	Hasan Fehmi
Heyet-i Riyaziye	Fatih Bey

İnâs Darü'l-fununun 1916-1917 eğitim öğretim yılında hem ders programında hem de öğretim elemanı konusunda değişiklikler yapılmışsa da dersler kesintisiz devam etmiş ve 1917 yılında İnâs Darü'l-fununu ilk mezunlarını vermişti.[241] Ayrıca 1916 yılının başlarında kız öğrencilerini İnâs Darü'l-fununun "duhul imtihanlarına" hazırlamak amacıyla *"Bilgi Yurdu Dershanesi"* açılmıştı. Bunu 1918 yılında Ahmet Hilmi Bey tarafından Darü'l-fünun yakınlarında açılan *"Türk Kadını Dershanesi"* izlemişti. Türk Kadını Dershanesinde kız öğrenciler için kurs mahiyetinde konferans şeklinde dersler verilmişti.[242]

İnâs Darü'l-fununun 1918-1919 eğitim öğretim yılı ders programı geçen senenin aynısı olarak devam ettirilmişti. 1918 yılında eğitimler Cağaloğlu'ndaki binada başlamıştı. 13 Kasım 1918 tarihinde İtilaf Kuvvetlerinin İstanbul'da birçok yeri işgal etmeleri ve savaş zamanında Osmanlı Devleti tarafından el konulan binaların İtilaf Kuvvetlerince geri alınması sebebiyle birçok eğitim kurumu kapanmak veya yer

[241] **Türk Kadını Dergisi**, C.1, S. 4, 4 Temmuz 1918 [1334], s. 62.
[242] Kurnaz, **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını**, s. 203-232.

değiştirmek zorunda kalmıştı.[243] 14 Kasım 1918 tarihinde İnâs Darü'l-fünununa taşınma ile ilgili ilk resmi yazı gönderilmiş ve 1 Nisan 1919 tarihinde eski kadrosu ile Zeynep Hanım Konağı'na taşınmıştı. Aynı gün alınan ani bir karar ile de İnâs Darü'l-fünunu kapatılmış, Müdür Ali Nazima Bey ile öğretim elemanlarının maaşı kesilmişti. İnâs Darü'l-fünunun kapatılması sonrasında mevcut öğrencileri, zükûr Darü'l-fünunun Fen ve Edebiyat Fakültelerine devredilmişti. Maarif Nezaretinin 11 Nisan'da yayımladığı bildiride Darü'l-fünunda kız ve erkek öğrencilerin ayrı saatlerde ve ayrı dershanelerde eğitim göreceklerini açıklamışlardı.[244] İnâs Darü'l-fünunun da bu gelişmeler yaşanıyorken ayrıca son mezunlarını da 1918-1919 eğitim öğretim yılının sonunda vermişti. İnâs Darü'l-fünunu açıldığı tarihten itibaren 1917, 1918 ve 1919 yıllarının sonunda toplam 53 öğrenci mezun etmişti.[245]

2.3.4. İnâs Darü'l-fünûnun Karma Eğitime Katkıları

İnâs Darü'l-fünunun ilgasından sonra kız öğrenciler Darü'l-fünundaki Fen ve Edebiyat Fakültelerine devredilmişti. 1 Nisan 1919 tarihinde alınan bu karar ile basında ikili eğitim tartışmaları başlamıştı.

Maarif Nazırı Ali Kemal Bey'in Darü'l-fünunda yapmak istediği reformlar için başkanlığını yaptığı Darü'l-fünun Islahat Komisyonunu kurmuş ve ilk iş olarak çoğu Edebiyat Fakültesinde bulunan ittihatçı öğretim üyelerini kadro dışı bırakmakla başlamıştı.[246] Kurulan bu komisyona kız öğrenciler bir dilekçe ile Darü'l-fünun için alınan kararlarda kendilerinin de dikkate alınmasını ve erkeklerle birlikte ders görmek istediklerini beyan etmişlerdir. Kız öğrencilerin bu isteğini İkdam Gazetesi komisyona verilen dilekçeyi paylaşarak destek olmuştu. Gazetede çıkan haberde;*"Maarif Nezaretinde, Nazır Ali Kemal Bey riyaseti altında Dar'ül-fünûn ıslahı için içtimaa etmekte olan komisyona(...) kadınlarda, erkeklerin malik olamayacağı birçok hasail mevcut bulunduğu müessir bir lisanla beyan edilmekte ve Dar'ül-fünûn'un ıslahı için içtimaa etmekte olan komisyonun sırf erkekleri nazar-ı itibara almayıp zükûr ve inâs talebenin bir arada feyz-i terraileri esbabına tevessül edecekleri, ümit ve temenni izhar*

---

[243] Fatma Afyoncu, **"Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre İşgal Döneminde İstanbul (16 Mart 1920-31 Aralık 1922)"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü), İstanbul 2009, s. 37-39.
[244] **İkdam,** "Maarif Nezaretinin İki Mühim Tebliği", S.7963, 11 Nisan 1919 [1335], s. 1.
[245] Celâsin, "Türk kadınlarının ilk yüksek tahsil merhalesi: İnas Dar'ül-fünûnu", s. 7.
[246] **Vakit,** "Darülfünûn Islahatı", S. 494, 8 Mart 1919.

olunmaktadır."[247] denilerek kız öğrencilerin erkeklerle birlikte ders görme isteklerine destek olmuştu.

Islahat komisyonunun çalışmaları sürerken basında Darü'l-fünunda kız ve erkek öğrencilerin beraber ders göreceklerine dair haberler çıkmaya başlamıştı. Maarif Nezareti bu haberlerin asılsız olduğunu, Darü'l-fünunda kız ve erkek öğrencilerin ayrı saatlerde ayrı dershanelerde ders gördüklerine dair gazetelere ilan vermişti.[248] Maarif Nezaretinin Darü'l-fünunda karma eğitime geçilmediğini basına verdiği tebliğlerle ilanına rağmen basında karma eğitim tartışmaları hız kesmeden devam etmişti. Basında çıkan bu haberlere karma eğitime karşı olan Darü'lhikmet'il-İslamiye Kurumu da dâhil olmuştu. Darü'lhikmet'il-İslamiye, İslam'da kadın ve erkek herkesin eğitim hakkının olduğunu vurgulamakla beraber kızların İslami örf ve geleneklere göre ayrı bir bina da eğitim görmeleri gerektiğini ifade ederek Şeyhülislamlık makamını göreve çağırarak karma eğitim uygulamasının durdurulmasını istemişti.

Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, 16 Nisan 1919 tarihinde kaleme aldığı yazı da Darü'lhikmet'il-İslamiyenin görüşlerini savunarak *"Dar'ül-fünûn'da namus simgesi örtülü Müslüman kızların erkek öğrenci ile diz dize oturduğu"* dile getirerek Maarif Nezaretinden bu konu hakkında izahat istemişti.[249] Maarif Nezareti ise verdiği cevapta birleşmenin bina yetersizliğinden gerçekleştiği ve kesinlikle karma eğitimin uygulanmadığını dile getirmişti. Karma eğitime Darü'lhikmet'il-İslamiye Kurumu kadar Darü'l-fünun Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey de karşı çıkmıştı. 30 Mart 1919 tarihinde Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisin toplantısında erkek ve kızların ayrı saatlerde ayrı dershanelerde ders görmelerinin Nazırlık emri olduğunu dile getiren Ahmet Naim Bey, bütün öğretim görevlilerinin buna uyması gerekliliğini dile getirmişti.[250]

Ahmet Naim Bey'in bütün engelleme çabalarına rağmen kız öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin karma eğitim ısrarı devam etmişti. 8 Mayıs 1919 tarihinde Maarif Nazırı ve Sadrazam Ferit Paşa'nın da katıldığı bir konferansta kız öğrenciler sağ tarafta erkek öğrenciler ise sol tarafta oturmuşlardı. Konferansı veren Rıza Tevfik, konuşmasını yaptığı sırada Ferit Paşa'ya dönerek: "*Paşa Hazretleri, Dar'ül-fünûn'da kız erkek öğrenci zanu e zanu oturuyorlar, diyorlar. Hâlbuki işte gözlerinizle*

---

[247] **İkdam,** "İnas Darülfununu'nun Arızası", S. 7942, 21 Mart 1919.
[248] **İkdam,** "Maarif Nezaretinin İki Mühim Tebliği", S. 7963, 11 Nisan 1919, s.2.
[249] S. Tumay Kamer, **"Türk Eğitim Sisteminde Karma Eğitime İlişkin Fikirler, Tartışmalar ve Uygulamalar (1908-1950)"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı), Ankara 2003, s. 104.
[250] Arslan, Selçuk ve Nam, **İnas Dar'ül-fünûnu (1914-1919)**, s. 123.

görüyorsunuz, aralarında tam elli metre mesafe var." diyerek bir mana da karma eğitim konusunda destek istemişti.[251]

Bütün bu gelişmelere rağmen Maarif Nazırlığı karma eğitimi uygun görmemiş ancak laboratuar dersleri ve konferanslarda istisnai durumlara izin vermişti. İlerleyen zamanlarda normal derslerde de karma eğitim yapılmaya başlanılmıştı. Tarih bölümü muallimlerinden Yusuf Behçet Bey'in inisiyatif alarak attığı bu adımı, Coğrafya müderrisi Faik Sabri Bey ve Garp Tarihi Edebiyatı müderrisi Yahya Kemal'in kız ve erkek öğrencilere aynı dersliklerde ders vermesiyle devam etmişti.[252] Ahmet Naim Bey'in bu gelişmelere verdiği tepkiyi İsmail Hakkı Bey, karma eğitim meselesinin artık öğretim üyelerinin inisiyatiflerinde olduğunu ve bu şekilde devam edeceğini belirterek son noktayı koymuştu. 1922 yılına gelindiğinde ise bütün fakültelerde karma eğitime geçilmiştir.

2.4. Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Darü'l-fünûn-i Osmanî

Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki Darü'l-fünun, genel manada Meşrutiyet Dönemi Darü'l-fununun devamı niteliğineydi. Ancak 1913 yılından itibaren yönetimde etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, ülke çapında atacağı modernleşme adımlarının içine Darü'l-fununu da eklemişti. Modern bir Darü'l-fünun oluşturmayı amaçlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Darü'l-fununda yeni kürsüler açmak, yurt dışından – özellikle Almanya'dan – yabancı uzmanlar getirmek, yurt dışına öğrenci göndermek, fakülteleri bilimsel alanda araştırma yapacak seviye getirmek, fakültelerin çıkaracağı mecmualar ile Türk kültürünün araştırılmasına katkı sağlamak ve Darü'l-fununa ilmi özerklik sağlayarak fakültelerin iç teşkilatlanmalarını güçlendirmeyi amaçlamışlardı.[253]

İttihat ve Terakki Partisinin Darü'l-fununda yapmak istedikleri ıslahat hareketleri Darü'l-fununda özellikle ilmi özerklik konusunda öğretim üyelerinde büyük bir heyecan yaratmışken, 1914 yılında Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendi'nin girişimi sonucunda 1 Ekim 1914 tarihinde medreselere tüzel bir kişilik kazandıran *"Islâh-ı Medâris Nizamnâmesi"* çıkartılarak, İstanbul'daki birçok medrese *"Dar'ül-Hilafeti'l Aliye Medresesi"* adı altında birleştirilmişti.[254] Medreseleri tek çatı altında toplayan Dar'ül-Hilafeti'l Aliye Medresesini bitirip icazetnamelerini alan başarılı öğrenciler, bu medresenin bir üste seviyesi kabul edilen *"Medresetü'l-Mutehassısın"* de eğitimlerine

---

[251] Kamer, **Türk Eğitim Sisteminde Karma Eğitime İlişkin Fikirler, Tartışmalar ve Uygulamalar (1908-1950)**, s. 104-105.
[252] Baltacıoğlu, **Hayatım**, s. 210.
[253] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 132.
[254] **Düstur**, 2. Tertip, Cilt 6, İstanbul 1918,s. 1325-1330; **Takvim-i Vekayi**, S. 1961, 10 Ekim 1914 (20 Zilkade 1332).

devam etme hakkı kazanırlardı. Şeyhülislamlığa bağlı açılan bu medrese Darü'l-fünun Ulum-u Şer'iye Şubesi ile aynı görevi yaptığından bir süre sonra Ulum-u Şer'iye Şubesi kapatılmıştı. Böylelikle Darü'l-fununda beş olan fakülte sayısı dörtte inmişti.[255]

Fransız Üniversitelerini örnek alan İttihat ve Terakki Partisi tarafından yapılan bu ıslahat hareketi tamamen eğitimin modernleşmesi adına atılmış bir adımdı. Lakin Ulum-u Şer'iye Şubesi kapatılarak dini eğitim Darü'l-fünun dışına çıkartılmıştı. Yeni kurulan Dar'ül-Hilafeti'l Aliye Medresesinde ise dini ilimler yanında fen ve sosyal bilimler dersleri de okutularak medreseye okul niteliği kazandırılmaya çalışılmıştı.[256] Meclisi-i Maarifin Şubat 1915 tarihinde Darü'l-fünun talimatnamesinde yaptığı değişiklik ile müderrisinde uygun görmesi halinde sınavların sözlü olarak yapılabilmesinin önü açılmıştı. 10 Mayıs 1916 tarihine gelindiğinde ise Edebiyat Fakültesi Muallimler Meclisi tarafından, altında İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Köprülüzâde Fuat, M. Ali Ayni, Ahmet Emin (Yalman), Ali Muzaffer, Kazım Şinasi, Faik Sabri, Avram Galanti ve üç yabancı öğretim üyesinin imzasının bulunduğu bir mazbata Darü'l-fünun yönetimine gönderilmişti. Mazbata da kısaca "Darü'l-fünun Divan"ının kurulması, Darü'l-fünun Reisinin bu Divan tarafından seçilmesinin ve Darü'l-fununun iç işlerinde özerk olması gerekliliği üzerinde durulmuştu.[257] Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinin bu çabası ileri ki yıllarda meyvesini verecektir.

2.5. Darü'l-fünûnda Yabancı Uyruklu Öğretim Üyeleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı öncesinde ekonomik ve askeri alanda Almanya ve Osmanlı Devleti arasında gelişen ikili ilişkiler, daha sonraları kendini eğitim alanında da göstermişti. İttihat ve Terakki Partisinin iktidarda tek söz sahibi olduğu bu yıllarda Alman eğitim modeline bir yöneliş olmuştu. I. Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen sonra Enver Paşa'nın girişimleri sonucu, Türk eğitim sistemi üzerinde ağırlığını artırmış olan Fransız eğitim sistemini etkisini kırmak için Alman Dışişleri Bakanlığı ile anlaşma yoluna gidilmişti.

---

[255] Faik Reşit Unat, **Türk Eğitim Sisteminin gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, MEB Yayınları, Ankara 1964, s. 55.
[256] İttihat ve Terakki tarafından medreselerde yapılmaya çalışılan reform uygulamaları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Hamit Er, **Darülhilafe Medreseleri, (Medreseden Mektebe Geçiş Sürecinde)**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003.
[257] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 134.

Anlaşma sonrası Alman Dışişleri Bakanlığı Eğitim Dairesinde görevli olan pedagog Prof. Dr. Franz Schmindt İstanbul'a gelmişti. Schmindt, İstanbul'da Alman Büyükelçisi Baron Von Wangenheim ve Başkonsolos Heinrich Mordtman'ın desteğini alarak çalışmalara başlamıştı. 1 Mart 1915 tarihinde Maarif Nezareti Müşavirliğine getirilen Schmindt'in[258] ilk icraatı Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey ile beraber Almanya'dan öğretim üyesi getirtmek olmuştu.[259]

Türk eğitim sistemini Almanlaştırma çabası güden bu uygulama çerçevesinde 1915 yılında belirlenen isimlerle anlaşmaya varılmıştı. Darü'l-fununun görüş ve istekleri dikkate alınmadan getirilen Alman öğretim üyeleri Edebiyat, Fen ve Hukuk Fakültelerindeki derslere girmişlerdi.[260] 1915 yılından itibaren 15'i Almanya'dan getirilen 3'ü de İstanbul'da bulunan 18 Alman öğretim üyesi yapılan anlaşma gereği Darü'l-fununda görevlendirilmişlerdi. 10 Şubat 1916 da Macar asıllı Martin Neftel ve Dr. Richter ile de sözleşme imzalanmıştı.[261] Böylece sayıları 20'ye ulaşan Alman öğretim üyelerinin 10'u Edebiyat Fakültesinde, 6'sı Fen Fakültesinde ve 4'ü de Hukuk Fakültesinde görev verilmişti. 1917 yılında müderris muavini olarak görevlendirilen Dr. J. Würsschmindt ve coğrafyacı Dr. Erich Obst ile beraber sayıları 22'ye ulaşan Alman öğretim üyelerinin alanları aşağıda verilmiştir.[262]

Öğretim Elemanı	**Alanı**
Dr. Gustav Fester	Kimya-yı Sınaî
Dr. Kurt Hoesch	Kımya-yı Uzvi (Organik Kimya)
Dr. Walther Penck	Tabakat ve Maadin (Jeoloji ve Mineraloji)
Dr. Erich Leick	Nebatat (Botanik)
Dr. Erich Obst	Coğrafya
Dr. Friedrich Gunther Jacoby	Mantık, Metafizik ve Metodoloji
Dr. Georg Anschütz	Pedagoloji ve Deneysel
Dr. Gotthelf Bergsträsser	Karşılaştırmalı Semitik Diller
Dr. Friedrich Wilhelm Carl Giese	Ural-Altay Dilleri
Dr. Lehman-Haupt	Eski Kavimler Tarihi, Yunan ve Roma Tarihleri
Dr. Walther Schönborn	Kamu Hukuku

[258] **Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi** (CEO), BEO, 4508,338071,*Maarif*, İD/54-9, 10.06.1336, s. 1-2.
[259] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 468.
[260] 1915-1918 arası Tıp, Fen, Edebiyat ve Hukuk Fakültelerinin ders programları için bkz. Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s.141-155.
[261] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 474.
[262] Horst Widman, **Atatürk ve Üniversite Reformu**, Çev.; Aykut Kazancıgil-Serpil Bozkurt, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 63; Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 52-53.

Dr. Fritz Arndt	Anorganik Kimya
Dr. Boris Zarnik	Zooloji
Dr. Anton Fleck	Maliye
Dr. Friedrich Hoffman	İktisat
Dr. Johannes Heinrich Mordtman	Tarih Metodolojisi
Dr. Erich Nord	Avrupa-i Hukuk Medenisi
Dr. Eckhard Unger	Tarihe Yardımcı Bilimler
Dr. Martin Neftel	Alman Lisanı
Dr. Julius Von Mészáros	Etnografya ve Macar Lisanı
Dr. Hans Junge(?)	Tarih-i Tabii Müzesi Müstahzarı
Dr. Richter Frank	Alman Lisanı ve Edebiyatı
Dr. Erich Frank	Nebatat
Dr. Heinrich Reimer	Kimya-yı Sınaî, Kimya-yı Gayr-ı Uzvi

Alman Öğretim üyeleri ve Maarif Nezareti arasında 5 yıllık anlaşma imzalanmıştı. Anlaşmaya göre Alman öğretim üyeleri iki yıl içinde Türkçe öğrenecek ve dersleri Türkçe vereceklerdi. Türkiye hakkında yazacakları her türlü yazı Maarif Nezaretinin denetiminden sonra yayınlanabilecekti. Ders uygulamaları için gereken bütün öğretim araçlarının giderleri Darü'l-fünun idaresi tarafından karşılanacaktı. Alman öğretim üyeleri Türkiye'de görevli bulundukları süre zarfı içinde fes giymeleri zorunlu tutulmuştu.[263]

Görevlendirilen Alman öğretim üyelerinden Emekli İstanbul Konsolosu Mordtman, Almanya İstanbul Başkonsolosu Sefaret Tercümanı Dr. Nord, Dr. Giese ve Dr. Bergsträsser Türkçe bildiklerinden görev başlangıcından itibaren derslerini Türkçe vermişti. Dr. Fester, Dr. Arndt ve Dr. Zarnik'te kısa süre içinde Türkçe'yi öğrenmişlerdi. Diğer öğretim üyeleri ise Türkçe öğrenene kadar derslerini –görevlendirilen muavinler tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek – Almanca vermişlerdi. [264]

Maarif Nazırlığı, bir yandan Almanya'dan gelen öğretim üyelerinin bir an evvel Darü'l-fünunda ders vermeye başlamalarını isterken bir yandan da Schmindt'en Darü'l-fünun için Alman eğitim modeline uygun reformlar hazırlamasını istemişti. Schmindt, *"İstanbul'daki Dar'ül-fünûn-ı Osmanî Talimatname Taslağı*" adıyla 13 bölüm, 88

[263] **DABCOA**, *İ.MM.*17, 13 Eylül 1915 (4 Zilkade 1333).
[264] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s. 256.

madden oluşan bir reform taslağı hazırlamışsa da Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey tarafından reddedilmişti. [265]

Alman öğretim üyeleri Darü'l-fununun idari yapısında değişiklikler ön gören reform istekleri reddedilmişse de kendi alanları ile ilgili çalışmalara yürütebilmek için Darü'l-fununa bağlı Darülmesailer (Enstitü, Kürsü) kurmuşlardı.[266] Darülmesailerde yaptıkları çalışmaları ise fakülte mecmualarında yayımlamışlardı. Dr. Gustav Fester, Fen Fakültesi Mecmuasında yazıları en çok yayınlanan Alman öğretim üyesidir. Ayrıca Sınaî Kimya dersleri için *"Dar'ül-fünûn Tedrisatından Kimya-yı Sınaî Dersleri"* adıyla Sınaî Kimya dersi için kitap kaleme almıştı.[267] Fen Fakültesi Mecmuasında çalışmaları dikkat çeken diğer bir isim de Dr. Fritz Arndt'tı. Kaleme aldığı *"Kimya-yı Gayr-i Uzviden İlk Tatbikat"* adlı kitabı ile inorganik kimyada ilk laboratuar uygulamalarını tanıtmıştı.[268] Bunların dışında Alman Türkolog Dr. Carl Giese, Türk Yurdu Dergisi'nde makaleler yayımlamıştı. 13 Kasım 1918 tarihinde İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin İstanbul'a girmeleri üzerine Alman öğretim üyelerinin sözleşmeleri Maarif Nezareti tarafından fes edilmiş ve öğretim üyeleri ülkelerine geri gönderilmişlerdi.

Franz Schmindt, Türk yükseköğretimine eleştirel bir şekilde bakan ve reform taslakları hazırlayarak Darü'l-fununda bir "Okul ve Kültür Heyeti" oluşturmayı amaçlayan ilk yabancı bilim insanı olmuştu.[269] Alman öğretim üyelerinin Darü'l-fünun için tasarladıkları idari yapı ancak kendileri ülkeden ayrıldıktan sonra 1919 Darü'l-fünun-ı Osmanî Nizamnamesi ile gerçekleşebilmişti. Alman öğretim üyelerinin Türk yükseköğretiminde bıraktıkları etki kendini Cumhuriyetin ilanından sonra 1933'te yapılacak üniversite reformu ile tekrardan gösterecektir.

2.6. Ulusal Direniş Yıllarında Darü'l-fünûn-ı Osmanî

Birinci Dünya Savaşı'ndan sağ dönmeyi başaran öğrenciler, Darü'l-fünûna geri dönmüşlerse de ülkenin içine düştüğü durum ve devam eden işgaller karşısında sessiz kalamayıp örgütlenmiş hatta Milli Mücadele'ye destek vermişlerdi. İstanbul Hükümeti

---

[265] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s. 256.
[266] Ayni, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, s. 55.
[267] Ekmeleddin İhsanoğlu, **Açıklamalı Kimya Eserleri Bibliyografyası**, Beta Yayınevi, İstanbul 1985, s. 98.
[268] Ekmeleddin İhsanoğlu, **Açıklamalı Kimya Eserleri Bibliyografyası**, s. 99.
[269] Fahri Özteke, "Türk Yükseköğretiminin Rasyonalist Evrimi ve Darü'l-fünun'da Görev Yapmış Yabancı Uyruklu Bilginler", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (düsbed)**, Diyarbakır 2019, Yıl: 11, S. 22, s. 236.

ise işgaller karşısında sessiz kalmıştı. Ülkede durum bu halde iken 1918-1919 sömestrinde Edebiyat Fakültesi tarafından Cumartesi, Salı ve Perşembe günlerinde halka açık konferanslar verilmesi kararlaştırılmıştı. Edebiyat Fakültesinin konferanslarda vereceği konular ve derslerin hocalar şöyledir:[270]

Dersin Konusu	**Öğretim Üyesi**
Asâr-ı Edebiye Tedkikatı	Ferid Bey
Metafizik	Rıza Tevfik Bey
Felsefe Tarihi	Mehmet Emin Bey
Pedagoji	İsmail Hakkı Bey
Pedagoji	Şekib Bey
İstatistik	Ahmet Emin Bey
Osmanlı Tarihi	Ahmet Refik Bey
Yeni Zamanlar Tarihi	Ali Muzaffer Bey
Riyazi Coğrafya	Faik Sabri Bey
Beşeri Coğrafya	Ali Macid Bey

Ayrıca Darü'l-fünûnda Fransızların desteği ile akşamları Fransızca dersleri verilmişti. Savaş sonrası yapılan mütarekenin ardından İtilaf Devletleri 16 Mart 1920 günü İstanbul'u fiilen işgal etmişlerdi. İşgal sonrası resmi binalara el koyan İtilaf Devletleri 21 Mart 1920 günü Darü'l-fünûn binasının da bir kısmını işgal etmişlerdi.[271]

İstanbul'un işgaline sessiz kalan Damat Ferit Paşa hükümetinin Maarif Nazırı olan Ali Kemal Bey (1867-1922), Darü'l-fünûndaki fakültelerin ıslahı için her fakülteden birer komisyon kurulmasını sağlamıştı. Ancak ıslah hareketleri öncesinde Maarif Nazırı Ali Kemal Bey, Darü'l-fünûnda bir tasfiye hareketine girişmişti. İttihat ve Terakki Partisi ile bağlantısı olan hocaları Darü'l-fünûndan uzaklaştırmak için bazı kürsü (Darülmesai)'lerin ders ve kadrolarını ilga edilme yoluna gitmişti.[272] Edebiyat Fakültesinden müderris Şemseddin, Ali Muzaffer, Mehmet Emin, Necip Asım, Selim ve Mehmed İzzet Beyler açığa alınmışsa da İsmail Hakkı Bey'in girişimleri sonucu Şemseddin ve Mehmet Emin Beyler görevlerine geri dönmüşlerdi.[273]

Tasfiyeler sonrası kurulan ıslah komisyonları ve Maarif Nazırlığının çalışmaları sonucu 1918 yılında hazırlanan kanun tasarısı 11 Ekim 1919 tarihinde Meclis-i Vükela

---

[270] **Darü'l-fünûn Edebiyat Fakültesi Talebe Rehberi**, İstanbul 1919, s. 38-39.
[271] İsmail Hakkı Sunata, **İstanbul'da İşgal Yılları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s. 82-83.
[272] Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 535.
[273] Baltacıoğlu, **Hayatım**, s. 209-210.

tarafından Darü'l-fünûn-i Osmanî Nizamnamesi adıyla onaylanmıştı.[274] Elli altı maddeden oluşan nizamnamenin ilk maddesinde Darü'l-fünûnun Hukuk, Tıp, Edebiyat ve Fünun Medreselerinden oluşan bir ilmi müessese olduğu, ikinci madde de *"Darü'l-fünûn ilmi muhtariyeti haizdir"* şeklindeki ifadeler yer almıştı.[275] Nizamnameye göre Darü'l-fünûn heyet-i ilmiyesi medreselerin müderris, muavin, müstahzar ve muidlerinden oluşturma kararı alınmıştı. Ayrıca Darü'l-fünûnda görev yapacak öğretim elemanlarının tayin, terfi ve azil şartları nizamnamede detaylıca ele alınarak idari belirsizlikleri ortadan kaldırmıştı.[276]

Osmanlı eğitim sisteminde etkisini gösteren Alman eğitim modeli nizamnamenin şekillenmesinde etkili olmuştu. *"Osmanlı"* adını taşıyan son Darü'l-fünûna ilmi özerkliğin verilmesi, heyet-i ilmiyenin oluşturulması, öğretim elemanlarının tayin ve terfilerinin kesin bir şekilde belirlenmesi bunun açık bir örneğini teşkil etmişti. Ayrıca bu nizamname ile fakülte şubelerine medrese denilmesi de eğitim anlayışında geleneklere dayalı modern bir yükseköğretim kurumu oluşturmayı amaçladıklarını göstermişti.

Bu sıra da İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgali sonrası 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. Bunun üzerine 17 Mayıs günü Darü'l-fünûn ve İnas Darü'l-fünûnu öğrencileri tarafından konferans salonunda toplantılar yapılmıştı. Toplantı sonrası alınan karar ile 19 Mayıs 1919 tarihinde Fatih Belediyesi önünde bir miting yapılmasına karar verilmişti. Alınan miting karar sonrası Türk Ocağı'nın desteğiyle 19 Mayıs 1919'da Saraçhane'deki Fatih Belediyesi önünde büyük miting yapılmıştı**.[EK-5]**[277] Mitingde alınan kararlar daha sonra padişaha ve İtilaf kuvvetleri temsilciliklerine tebliğ edilmişti. 22 Mayıs 1919 günü yapılan Kadıköy Mitinginde ise Dar'ül-fünûnun kız öğrencileri tarafından konuşmalar yapılarak İzmir'in işgali protesto edilmişti. Mitingde konuşma yapan öğrencilerden birisi de Münevver Saime idi. Yaptığı konuşma sonrası tutuklama emri çıkınca eşi ile birlikte Anadolu'ya geçip Milli Mücadele'ye katılmıştı. Batı Cephesi'nde önemli görevler üstlenen Münevver Saime, İzmit'te üstlendiği bir görev sırasında yaralanmasına rağmen görevini

---

[274] **Takvim-i Vekayi**, Sayı 3677, 25 Muharrem 1338[1919]; **Düstur**, II. Tertip, C. 11, İst., 1928, s. 401-409.
[275] **Darü'l-fünûn-ı Osmani Nizamnamesi**, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1335[1919].
[276] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s.282.
[277] İlgili belgenin kopyası için EK-5'e bakınız: **İstiklal Savaş Gazetesi**, 19 Mayıs 1919, s.3; Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 569.

tamamlamıştır. Milli Mücadele'deki başarıları sonrası "Asker Saime" lakabı verilen Münevver Saime, savaş bittikten sonra öğretmenlik yapmıştır.[278]

Darü'l-fünûn öğrencileri tarafından organize edilen en büyük miting ise 23 Mayıs 1919'da Sultan Ahmed Meydanında yapılmıştı. Miting öncesi konuşma yapılacak kürsüye siyah bayraklar asılmıştı. Mitingde Halide Edip, İsmail Hakkı Bey, Hamdullah Suphi Bey ve Nakiye Hanım tarafından birer konuşma yapılmıştı.[279] İşgallere tepki olarak yapılan bu mitingler bir yandan Darü'l-fünûn öğrencileri arasında milli bilincin gelişmesine katkı da bulunurken bir yandan da Anadolu'daki harekete olan ilgilerini artırmıştı.

Bu sırada Darü'l-fünûnda ders veren bazı öğretim üyelerinin ülkenin düştüğü duruma kayıtsız kalmaları ve pervasız konuşmaları Darü'l-fünûn öğrencileri tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştı. İzmir'in işgali sonrası milli bir heyecan havasının Darü'l-fünûn öğrencileri arasında esmeye başladığı bu günler de Darü'l-fünûnda Avrupa ve Devlet-i Osmanî Münasebetleri dersi veren Ali Kemal, Türk Edebiyat Müderrisi Cenap Şehabeddin ve Sevr anlaşmasını imzalayan dönemin Maarif Nazırı Tevfik Fikret'in de aralarında bulunduğu bazı öğretim üyelerinin tavırları büyük infial yaratmıştı.

Darü'l-fünûn öğrencileri arasında ilk büyük tepkiye yol açan, Avrupa ve Devlet-i Osmanî Münasebetleri dersini veren Ali Kemal'in *"İstiklal Şartları ve Türkler"* adlı yazısı olmuştu. Kaleme aldığı bu yazı da Türklerin istiklale layık bir millet olmadığını dile getiren Ali Kemal, büyük bir tepkiyle karşılaşmış ve öğrenciler arasından "Artin Kemal" adıyla anılmaya başlanılmıştı.[280] Öğrencilerin ilk büyük tepkisini çeken bu sözlere tepkiler sürerken 29 Mart 1922 günü Zeynep Hanım Konağında ders veren Rıza Tevfik, *"Fuzuli Türk değildir, Acemdir"* demesi üzerine Süleyman Nazif ile aralarında büyük bir tartışma yaşanmış ve Rıza Tevfik konferans salonundan ayrılmak zorunda kalmıştı.[281]

Darü'l-fünûn hocalarının bu tavırları üzerine Darü'l-fünûn öğrencileri Coğrafya Enstitüsünde toplanarak, Felsefe kısmında Metafizik dersi veren Rıza Tevfik, Ali Kemal, Cenap Şehabeddin, Hüseyin Daniş ve muallim Barsamyan'ın Darü'l-fünûn ile olan ilişkilerinin kesilmesini istemişti. Aksi bir durumda ise dersleri boykot etme kararı almıştılar. Toplantıda alınan kararlar Edebiyat Medresesi Müderrisler Meclisine

---

[278] Zehra Celasun, **Tarih Boyunca Kadın**, Ülkü Kitap Yurdu Yay., İstanbul 1946, s.158.
[279] Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Dar'ül-fünûn 1863-1922**, C. 1, s. 570.
[280] Kazım İsmail Gürkan, **Dar'ül-fünûn Grevi**, Harman Yay., İstanbul 1971, s. 11-14.
[281] Gürkan, **Dar'ül-fünûn Grevi**, s. 15-16.

sunulmak üzere İsmail Hakkı (Baltacıoğlu)'na ve tepkileri üzerlerine çeken öğretim üyelerine bildirmişti.[282]

Darü'l-fünûn öğrencilerinin kararlı duruşları sonucu 4 Nisan 1922 günü İsmail Hakkı Bey başkanlığında Edebiyat Medresesi Müderrisler Meclisi toplanmıştı. Rıza Tevfik ve Hüseyin Daniş, meclis toplanmadan önce istifa etmişlerdi. Ayrıca meclisten çıkan karar ile Ali Kemal, Cenap Şehabeddin ve Barsamyan Efendi hakkında sadece tahkikat yapılması kararı çıkmıştı.**[EK-6]**[283] Darü'l-fünûn öğrencilerinin tepkisini çeken bu karar sonrası Edebiyat ve Hukuk Medresesi öğrencileri dersleri boykot etme kararı almış, çok geçmeden Tıp ve Fen Medresesi öğrencileri de bu karara uyarak dersleri boykot etme kararı almışlardı.[284] Boykot kararı sonrası ilk destek Anadolu harekâtından gelmiş ve böylece Darü'l-fünûn ile Ankara arasında ilk temas kurulmuştu.[285] Darü'l-fünûn Divanının 5 Temmuz 1922 günü yaptığı toplantı ile öğrencilerin tepkisini çeken ve derslerin boykot edilmesine neden olan öğretim üyeleri süresiz izinli sayılmıştı. Alınan bu karar sonrası Türk eğitim tarihinde "Darü'l-fünûn Grevi" olarak geçen ders boykotları Eylül 1922'de son bulmuştu.[286]

Darü'l-fünûn grevi sırasında Ankara Hükümeti, Anadolu basını – Hâkimiyet-i Milliye ve Yeni Gün- aracılığıyla öğrencilere destek olarak ilk temasta bulunan taraf olmuştu.[287] Türk ordusu tarafından 9 Eylül 1922 günü İzmir'in Yunan işgalinden kurtarılması üzerine Darü'l-fünûn Emini Besim Ömer Paşa tarafından Büyük Millet Meclisi'ne tebrik telgrafı gönderilmişti.[288]

Darü'l-fünûn ve Ankara arasında başlayan bu yakınlaşma Büyük Taarruz sonrası daha da belirginleşmişti. Büyük Taarruzun zaferle sonuçlanmasından hemen sonra Edebiyat ve Fen Medreseleri tarafından Milli Mücadele'nin iki büyük kumandanı olan Atatürk ve İsmet İnönü'ye fahri müderrislik unvanı vermeyi kararlaştırmışlardı. Edebiyat Medresesi Müderrisler Meclisi'nin 19 Eylül 1922 günü toplantı ve kararıyla Atatürk'e fahri müderrislik unvanı verilmişti.[289] Darü'l-fünûn tarafından diğer bir fahri

---

[282] **Tevhid-i Efkâr**, S. 296, s. 5 Nisan 1922, s. 3.
[283] İlgili belgenin kopyası için EK-6'e bakınız*:* **DABCOA**, Meclis-i Vükela,10.01.1341, MV. 00224-86; **Tevhid-i Efkar**, S. 296, 5 Nisan 1922, s. 1.
[284] İhsanoğlu, **Dar'ül-fünûn, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, s. 292.
[285] Gürkan, **Dar'ül-fünûn Grevi**, s. 79-80.
[286] **Tevhid-i Efkâr**, "Maarif Nazırı Said Bey ile Mülakat", S. 374, 4 Temmuz 1922, s. 1.
[287] **Akşam**, S. 1.258, 19 Nisan 1922, s. 2.
[288] **Akşam**, S. 1.436, 22 Eylül 1922, s. 2.
[289] Sadi Borak-Utkan Kocatürk (Haz.), **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Tamim ve Telgrafları-V**, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1972, s. 139.

müderrislik unvanı ise Fen Medresesinin 7 Kasım 1922 tarihli kararı ile İsmet İnönü'ye "Harp Âlimi" sıfatla beraber verilmişti. [290]

İstanbul'un 6 Ekim 1922'de işgalden kurtarılmasıyla Darü'l-fünûn Ankara'ya olan bağlılığını daha da artırmıştı. Öyle ki 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesi üzerine Darü'l-fünûn Talebe Birliği tarafından Büyük Millet Meclisine ve Atatürk'e tebrik telgrafları gönderilmişti.[291] Gerek Darü'l-fünûn idarecilerinin Ankara ile gelişen olumlu ilişkileri gerekse Darü'l-fünûn öğrencilerinin Ankara'ya gönderdikleri tebrik telgrafları, Darü'l-fünûn idareci ve öğrencilerinin Cumhuriyet inkılâbını olumlu karşıladıklarını göstermişti.

[290] Ali Arslan,"İsmet İnönü'ye İstanbul Dar'ül-fünûnu Fen Fakültesi Tarafından Fahri Müderrislik Unvanı Verilmesi", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S. 2, 2002, s. 1-18.

[291] **TBMM Zabıt Cerideleri (TBMMZC)**, Devre 2, C. 3, İçtimai Sene 1, 47. İçtimaa, s. 179; **Akşam**, S. 1.820, 1 Kasım 1923, s. 1.

III. BÖLÜM

3. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE DARÜ'L-FÜNÛN (1923-1933)

3.1. Cumhuriyet Dönemi'nde Darü'l-fünûnda Meydana Gelen Gelişmeler

Milli Mücadele yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin tek önceliği vatanın işgalden kurtarılmasıydı. Ancak TBMM'nin savaş yıllarındaki hemen hemen bütün kongrelerinde eğitim meseleleri ele alınmış ve milli bir eğitim anlayışının oluşturulması gerekliliği üzerinde durulmuştu. Milli Mücadele'nin devam ettiği sırada toplanan Maarif Kongresinde de milli eğitim konusu ele alınmıştı.[292] Ayrıca 14 Aralık 1920 tarihinde TBMM'de kanun teklifleri görüşülürken Darü'l-fünûn konusu açılmış ama herhangi bir karar alınmamıştı.[293]

Darü'l-fünûn ile TBMM arasındaki ilk ilişkiler işgal yıllarında başlamıştı. Darü'l-fünûn Edebiyat Fakültesi tarafından Atatürk'e Fahri Müderrislik unvanı verilmişti. Mustafa Kemal Paşa ise Edebiyat Fakültesine yolladığı teşekkür telgrafında *"inanıyorum ki milli bağımsızlığımızı bilim alanında Fakülteniz tamamlayacaktır"*[294] diyerek Darü'l-fünûndan olan beklentisini dile getirmişti.

Milli Mücadele sonrası ülke işgalden kurtulduktan sonra devlet ideolojisinde millilik rüzgârları esmeye başlamıştı. Milli bir devletin kurulmasında milli bir kültür ve tarih'in önemi bilinmekle beraber bu konu da yapılacak çalışmalar için gözler Darü'l-fünûna çevrilmişti. Keza 1 Mart 1923'te Atatürk, meclis'in açıldığı gün yaptığı konuşma sırasında Darü'l-fünûna değinmiş, modern meslek ve fikir adamı yetiştirme konusunda Darü'l-fünûna olan güvenini dile getirmişti.[295]

Cumhuriyet'in ilanından önce toplanan Maarif Şurasında (15 Temmuz – 15 Ağustos 1923) Maarif Vekili İsmail Safa Bey, Darü'l-fünûn konusunu açmış ve müderrislerle ilgili kararlar çıkartmıştı. Şura toplantısında Darü'l-fünûn müderrislerinin maaşlarına zam yapılmış, ayrıca Darü'l-fünûnda görevli hocaların siyasi ve ticari işlerle uğraşmamaları konusunda karara varılmıştı. [296]

Cumhuriyet'in ilanı ile beraber kurulan Cumhuriyet Hükümetleri Darü'l-fünûnun en önemli eksikliklerinden biri olan bina ihtiyacını gidermek amacıyla Harbiye

---

[292]**TBMMZC**, C. 1, 12. İçtimaa, s. 241-242.
[293] **TBMMZC**, C. 6, İçtimaii Sene 1, s. 372.
[294] Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM), **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Ankara 2006, s. 508.
[295] ATAM, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. 1, s. 316.
[296] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 194.

Nezareti binasını Darü'l-fünûna, Medresetü'l-Kuzat binasını ise Darü'l-fünûn kütüphanesine tahsis etmişti.[297] Ayrıca 22 Kasım 1923 tarihinde Cumhuriyet Dönemi Darü'l-fünûnun ilk rektörü olan İsmail Hakkı Bey (Baltacıoğlu)'nun ataması yapılmıştı.**[EK-7]**[298]

Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra 21 Nisan 1924 tarihinde 493 sayılı kanun ile yürürlüğe giren İstanbul Darü'l-fünûnu Talimatnamesi ile Darü'l-fünûna tüzel kişilik verilmişti.[299] İstanbul Darü'l-fünûnu Talimatnamesinin ilk maddesinde *"İstanbul Darü'l-fünûn'u; Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen ve İlahiyat Fakültelerinden müteşekkildir."* ibaresi yer almaktadır. Böylece 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu sonrası medreselerin yerine kurulan İlahiyat Fakültesi ile beraber Darü'l-fünûnda fakülte sayısı beş'e yükselmişti. Ayrıca 1919 'da medrese diye tabir edilen şubelere yeniden fakülte denilmişti.[300] Haziran 1925 tarihinde Darü'l-fünûnu ziyaret eden Maarif Nazırı Hamdullah Suphi Bey, burada yaptığı konuşmada Darü'l-fünûndan beklentilerini şu sözlerle ifade etmiştir: *"Dar'ül-fünûnumuz bazen gizli bazen aşikâr memleketin üzerinde hala mevcut olan hurafe ve delalet kuvvetlerine karşı inkılâp fikirlerinin bir mücadele cihazıdır…"*[301]

Cumhuriyet'in ilk on yılında hükümet, Darü'l-fünûnun, idaresine ve ders programlarına karışmamış hatta ekonomik sıkıntıların olduğu bu yıllarda Darü'l-fünûn hocalarının maaşlarına zam bile yapılmıştı. Ancak hükümetin bütün olumlu yaklaşımlarına rağmen Darü'l-fünûn, yeni bilimsel araştırmalar ortaya koyamamış ve gerçek bir yükseköğretim kurumu niteliğine bürünememişti. Darü'l-fünûna karşı ilk eleştiriler Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim kurumlarının Maarif Nazırlığına bağlanmasından sonra başlamıştı. 1924 tarihinde Yüksek Öğretmen Okulu Müdürü Mustafa Şekip Bey'in istifası üzerine Maarif Nazırlığınca yerine Şemsettin (Günaltay) Bey atanmıştı. Yönetmenlik gereği Yüksek Öğretmen Okuluna müdür seçimi Edebiyat Fakültesinin Maarif Nazırlığına önereceği iki adaydan biri olmalıydı. Bunu göz ardı eden Maarif Nazırlığı ile Darü'l-fünûn arasında yetki anlaşmazlığından dolayı tartışmalar başlamıştı.[302]

---

[297] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 195.
[298] İlgili belgenin kopyası için EK-7'e bakınız: **Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (DABCA)**, Fon Kodu: 30.11.1, Yer No: 1.4.13, 22.11.1923.
[299] **TBMMZC**, Devre 2, C. 8, İçtimaii Sene 2, 43. İçtima, s. 975-982.
[300] **Düstur**, 3. Tertip, C. 5, s. 1099-1107.
[301] **Milli Mecmua**, 1 Temmuz 1925, Sayı 40, sene 2.
[302] Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ocak Yayınları, Ankara 1982, s. 83.

Ayrıca Tıp Fakültesinin Haydarpaşa'dan İstanbul'a taşınması meselesinde Darü'l-fünûnun takındığı tutum, TBMM'de bütün eleştiri oklarını Darü'l-fünûna yönlendirmişti. Akabinde Darü'l-fünûn öğrencileri ile Dersaadet Tramvay Şirketi arasında çıkan olaylar yaralanmalara sebep olmuştu. Olayların büyümesi üzerine 1924'un sonlarına doğru Darü'l-fünûn için bir " İnzibat Talimatnamesi" çıkarılmıştı.[303]

Öğrenci olaylarından sonra Darü'l-fünûn bahçesinde fotoğraf çeken öğrencilerin günah işledikleri gerekçesiyle disiplin cezası almaları[304] ve İstanbul'a gelen Macar Darü'l-fünûnu öğrencileri ile Türk Darü'l-fünûnu kız öğrencilerinin birlikte dans etmeleri gibi hadiseler basında var olan eleştirilerin dozunu daha da artırmıştı.[305] Basında artan Darü'l-fünûn ile ilgili eleştirirler TBMM gündemine de taşınmıştı. 11 Şubat 1925 tarihinde Dersim Milletvekili Feridun Fikri Bey, bütçe görüşmelerinde Darü'l-fünûnun bütçesinden çok, ülkede bir Darü'l-fünûn meselesinin bulunduğunu ve bu meselenin ancak bu kurumun ilgası ile hal olunabileceğini dile getirmişti.[306] Bütçe görüşmelerinin devam ettiği 20 Nisan 1925 tarihinde İstanbul Milletvekili Yusuf Akçura, Darü'l-fünûnun ilmi vazifesinden bahisle Avrupa'dan uzmanlar getirilerek Darü'l-fünûnda ıslah çalışmalarının yapılma gerekliliğini dile getirmişti.[307]

Meclisteki Darü'l-fünûn aleyhindeki konuşmaların artması üzerine Darülfünûn Emini(Rektörü) İsmail Hakkı Bey, özellikle muhtariyet konusundaki eleştirilere; "*Mevzubahis olunan muhtariyet, Darülfünûn muhtariyet-i ilmiyesi ise bunu saltanat vermiştir. Kendi umdelerine sadık olmak endişesiyle aleyhtarlarını bile iskât etmek istemeyen bir Cumhuriyet, bunu geri alamaz.(...) Dünyanın hiçbir tarafında hiçbir Darülfünûn bu derece dedikoduya maruz olmamıştır."*[308] diyerek tepkisini ortaya koymuştu.

TBMM'de Darü'l-fünûnun bütçe görüşmelerinin sürdüğü sırada Darü'l-fünûn hakkında da eleştiriler artarak devam ederken, Macar Dar'ül-fünûnundan İstanbul'u ziyarete gelen Macar Dar'ül-fünûn talebelerine Tokatlıyan Han'ında verilen ziyafet eleştirilerin dozunun artmasına neden olmuştu. Verilen bu ziyafetin bütün masraflarının Darü'l-fünûn kasasından karşılandığı gibi dedikoduların çıkması üzerine İsmail Hakkı

---

[303] **İkdam**, Sayı 10.034, 09.03.1923, s. 1.
[304] Ersoy Taşdemirci, "Atatürk'ün Önderliğinde 1933 Üniversite Reformu", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 1994, Sayı 5, s. 138.
[305] **Sebilürreşat**, 22 Ocak 1925, Sayı 635, C. 25.
[306] **TBMMZC**, Devre 2, C. 14, İçtimaa Sene 2, 60. İçtimaa, s. 140.
[307] **TBMMZC**, Devre 2, C. 18, İçtimaa Sene 2, 107. İçtimaa, s. 250-225.
[308] **İkdam**, Sayı 9.994, 28 Ocak 1925, s. 1.

Bey, 26 Nisan 1925 tarihinde Darü'l-fünûn Eminliğinden istifa etmişti.[309] İsmail Hakkı Bey'in istifası üzerine 11 Mayıs 1925 tarihinde Darü'l-fünûn Fakültelerinin gösterdikleri adaylar arasından Maarif Vekâletince Tıp Fakültesi Anatomi hocası Nureddin Ali(Berkol) Bey, Darü'l-fünûn Eminliğine uygun görülmüştü.[310]

Darü'l-fünûn Eminliğine Nureddin Ali Bey seçildikten sonra Darü'l-fünûna yapılan eleştiriler bir nebze olsun azalmıştı. 1926 yılında Darü'l-fünûna yabancı öğretim üyesi getirilmesi kararlaştırılmış ve Fransa'dan Matematik, Fizik, Fizikokimya, Zooloji ile Elektro-Mekanik kürsüleri için 5 Öğretim üyesi getirilmişti.[311]

Darü'l-fünûn Eminliğine Nureddin Ali Bey getirildikten sonra hükümet ile Darü'l-fünûn arasındaki ilişkilerde düzelme eğilimi göstermişti. Keza 23 Mayıs 1926 tarihinde Maarif Vekili Mustafa Necati Bey yaptığı bütçe görüşmeleri sırasında Darü'l-fünûnun özerkliğini şu sözlerle savunmuştur:

> *"Dar'ül-fünûn doğrudan doğruya müstakil bir müessesemizdir. Milletin manevi kudretinin mümessillerinden biridir. Kabul etmek lazım gelir ki, Dar'ül-fünûn denen müessese doğrudan doğruya Maarif Vekâleti'nin emri altında bir müessese değildir. Eğer lalettayin herhangi bir şahıs Dar'ül-fünûn müessesesine şu tarzda, bu tarzda hareket edin diye emir verecek olursa orada Dar'ül-fünûn yok demektir. Arkadaşlar müesseselerin hukuki salahiyetini muhafaza etmek doğrudan doğruya o müesseseleri yaşatmak demektir. Bu memlekette Dar'ül-fünûn müstakil yaşar ve tedrisat itibariyle müderrislerin nokta-i nazarı alınarak umumi hatlar çizilirse o vakit Dar'ül-fünûn'un hakiki semerelerini kabul etmek icap eder. Yoksa Dar'ül-fünûn emininin, Dar'ül-fünûn divanının yaptıkları program lalettayin [sıradan] bir vekil tarafından bozulacak olursa, o Dar'ül-fünûn vazifesini yapmış olamaz."*[312]

Yeni Emin (Rektör) seçimi sonrası TBMM ve basında Darü'l-fünûnun ile ilgili tartışmaların azalmakla beraber bu dönemde İlahiyat Fakültesinin hükümette tartışma konusu olan Türkçe ibadet konusundaki girişimi bütün gözleri tekrardan bu

---

[309] Ekmeleddin İhsanoğlu, (e), *a.g.e.*, s. 318.
[310] **İkdam**, Sayı 10.095, 14 Mayıs 1925, s. 1.
[311] Sevtap İshakoğlu Kadıoğlu, "1933 Üniversite Reformu Hakkında bir bibliyografya Denemesi",**Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,** C. 2, S. 4, s. 471-491.
[312] Mustafa Eski, **Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı: Mustafa Necati**, ATAM, Ankara 1999, s. 149.

kuruma çevirmiştir. İç siyaset gündemini meşgul eden Türkçe ibadet konusu, tamamen İslamiyet'in millileştirilmesi girişiminin devamı niteliğindeydi.[313]

Darü'l-fünûnun İlahiyat Fakültesi hocalarından İsmail Hakkı Bey (Baltacıoğlu), Türkçe ibadet konusunda hükümet ile aynı fikirde olduklarını göstermek ve İlahiyat Fakültesinden var olan beklentileri karşılamak için bir layiha kaleme almıştı. İsmail Hakkı Bey tarafından hazırlanan layihanın ilk şekli 15 Mayıs 1928 tarihinde Milli Mecmua'nın *"Türk İnkılâbı Karşısında Müslümanlık"* adlı anket yazısında yayınlanmıştı.[314] Nitekim 11 Haziran 1928 tarihinde Darü'l-fünûn'un İlahiyat Fakültesi Dekanı Fuad Köprülü imzalı bir Ruznâme-i Müzakerât metni İlahiyat Fakültesi Müderrisler Meclisine gönderilmişti. Ruznâme'nin ilk maddesinde *"Terbiye müderrisi İsmail Hakkı Bey'in dini ıslahat hakkındaki layihasının"* görüşüleceği belirtilmişti.[315]

İlahiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi, İsmail Hakkı Bey'in layihasını görüşmek için 18 Haziran 1928 tarihinde toplanmışsa da komisyona katılan hiçbir müderris tarafından layiha imzalanmamış ve hiçbir karar çıkmamıştı. İsmail Hakkı Bey'in hazırladığı layiha 20 Haziran 1928 tarihinde basına yansımıştı. İsmail Hakkı Bey tarafından *"İslam dinini Türkçeleştirmek lazımdır."* düşüncesiyle hazırladığı ve "ibadet şekli", "ibadet dili", "ibadetin niteliği" ile "ibadetin düşünce yanı" adlı dört maddeden oluşan[316] layihası şöyledir:

> *"1. Demokrasi sahasında tecelli eden muazzam Türk İnkılâbı, lisani, ahlaki, hukuki, iktisadi bütün içtimai müesseseleriyle başlıca iki manzara gösteriyor. Birincisi bütün içtimai müesseselerin amelileşmesi. İkincisi, Bütün içtimai müesseselerin millileşmesi. Binaenaleyh cemiyetimizin hayatında ilme ve malukata ait olan bütün mevzular aklın ve ilmin salahiyati ile idare edildiği gibi milli hayata ait olan bütün faaliyetlerde infiradçılıktan kurtulmakta ve mili tesanüde dâhil olmaktadır. Türk inkılâbı lisanda, ahlakta, hukukta, iktisatta, sanatta yaptığı bütün tahavvüllerin mebdeini ilmin makuliyetinden ve milli hayatının feyzinden almıştır.*

---

[313] **"İslamiyet'in Millileştirilmesi"** tabirini ilk defa 1914 yılında Yusuf Akçura tarafından kullanılmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. François Georgeon, **Türk Milliyetçiliğinin Önemi**, İstanbul 1996, s. 106.
[314] **Milli Mecmua**, 15 Mayıs 1928, Sayı 110. S. 4773.
[315] Dücane Cündioğlu, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset,** Kapı Yayınevi, İstanbul 2014, s. 88.
[316] Cündioğlu, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset**, s. 96.

2. Din de içtimai bir müessesedir Diğer içtimai müesseseler gibi hayatın zarururetlerine katlanmak, tekâmülün seyrini kovalama mecburiyetindedir. Bu tekâmül gerçi dinimizin tabiat-ı esasiye haricinde olmayacaktır. Fakat bununla dinimizin ilmi, iktisadi ve bedii emirleri her ne olursa olsun bütün eski şekillere ve eski örflere merbut ve tekâmül kudretinden mahrum kalacağını düşünmek hatadır. Binaenaleyh Türk demokrasisinde din de muhtaç olduğu inkişafı ve hayatiyeti göstermelidir.

3. Böyle bir ıslahat imkânı mevcut olmakla beraber bunu sırrilerin la-akli ve fevri olan tesirlerinden beklemek bugün cemiyetin şartlarına göre bir imkânsızlıktır. Dini hayat da ahlaki ve iktisadi hayat gibi ancak ilmi tefekkürler ilmi usullerle bast ve ıslah edilmelidir ki diğer müesseselerle hemahenk bir surette hususi ve şahsi feyzini verebilsin. Bu ıslahat için encümenimizin tasavvur ettiği tedbirler şunlardır:

4. Evvela ibadetin şeklinde: Mabetlerimiz temiz, muntazam, kabil-i iskân bir hale getirilmelidir. Mabetlerde sıralar elbiselikler tesis edilmeli ve temiz ayakkabılarla mabetlere girilmesi terviç edilmelidir. Bu dini ıslahatın, ibadete ait olan sıhhi şartıdır. Saniyen ibadetin dilinde: ***İbadet lisanı Türkçe olmalıdır****. Ayetlerin, duaların, hutbelerin Türkçe şekilleri kabul ve istimal edilmelidir. Bunlar yalnız hafızanın sermayesi olarak değil mektub ve muharrer olarak dahi istimal edilebilmelidir ve mabetlerde bu esasta teşkilat yapılmalıdır.*

Salisen ibadetin sıfatında: İbadetlerin son derece bedii, müheyyic, deruni bir şekilde yapılması temin edilmelidir. Bunun için usul dairesinde tağanniye müstait müezzinler, imamlar yetiştirmek lazımdır. Ayrıca mabetlerde musiki aletlerinin kabulu dahi lüzum gelir. Mabetlerde ilahi mahiyetinde asri ve enstrumantal musikiye kat'i ihtiyaç vardır.

Rabian ibadetin fikriyatında: Hutbelerin matbu şekilleri kâfi değildir. Hitabet kıraatten ayrı bir şeydir. Hutbelerde mühim olan mahiyet doğrudan doğruya ilmi yahut iktisadi fikirler değil, doğrudan doğruya dini olan kıymetler ve muakelelerdir.

Bunu verebilecek insanlar hitabete muktedir din feylosoflarıdır. Bu mertebede hatiplerimiz İlahiyat Fakültesi vasıtasıyla kâfi miktarda yetişinceye kadar hariçte mevcut olan din mütefekkirlerinden ve din feylosoflarından istifade etmek lazımdır. Bunlar haricinde yapılacak hizmet din edebiyatının ve din felsefesinin tesisidir. Bu maksadı eski şekil ile doğrudan doğruya tasavvuf temin edemez. Asıl mühim olan şey ne Kur'an-ı Kerim'in Türkçesi ne de bu Türkçesinin tasnif ve tensik edilmiş şeklidir. Mühim olan şey Kur'anın ve İslam dininin beşerî ve mutlak mahiyetini gösteren felsefi bir rü'yettir. Şimdiye kadar bu yapılamamıştır. Kur'an-ı Kerim'in bu gözle görülüp kuvvani bir zekâ ile anlaşılmadıkça akl-ı mahz ve mantık-ı mücerret ile anlaşılmaz. Bütün ıslahatın tahakkuku için ilmi bir merkez tarafından vücuda getirilecek olan tatbikat projesinin ihzarı lazım gelir. Bu ilim merkezi İlahiyat Fakültesi'dir. Türk inkılâbı bu fakülteyi vücuda getirmekle bu ihtiyacı tespit etmiş oluyor. Fakültemiz üç senelik ilmi tedrise tecrübeleri neticesinde Türk cemiyeti için hayırlı ve şerefli olacağına kani bulunduğu bu ıslahat kanatına vasıl olmuştur."[317]

Dinde radikal reformlar öneren layihayı İsmail Hakkı Bey ve Fuad Köprülü dışında hiç kimse imzalamamış hatta Ferid Kam ve Babanzâde Ahmet Naim sert tepki göstermişti. Hükümet iradesi dışında gelişen bu olay sonrası Atatürk'ün Darü'l-fünûnun Emini'ne *"Siz kime sordunuz da boynunuzdan büyük işlere kalkıştınız?"* diyerek sert tepki göstermişti.[318]

Millileştirme siyasetinin bir parçası olan din-i ıslahat beyannamesi, camileri modernize etme fikrinin temeli olan "*İbadetlerin Türkçeleştirilmesi Projesi*"nin bir parçası olmakla beraber 1932 yılında fiilen resmiyet kazanacaktır.[319]

İlahiyat Fakültesi Müderrisler Meclisinde yaşanan bu gelişmeler bütün gözleri Darü'l-fünûna çevirmişti. Özellikle Darü'l-fünûnu başarısız gören ve ıslah edilmesi fikrini savunan Kadro Dergisi'nde eleştiri yazıları çıkmıştı. Devrimler konusunda Darü'l-fünûnun pasif kalması Kadrocular tarafından en çok eleştirilen nokta olmuştu. Kadro Dergisi bünyesinde yer alan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Vedat Nedim (Tör), Şevket

---

[317] İsmail Kara, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1997, C. 2, EK-9, 10, s. 667-669.
[318] Dücane Cündioğlu, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset**, s. 91-92.
[319] Cündioğlu, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset**, s.99.

Süreyya (Aydemir) ve Burhan Asaf (Belge) gibi yazarlar Darü'l-fünûnu başarısız gören önemli isimlerin başında yer almışlardı. Buna örnek Darü'l-fünûnun devrimler karşısında pasifliğini Burhan Asaf (Belge) şu sözlerle eleştirmişti:

> *"(...) Memlekette her üç seneden beri, inkılâbın esasları hakkında bir münakaşa sürüp gitmektedir. Dar'ül-fünûnla hiçbir alakası olmayan memleket çocukları, bu davada, taşları bile heyecana ve iştirake davet edecek bir ceht ve hararet göstermişlerdir. Mecmualarla kitaplarla, konferanslarla inkılâbımızın ne olduğunu ifadeye çalışmışlardır. Fakat Dar'ül-fünûn dışında kopan bu fikir gürültüleri, Dar'ül-fünûn müderrislerinin başlarını pencereden bakacak kadar olsun alakadar kılmamıştır."* **[EK-8]**[320]

Yine Kadrocuların önemli isimlerinden olan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Darü'l-fünûnun beklentilerden uzak bir kurum olduğunu ve ıslah edilmesi gerekliliğini şu sözlerle dile getirmişti:

> *"(...) Mevcut Dar'ül-fünûnumuz, pekiyi hatırladığımıza göre bundan onbeş onaltı yıl evvel, gene Avrupalı mütehassıslar tarafından kurulmuştur. Hatta bazı kürsüleri ecnebi profesörler işgal etmektedir. Buna rağmen hala herhangi bir Avrupa Dar'ül-fünûn'u evsafını haiz olmaktan uzaktır... Her ilim bir muhitin mahsulü olduğu gibi, her ilim şubesindeki mütehassıs da bir muhitin henüz tevekkün etmemiş ise büyük bir ihtisas ve laboratuarı olan Dar'ül-fünûn bize yetiştireceği meslek ve ihtisası şimdiden acımak lazımdır."* **[EK-9]**[321]

Üniversite dışında gelişen Kadro hareketi; aydınlardan oluşması, üniversite reformunun konuşulduğu yıllar olması ve devrimlere denk gelmesi Darü'l-fünûna cephe almalarının temel sebebi olmuştu. Özellikle Darü'l-fünûnun devrimler karşısında kayıtsız kalması Kadrocuların temel eleştiri noktasını oluşturmuştu. Şevket Süreyya (Aydemir), kaleme aldığı *"Dar'ül-fünûn İnkılâp Hassasiyeti ve Cahit Bey İnkılâpçılığı"* adlı yazısında şu sözlerle Darü'l-fünûnu eleştirmekteydi:

> *"Bizim Dar'ül-fünûnumuzun kürsüleri, Türk İnkılâbının ilk günden bugüne kadar bütün cemiyet ilimleri sahasında, İnkılâbın kuruluş ve yaratılış*

---

[320] İlgili belgenin kopyası için EK-8'e bakınız Burhan Asaf, "Üniversitenin Manası", **Kadro Dergisi**, Ağustos 1933, Sayı 20, s. 24.

[321] İlgili belgenin kopyası için EK-9'a bakınız: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Mütehassız", **Kadro Dergisi**, Şubat 1932, Sayı 2, s. 47

davalarını işleyen, reel olan, orijinal olan tek bir eser, tek bir broşür hatta tek bir sahife vermemiştir."[322]

Kadrocular, Türk Devrimine karşı bir kurum olarak gördükleri Darü'l-fünûn hakkında hükümeti uyarmayı bir vazife olarak görmüşlerdi.[323]

3.2. Atatürk'ün Darü'l-fünûna Bakışı

TBMM ve basında Darü'l-fünûn hakkındaki eleştirilere rağmen Atatürk, modern uygarlığın oluşması konusunda öncülüğü Darü'l-fünûndan beklemişti. Bu yüzdendir ki modern ve uygar milletler düzeyine ulaşmak için eskimiş, çağın gerekliliklerine cevap veremeyen Osmanlı kurumlarına son verirken Darü'l-fünûna dokunmamıştı. Darü'l-fünûnun eğitimde büyük rol oynayacağına inanan Atatürk, savaş sonrasındaki zor dönemde bile bütün imkânları seferber etmişti. Atatürk hemen hemen her konuşmasında yükseköğretime verdiği önemi dile getirmişti.

Darü'l-fünûn ile Atatürk arasındaki ilk resmi ilişki Darü'l-fünûn Edebiyat Fakültesinin Atatürk'e Fahri Müderrislik unvanı vermesiyle kurulmuştu. İkinci bir önemli gelişme ise Şeyh Sait İsyanının çıktığı Şubat 1925 tarihinde Darü'l-fünûn Divanı tarafından irticaya karşı hükümetin yanında yer aldıklarına dair yazıyı telgraf ile Atatürk'e bildirmeleri olmuştu.[324] Ayrıca Darü'l-fünûn Emaneti tarafından 1927 tarihinde *"Büyük Gaziye İstanbul Dar'ül-fünûn'dan Küçük Bir Armağan"* adlı risale bastırılmıştı.**[EK-10]**[325] Ancak Atatürk, Darü'l-fünûnun kurumsal kimliğinden şikâyetçi olmasa da verilen eğitimden de pek hoşnut değildi. Nitekim Darü'l-fünûnun devrimler karşısında pasif kalması Atatürk'ün tepkisini çekmişti. Atatürk, ilk tepkisini Ankara'da Hukuk Fakültesini kurarak göstermiş ve yurt dışına öğrenci göndertmişti.[326]

3.2.1. Darü'l-fünûnun Atatürk Devrimlerinde Tutumu

Cumhuriyet'in ilanı sonrası Osmanlı'dan kalan kurumlar tek tek kaldırılırken Darü'l-fünûna dokunulmamıştı. Eğitim ve öğretimde kendisinden fazlasıyla bir beklenti içine girilmesine rağmen Darü'l-fünûn, istenilen gelişmeyi gösterememişti. Özellikle ezberci anlayışa dayanan eğitim düzeni eleştirilerin temel sebeplerini oluştururken,

---

[322] Şevket Süreyya, "Darülfünûn İnkılâp Hassasiyeti ve Cahit Bey İnkılâpçılığı", **Kadro Dergisi**, 1933, C. 2, Sayı 14, s. 8.
[323] Temuçin Faik Ertan, **Kadrocular ve Kadro Harekâtı**, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara 1994, s. 182-183.
[324] Yıldırım, **Türk Üniversite Tarihi**, s. 331.
[325] İlgili belgenin kopyası için EK-10'a bakınız: **Büyük Gaziye İstanbul Dar'ül-fünûn'dan Küçük Bir Armağan**, Milliyet Matbaası, İstanbul 1927.
[326] Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, YKY, İstanbul 2010, s. 342.

devrimlere karşı olan tutumu da eleştirilerin dozunu artırmıştı. Bu konu da birkaç örnek vermekte fayda vardır.

Atatürk'ün İzmir'de bulunduğu Şubat 1924 tarihinde Darü'l-fünûn müderrisleri kendisini ziyaret etmişlerdi. İsmail Hakkı Bey'inde içinde bulunduğu Darü'l-fünûn heyeti ile görüşen Atatürk, milli eğitim ve hilafet ile ilgili heyetin görüşlerini almıştı. Keza toplantı'dan 2 ay sonra 3 Nisan 1924 tarihinde Şeriye ve Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin İlgasına Dair Kanun, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Hilafetin İlgasına ve Hanedan-ı Osmanî'nin Türkiye Cumhuriyeti Memalik-i Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun yasaları çıkarılmıştı.[327] Görülen o ki Atatürk, Hilafet ve Tevhid-i Tedrisat ile ilgili kanun çıkarmadan önce Darü'l-fünûn hocalarının görüşlerini öğrenmek istemişti.

Hilafetin kaldırılmasından kısa bir süre sonra Darü'l-fünûn Divanı toplanmış ve aldıkları destek kararını bir telgraf ile Atatürk'e bildirmişlerdi. Ayrıca Fen Fakültesi Riyaseti tarafından 12 Eylül 1925 tarihinde hükümete gönderilen destek telgrafında tekke ve zaviyelerin kapatılması kararının Fakülte Heyeti tarafından sevinçle karşılandığı dile getirilmişti.**[EK-11]**[328] Her seferinde devrimlere olan desteklerini bildiren Darü'l-fünûn hocaları tarafından İzmir Suikastı sonrası Atatürk'e suikastı kınayan bir telgrafta gönderilmişti.**[EK-12]**[329]

Latin harflerine geçişin dillendirildiği 1926 yılının Mart ve Nisan aylarında Akşam Gazetesinde Latin harflerinin kabulü ile ilgili bir anket yapılmıştı. Ankete katılan Darü'l-fünûn müderrislerinden Ruhiyat (Psikoloji) müderrisi M. Şekip (Tunç) dışında aynı ankete cevap veren Ali Ekrem (Bolayır), Necip Asım (Yazıksız), Veled Çelebi (İzbudak), Halil Nimetullah, Avram Galanti ve Halit Ziya (Uşaklıgil) Latin harflerinin kabulü konusunda olumsuz görüş beyan etmişlerdi.[330]

Cumhuriyet yönetimi tarafından yapılması planlanan din alanındaki reformlara destek olmak amacıyla 1928 tarihinde İlahiyat Fakültesi müderrisleri tarafından bir tasarı hazırlanmıştı. Hazırlanan bu tasarı da ibadetlerin şeklinde ve niteliğinde değişiklikler öngörülmüştü.[331] Tasarı da ibadet dilinin Türkçe olması, camilere sıralar, elbiselikler konulması ve ilahi mahiyette musiki aletler bulundurulması gibi maddeler

---

[327] **Düstur,** 3. Tertip, C. 5, İstanbul, 1931, s. 668-669.
[328] İlgili belgenin kopyası için EK-11'e bakınız*:* **DABCA**, Dosya No: 232112, Fon Kodu: 30.10, Yer NO: 194. 330. 13.
[329] İlgili belgenin kopyası için EK-12'ye bakınız: **DABBCA**, Dosya No:123, Fon Kodu: 30.10.00, Yer No: 1.1.23.
[330] Sadık Albayrak, **Türkiye'de İslâmcılık-Batıcılık Mücadelesi**, 2. Baskı, İstanbul 1990, s. 107-111.
[331]Cündioğlu, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset**, s. 96.

yer almıştı.[332] Dinde radikal reformlar öneren tasarıyı İsmail Hakkı Bey ve Fuad Köprülü dışında hiç kimse imzalamamış hatta Atatürk bile *"siz kime sordunuz da boynunuzdan büyük işlere kalkıştınız?"* diyerek sert tepki vermişti.[333]

Ülkemizde dil-tarih hareketlerinin geliştiği 1930 yılındaki çalışmaları Darü'l-fünûn dışındaki uzmanlar yürütmüştü. Türk Tarih Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu) tarafından kaleme alınan 4 ciltlik "Türk Tarihi" adlı eser hakkında Darü'l-fünûn Edebiyat Fakültesinden değerlendirme istenilmişti. Edebiyat ve İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri tarafından yazılan "Mütalânâme"ler de genelde olumsuz görüş beyan ettikleri için yazdıkları değerlendirme yazıları ciltlenmesine rağmen basımı yapılmamıştı.[334] Birinci Türk Tarih Kongresinin toplandığı 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında kongreye Darü'l-fünûndan 10 öğretim üyesi katılmıştı. Darü'l-fünûn öğretim üyeleri, ortaya atılan milli tarih tezine karşı çıkmışlardı. Özellikle Orta Asya'da yaşanan kuraklık yüzünden göçlerin başladığı tezine Zeki Velidi Togan sert tepki göstermişti.[335] Darü'l-fünûn öğretim üyelerinin resmi dil-tarih görüşüne bilimsel olmayan bir tavırla karşı çıkmaları bütün eleştiri oklarını tekrardan Darü'l-fünûna çevirmişti.

Darü'l-fünûnun devrimler karşısında elde tutulur bir çalışma yapamaması ve hatta birçok devrimde sessiz kalması hükümetin dikkatinden kaçmamıştı. İleri ki yıllarda Darü'l-fünûn reformunda büyük rol oynayacak Dr. Reşit Galip, Darü'l-fünûnun durumunu şu sözlerle dile getirmişti:

> *"Memlekette siyasi, içtimai büyük inkılâplar oldu. Dar'ül-fünûn bunlara karşı bitaraf bir müşahit kaldı; iktisadi sahada esaslı hareketler oldu, Dar'ül-fünûn bunlardan habersiz göründü; hukukta radikal değişiklikler oldu, Dar'ül-fünûn yalnız yeni kanunları tedrisat programına almakla iktifa etti: Harf inkılâbı oldu, öz dil hareketi başladı, Dar'ül-fünûn hiç tınmadı; yeni bir Tarih telekkisi milli bir hareket halinde bütün ülkeyi sardı, Dar'ül-fünûnda buna bir alâka uyandırabilmek için üç yıl kadar beklemek ve uğraşmak lâzım geldi. İstanbul Dar'ül-fünûnu artık durmuştu, kendisine kapanmıştı, vüstai bir tecerrüt içinde harici âlemden elini ayağını çekmişti."* **[EK-13]**[336]

---

[332] Kara, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi**, s. 1150-1152.
[333] Cündioğlu, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset**, s. 91-92.
[334] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 291.
[335] Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)**, s. 291.
[336] İlgili belgenin kopyası için EK-13'e bakınız: **Son Posta**, "Üniversitemiz Ne Olacak", 1 Ağustos 1933, Sayı 6.

3.2.2. Reform Öncesi Darü'l-fünûn ve Reform Hazırlıkları

Darü'l-fünûnun bütün düzenlemelere rağmen kendisinden beklenilen bilimsel gelişmeyi gösterememiş, ülke de yapılan devrimler konusunda önemli bir çalışma yapamamıştı. Hal böyle iken 1920'li yılların sonlarında ortaya çıkan Darü'l-fünûnun ıslahı fikri daha da güçlenmişti. Darü'l-fünûnun ıslahı için ilk olarak 14 Nisan 1929 tarihinde Darü'l-fünûn Divanı tarafından bir ıslahat projesi hazırlanmıştı. Hazırlanan ıslahat projesine göre bilimsel çalışmalara öncelik verilerek Avrupa'daki gelişmiş üniversitelerle aynı seviyeye ulaşılacaktı. Ayrıca fakültelerin kürsü ve ders sayıları da belirlenmişti.[337]Darü'l-fünûn Emini Neşet Ömer (İrdelp) Bey, Darü'l-fünûn Divanı tarafından hazırlanan ıslahat projesini şu ifadelerle aktarmaktadır:

> *"Dar'ül-fünûn inkişafı ve ilmi vazifesini bihakkın ifası içindir. Islahat projesinin en önemli kısmı, kürsülerin ve derslerin sınıflandırılması, birleştirilmesi ve bazılarının kürsülere ilhak edilmesidir. Bu şekilde Dar'ül-fünûndaki vazifeler bir ilmi heyetin üzerine teksif edilecek daimi ve ilmi bir inzibat altında vazifelerini yerine getirecektir. Bu teşkilatla, ilimde ilmi idare tesis edilecektir. Dersler dağınık olmaktan kurtarılacak, şubelere ayrılacak ve şubeler takviye edilecektir. Dar'ül-fünûn hocalığı asli bir meslek haline gelecek fenni bir inzibat temin edilmiş olacaktır."*[338]

Edebiyat Fakültesi Meclisi müderrislerinden Şekip, Muzaffer ve Şerif Beylerce hazırlanan ıslahat projesi, Darü'l-fünûn Divanı tarafından 16 Aralık 1929 tarihinde son şekli verilerek Maarif Vekâletine sunulmuştu.[339] Darü'l-fünûn Divanı tarafından hazırlanan ıslahat projesini Maarif Vekâleti, daha kapsamlı bir ıslahat yapma fikrinde olduğu için 2 Mayıs 1930 tarihinde bu projeyi reddetmişti.[340]

Darü'l-fünûn Divanının hazırladığı ıslahat projesinin Maarif Vekâletince ret edilmesinden yaklaşık bir sene sonra 13-14 Mayıs 1931 tarihli Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) kongresinde tekrar gündeme gelmişti. İcra Vekilleri Heyetinin 9 Temmuz 1931 tarihli toplantısında Darü'l-fünûnun 1931 yılı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilerek TBMM'ye gönderilmişti. Tasarı ile birlikte öğretim elemanlarının maaşları kıdem ve öğrenim durumlarına göre belirlenmiş ayrıca belirgin bir oranda zam yapılmıştı. TBMM'ye sunulan bu tasarı da Darü'l-fünûnun yeniden düzenlenmesi ile ilgili hiçbir

---

[337] Ali Arslan, **Dar'ül-fünûn'dan Üniversiteye**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995, s. 267-269.
[338] Arslan, **Dar'ül-fünûn'dan Üniversiteye**, s. 267-269.
[339] Arslan, **Dar'ül-fünûn'dan Üniversiteye**, s. 267.
[340] Arslan, **Dar'ül-fünûn'dan Üniversiteye**, s. 289.

maddeye yer verilmemişti. Ancak Atatürk, Darü'l-fünûn ıslahı ile ilgili bir layiha hazırlatarak Maarif Vekâletine göndermiş ve yabancı öğretim elemanları için bütçeye 10.000 lira ödenek eklettirmişti. Ayrıca Darü'l-fünûn ıslahı ile ilgili incelemelerde bulunması için Profesör Albert Malche Türkiye'ye davet edilmişti. **[EK-14]**[341]

TBMM'nin 29 Mayıs 1932 tarihli birinci oturumunda gündemin en tepesinde Darü'l-fünûn yer almıştı. İlk oturumda söz alan Manisa Milletvekili Refik Şevket Bey, Darü'l-fünûn hakkında şu sözleri söylemişti:

> *"Arkadaşlar, hayatımızın dayanağını teşkil etmek itibariyle en çok ve derin bir surette düşünmekle yükümlü olduğumuz bu müessesenin bütçesi münasebetiyle, sanırım ki hepimiz aynı duygularla mütehassıs bulunmaktayız (...)*
>
> *Eğer milletimizin tebellür etmesini bekliyorsak kendimize ülkü edindiğimiz, kutsal emellerin meydana gelerek milletin hayatında yeniliğin görüşülmesini arzu ediyorsak, bunun yegâne gereği, yegâne dayanak noktası, görüşmesini yaptığımız Dar'ül-fünûn'dadır.*
>
> *Dar'ül-fünûn'a bel bağlamanın en büyük tecelli alanı, en büyük feyiz ve irfan kaynağı olmasındandır. Bu münasebetledir ki, bugün için devlet yönetiminde bulunan arkadaşların gerideki kısımlarının da bir gün tedricen yüksek okul, daha doğrusu Dar'ül-fünûn mezunu olmasını görmek hepimizin en samimi emellerindendir."*[342]

Darü'l-fünûn hakkındaki olumlu görüşleri sonrası Refik Şevket Bey, Darü'l-fünûn ile ilgili reform önerisinin bir an önce meclise getirilmesi gerekliliğini dile getirmişti. Refik Şevket Bey'den sonra söz alan Konya Milletvekili Kemal Zaim Bey, Darü'l-fünûn hocalarının tam gün çalışma konusunu ele almış ve müderrislerin ister evde ister ise görev başında bilimsel çalışmalar yapabileceklerini savunmuştu.[343] Kemal Zaim Bey'den sonra kürsüye çıkan Erzurum Milletvekili Necip Asım Bey, Darü'l-fünûndaki maddi sıkıntıların giderilmesi için bir vakıf sağlanması ve 15 öğrencisi bulunan İlahiyat Fakültesinin kaldırılmasını teklif etmişti.[344]

Milletvekillerin konuşmasından sonra kürsüye Maarif Vekili Bursa Milletvekili Esat Bey çıkmıştı. Vekillerin sorularına cevap veren Maarif Vekili, Darü'l-fünûn

---

[341] İlgili belgenin kopyası için EK-14'e bakınız: **DABCA**, Fon Kodu: 30.18.01.02/Yer No: 34.16.7.
[342] Necdet Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2007, s. 51.
[343] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 54.
[344] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, 55.

Teşkilatına Dair Kanun Taslağının bitmek üzere olduğunu ve Albert Malche'nin yakın bir zamanda hükümete sunacağını dile getirmişti.[345] Hükümet tarafından tasarıya son şekli verildikten sonra Meclis'e gönderileceğini ifade eden Maarif Vekili'nin konuşması sonrası Meclis'te alınan şu karar ile hükümete reform için yetki verilmişti:

> *"(...) hazineden yapılan yardımın artırılmasına imkân bulunmaması yüzünden esasen teşkilatının memleketimizin mali şiasına nazaran çok geniş bulunduğu kanaati mevcut olan müessese teşkilatın gerek mali imkanlarımıza ve gerek bizzat müessesenin gelecekteki inkişafın gereklerine göre yeniden incelenmesi ve bir teşkilat kanunu tasarısının hazırlanarak yüce meclis'e arz edilmesi için yetkili bir yabancı uzmanın getirilmesi hususunda hükümete yetki verilmiştir."* [346]

3.2.3. Albert Malche Raporu ve Önerileri

Darü'l-fünûnda yapılacak reform için incelemelerde bulunmak üzere 1931 tarihinde Cenevre Üniversitesinden Pedagoji Profesörü Albert Malche Türkiye'ye davet edilmişti. A. Malche, 16 Ocak 1932 tarihinde önce İstanbul'a gelmiş, daha sonra Ankara'ya gitmişti. Başbakan İsmet İnönü ve Maarif Vekili Esat Sagay ile görüşen A. Malche, 21 Ocak 1932 tarihinde tekrar İstanbul'a dönmüştü.[347] A. Malche'nin İstanbul'a dönüşünden hemen sonra incelemelerde bulunabilmesi için Darü'l-fünûn binasında kendisine bir oda tesis edilmişti. Darü'l-fünûn fakülte, klinik, laboratuvar ve kütüphanelerini inceleyip; öğretim üyeleri, memur ve öğrencilerle görüşen A. Malche 18 Şubat 1932 tarihinde incelemelerini bitirip İsviçre'ye dönmüştü.

Darü'l-fünûn incelemeleri sonrası hazırladığı raporu sunmak için Türkiye'ye dönen A. Malche, 31 Mayıs 1932 tarihinde Ankara'ya gitmiş, burada Maarif Vekili Esat Sagay'a *"İstanbul Dar'ül-fünûn'u Hakkındaki Rapor"*unu sunduktan sonra Başbakan İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ve Adalet Bakanı Yusuf Kemal Tengirşek ile görüşerek 9 Haziran 1932 tarihinde ülkesine dönmüştü.[348] Hükümetin daveti ile 2 Mayıs 1933 tarihinde tekrar Türkiye'ye gelen A. Malche, hükümetin isteği üzerine "*Darü'l-fünûn Islahat Komitesi"*nde danışman (müşavir) olarak görev almıştı. Bir yıla yakın bu görevi sürdüren A. Malche, Danışman sıfatı ile komitede yer alarak

---

[345] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 62.
[346] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 63.
[347] Mete Tuncay-Haldun Özen, "1933 Tasfiyesi veya Bir Tek Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi", **Toplum ve Tarih**, Sayı 10, 10 Ekim 1984, s. 12.
[348] **Cumhuriyet**, 25.08.1932, s. 2.

İstanbul Üniversitesinin kuruluşunda büyük rol oynamış ve 4 Nisan 1934 tarihinde ülkesine dönmüştü.[349]

A. Malche'nin hazırladığı *"İstanbul Dar'ül-fünûn'u Hakkındaki Rapor"* 3 bölüm ve 59 sayfadan oluşmaktadır. Raporun ilk bölümünde araştırmanın içeriği, ikinci bölümde Darü'l-fünûnun o zaman ki durum incelemesi ve üçüncü bölümde Darü'l-fünûn için yapılması gereken reformların ayrıntıları yer almaktadır.[350] A. Malche'nin raporu hükümet tarafından olumlu karşılanmış hatta Maarif Vekili Reşit Galip Bey, *"Bu iş kesin olarak, kökünden ve birdenbire halledilecektir. En çok 20 güne kadar fakülte meclislerinden Darü'l-fünûn Divanından bir muhtıra gelecektir. Bunlar A. Malche'nin görüşü ile birlikte incelenecektir."*[351] diyerek üniversite reformu için raporun önemine değinmişti. A. Malche, Raporunda Darü'l-fünûnun mevcut durumunu şöyle özetlemişti:

— Darü'l-fünûnun ilmi özerkliği ve tüzel kişiliği olmasına rağmen, tam bir özerklikten bahsedilemez.[352]

— Darü'l-fünûn mevcut bütçesi yeterli olmasına rağmen bir miktar artırılması gerekilmektedir.[353]

— Darü'l-fünûnda 84 müderris, 44 muallim, 32 müderris muavini ve 68 asistan vardır. Bu sayı Darü'l-fünûn gibi bir kurum için yüksek bir rakamdır.[354]

— Darü'l-fünûn müderrislerinin maaşları düşük olduğu için üniversite dışından görev almakta ve bu ise eğitim verimliliğini düşürmektedir.[355]

— Darü'l-fünûn binaları eski olmalarına rağmen geniş ve kullanışlıdırlar. Fakat laboratuvar, klinik ve seminer odaları teknik donanım bakımından yetersizdir.[356]

— Darü'l-fünûn Emini'nin yetkileri tamamen belirtilmemiş, idari bütün yetkiler Emin'de toplanılmış bu ise idari alanda aksaklıklar meydana getirmiştir.[357]

— Darü'l-fünûnda profesörlerin hakem ile tayini ve müderris olabilmek için 45 yaşına kadar beklenilmesi gibi uygulamalar yanlıştır.[358]

— Fakültelerin bölümlere ayrılmasına rağmen bölümler arasında ilmi bir uyum yoktur.[359]

---

[349]Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi (Darülfünundan Üniversiteye Geçiş)**, Cilt. 3, s. 83-85.
[350] Albert Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, Devlet Basımevi, İstanbul 1939.
[351] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 64.
[352] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s.5.
[353] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 6.
[354] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 8.
[355] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 6-7.
[356] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 8.
[357] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor,** s. 8.
[358] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 10.

— Fakültelerde dersler yüzeysel bir şekilde verilmektedir. Ayrıca yapılan seminerler de yetersiz kalmaktadır.[360]

— Türkçe kaynak sayısı az olmakla birlikte, öğrenciler ders tekrarı için başka kaynaklara ulaşamamaktadır.[361]

— Darü'l-fünûn Kütüphanesi kaynak bakımından zengin olmakla birlikte 16.00'da kapanması ve dışarıya kaynak vermemesi doğru bir uygulama değildir.[362]

— Darü'l-fünûn fakültelerindeki ortak dersler ayrı ayrı verilmektedir. Farklı bölümlerdeki Öğrencilerin ortak dersleri birlikte verilirse hem bütçe giderlerinde tasarruf sağlanır hem de öğrencilere ortak bir çalışma kültürü aşılanmış olur.[363]

A. Malche Darü'l-fünûnun mevcut durumu hakkında bilgi verdikten sonra analizlerinin sonucu olarak şu sözleri dile getirmiştir:

> *"İstanbul Dar'ül-fünûnu, zayıf bir randıman vermek üzere işleyen vazi bir teşekküldür. Binaenaleyh, halledilecek meselenin şekil ve mahiyet budur: Makineyi sadeleştirmek mesaisini tekzif etmek, bu makaleyi işletenlere en mükemmel usulleri tatbik imkanları da vermek sureti ile müteaddit kuvvet ziyalarının önüne geçmek."*[364]

A. Malche'nin hazırladığı raporu 3. Bölümünde ise Darü'l-fünûnun yeniden yapılandırılması için gereken reform şöyle sıralamıştır:

— Islahatların başarıya ulaşabilmesi için Maarif Vekilinin Dar'ül-fünûn reisi olduğunu bildiren maddeyi resmen uygulayarak özerklik meselesinin çözüme kavuşturulması[365]

— Dar'ül-fünûna öğrenci gönderen liselerde Batı lisanlarının öğretilmesi, Dar'ül-fünûnda Fransızca ve Almanca derslerinin okutulması[366]

— Dar'ül-fünûnda birinci yılın sonunda yabancı dil sınavı uygulamasının getirilmesi[367]

— Uygulanan eğitim metodunun değiştirilmesi[368]

— Türkçe neşriyat yapılması

---

[359] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 10.
[360] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 11.
[361] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 14.
[362] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 15.
[363] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 18-19.
[364] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 21.
[365] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 24.
[366] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 27-28.
[367] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 28-30.
[368] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 22.

- Kütüphane teşkilatında değişikliğe gidilmesi ve fişleme sisteminin getirilmesi[369]
- Fakültelerin başına profesör kadrolarının getirilmesi
- Haydarpaşa'da bulunan Tıp Fakültesi Beyazıt'a taşınmalı ve öğrencilere uygulamalı eğitim imkânları oluşturulmalı[370]
- Dar'ül-fünûnda halka açık konferanslar verilmeli, kongreler ve arkeolojik geziler düzenlenmeli
- Dar'ül-fünûn için Türkçe bir dergi çıkartılmalı
- Dar'ül-fünûndaki hoca sayısı azaltılmalı, kalanlarında maddi şartları iyileştirilmeli[371]
- Tıp Fakültesinde 16, Fen Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi için de kanun ile 12 sabit kursu kurulmalı[372]
- Dar'ül-fünûna vakfedilmiş emlakların geliri Dar'ül-fünûn bütçesine aktarılmalı[373]
- Tez ve ödevlerde tercümelerin kabul edilmemesi[374]
- Profesör tarafından Edebiyat Fakültesinde öğretmenlere verilen Türk Tarihi dersi devam etmeli[375]
- Fen Fakültesi içinde Türkiye'nin Jeolojik Haritası Servisi açılmalıdır.[376]

A. Malche, Darü'l-fünûnun ancak ilmi çalışmalar yaparak modern bir yükseköğretim kurumuna dönüşebileceğini dile getirmişti. Darü'l-fünûn ıslahı için *"Darü'l-fünûn meselesi esas itibari ile Türkiye'nin fikri, manevi hatta içtimai istikbali meselesidir."*[377]diyerek Darü'l-fünûnun Türkiye için önemini dile getirmişti. A. Malche, raporunda herkesçe bilinen Darü'l-fünûn sorunlarını raporlaştırmaktan öteye gidememişti. Lakin yabancı bir bilim adamı tarafından Darü'l-fünûnun objektif bir bakış ile sorunları dile getirmesi bakımından önem arz etmekteydi. Raporda dikkat çeken en önemli husus ise, Darü'l-fünûnun kapatılması ile ilgili hiçbir maddenin bulunmayışıdır.

Atatürk, A. Malche'nin Darü'l-fünûn ile ilgili raporuna çok önem vermiş ve raporu incelerken Darü'l-fünûn reformu için önemli gördüğü maddelerin altını çizerek reform

---

[369] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 30-31.
[370] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 44-46.
[371] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 41.
[372] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 43-44.
[373] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 59.
[374] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 59.
[375] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 59.
[376] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s. 59.
[377] Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, s.58.

için önemli gördüğü noktaları not almıştı. Utkan Kocatürk tarafından kaleme alınan "*Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları*"[378] adlı çalışmasında Atatürk'ün raporu incelerken ki aldığı notlar şöyle paylaşılmıştır:

- İstanbul Darü'l-fünûnu lağvolunmuştur; yerine İstanbul Üniversitesi tesis olunacaktır.[379]
- Bunun tesisine Maarif Vekâleti memurdur.[380]
- Talebe, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Fransızca gibi ekalli bir ecnebi lisan bilmelidir.[381]
- Hürriyet-i ilmiye mahfuz. Fakat, idare ve talim heyetlerinin tayininde ve program tanziminde müdahale. [382]
- Kâfi para vermişik.[383]
- 88 müdür + 44 muavin + 36 müdür muavini + 42 asistan = 240 çok.[384]
- Kıymetsiz talebenin ilk sene cesareti kırılmalıdır.[385]
- Eminin en mühim vazifesi ilmi meselelere taalluk eder; idare işleri için, bir memur lazım.[386]
- İstanbul Dar'ül-fünûnu, kendisini şuurlu bir şekilde, muayyen bir noktaya sevk eden, ilmi ve fikri bir hızdan nasibedar değildir.
- Birkaç sene için teveccüh olunacak istikameti Vekâlet tespit etmeli.[387]
- Fakülte reislerinin müşterek ve devamlı çalışmaları (Emin tarafından) temin olunmalı.[388]
- Hoca tayin ve azlinde Vekâlet hâkim olmalıdır.[389]
- Dar'ül-fünûnun en büyük zaafı, şahsi mülâhaza ve araştırmaya sevk eder tarzda tedris yok. Ansiklopedik malûmat veriliyor.[390]
- Edebiyat Fakültesi çok fena.[391]

---

[378]Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", **ATAM**, Cilt 1, Sayı 1, Ankara Kasım 1984.
[379] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[380] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[381] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[382] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[383] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[384] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[385] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[386] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[387] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6-7.
[388] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[389] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[390] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[391] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.

— Dar'ül-fünûn hocaları! yoktur. Şimdilik hariçten getirmek lâzımdır. Ondan sonrada, kendi çocuklarımızı ecnebi üniversitelerinde yetiştirmek lazım.[392]
— Tıp Fakültesinin nakli lazımdır.[393]
— Mülkiye Mektebi, Hukuk Fakültesi müşterek dersleri vardır. Yakın olmalı.
— Ali Ticaret Mektebi Hukuk Fakültesine devam.[394]
— Eczacı Mektebi Fen Fakültesi müşterek dersleri okunur.[395]
— Dişçi Mektebi
— Tıp Fakültesi.[396]
— Kütüphanelerin ıslahı.[397]
— Filoloji.
— Bizim bildiğimiz ve hakikat başka.

Atatürk tarafından belirlenen bu maddelerin ilk ikisi 31 Mayıs 1933 tarihinde kabul edilen *"İstanbul Dar'ül-fünûnun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun"*un ilk iki maddesini oluşturmuştu.[398] Atatürk, yabancı bir bilim adamı tarafından hazırlanan bu rapora önem vermiş ise de üniversite reformunun Türk insanları tarafından yapılacağını şu sözlerle dile getirmiştir:

> *"Biz Türkler özellikle Türk inkılâbını yapmış olanlar bilmelidir ki: bizi layık olduğumuz seviyeye çıkartmaya bir yabancı uzman dahi bile olsa muktedir değildir. Düştüğümüz uçurumdan bizi kurtaracak, alemin en yüksek düzeyine çıkartacak olan, yine bu uçurumdan çıkıp yükselmesini bilenler olacaktır. Bunu gerçekleştirecek olanlar elbette dünyasında kendini kabul ettirmiş her adamın tespitlerinden, görüş ve düşüncelerinden yararlanacaklardır."*[399]

Atatürk, ülke çapında yaptığı devrimlerde Türk insanının yapısına uygun olması için çaba sarf etmişti. Yükseköğretim alanında yapılacak devrimin sacayağını oluşturacak İstanbul Üniversitesinin kurulması da bizzat Türk bilim adamlarından oluşan bir komisyonca yürütülecektir.

---

[392] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[393] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[394] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[395] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[396] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[397] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 7.
[398] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s. 6.
[399] Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", s 9.

3.2.4. Darü'l-fünûnun İlgası ve İstanbul Üniversitesinin Kurulması

Cumhuriyetin ilanından sonra yükseköğretim alanında yapılan devrimlerde A. Malche'nin etkisi azımsanmayacak kadar büyüktü. Atatürk, üniversite reformunu gerçekleştirirken A. Malche'nin verdiği rapor doğrultusunda hareket etmişti. Gerek Atatürk gerek ise üniversite reformunu yapmaya çalışan kadro için iki önemli hedef vardı. İlki modern ve bilimsel değerlere uygun bir üniversite kurmak ikincisi kurulacak olan üniversitenin Cumhuriyet ideolojisinin gelişmesini sağlayacak bir yapıya kavuşturulmasıdır.

Uzun bir geçmişe sahip İstanbul Darü'l-fünûnu bir kurumun kapatılıp yeni bir kurum açmak elbette sancılı bir süreç isterdi. Atatürk, bu zorlu süreci yürütebilecek, devrimlere sımsıkı bağlı Dr. Reşit Galip Bey'i Maarif Vekilliğine getirmişti. Kısa bir süre sonra Atatürk, yanında Recep ve Kılıç Ali Beyler ile beraber Darü'l-fünûnu ziyaret etmişti. Hukuk bölümünde dersleri dinledikten sonra Darü'l-fünûn Emini Müderris Muammer Raşit Bey ile görüşmüş ve Darü'l-fünûnun problemleri ile alakalı bilgi almıştır. Atatürk, Darü'l-fünûndan ayrılmadan önce kendisine takdim edilen Darü'l-fünûn hatıra defterine Darü'l-fünûn ile ilgili düşüncesini şu cümlelerle ifade etmişti: *"İstanbul Dar'ül-fünûnunda yüksek profesörler ve kıymetli gençlerle tanıştığımdan çok memnum oldum. İlim timsali olan bu yüksek müessesemizin büyük hizmetleri ile iftihar edeceğimize şüphe yoktur."* **[EK-15]**[400] Atatürk'ün Darü'l-fünûnu ziyareti sonrası göreve geldikten sonra 1932-1933 ders yılı başında Darü'l-fünûnu ziyaret edip öğretim üyeleri ile görüşen Dr. Reşit Galip, Darü'l-fünûn ile ilgili aksaklıkları birlikte düzelteceklerini ve bu kurumun kapatılmayacağını dile getirmişti.[401]

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey, Darü'l-fünûn kapanamayacak sözünden yedi ay sonra Darü'l-fünûn konusunun kesin bir şekilde kökünden halledileceğini ve yeni bir üniversitenin kurulacağını belirtmişti. Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey, A.Malche'nin hazırladığı raporla ilgili fakültelerin görüşlerini de alarak üniversite reformu için hazırladığı Maarif Encümeni Mazbatasını Bakanlar Kuruluna sunmuştu. Bakanlar Kurulu'na sunulan mazbata da reform ile ilgili çıkarılmak istenilen kanunun gerekçesi şöyle açıklanmıştır:

---

[400] İlgili belgenin kopyası için EK-15'e bakınız: **Cumhuriyet,** "Gazi Hz. Darülfünunda", 14 Kânunuevvel 1930; **Vakit**, " Reisicümhur Hz. Darülfünunda" 16 Kânunuevvel 1930.
[401] **Cumhuriyet**, 09.10.1932.

"İstanbul Dar'ül-fünûnun teşkilat kanunu projesini izhar ve ıslah çarelerini tesbit için Yüksek Meclisçe kendisine verilmiş olan salahiyete istinaden hükümet geçen yıl mezkur müessesenin vaziyetini tetkik etmiştir. Bu hususta hazırlanan rapor ve Dar'ül-fünûn fakültelerinin teklifleri ve muhtelif ecnebi Dar'ül-fünûnlarının vaziyetleri vekaletçe esaslı surette gözden geçirilmiş, bu suretle İstanbul Dar'ül-fünûn'a verilecek yeni şeklin hazırlıkları tamamlanmış olduğundan ıslahat sahasında vekaletçe hemen faaliyete geçilmesi kararlaştırılmıştır. Dar'ül-fünûn ve ona mülhak teşkilatının yeni ve mütekamil esaslar üzerine kurulabilmesi için evvel emirde mevcut teşkilatın tamamen ilgası ve ondan sonra yenisinin memleketin ihtiyaçlarına mutabık şekilde vücuda getirilmesi icap eder."[402]

Bakanlar Kurulunca komisyonda görüşülen kanun tasarısı *"İstanbul Dar'ül-fünûnun İlgası ve Yerine Yeni Esaslar Dâhilinde Bir İstanbul Üniversitesi Teşkiline Dair Kanun Tasarısı"* adıyla mecliste kabul edilmişti.**[EK-16]**[403] Kanun tasarısının kabulü sonrası TBMM'ye sunulan ve 31 Mayıs 1933 tarihinde kabul edilen 2252 sayılı kanunun maddeleri şöyledir:[404]

*"**Madde 1-** İstanbul Dar'ül-fünûnu ve ona bağlı bütün müesseseler kadro ve teşkilatlarıyla beraber 31Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır.*

***Madde 2-** Maarif Vekilliği 1 Ağustos 1933 tarihinden itibaren İstanbul'da (İstanbul Üniversitesi) adı ile yeni bir müessese kurmaya memurdur. Maarif Vekaleti bu üniversite teşkilatına ait kanun lâyihasını en geç 1 Nisan 1934 tarihine kadar Büyük Millet Meclisine tevdi eyler.*

***Madde 3-** Nafaa Vekilliği'ne bağlı olan (Yüksek Mühendis Mektebi) ile İktisat Vekilliği'ne bağlı (Yüksek Ticaret Mektebi)'ni İstanbul Üniversitesi teşkilatı arasına almaya İcra Vekilleri Heyeti mezundur.*

***Madde 4-** Tıp Fakültesi'nin İstanbul'daki umumi, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden idare edilmekte olan hastanelerden istifade eylemesine lüzum görülürse fakültenin bu hastanelerden istifade suretleri ve masrafa iştiraki ve her hastanede ayrılacak yatak adedi ve sair esaslar Dahiliye, Maarif ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekillerince müştereken tayin ve tesbit olunur.*

---

[402] Saray, **İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)**, s. 80.
[403] İlgili belgenin kopyası için EK-16'ya bakınız: **DABCA**, Fon Kodu: 30.18.1.2/ Yer No: 36.36.1.
[404] **DABCA**, Fon Kodu: 30.18.01.02/ Yer No: 41.82.16.

Madde 5- *İkinci madde mucibince kurulacak üniversitenin 1 Ağustos 1933 tarihinden 31 Mayıs 1934 tarihine kadar devam edecek olan muvakkat devresi için icabeden tedris, idare ve ecnebi mütehassısları kadrolarının tanzimi ve vazifelerinin tayini Maarif Vekilliği'ne aittir. Bu muvakkat kadroya girmiş olmak ikinci maddede yazılı Üniversitenin esas kadrosuna girmek için müktesep bir hak teşkil etmez.*

Madde 6- *Dar'ül-fünûn kadrosuna dahil olanlardan kurulacak üniversitenin muvakkat kadrosuna alınacak müderris ve muallimler ile bunların muavinleri ve asistanları 1931 senesi Dar'ül-fünûn bütçe kanununun 10. Maddesi hükmüne göre Dar'ül-fünûn'ca verilmekte olan maaşlarını alırlar. Bunlara maşlarına tekabül eden miktarda ücret verilmesi caizdir.*

Muvakkat devreye ait tedris kadrosundaki vazifelere hariçten tayin olunanların bu vazifeleri için kadroda muayyen olan maaşı almalarına 1452 numaralı kanunun umumi hükümleri mani olduğu takdirde kadrodaki maaş ile bu kanunun tecviz ettiği derece maaşı arasındaki fark ilaveten ücret olarak verilebilir.

Madde 7- *Maarif Vekilliği İstanbul Üniversitesi'nde bir telif ve tercüme heyeti kurmaya mezundur. Bu heyete Dar'ül-fünûn tedris kadrosunda dahil bulunan zevattan lüzumlu vasıfları haiz olanlar alınır ve kendilerine bu yeni hizmetlerine mukabil ücret verilir. Bu ücretler: bu zatların Dar'ül-fünûn'daki lağvı dolayısıyla alacakları maaşları tutarları arasındaki farkı geçemez. Bu ücretler açık maaşlarının itasına mani değildir.*

Madde 8- *Dar'ül-fünûn'un ilgası dolayısıyla açıkta kalmış olup da telif ve tercüme heyetine de seçilmemiş olan müderris ve muallimler yeni üniversite teşkilat kanunun me'iyetine veya bu müddet içinde devlet hizmetlerinden birine tayinlerine kadar yukarıdaki madde hükümlerine göre açık maaşı ve mütememmim ücret alırlar. Buna mıkabil Maarif Vekilliği bu müddet zarfında kendilerine muvakkat hizmetler tevdi edebilir.*

Madde 9- *Dar'ül-fünûn 1932 mali senesi bütçe kanununda yazılı menbalardan 1933 mali senesi zarfında tahassül edecek varidat hazinece 1933 muvazene-i umumiyesinde lâhika olarak bir taraftan Dar'ül-fünûn'un hâsılatı adıyla açılacak nâzım varidat faslına irat ve diğer taraftan Dar'ül-fünûn maaş ve ücret ve bilümum masrafları adı ile Maarif bütçesinde*

açılacak nazım masrafları faslına tahsilat kaydolunur. Birinci fıkrada yazılı membalardan toplanan paralar Cumhuriyet Merkez Bankası'na Maarif Vekilliği emrine bir hesabı cariye yatırılır.

Madde 10- *Gerek 9. Maddede yazılı varidatın gerek Dar'ül-fünûn'un hükmi şahsiyetine ait tahsislerin tahsil ve sarfı ve bütün idare işlerinin tedviri için bir muvakkat teşkilat yapmağa Maarif Vekilliği mezundur.*

Madde 11- *Dar'ül-fünûn'un 1933 mali senesi Haziran ve Temmuz aylarına ait umumi hizmetlerinin görülmesi için 9.maddede yazılı varidattan icap eden miktarı Dar'ül-fünûn'a verilir. Bu iki aya ait tahsisatın fasıl ve maddelere tefriki ve lüzum görülürse bu fasıllar arasında münakale yapılması İcra Vekilleri Heyeti'ne aittir. Bu varidattan Haziran ve Temmuz ayları için tahsis olunan miktardan arta kalan miktar ile iki aylık tahsisattan sarfolunmayan kısım 5. maddede yazılı muvakkat idarenin maaş ve ücret ve diğer bütün masraflarına karşılık tutulmuştur. Bunun fasıl ve maddelere ayrılması ve fasıllar arasında münakalesi kezalik İcra Vekilleri Heyeti'nce yapılır.*

Madde 12- *İstanbul Dar'ül-fünûnu ile ona bağlı müesseselere ait bütün kanunlar ve hükümler 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır.*

Madde 13- *Bu kanun 1 Haziran 1933 tarihinden itibaren muteberdir.*

Madde 14- *Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur."***[EK-17]** [405]

Meclis tarafından çıkarılan bu kanun ile İstanbul Darü'l-fünûnu, fakülteleri, teşkilatlanması ve kadrosu 31 Temmuz 1933 tarihinde ilga edilmesi kesinleşmişti. Ayrıca kanunda Maarif Vekâletine 1 Ağustos 1933 tarihinden itibaren yeni üniversitenin kurulması için yetki verilmişti. Mecliste bu gelişmeler yaşanırken 20 Mayıs 1933 tarihinde A. Malche başkanlığında Maarif Vekâletince "*Islahat Komitesi*" kurulmuştu. Islahat Komitesi, Maarif Müsteşarı Salih Zeki Bey, Talim ve Terbiye Kurulundan Avni Başman ve İhsan Sungu Beyler, Rüştü Üzel, Mühendis Mektebi Müdürü Kerim Erim ve Ankara Lisesi Müdürü Osman Horasanlı'dan oluşmaktaydı.[406] Islahat Komitesi kurulduktan kısa bir süre sonra Tıp Fakültesinin Beyazid'e taşınması, fakülte ve enstitü yerleşkelerinin yerlerinin belirlenmesi ile Darü'l-fünûndan yeni

[405] İlgili belgenin kopyası için EK-17'ye bakınız: **TBMMZC**, Devre 4, İçtima 2, Cilt 15, s. 466-467.
[406] **DABCA**, Fon Kodu: 30.18.01/ Yer No: 34.16.7.

kurulacak olan üniversitenin kadrosuna alınacak hocalarla ilgili bir çalışma yapıp Maarif Vekâletine göndermişti.[407]

A. Malche, kurulacak olan yeni üniversite için Darü'l-fünûndan hangi hocaların kadroya alınacağını akademik ölçütlere göre belirlemeye çalışmıştı. Bu ölçütleri taşıyan bir sicil fişini Darü'l-fünûnda görevli hocalara göndermişti. Sicil fişi ile hocaların görev, maaş, doğum tarihi, akademik unvan, mezun oldukları okul, yabancı dil, akademik yayın ve Darü'l-fünûn dışında görev alıp almadıkları hakkında bilgi toplamayı amaçlamıştı.[408] A. Malche, sicil fişlerini değerlendirirken eğitimini Avrupa'da tamamlayana 5 puan, akademik çalışma başına 3 puan, yardımcılık süresini bitiren müderrise 5 puan ve bildikleri her yabancı dil için 3'er puan vererek objektif bir çalışma yürütmeye çalışmıştı.[409]

Sicil fişlerini inceleyen Islahat Komitesi, hazırladığı kadro listesinin Maarif Vekâletine göndermişti. Bu sırada Vekâlet bünyesinde kurulan ayrı bir komisyon ise Islahat Komitesinin göndermiş olduğu liste üzerinde müzakere etmek için A. Malche'yi Ankara'ya davet etmişti. A. Malche, Ankara'da Maarif Vekâletindeki kadro müzakeresi sonrası İstanbul'a dönmüş ve Darü'l-fünûndaki çalışmalarına devam etmişti. Bu gelişmeler yaşanırken Atatürk'te Darü'l-fünûnu ziyaret amacıyla İstanbul'a doğru yola çıkmıştı. İstanbul'a 1 Temmuz 1933 tarihinde ulaşan Atatürk, ilk önce Galatasaray Lisesini ziyaret etmiş daha sonra 2 Temmuz'da ise Darü'l-fünûnu ziyaret etmişti.[410] Darü'l-fünûn müderrislerinden Ahmet Reşit Bey'in Devletler Hukuku sınavına katılan Atatürk, öğrencilere soru yönelttikten sonra Darü'l-fünûn Emini'nin odasına geçmişti. Burada Islahat Komitesi Başkanı A. Malche'yi yanına çağırtarak yaptığı çalışmalardan dolayı övgüde bulunmuştu. Atatürk, Darü'l-fünûn ziyareti ile yapılacak olan reformları yerinde görmek istemiş, hatta dersine iştirak ettiği Devletler Hukuku müderrisi Ahmet Reşit Bey'i yanına çağırarak *"öğretim iyi, fakat biraz daha fazla gayret gösterilmeli"* diyerek Darü'l-fünûndaki gözlemlerini dile getirmiştir.[411]

Diğer bir yandan Darü'l-fünûn hocaları arasında kadro tartışmaları sürerken 6 Temmuz 1933 tarihinde Darü'l-fünûn Divanı Maarif Vekâletince ilga edildi. Darü'l-fünûn Divanının görevini ifa etmesi amacıyla Tevfik Recep Bey başkanlığında 5 kişilik

---

[407] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 68-71.
[408] Aykut kazancıgil, **Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası**, İstanbul 1973, s. 29-40.
[409] Arslan, **Dar'ül-fünûn'dan Üniversiteye**, s. 333.
[410] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 72.
[411] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 73.

bir yönetim kurulu oluşturuldu.[412] Daha sonra Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey, A. Malche'nin Ankara'da Maarif Vekâletine sunduğu kadro üzerinde bazı değişiklikler yaparak konuyu Islahat Komitesi ile müzakere etmek için 15 Temmuz 1933 tarihinde İstanbul'a gelmişti. Yapılan müzakereler sonrası Dr. Reşit Galip Bey tarafından kesin liste tamamlanmış ve Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Atatürk'e sunmuştu. Buna karşın ise Atatürk, listeye müdahale etmeyerek bütün sorumluluğu Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'e bırakmıştı. [413]

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey, Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk ile yaptığı görüşme sonrası 29 Temmuz 1933 tarihinde Darü'l-fünûn hocalarına hitaben kendi imzasını taşıyan ve Darü'l-fünûnun 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren ilga edildiğini bildiren şu mektubu göndermiştir**[EK-18]**:

"Muhterem Beyefendi

İstanbul Dar'ül-fünûn'u, BMM'ce çıkarılan 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı kanunla 31 Temmuz'dan itibaren ilga edilmiştir. Bu kanun hükmüne göre, Dar'ül-fünûn'daki vazifeniz 31 Temmuz 1933'ten nihayet bulmuş oluyor.

Uzun yıllardan beri hayatını memlekete münevver yetiştirmeye vakfetmiş ve çok zaman zorlu şeriat içinde büyük hizmetler görmüş olan zatıalinize bu tebliği teessürle bildiriyorum. Memleket uğrundaki hizmetlerinize teşekkür ederken, bugünkü kararın sırf şahsınızı veya tedrisatınızı istihdaf ettiğine sahip olmamanızı rica ederim. Maksat yeni ihtiyaçlara uygun yeni bir üniversite kurmaktır.

Esasen, bu kanun hükmüne tevfikar Dar'ül-fünûn'dan ayrılacak müderrisler, bir yıl müddetle veya bir yıl içinde yeni bir vazife buluncaya kadar, eski maaşlarının tutarını açık ve munzam bir ücret şeklinde aynen alacaklardır. Vekâlet, bu netice ile alâkadar zevata bir vazife vermek veya bulmak imkanını temine çalışmayı vazifelerinden biri sayacaktır.

Teşekkürlerimi teyitle derin saygılarımın kabulünü rica ederim, Efendim.

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip"[414]

---

[412] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 74.
[413] **Tarih Ve Toplum Dergisi**, Sayı 10, Ekim 1984, s. 20.
[414] İlgili belgenin kopyası için EK-18'e bakınız: Kazancıgil, **Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası**, s. 35; Mete Tuncay-Haldun Özen, "1933 Dar'ül-fünûn Tasfiyesi", **Yeni Gündem**, Sayı 11, 1-15 Ekim 1984, s. 14.

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in Darü'l-fünûn hocalarına hitaben yazdığı mektuptan bir gün sonra A. Malche, Alman Musevi Profesörler Derneği Başkanı Prof. Philip Schwartz'ı Türkiye'ye davet etmişti. Ayrıca Nazilerin baskılarından kaçan Alman, Macar ve Avusturyalı profesörlerde yeni üniversite de görev almak için Türkiye'ye başvurmuşlardı.[415] Yeni üniversitenin bir an önce açılması için yoğun bir şekilde çalışan Maarif Vekilliği, Türkiye'ye başvuran yabancı hocaları Türkiye'ye davet ederek Darü'l-fünûn yerine kurulacak olan üniversite de görev vermeyi amaçlamıştı. Maarif vekilliğinin aldığı bu kararda A. Malche ve P. Schwartz'ın çalışmaları etkili olmuştu.

Darü'l-fünûn dışında bu gelişmeler yaşanırken Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey, Darü'l-fünûnda kendisine tahsis edilen oda da çalışmalarını sürdürmüş ve 31.07.1933 tarihinde yeni üniversitenin kadrosunu açıklamıştı. Dr. Reşit Galip Bey'in hazırladığı kadro listesi şöyleydi:

3.1. Yeni üniversitenin kadrosuna alınan hocalar [EK-19][416]

Edebiyat Fakültesi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Prof. Mustafa Şekip	Ruhiyat ve Terbiye
Köprülüzade Fuat	Türk Dili ve Edebiyatı Tarihi
Muallim İbrahim Hakkı	Fiziki Coğrafya
Prof. Muavini Besim	Türkiye Coğrafyası
Prof. Muavini Orhan Sadettin	Umumi Felsefe
Prof. Muavini Caferoğlu Ahmet	Türk Dili ve Edebiyatı Tarihi
Prof. Fazıl Nazmi(Yabancı Diller Mektebi)	Eski Yunanca

Fen Fakültesi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Prof. Ali Yar	Riyazat ve Yüksek Cebir
Muallim Hamit Nafiz	Jeoloji
Prof. Muavini Şevket Aziz	Antropoloji
Prof. Muavini Fahir	Umumi Fizik

[415] Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 75.
[416] Daha fazla bilgi için EK-19'a bakınız: **Vakit**, "Yeni Üniversitenin Kuruluşu", 01.08.1933, s. 1-7; **Cumhuriyet**, "Yeni Üniversitenin Kadrosu" 01.08.1933, s. 1-5; Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 96-99.

Dişçilik ve Eczacılık Mektebi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Muallim Akif (Eczacılık Mektebi)	Toksikoloji
Muallim Kazım Esat	Diş Seririyatı
Muallim Hüseyin Hamit	Protez
Muallim Rüştü	Protez
Muallim Selahattin Mehmet	Fizyoterapi ve Röntgen
Muallim Muavini Ziya Cemal	Diş Farmakolojisi, Anestezi ve Tedavi

Hukuk Fakültesi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Prof. Mişon Ventora	Roma Hukuku
Prof. Ebulalâ Mardin	Medeni Hukuk
Prof. Ahmet Samim	Medeni Hukuk
Prof. Mustafa Reşit	Hukuk Usulü, İcra ve İflas
Prof. Tahir	Ceza Hukuku ve İflas
Prof. Ali Kemal	Kara ve Deniz Hukuku
Prof. Muammer Reşit	Devletler Hususi Hukuku
Prof. İbrahim Fazıl	Maliye ve İstatistik
Prof. Muavini Kemalettin	Hususi Devletler Hukuku
Prof. Muavini Muhlis Etem	İktisat ve İktisadi Meslekler
Baş Asistan Burhaneddin	Ceza Hukuku ve Usulü

İslam Tetkikleri Enstitüsü(İlahiyat Fakültesi)	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Prof. Şerafettin	İslam Dini Ve Felsefesi
Prof. Mehmet Ali Ayni	İslam Dini ve Felsefesi
Prof. İzmirli İsmail Hakkı	Hadis Tarihi
Prof. Şevket	Tefsir Tarihi
Prof. Yusuf Ziya	Türk Dinler ve Mezhepleri Tarihi
Prof. Muavini Hilmi Öner	Umumi Dinler Tarihi
Kurs Muallimi Kilisli Rıfat	Arapça
Kurs Muallimi Abdulbaki	Farsça

Tıp Fakültesi

Öğretim Elemanı	Alanı
Prof. Saim	Adli Tıp
Prof. Nurettin	Teşrih
Prof. Tevfik Recep	İstoloji, Embriyoloji
Prof. Kemal Cenab	Fizyoloji
Prof. İsmail Hakkı	Parazitoloji
Prof. Akil Muhtar	Tıp Müfredatı, Farmakodimoni ve Tedavi Seririyatı
Prof. Neşet Ömer	Dahiliye Seririyatı
Prof. Tevfik Salim Paşa	Dahiliye Seririyatı
Prof. Ahmet Kemal	Hariciye Seririyatı
Muallim Ahmet Kemal	Hariciye Seririyatı
Prof. Muavini Tevfik Remzi	Kadın Hastalıkları ve Doğum
Muallim Behçet Sabit	İdrar Yolları Seririyatı
Muallim İhsan İlmi	Çocuk Hekimi ve Hekimliği
Muallim Akif Şakir	Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi
Muallim Mustafa Hayrullah	Sinir Hastalıkları
Prof. Muavini Süheyl Ünver	Tıp Tarihi ve Deontoloji
Prof. Muavini Hamza	Teşrih
Prof. Muavini Edip Hasan	Ensac ve Mebhasülreşeyn
Prof. Muavini Sadi	Fizyoloji
Prof. Muavini Sedat	Tıp Müfredatı, Farmakodimoni ve Tedavi Seririyatı
Prof. Muavini Muzaffer Esat	Dahiliye Seririyatı
Prof. Muavini Nurettin Kamil	Dahiliye Seririyatı
Prof. Şinasi Hakkı	Hariciye Seririyatı
Prof. Kazım İsmail	Hariciye Seririyatı
Prof. Muavini Osman Cevdet	Fizyoterapi
Prof. Muavini Fahrettin Hayrullah	Sinir Hastalıkları

3.2. Kadro dışı bırakılan hocalar[417]

Hukuk Fakültesi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Müderris Ahmet Ağaoğlu	Tarih-i Hukuk
Müderris Cevdet Ferit Basman	Usul-ü Cezaiye

[417] **Cumhuriyet,** "Yeni Üniversite Kadrosu", 01.08.1933, s.5; **Akşam**, "Üniversite Kadrosu", 01.08. 1933, s.2; Yunus Kobal, **"Üniversitelerimizin Gelişimi ve Alman Bilim Adamlarının Katkıları"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü), Ankara s. 192-194; Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 98-99.

Müderris Hacı Adil Arda	Hukuk-u Medeniye
Müderris Hasan Tahsin Ayni	Maliye
Müderris Mustafa Zühtü İnhan	İhsaiyat
Müderris Ahmet Reşit Turnagil	Hukuk-u Düvel
Müderris Kenan Ömer Öner	Ceza-i Tatbikat
Müderris Müslihiddin Adil Taylan	İdare Hukuku
Müderris Abdurrahman Munip Berkan	Hukuk-u Medeniye
Müderris Münir Serim	İktisat
Müderris Cevat Abdürrahim Gücün	Tatbik-i Hukuk
Müderris Ethem Akif Battalgazi	Tıbb-i Adli
Muallim Ahmet Mithat	Hukuk-u Esasiye
Muallim Memduh	Ticaret-i Berriye
Muallim Vehbi Yekebaş	Ceza Hukuku

Edebiyat Fakültesi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Müderris Ali Muzaffer Göker	Asr-ı Hâzır Tarihi
Müderris İsmail Hakkı Baltacıoğlu	Ulum-u Tedris ve Terbiye, İslam Bediiyatı, İçtima-i Ruhiyat, İçtimaiyat
Müderris Ahmet Naim Babanzade	Metafizik (Mabad-u Tabia)
Müderris Yusuf Behçet Gücer	Orta Zamanlar Tarihi (Kurun-u Vusta Tarihi)
Müderris Ahmet Refik Altınay	Türkiye Tarihi
Müderris Ali Ekrem Bolayır	Şehr-i Mütün
Müderris Avram Galanti	Akvam-ı Kadime-i Şarkiyye
Müderris Yusuf Şerif Kılıçel	Garb Edebiyatı Tarihi
Müderris Ömer Ferit Kam	İran Edebiyat Tarihi
Müderris Halil Nimetullah Öztürk	Mantık
Müderris Ali Macit Arda	Beşeri ve İktisadi Coğrafya
Muallim Hamit Sadi Selen	Umumi Coğrafya
Müderris Mehmet Hamit Hasancan	İktisat
Müderris Hüseyin Avni Karamehmedoğlu (İlahiyat Fakültesi)	Hadis ve Hadis Tarihi

Tıp Fakültesi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Müderris Raşid Anday	Seririyat-ı Etfal
Müderris Ziya Nuri Birgi	Ezniye ve Hançeriye
Müderris Esat Işık	Ayniye

Müderris Besim Ömer Akalın	Seririyat-ı Veladiye
Müderris Süreyya Ali Kayaca	Seririyat-ı Dahiliye
Müderris Kerim Sebati Göker	Seririyat-ı Hariciye
Müderris Orhan Abdi Kurtaran	Seririyat-ı Hariciye
Müderris Hamdi Suat Aknar	Teşrih-i Marazi
Müderris Hadi Faik Gediz	Tıbb-i Kimya
Müderris Hasan Reşat Sığındım	Cildi Seririyat
Müderris Talha Yusuf	Fizyoloji
Müderris Saadettin Vedat Koçer	Mabad-i Emraz-ı Hariciye
Müderris Kenan Tevfik Sezenel	Veladiye
Müderris Ziya Gün	Ayniye
Müderris Server Kamil Tokgöz	Hıfzısıhha
Müderris Hüseyinzade Ali Turan	Cildiye
Muallim Mehmet Selahattin Erk	Radyoloji
Müderris Fuat Fehmi Caculi	Veladiye ve Nisaiye
Müderris Mustafa Nevzat Pisak	Fenn-i İspençiyari
Müderris Mahir Tokay	Teşrih
Müderris Hikmet Gizer	Nisaiye
Müderris Muavini İsmet Kamil	Seririyat-ı Etfal
Müderris Muavini Niyazi (İsmet Gözcü)	İlm-i Ensac
Burhanettin Toker	Hariciye
Fazlı Faik	Kimya
Müderris İbrahim Şevki Atasagun	Hıfzısıhhat
Müderris İsmail Derviş	Fenn-i Veladiye ve Ebeler Fizyolojisi
Miralay Raşit Tahsin	Akliye

Fen Fakültesi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Müderris Mustafa Hakkı Nalçacı	Umum-i Kimya
Müderris Hüsnü Amid Sayman	Riyazat-i Umumi
Müderris Said Gelenbevioğlu	Fizik
Müderris Esat Şerafettin Köprülü	Nebatat
Müderris Cevat Mazhar	Kimya-yı Hayati ve Sınai
Müderris Fatih Gökmen	Heyet ve Hesab-ı İhtimali
Müderris Nazmi Asaf	Tahlil-i Sınai ve Kimya-yı Gayri Uzvi
Müderris Mustafa Salim Tunakan	Mihanik-i Ali-i Riyazi
Müderris Ahmet Müştak Öte	İlm-i Arziiyat
Müderris Burhanettin Berken	Tahlil-i Riyazi

Müderris Burhaneddin Ferit	Elektronik Tecrubi Fizik
Müderris Ligor Taranakides	Kimya-yı Gayri uzvi ve Kimya-yı Tahlili
Müderris Ali Vehbi Türküstün	Hayvanat
Müderris Ömer Şevket Öncel	Kimya-yı Uzvi
Müderris Tevfik Esen	Umum-i Fizik
Muallim Ahmet Malik Sayar	İlm-i Arz, medeniyet ve İlm-i Müstahesat

Eczacı ve Dişçi Mektebi	
Öğretim Elemanı	**Alanı**
Muallim Hulusi Raşit	Hayvanat
Muallim Kazım Nuri	Fizik
Muallim Ziya	Uzvi Kimya
Muallim Osep Celalyan	Gayri Uzvi Kimya
Muallim Ziyaeddin	Hayat-i Kimya
Muallim Hüseyin Talat	Emraz-ı Esman ve Ameliyat-ı Sinniye
Muallim Mazhar Hüsnü	Emraz-ı Umumiye ve Fen
Muallim Halil Salih	Protez
Muallim Mahir	Teşrih

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey tarafından yeni üniversitenin kadrosu belirlenirken her ne kadar akademik çalışmalara, yaş ve öğretim kabiliyetleri gibi kriterleri göz önünde bulundurmuş ise de İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Ahmet Ağaoğlu gibi hocaların kadro dışı kalmasında politik görüşleri büyük rol oynamıştı. Kadro dışı bırakılan Fuat Köprülü, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Şekip Tunç ve Halil Nimetullah Beyler Edebiyat Fakültesi kadrosunda yer almalarına rağmen İlahiyat Fakültesinde ders vermekteydiler. Bu dört isim kadro dışı bırakıldıktan kısa bir süre sonra Fuat Köprülü ve Şekip Tunç tekrardan kadroya alınmışlardı. İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Darü'l-fünûn Eminliğini yapmış ve yaptığı akademik çalışmalarla eğitim sistemimizin modernleşmesinde büyük rol oynamış bir pedagoji profesörünün kadro dışı bırakılmasında politik görüşlerin etkili olduğunu göstermektedir.[418] Görünen o ki İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Darü'l-fünûn Emini iken hükümetin yapmak istediği tasfiyelere ve ilmi özerklik konusundaki çalışmalara karşı

[418] Necmettin Tozlu, **İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi**, MEB Yayınevi, İstanbul 1989, s.1-25.

duruşu alınan bu kararda etkili olmuştu.[419] İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun tasfiye edilme kararı karşısında A. Malche bile şaşırmış, olayın kendi bilgisi dışında gerçekleştiğini ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi değerli bir hocanın tasfiye edilmemesi gerektiğini dile getirmişti.[420]

Darü'l-fünûn hocalarının tasfiye edilmesinde belirli kriterler belirlenmiş ise de uygulama safhasında özellikle ilmi özelliklerin dikkate alınmadığı aşikârdır. Çünkü kadro dışı bırakılan hocalar bilimsel mana da hem Türkiye'de hem de yurt dışında önemli görevler üstlenmiş kişilerdi. Kadro dışı bırakılan Darü'l-fünûn hocalarının bir kısmı yurt dışına gidip önemli görevler üstlenirken bir kısmına ise sonradan kürsü teklif edilmiş ve Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev almışlardır.

Islahat Komitesi yeni kurulacak üniversitenin kadrosunun oluşturma da 3 farklı kaynak belirlemişti. Bunlardan ilki ilga edilen Darü'l-fünûnun kadrosundan alınacak öğretim üyeleri, ikincisi Avrupa'da eğitim görmüş gençler ve üçüncüsü yurt dışından yabancı bilim adamları oluşturmaktaydı. Yurt dışında doktora yapmış olan gençlerin doçent olarak üniversiteye atanmaları ve yabancı bilim adamlarına yeni üniversite de kadro verilmesi tartışmalara yol açmışsa da sonuç değişmemişti.**[EK-13]**[421] Özellikle yurt dışından gelen 38 yabancı bilim adamına kadro tahsisi konusunda A. Malche ve P. Schwartz büyük rol oynamıştı.

Gazeteler, 31 Temmuz 1933 tarihinde Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in 1 Ağustos'ta yeni üniversitenin kadrosuna alınan öğretim üyelerini resmi bir törenle kabul edeceğini bildirmişti. Ertesi gün Darü'l-fünûnun 1863 yılında başlayan eğitim hayatı son bulmuş ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştu.[422] Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey tarafından açıklanan yeni üniversitenin yönetim kadrosu ise şöyledir: Üniversite Eminliğine Prof. Neşet Ömer, Edebiyat Fakültesi Dekanlığına Fuat Köprülü, Fen Fakültesi Dekanlığına Prof. Kerim Erim, Hukuk Fakültesi Dekanlığına Prof. Tahir Taner ve Tıp Fakültesi Dekanlığına Prof. Tevfik Sağlam getirilmişti.**[EK-20]**[423]

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey, 1 Ağustos 1933 tarihinde Darü'l-fünûnun ilgasını açıklarken yeni kurulan üniversite içinde basına şu açıklamayı yapmıştır:

---

[419] Tuncay ve Özen, "1933 Dar'ül-fünûn Tasfiyesi", s. 18.
[420]Refia Uğurel Şemin, **Eğitim Bilimlerinin Üniversiteye Girişi**, Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1973, s. 308.
[421] İlgili belgenin kopyası için EK-13'e bakınız: **Son Posta**, "Üniversitemiz Ne Olacak", 01.08.1933, s. 6.
[422]Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 78.
[423] İlgili belgenin kopyası için EK-20'ye bakınız: **DABCA**, Fon Kodu: 30.10.00/Yer No: 141.12.1; Widman, **Atatürk ve Üniversite Reformu**, s. 107; Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünûn Reformu**, s. 78.

"(...) Bugün kuruluşu başlayan İstanbul Üniversitesi'nin dünkü İstanbul Dar'ül-fünûnu ile hiçbir ilgisi yoktur. Üniversite yeni bir müessesedir. Geleneği kendisi ile başlayacaktır. Müessese T.D.D. Cemiyetince Türkçe bir ad bulununcaya kadar üniversite adını taşıyacaktır.

(...) Yeni üniversitemiz, Tıp, Hukuk, Fen Edebiyat Fakültelerinden oluşuyor. İlahiyat Fakültesi "İslam Tetkikleri Enstitüsü" şeklini almıştır. (...) Üniversitemizin önceden andığım İslam Tetkikleri Enstitüsü'nden başka şimdilik yedi enstitüsü vardır:

1) Türk İnkılabı Enstitüsü

2) Milli İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü

3) Türkiyat Enstitüsü

4) Coğrafya Enstitüsü

5) Morfoloji Enstitüsü

6) Elektromekanik Enstitüsü

(...) Yeni üniversitenin en esaslı niteliği, ***milliliği*** *ve* ***devrimciliğidir****. (...) Milli tarih için yeni kürsüler açılmıştır. Türk inkılâbının ideolojisini yeni üniversite işleyecektir. Bu maksatla kurulan Türk İnkılâbı Enstitüsü Üniversite'nin en önemli cihazıdır."*[424]

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in açıklamalarında da görüldüğü gibi İlahiyat Fakültesi kapatılmış yerine İslam Tetkikleri Enstitüsü açılmıştı. Ayrıca yeni Cumhuriyetin ideolojisini ve devrimlerini genç kuşaklara aşılamak amacıyla Türk İnkılâbı Enstitüsü kurulmuştu. Kurulan bu enstitü sayesinde Türk inkılâbının temel esaslarını öğrencilere ders olarak okutulup unutulmasının önüne geçilmek istenilmişti. Türk İnkılâbı Enstitüsü kurulduktan sonra Üniversite Emini Prof. Neşet Ömer tarafından Reşit Galip Bey'e kürsü başkanlığı teklif edilmiş ise de 5 Mart 1934 tarihinde vefat etmesi nedeniyle kürsü başkanlığı yapamamıştı.[425] Dr. Reşit Galip Bey'in ölümü sonrası Türk İnkılâbı Enstitüsünde sırasıyla Sadri Maksudi, Yusuf Akçura, M. Şemseddin, Hilmi Ziya Ülken, Akdes Nimet Kurat, Enver Ziya Karal, Nizamettin Ali, Ahmet Akif, Mükrimin Halil Yinanç ve Ziyaeddin Fahri Fındıklıoğlu başkanlık yapmışlardı.[426]

Türk İnkılâbı Enstitüsünde ilk ders, Dr. Reşit Galip Bey'in yerine Maarif Vekili olan Hikmet Bayur tarafından 04.03.1934 tarihinde verilmişti. Türk İnkılâbını tanıtmak amacıyla açılan bu enstitüye o kadar önem verilmiş ki, üniversitede fakülte ve bölüm

---

[424] **Hakimiyet-i Milliye**, "*İstanbul Türk Üniversitesi Kuruldu*", 01.08.1933, s.3.

[425] Ahmet Şevket Elman, **Dr. Reşit Galip**, 2. Kitap, 1955, Ankara, s. 323.

[426] Mustafa Oral, "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (1933)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı 27-28, Ankara s. 327.

fark etmeksizin öğrencilerin diplomalarını alabilmek için Türk İnkılâbı Enstitüsünün yaptığı imtihanlardan geçmek zorundaydılar.[427] Ayrıca Atatürk devrimlerini bilimsel yollardan Anadolu halkına tanıtmak içinde 1942 yılında Türk İnkılâp Enstitüsünün bir şubesi Ankara da açılmıştı.[428]

Dr. Reşit Galip Bey tarafından 1 Ağustos 1933 tarihinde yeni kurulan İstanbul Üniversitesinin kadrosu açıklanmış ise de açılışı ve derslerin başlangıcı 18 Kasım 1933 tarihinde Maarif Vekili olan Yusuf Hikmet Bayur tarafından törenle açılmıştı.**[EK-21]**[429] Maarif Vekili Yusuf Hikmet Bayur, konuşmasında "*Yurdumuzun en büyük bilgi evi*" olarak tanıttığı yeni üniversitenin açılışında Türk ve yabancı profesörleri tek tek tanıtarak konuşmasını bitirmişti.[430]

Yeni üniversite açıldıktan kısa bir süre sonra İstanbul Üniversitesinin temelini teşkil eden A. Malche'nin raporunda yer alan hususlar örnek alınarak İstanbul Üniversitesi Emini Prof. Neşet Ömer İrdelp tarafından üniversitenin çalışmasını düzenleyen talimatname hazırlanmıştı. Maarif Vekâletinin 7.10.1934 tarihli ve 10833 sayılı tezkeresi ile Bakanlar Kurulunda görüşülen İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi 11.10.1934 tarihinde kabul edilmişti.[431] Bugünkü üniversitelerimizin talimatnamelerinin temeli sayılan İstanbul Üniversitesinin ilk talimatnamesini öneminden dolayı paylaşmakta yarar vardır:

"İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TALİMATNAMESİ

I- Esaslar

Madde 1- Bilgi sahalarında araştırma yapmak, milli kültürü ve yüksek bilgiyi genişletmeğe ve yaymağa çalışmak, devlet ve memleket hizmet ve işleri için ergin ve olgun unsurlar yetişmesine yardım etmek gibi vazifeler için kurulmuş olan İstanbul Üniversitesi Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakülteleri ile bunlara bağlı Mektep ve Enstitülerden mürekkeptir.

Madde 2- Üniversitenin Fakülteleri tedrisat itibarı ile ayrı olmakla beraber idare ciheti ile bir bütün teşkil ederler.

---

[427] Mustafa Oral, "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (1933)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 27-28, Ankara s. 327-333.
[428] Oral, "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (1933)", s. 333.
[429] İlgili belgenin kopyası için EK-21'e bakınız: **Akşam**, "Maarif Vekili Talebeyi Eski Türk Medeniyetini İhyaya Davet Etti." 19 Kasım 1933, s. 1.
[430] **Vakit,** "Üniversite Dün Merasimle Açıldı", 19.11.1933, s. 1.
[431] **DABCA**, Fon No: 30.18.12, Kutu No: 48, Dosya Gömleği No: 67, Sıra No: 15, Sayı No: 2, 11.10.1934.

II- Üniversitenin İdaresi

1) Rektör

Madde 3- Üniversitenin umumi idaresi rektöre verilmiştir. Rektör Üniversitede Maarif Vekilinin mümessilidir. Bu sıfatla bütün Üniversite işlerinin mesul merciidir.

Madde 4- Rektör Maarif Vekaletinin inhası üzerine müşterek kararname ve Reisicümhurun tasdiki ile tayin olunur.

Madde 5- Üniversiteyi temsil etmek, Üniversite teşkilat ve tedrisatını yürütmek ve murakabe etmek, Üniversitenin bütün makam ve müesseselerle muhaberelerini yapmak, mali hususlarda ita amiri olmak Rektörün vazifelerindendir. Rektör Üniversitede Vekilin bizzat riyaset etmediği bütün toplanışların tabii reisidir.
Fakülte meclislerini ayrı ayrı veya bir arada toplanmağa davet edebilir.
Rektör dilediği zaman herhangi fakültenin profesörler meclisine riyaset edebilir.

Madde 6- Rektör Üniversite profesörlüğünden başka hiçbir iş deruhte edemez. Üniversitenin ders saatlerinde ve mesai zamanlarında Üniversitede bulunması lazımdır.

Madde 7- Fakültelerin Maarif Vekaleti ile ve başka vekalet ve dairelerle ve bu vekalet ve dairelerin Fakültelerle muhabereleri Rektörlük vasıtası ile olur. Fakülteler mahalli idare ve müesseselerle kendi Fakültelerine ait tali işler için doğrudan doğruya muhabere ederler. Ancak bu muhabere ehemmiyetli bir işe ait ise Rektöre hemen malumat verilir. Ve alınan talimata göre hareket olunur. Fakültelerin ecnebi memleketler Fakülte ve müesseseleri ile veya profesörleri ile muharebeleri ilmi işlerde Rektörün malumatı ile Fakültelerce, maadası Rektörlükçe yapılır.

Madde 8- Rektör her sömestr sonunda Üniversitenin o sömestrdeki faaliyeti ile alınan neticeler hakkındaki mütalaalarını bir raporla Maarif Vekaletine bildirir.

Madde 9- Rektör hastalık veya seyahat gibi mazeret ve sebeplerle vazifesi başında bulunmayacak olursa en çok iki hafta için Dekanlarından birini doğrudan doğruya vekil bırakabilir. Daha uzun bir zaman için Rektörün vekili olacak zatı Maarif Vekaletinin tasdik etmesi lazımdır.

Madde 10- Üniversitenin Rektöre umumi vazifelerinde yardım etmekle mükellef bir Üniversite Heyeti ve bir Üniversite İstişare Komitesi vardır.

2) Üniversite Heyeti

Madde 11- Üniversite Heyeti Rektörün Reisliği altında Fakülte Dekanları ile Umumi Kâtipten teşekkül eder.

Madde 12- Üniversite Heyetinin vazifeleri şunlardır:

a) Fakültelerin teşkilat ve tedrisatına ait teklifleri tetkik ve Üniversitenin umumi bir surette ilmi faaliyetini tanzim ve idare etmek,

b) Üniversiten Fakülteleri ile enstitü ve mekteplerin tedris ve idare heyetlerinde bulunan zatlar hakkında icabında verilecek inzibati kararları almak, bunlar hakkında Memurin Muhakemat Kanununa göre ilk tahkikatı yapmak,

c) Üniversite, Fakülte, enstitü ve mektepleri talebe ve dinleyicileri hakkında talimatına göre inzibati cezalar vermek,

ç) Üniversite bütçesini hazırlamak,

d) Üniversitenin ve buna bağlı müessesenin umumi inkişaf ve tekamülü hakkında tetkik ve tekliflerde bulunmak,

Madde 13- Üniversite Heyeti her Çarşamba günü toplanacağı gibi ayrıca Rektör tarafından çağrıldıkça da toplanır.

Madde 14- Üniversite Heyeti kararlarını ekseriyetle verir; tesavi halinde Rektörün bulunduğu tarafın reyi tercih olunur. Reyden istinkaf caiz değildir. Muhalif reyde bulunanlar muhalefetlerinin sebeplerini kararın altına yazarlar.

Madde 15- Rektör Üniversite heyetinin kararlarından istizana muhtaç olanları Vekalete arz ile maadasını doğrudan doğruya icra ve tatbik eder.

3) Üniversite İstişare Komitesi

Madde 16- Üniversite İstişare Komitesi Fakültelerde teşkil edilen istişare komitelerinin Rektörün yanında toplanması ile teşekkül eder.

Rektör lüzum gördükçe bütün Fakültelerin komitelerini hep bir arada veya yalnız bir Fakültenin bütün komitelerini bir arada toplanmaya çağırabileceği gibi bütün Fakültelerin aynı mevzuu ile alakalı komitelerinin bir veya birkaçı ile de istişare edebilir.

4) Umumi Kâtip

Madde 17- Umumi Kâtip Rektörün reyi ile Maarif Vekaletince tayin olunur.

Madde 18- Umumi Kâtibin vazifesi, idare ve yazı işlerinde Rektöre yardım etmektir. Umumi Kâtip Üniversitenin İdare ve Kalem Heyetlerinin çalışmalarını tanzim ve murakabe eder.

Sarf evrakını tetkik ve tevsik ve Rektörün salâhiyet verdiği evrakı imza eyler. Umumî Kâtip Üniversite merkez teşkilâtına ait sarfiyatın tahakkuk âmiri olduğu gibi Üniversite Heyeti ile arttırma ve Eksiltme ve İhale Komisyonunun da tabiî azasıdır

5) İdare Memurları

Madde 19- Üniversitede İdare, hesap ve ayniyat, yazı ve muhabere işleri için bütçe ve kadro ile mukayyet olmak şartı ile lüzumu kadar memur istihdam olunur. Bunların tayini ve değiştirilmesi Rektör tarafından Vekâlete teklif edilir. Ücretli müstahdemlerin tayini ve değiştirilmesi Rektörlükçe yapılır.

III. Üniversite Meclisi

Madde 20- Üniversite Meclisi Fakülte meclislerinden terekküp eder.

Madde 21- Üniversite Meclisi, görülecek lüzum üzerine Maarif Vekilinin vereceği emre göre Rektör tarafından toplanmaya çağrılır.

Madde 22- Üniversite Meclisine Maarif Vekili veya onun tevkil edeceği Rektör reislik eder.

Madde 23- Üniversite Meclisi tezekkürü Maarif Vekili tarafından kendisine tevdi olunan ve Üniversiteye, Maarif teşkilâtına ve memlekete ait bulunan ilmî meseleleri tetkik ve mütalaasını tespit eder.

IV-Fakültelerle Enstitü ve Mekteplerin idaresi

1) Dekanlar

Madde 24- Fakültelerin idaresi Rektörün nezareti altında Dekanlara verilmiştir.

Madde 25- Fakültelerin Dekanları o Fakültenin ordinaryüs veya profesörleri arasından Rektörün intihabı ile Maarif Vekâletince tayin olunur. Fakülteyi temsil etmek Fakülte ve Fakülteye bağlı enstitü, mektep ve müesseselerin teşkilât ve tedrisatını murakabe ile Fakültenin salâhiyettar olduğu muhabereleri yapmak, malî hususlarda tahakkuk âmiri olmak Dekanın vazifelerindendir. Dekan Fakülte dahilinde Rektörün riyaset etmediği bütün toplanışların tabiî reisidir.

Madde 26- Dekanın Üniversitedeki tedris işinden başka bir işi olamaz. İstisnaî hallerde Dekanın yüksek bir mektepte saati çok mahdut bir profesörlük almasına Vekâlet müsaade edebilir. Dekanlar ders ve umumî mesai saatlerinde Fakültede bulunmak mecburiyetindedirler.

Madde 27- Dekan münasip gördüğü hususlar için Fakülteye bağlı enstitü ve mekteplere bazı muhabereler için tahriren salâhiyet verebilir.

Madde 28- Dekan her sömestr sonunda Fakülte ve Fakülteye bağlı müesseselerin faaliyetleri ile alınan neticeler hakkındaki mütalaalarını bir raporla Rektörlüğe bildirir. Bundan başka Dekan Fakülteye bağlı tedris heyetlerinde bulunan zatlardan her birinin mesaisinin tarzı ve derecesi hakkında her dersin sonunda

Rektörlüğe bir rapor vermekle mükelleftir. Dekan lüzum görürse bu raporunu kısmen veya tamamen daha evvel de verebilir.

Madde 29- Her Fakültede bir Dekanlık kâtibi ile o Fakültenin ihtiyaçlarına göre lüzumu kadar memur ve müstahdemden mürekkep bir kalem heyeti bulunur. Bu heyetin mesaisini tanzim ve murakabe etmek Dekana aittir. Dekanlık kâtibi ile kalem memurları Dekanın inhası ve Rektörün tasvibi ile Vekâlet tarafından ve müstahdemler Dekanın teklifi ile Rektör tarafından tayin olunur ve değiştirilir.

Madde 30- Dekan hastalık veya seyahat gibi mazeret ve sebeplerle vazifesi başında bulunamayacak olursa en çok iki hafta için Rektörün tensibi ile ordinaryüs veya profesörlerden birini vekil bırakır. Daha uzun bir zaman için Dekanın vekili olacak zatı Rektörün teklifi üzerine Maarif Vekâleti tayin eder.

2) Üniversite İstişare Komiteleri

Madde 31- Her Fakültede Dekana bağlı olarak: 1-İdare ve Maliye, 2-Tedrisat ve programlar, 3-Neşriyat, 4-Talebe İşleri İstişare Komiteleri vardır. Dekanın reisliği altında olan bu komiteler her yıl Dekan tarafından mürettep adedi iki misli derecesinde gösterilecek namzetler arasından Rektörce seçilecek iki ordinaryüs veya profesörden teşekkül eder. Dekan bu komitelerin her biri için kâtiplik vazifesini yapmak üzere ders yılı başında birer doçent seçer.

Madde 32- İstişarî Komiteler Dekanın yardımcılarıdır. Dekanın havalesi üzerine Fakültece yapılacak işler ve bunların tatbik tarzı hakkında iptidaî tetkikler yaparlar. V e reylerini söylerler. Bunların reyleri istişari mahiyettedir.

3) Fakülte Meclisleri

Madde 33- Fakülte Meclisleri Dekanın reisliği altında Fakülte ordinaryüsler ile profesörlerinden teşekkül eder. Tayinlerindeki kıdem sırasına göre münavebe ile ikişer doçent istişarî rey ile meclise iştirak eder. Lüzumu halinde meclis herhangi bir doçentin de istişarî rey ile toplanmada bulunmasına karar verebilir.

Madde 34- Fakülte Meclislerinin vazifeleri şunlardır:

a) Tedris Heyetindeki münhaller için namzetler göstermek ve doçentlik imtihanlarının tertip ve icrasına nezaret etmek,

b) Her ders yılı veya sömestrsi başında dersleri tedris heyeti arasında dağıtmak ve Fakültenin mesai ve faaliyetini tanzim etmek, lüzum gördüğü surette Fakültelerin teşkilât ve programları hakkında tadil tekliflerinde bulunmak, Fakültelerin umumî surette inkişaf ve tekemmülü için düşündüğü tedbirleri Üniversite Heyetine bildirmek, Fakülteye bağlı mektep, enstitü ve sair

müesseselerin raporlarını ve tekliflerini tetkik ve bu hususta mütalaa beyan etmek,

c) Üniversite mezunlarından Avrupa'ya gönderilecek talebe namzetlerini seçmek,

ç) Fakülte neşriyatını tanzim ve temin etmek,

d) İlmî içtimalara ve merasime iştirak meselelerini tetkik ve Üniversiteye teklif etmek,

e) Fakülte ve Fakülteye bağlı enstitü, mektep ve sair müesseselerin bütçelerini hazırlamak ve Fakülte tahsisatının bunlar arasında tevziatı hakkında mütalaa beyan etmek,

f) Havale olunan hususları müzakere ederek reyini bildirmek,

Madde 35- Fakülte Meclisleri her sömestr başında veya Dekanca lüzum görüldükçe Dekanın daveti üzerine toplanır. Bundan başka azanın mutlak ekseriyetinin tahrirî müracaatı üzerine Dekan, Meclisi toplar. Ancak tahriri müracaatta Meclisin daveti sebebi açık ve tam bir surette gösterilmelidir. Dekan Meclisi her davet ettikçe ruznameyi de bildirir.

Madde 36- Meclis Dekanca hazırlanan ruzname ile veya azanın müracaatı üzerine toplanmışsa işbu müracaatta söylenen müzakere mevzuu ile bağlıdır. Bir toplanmada yapılan teklifler ruznameye dahil olmayan hususlara taalluk ediyorsa mutlak ekseriyetle verilecek karar üzerine gelecek toplanmanın ruznamesine konulur. Kararlar mutlak ekseriyetle verilir. Tesavi halinde Dekanın bulunduğu tarafın reyi tercih olunur.

V- Üniversite Tedris Heyeti

Madde 37- Üniversite tedris heyeti ordinaryüs, profesör doçentlerden teşekkül eder.

Madde 38- Ordinaryüs veya profesörden münhal vukuunda ait olduğu Fakülte Meclisi tarafından iki veya üç namzet gösterilir; bu namzetlerin her biri hakkında Rektör Üniversite Heyetinde reyinin alarak ayrı ayrı her biri hakkındaki mütaleasmı açık bir surette Vekâlete bildirir. Maarif Vekili bunlar arasından birini tercih ve tayin eyler. Vekil gösterilen namzetleri muvafık bulmadığı takdirde iade ederek başka namzetler gösterilmesini her vakit isteyebilir.

Madde 39- Ordinaryüsler profesörlerden seçilir. Ordinaryüs olabilmek için: en az beş sene bilfiil profesörlük etmiş olmak ve profesörlükte dikkate değer muvaffakiyet göstermiş bulunmak ve dersine ait kitabı ve başka ilmî neşriyat ve mesaisi ile memlekette mevki tutmuş bulunmak lâzımdır,

Üniversite profesörleri arasında bu şeraiti haiz olanlar yok ise hariçte bu vasıflarda bulunanlardan namzet gösterilebilir. Ordinaryüslük unvanı barem şeraitine bağlı değildir.

Profesörler lâzım olan vasıfları haiz doçent bulunmamak gibi bir sebep olmadıkça prensip itibari ile doçentler arasından seçilir. Doçentin profesör olabilmesi için en az yedi sene doçentlikte iyi hizmet etmiş olması dersleri ile umumî çalışmaları ile ve ilmî araştırmaları ve neşriyatı ile Üniversitenin dikkate değer muvaffakiyetli bir unsuru olduğunu göstermiş bulunması lâzımdır. Orta kudretten bir kabiliyet gösterememek itibari ile yedi sene sonunda profesör olmak vasıflarını kazanamayan doçentler Maarifin Üniversiteden gayri hizmetlerine geçirilir. Profesörlük vasıflarını kazanan doçentlere münhal bulunmadığı halde profesörlük unvanı verilebilirse de bunlar doçentlik işlerini yapmakta devam ile mükelleftirler.

Madde 40- Doçent olabilmek için aşağı ki şartların bulunması lâzımdır:

a) Yaşı kırkı aşkın olmamak,

b) en az tayin edileceği Fakülteden veya ona muadil bir Fakülteden yahut yüksek mektepten mezun bulunmak,

c) Büyük garp kültür dillerinden birini bu dillerde ilmî bir tetkik yapacak ve yazacak surette iyi bilmek,

ç) Talimatnamesine göre yapılacak imtihanda muvaffak olmak.

Madde 41- İmtihanda ayni derecede muvaffak olan namzetlerden iki lisans yapmış olanlar bir lisans yapmış olanlara ve doktora yapanlar lisansiyelere ve müteaddit dil bilenler bir dil bilene tercih olunurlar. İki lisans bir doktoraya eş sayılır.

Madde 42- Doçentliğe talip olanlar Rektörlüğe müracaat ederler. Rektörlük alâkadar Fakülte Dekanının mütalaasını aldıktan sonra şahsî mütalaasını ile beraber Vekâlete bildirir. Vekâlet talebi muvafık gördüğü surette namzetlerin imtihanının icrasını Üniversiteye havale eyler. İmtihanı kazanmış olan namzet Vekâletin tasdiki ile doçentliğe tayin olunur.

Muvakkat Madde- Mevcut doçentlerden imtihan ile tayin edilmemiş olanlar üç yıla kadar bu imtihanı vermelidirler. Vermeyenler doçentlikten Maarif teşkilâtının diğer vazifelerinden birine nakl olunur.

Madde 43- Ordinaryüs ve profesörler işgal ettikleri kürsülerde bilfiil nazarî dersler vermek, amelî mesaiyi ve seminerleri ve kürsüye bağlı laboratuvar, klinik ve saireyi İdare etmek, talebinin müracaatlarını kabul ederek mesailerini tanzim eylemek, okuttukları derslerin müfredat programına göre tamamen notlarını veya kitabını hazırlamak, Üniversitece neşredilecek mecmualara ilmî yazılar yazmak, imtihanları yapmak veya imtihanlarda hazır bulunmak ve Dekanların kendilerine tevdi edeceği bunlara benzer ilmî ve idarî işleri başarmakla mükelleftirler. Fakülte Meclislerine, komite ve komisyonlarına iştirak etmek de ordinaryüs ve profesörlerin aslî vazifelerindendir.

Madde 44- Doçentler ordinaryüs veya profesörü bulunmayan kürsülerde Fakülte Meclisinin kararı ve Rektörün tasvibi ile tedrisatta bulunmak, bağlı bulunduğu kürsüdeki ordinaryüs ve profesörlerin kendilerine tevdi edecekleri not veya eserleri tercüme etmek ve lüzumu halinde profesörlere takrirlerinde tercümanlık eylemek bağlı bulunduğu kürsüdeki ordinaryüs veya profesörlerin istedikleri etütleri hazırlamak ve araştırmaları yapmak, amelî kurlarda ve mesaide ordinaryüs veya profesöre yardım etmek ve icabında bu mesainin bir kısmını veya bir kısım talebeyi İdare eylemek, talebenin müracaatlarını kabul etmek, seminer, laboratuvar ve klinikteki kitapların ve sair eşyanın tanzim ve muhafazasına nezaret etmek Dekanların kendilerine tevdi edecekleri ilmî ve idarî işleri yapmak gibi vazifelerle mükelleftirler.

Her sömestr sonunda ordinaryüs veya profesörler kendilerine bağlı doçentlere o sömestr zarfında tevdi ettikleri işlerin neden ibaret bulunduğunu ve doçentlerin bunları ne derece muvaffakiyetle başardıklarını birer raporla Dekanlıklara bildirirler. Dekanlar bu raporları kendi mütalaalarla birlikte Rektöre ve Rektör mütalaa ile beraber Vekâlete takdim eder.

Madde 45- Ordinaryüs, profesör ve Doçentler için. Aslî meslek Üniversitedeki vazifeleridir. Kendilerini tamamen Üniversiteye vermeleri, nazarî ve amelî dersleri ile ve ilmî araştırma ve neşriyatları ile çalıştıkları ilim şubesinin memlekette açılmasına ve ilerlemesine yardım etmeleri lâzımdır. Ordinaryüs, profesör ve doçentlik maaş veya ücretli daimî bir vazife veyahut kâr ve kazanç teminine matuf daimî bir işle birleşmez. Ancak Vekâlet ordinaryüs, profesör veya doçentin kendi meslek ve ihtisası dahilinde olmak ve Üniversiteye hasretmeğe mecbur olduğu zaman haricinde yapılması mümkün bulunmak şartı ile Üniversite haricinde daimî mahiyette olmayan vazife deruhte etmesine müsaade edebilir.

Madde 46- Ordinaryüs, profesör ve doçentler kendilerini Üniversiteye ne derece verdiklerini göstermek için derslerine, laboratuvar klinik, seminer, amelî kurlar ve talebeyi kabul gibi vazifelerine günde veya haftada kaçar saat ayırdıklarını tespit ederek Dekanlıklara verirler. Dekanlıklar bunları birleştirerek ve listelerini yaparak Rektörlüğe, Rektörlük te Vekâlete takdim eder. Vekâlet her vazifeye ayrılan saatlerin arttırılmasını emredebilir. Ordinaryüs, profesör ve doçentler Üniversite dışında da derslerini hazırlamak, ilmî araştırmalarda bulunmak ve eser yazmak için ne kadar zaman tahsis ettiklerini ve hariçte tali meşguliyetlerinin mahiyet ve nev'ini ve kendilerini ne müddet işgal ettiğini ayni yol ile Vekâlete bildirirler.

Bundan başka ordinaryüs, profesör ve doçentler her ders yılı sonunda tatbika mecbur oldukları mesai ve müfredat programlarını tamamen tatbik edip edemediklerini ve edemeyiş sebeplerini ve ikmal çarelerini, derslerine ve meşgul oldukları ilim şubelerine ne katabildiklerini veya bunlara dair ne gibi eserler yazabildiklerini, okuttukları derslerin kitap veya notlarını ne dereceye kadar hazırladıklarını birer raporla Dekanlıklara bildirmeğe mecburdurlar. Dekanlıklar bu raporları Vekâlete takdim edilmek üzere ayrı ayrı mütalaalarla birlikte Rektörlüğe tevdi ederler. Rektör ayrıca bu raporlar hakkında mütalaalarını ilâve eder.

Madde 47- Ordinaryüs, profesör ve doçentler Üniversitedeki vazifelerinde Dekanlar vasıtası ile veya doğrudan doğruya Rektörün murakabesine tabidirler. Derslerine ve vazifelerine mazeretsiz gelmeyen, geç gelen veya Üniversite içinde veya dışında profesörlük şerefi ile uymaz hareketleri görülen ordinaryüs, profesör ve doçentler hakkında inzibatî cezalar verilir.

Tahrirî ihtar Rektörün emri ile, bunun üstü Vekâletin tensibi ile olur. Mazeretin takdiri Dekana ve itiraz halinde Rektöre aittir.

Madde 48- Her Fakültede Dekanlık kâtibi profesörlerin derslerine devamını gösteren günlük bir cetvel tutar. Vaktinde girilmeyen derslere kaç dakika geç girildiği de bu cetvelde gösterilir. Her ay başında Fakültenin ders itibari ile devam vaziyetini gösteren bir cetvel tanzim ile Rektöre verilir.

Madde 49- Her ordinaryüs, profesör ve doçentin Fakültesinde bir fişi vardır. Bu fişe bir tahsil yılının bütün vakaları kaybolunur.

VI. Tedris Heyetinin Yardımcıları

Madde 50- Tedris heyetinin yardımcıları umumiyetle tedrisatta ve ilmî araştırmalarda bağlı oldukları kürsülerin mesaisine yardım etmekle mükelleftirler.

Madde 51- Tedris Heyetinin yardımcıları başlıca asistanlardır.

Madde 52- Asistanların tayin ve istihdam yolları ayrı talimat ile tanzim edilmiştir.

VII. Talebe

Madde 53- Talebenin Üniversiteye yazılması, çalışması, devamı ve vazifesi Vekâletçe ayrı talimatlarla tespit edilir.

Madde 54- Talebenin imtihanlara girebilmesi, harçlarını vaktinde vermesine, dil mektebine devam ile muvaffak olmasına veya bu mektebe devamdan istisna vesikası almış bulunmasına bağlıdır.

Diploma alabilmek için son sınıfta inkılap tarihi derslerine devam ile bundan sertifika almak lâzımdır.

Madde 55- Üniversite tahsili Tıpta doktora ile diğer Fakültelerde lisans veya doktora ile nihayet bulur.

Her fakültede, imtihan, lisans ve doktora şeraiti bunlara mahsus talimatnamelerle tespit edilmiştir.

VIII. Fahri Profesörlük ve Doktorluk

Madde 56- Fakülteler, memlekete veya insaniyete yahut mensup oldukları ilim şubelerine büyük hizmeti görülmüş olanlara Maarif Vekâletinin tasvibi ile hususî talimatnamesi hükümlerine göre fahrî profesörlük ve fahrî doktorluk unvanını tevcih edebilir.

IX. Hesap İşleri

Madde 57- Üniversitenin hesap işleri Maliye Vekâletine bağlı bir müdürlük tarafından görülür.

Madde 58- İta âmiri Rektördür. Umumî Kâtip tarafından tetkik ve imza edilmedikçe sarf evrakı ita âmirine götürülemez.

Madde 59- Bankadaki cari hesap muamelesi Umumî Kâtip, hesap işleri müdürü ve veznedarın müşterek imzalar ile yapılır.

Madde 60- Her Fakültede hesap islerde uğraşan birer hesap memuru vardır. Bunların muamelâtı Umumî Kâtip tarafından kontrol edilir.

Madde 61- Artırma, eksiltme ve pazarlık işleri merkezî komisyon ile Fakültelerdeki tali komisyonlarca yapılır.

Madde 62- Merkezî Komisyon Rektör veya onun namına Umumî Kâtibin riyasetinde Dekanlar ile Muhasebe Müdüründen ve tali komisyonlar Dekanın reisliğinde Fakülte hesap memuru ile Dekanlıkça seçilecek iki zattan teşekkül eder. İnşaat işlerinde mimar veya mütehassıs da aza olarak bulunur. En az bin liraya kadar ihaleler ve alışlar merkezî komisyonca, bin liradan azı tali komisyonca yapılır.

Madde 63- Her laboratuvar ve enstitüye küçük masraflar için usulüne göre sarf olunmak üzere 25 liraya kadar avans verilir. Bu avansın sarf evrakı verilmedikçe ikinci bir avans istenemez."[432]

Günümüz üniversitelerin temelini teşkil eden İstanbul Üniversitesinin ilk talimatnamesi bizzat üniversitenin Emini Prof. Neşet Ömer İrdelp tarafından hazırlanmıştı. Bir süre sonra sağlık sorunları yaşayan Prof. Neşet Ömer İrdelp'in yerine İstanbul Üniversitesi Eminliğine Ord. Prof. Cemil Bilsel getirilmişti.[433] Hukuk profesörü olan Cemil Bilsel, talimatnameye uygun bir şekilde üniversiteyi 10 yıl idare etmiş ise de İstanbul Darü'l-fünûnu zamanında var olan aksaklıklar devam etmiş ve 1940'lı yıllara kadar istenilen seviyeye ulaşılamamıştı. Buna rağmen yeni açılan bu üniversite hem Türkiye'de hem de Avrupa'da büyük ses getirmişti. Özellikle yabancı bilim adamlarının İstanbul Üniversitesinde görev almaları Avrupa'nın dikkatini çekmişti. Modern ve uygar milletler seviyesine çıkmak için atılan bu adım ileriki yıllarda meyvelerini vermiş ve birçok üniversitenin kuruluş ve teşkilatlanmasına örnek olmuştur.

---

[432] **Resmî Gazete**, 24 Teşrinievvel 1934, Sayı 2837, s. 4427-4430.
[433] Saray, **İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)**, s. 101.

SONUÇ

Batı'da yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri sonrası birçok alanda modernleşme hız kazanmıştı. Özellikle 18. yüzyıl'dan sonra Avrupa'da eğitim skolâstik düşüncenin etkisinden kurtulmaya başlamış ve bilimsel araştırmalara öncelik eden yükseköğretim kurumları açılmıştı. Bunun aksine 18. yüzyıl'ın sonlarında Osmanlı Devleti'nde yükseköğrenim kurumu olan medreseler modernleşme hareketlerinden etkilenmemiş ve çağın gereksinimlerine cevap veremez duruma gelmişlerdi. Bunun üzerine Tanzimat Dönemi'nde yenilik taraftarı devlet adamları tarafından sivil eğitim kurumlarının modernleşmesi için adımlar atmaya başlanmıştı.

Tanzimat Dönemi'nin ilk yıllarında atılan modernleşme adımlarına rağmen Osmanlı medreseleri bu hareketlere tepkisiz kalmış ve bilimsel manada istenilen düzeye gelememişti. Yenilik taraftarı Osmanlı devlet adamları yükseköğretim alanındaki eksikliği gidermek için 1863 yılında fenler evi manasına gelen "Darü'l-fünûnu" açmışlardı. İlk yıllarda derslerin çoğu halka açık konferanslar şeklinde verilmiş ise de istenilen başarı elde edilememiş ve 1865 yılında süresiz bir şekilde derslere ara verilmişti.

Tanzimat Dönemi Maarif Vekillerinden Safvet Paşa, eğitim sisteminin düzenli ve hukuksal bir yapıda olması düşüncesindeydi. Özellikle de Paris elçiliği sırasında Fransa eğitim sistemini incelemiş olan Safvet Paşa, bu sistemin dinsel eğitim dışında Osmanlı eğitim sistemine uygulanabileceğini düşünmüştü. Fransa Eğitim Bakanı Victor Duruy tarafından Osmanlı'daki eğitim kurumlarının sistemleştirilmesi için hazırlanan rapor ise 1 Eylül 1869 tarihinde yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin temel dayanak noktasını oluşturmuştu. Nizamname ile beraber 1870 yılında açılan Darü'l-fünûn-ı Osmanîde Batı Dilleri, Roma Hukuku ve Fransız Medeni Hukuku gibi derslerde okutulmaya başlanmıştı. Açıldığı günden itibaren Darü'l-fünûn-ı Osmanî, medrese kökenli ulemanın ve Şeyhülislam Hasan Fehmi Efendi'nin hedefi haline gelmişti. Özellikle Cemaleddin Afgani olayı sonrası Darü'l-fünûn üzerinden medrese taraftarı gelenekçiler ile modernleşme yanlısı devlet adamları arasındaki gerilim somut bir hal almıştı. Cemaleddin Afgani olayı sonrası öğrenci sayısı giderek azalan Darü'l-fünûn-ı Osmanî 1873 yılında kapanmıştı. Fransa gibi modern bir eğitim sistemine sahip bir ülkenin eğitim sistemi örnek alınarak açılan Darü'l-fünûn-ı Osmanîde Roma Hukuku ve Fransa Medeni Hukuku gibi derslerin okutulması ileri de laik hukuk sistemine geçişte kolaylıklar sağlayacaktır.

İlk iki Darü'l-fünûn teşebbüsünden sonra bir netice alamayan modernleşme yanlısı devlet adamları üçüncü teşebbüs olarak Mekteb-i Sultani bünyesinde bir Darü'l-fünûn açmayı kararlaştırmışlardı. Yeni Darü'l-fünûnu açma görevi Hıristiyan asıllı olan Mekteb-i Sultani Müdürü Sava Paşa'ya verilmiştir. Sava Paşa, Avrupa üniversitelerini örnek alarak açmayı düşündüğü Darü'l-fünûnu, Osmanlı Devleti'nde var olan Tıbbiye Okulları ve medreseler yüzünden Hukuk, Mülkiye Mühendis Mektebi (Turuk u Maâbir Mektebi) ve Edebiyat olmak üzere üç şube ile açabilmişti. Yeni açılan Darü'l-fünûn-ı Sultanide de Fransız etkisi kendisini göstermiş, dersler Türkçe ve Fransızca verilmişti. Rusya ile olan savaşın kaybedilmesi ve bozulan siyasi ile ekonomik dengelerden etkilene Darü'l-fünûn-ı Sultanide 1881 yılında kapanmıştı.

Avrupa üniversiteleri ilk defa örnek alınarak açılan Darü'l-fünûn-ı Sultani, 93 Harbi'nin getirdiği siyasi ve ekonomik sıkıntılar yüzünden II. Abdülhamit Dönemi'nde kapatılmıştı. Meşrutiyet yıllarında eğitim için Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin, Jön Türklere katılımını engellemek amacı ile 1900 yılında bugünkü İstanbul Üniversitesinin temeli sayılan Darü'l-fünûn-ı Şahane açılmıştı. Fransız üniversiteleri örnek alınarak oluşturulan ilk modern Osmanlı üniversitesi sayılan Darü'l-fünûn-ı Şahane; İlahiyat, Edebiyat ve Fen Fakültelerinden oluşmaktaydı. Daha sonraları birer yüksek okul niteliğinde olan Tıbbiye Mektebi ve Hukuk Mektebi'nin de birer fakülte haline getirilmesiyle fakülte sayısı 5'e çıkmıştı. Darü'l-fünûn-ı Şahanede dikkat çeken en önemli husus "Ulûm-u Aliyye-i Diniyye" adı altında açılan İlahiyat Fakültesi olmuştu. Medreselerin var olan gelenekçi yapılarından ve ilmi olarak çağın gerisinde kalmaları Darü'l-fünûn-ı Şahanenin kurulmasında rol oynayan yenilikçi taraftarı devlet adamlarını böyle bir adım atmaya itmişti. İleri ki yıllarda Darü'l-fünûna alımlarda medreseleri öğrencilerin isteklerini göz ardı etmeyen Emrullah Efendi tarafından "İhtiyat Sınıfları" adı altında hazırlık sınıfları açılmıştı. Nitekim Darü'l-fünûna başvuran medreseli öğrenci sayısının çokluğu, bu dönemde medreseye karşı olan ilginin de azaldığını göstermektedir. Ayrıca Maarif Vekili olan Emrullah Efendi'nin modern bir Darü'l-fünûn oluşturma fikri eğitim politikalarında belirleyici rol oynamıştı. 1914 yılına gelindiğinde ise medreselerin ıslahı sonrası İlahiyat Fakültesi kapatılarak medreseler son bir şans daha verilmişti.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra eğitim alanında atılan en önemli adımlardan birisi de kızların yükseköğretim talebi için açılan "İnas Darü'l-fünûnu" olmuştu. 12 Eylül 1914 tarihinde Edebiyat, Tabiiyat ve Riyaziyat olmak üzere üç şubeden oluşan İnas Darü'l-fünûnun açılması kızlara yükseköğretimde eğitim hakkı tanınması açısından

önemli bir yere sahip olmakla beraber karma eğitime geçişinde başlangıcı olacaktır. İstanbul'un 13 Kasım 1918 tarihinde İtilaf Kuvvetlerince işgal edilmesinden sonra birçok binaya el konulmuştu. Bu sebeple birçok Osmanlı Kurumu ya kapanmış ya da yer değiştirmek zorunda kalmıştı. Bundan nasibini alan İnas Darü'l-fünûnu 1 Nisan 1919 tarihinde Zeynep Hanım Konağına taşınmış ise de aynı gün Maarif Vekâletince alınan karar ile kapatılmış ve öğrencileri mevcut Darü'l-fünûna devredilmişti. Yapılan düzenleme ile kız ve erkek öğrenciler aynı dershanelerde, aynı hocalardan fakat farklı saatlerde eğitim göreceklerdi. Ayrıca alınan bu karar sonrası basında karma eğitim tartışmaları da başlamıştı. Kız öğrencilerin, erkek öğrenciler ile birlikte ders görmek için Maarif Vekâletine yazdıkları dilekçe sonrası karma eğitim tartışmaları hız kazanmıştı. Baskılar karşısında Maarif Vekâletince laboratuvar ve konferans derslerinde istisnai olarak karma eğitime izin verilmişti. İlerleyen zamanlarda Tarih bölümü muallimlerinden Yusuf Behçet Bey'in inisiyatif alarak derslerine erkek ve kız öğrencileri birlikte derse almaya başlamıştır. Yusuf Behçet Bey'in attığı bu adım sonrası 1922 yılına gelindiğinde bütün fakülteler karma eğitime geçmişti. Meşrutiyet Dönemi'ne bakıldığında yapılan ve yapılmaya çalışılan bütün yenilikler ileriki yıllarda kurulacak olan Cumhuriyet yönetimi için adeta bir laboratuar görevi üstlenmiştir. Cumhuriyet'in ilk on yılında yapılmaya çalışılan devrimler sırasında Meşrutiyet Dönemi ve ondan önceki dönemlerde yapılan hatalardan dersler alınarak hareket edilmişti.

Milli Mücadele yıllarına gelindiğinde ise bütün alanlarda bir İttihat ve Terakki karşıtlığı başlamıştı. Bu dönemde hükümete yaranmak için bazı Darü'l-fünûn hocaları tarafından milli değerler aleyhinde konuşmalar yapılması Darü'l-fünûn öğrencilerinin tepkisini çekmiş ve Türk eğitim tarihine "Darü'l-fünûn Grevi" olarak geçen ders boykotu başlamıştı. Tepkileri çeken beş öğretim elemanının görevlerine son verilmesi ile boykot sona ermiş ve Darü'l-fünûn'da dersler tekrardan başlamıştı. Darü'l-fünûn grevinin sonuçlarına bakıldığında öğrencilerde milli bir bilincin oluştuğu ve Anadolu'daki harekete ilgi duydukları görülmüştür.

Milli Mücadele'nin başarı ile sonuçlanmasından sonra Cumhuriyet yönetimi tarafından Osmanlı'dan kalan kurumlar tek tek ilga edilirken İstanbul Darü'l-fünûna dokunulmamıştı. Cumhuriyet yönetimi tarafından büyük önem verilen Darü'l-fünûna 21 Nisan 1924 tarihinde 493 sayılı kanun ile tüzel kişilik verilmişti. Ayrıca 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmış ve medreselerin yerine Darü'l-fünûna bağlı İlahiyat Fakültesi tekrardan açılmıştı. Böylece

Darü'l-fünûnda fakülte sayısı beş'e yükselmişti. Cumhuriyet Dönemi'nde Darü'l-fünûna öğrenci alımı için tekrardan Bakalorya Nizamnamesi hükümleri getirilmiş ve Darü'l-fünûna girebilmek için bu nizamnamenin belirlediği imtihanları geçmek şartı konulmuştu. Ayrıca öğrencilerin disiplin ve devamlılık işlerini düzene sokmak için de 1925 yılında yeni bir "İnzibat ve Devam Talimatnamesi" hazırlanmıştı.

Cumhuriyet Dönemi'nde Darü'l-fünûn için ayrılan ödeneklerde artışlar olmamasına rağmen, öğretim elemanlarının maaşlarında her yıl düşük olsa da zamlar yapılmıştı. Darü'l-fünûnun gerçek bir yükseköğretim kimliği kazanması için Cumhuriyet'in ilk on yılında var olan imkânlar dâhilinde şans verilmesine rağmen başarı elde edilememişti. Bütün imkânları sağlanmasına rağmen yeni bir bilimsel araştırma ortaya konulmaması bütün eleştiri oklarını Darü'l-fünûna çevirmişti. Diğer bir eleştiri konusu ise Darü'l-fünûnun Atatürk devrimleri karşısında pasif bir duruş sergilemesi ve devrimler konusunda kendisinden beklenileni gösterememesidir. Özelikle Latin harflerinin kabulü ve resmi dil-tarih çalışmaları sırasında Darü'l-fünûn hocalarının takındığı tutum sonrası Darü'l-fünûn ıslahını gündeme getirmişti. Bir türlü istenilen gelişmeyi gösterememesi üzerine Atatürk ve Cumhuriyet yönetiminin Darü'l-fünûna olan tutumunda değişikliğe gidilmesine neden olmuştu. Yükseköğretim alanında yapılacak olan köklü reform için İsviçre'den Prof. Albert Malche getirilmiş ve hazırladığı rapor doğrultusunda 31 Mayıs 1933 tarihli 2252 sayılı kanun ile İstanbul Darü'l-fünûnu ilga edilmiş, yerine Cumhuriyetin ilk üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi kurulmuştu. Eğitim alanında yapılan bu reforma dönemin Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey öncülük etmiş ve reformu başarı ile gerçekleşmiştir. Atatürk, "*Üniversite reformu gibi çok güç, çok şerefli bir işi başarmak, ona nasip oldu.*"[434] diyerek yapılan reformun önemine ve büyüklüğüne ayrıca değinmişti.

Sonuç olarak Türk yükseköğretim tarihi açısından modernleşme adına atılmış ilk adım olan Darü'l-fünûn, medrese merkezli yükseköğretimden üniversiteye geçişi sağlayan bir köprü vaziyeti görmüştü. II. Meşrutiyet sonrası Darü'l-fünûna bilimsel ve mesleki eğitim açısından ilerleme kat etmiş ise de istenilen seviyeye ulaşılamamıştı. Cumhuriyet Dönemi'nde ise İstanbul Darü'l-fünûnun Atatürk devrimlerine öncülük etmesi beklenilmişti. Ancak devrimlerin radikal ve siyasi kararlardan oluşması nedeniyle Darü'l-fünûndan istenilen sonuç alınamamıştı.

---

[434] Metin Özata, **Atatürk, Bilim ve Üniversite**, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, s. 161.

Modern bilim ve eğitim anlayışının ülkemize yerleşmesinde büyük rol oynayan Darü'l-fünûn, İslam dünyasının ilk modern yükseköğretim kurumuydu. Ayrıca Darü'l-fünûn tarafından Avrupa'ya bilimsel araştırmalar için gönderilen öğrenciler ve Avrupa'dan getirilen yabancı öğretim üyeleri sayesinde Avrupa'da var olan üniversite anlayışı Türkiye'de yerleşme imkânı bulmuştu. 1933 üniversite reformuna kadar ülkenin tek yükseköğretim kurumu olan İstanbul Darü'l-fünûnu ülkemizdeki modern üniversitelerin temelini oluşturmaktadır. Devrimler sırasında ise milli eğitim konusunda Atatürk ile aynı fikirde olmaları, hilafetin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması sırasında hükümete tebrik telgraflarının gönderilmesi Darü'l-fünûnun Cumhuriyet yönetimi ile birçok konuda aynı fikirde olduğunu göstermektedir. Yapılan reform sonrası açılan İstanbul Üniversitesi açılışında Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey tarafından *"İstanbul Üniversitesinin dünkü İstanbul Darü'l-fünûnu ile hiçbir ilgisi yoktur."* sözlerine karşılık ülkemizdeki üniversitelerin temelini nasıl ki İstanbul Üniversitesi oluşturmuş ise İstanbul Üniversitesinin temelini de geleneksel ile modern yapının her iki halini taşıyan İstanbul Darü'l-fünûnu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (DABCA), Fon Kodu: 30.11.1, Yer No: 1.4.13, 22.11.1923.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Osmanlı Arşivi [DABCOA], YEE, 0090/20, 6 Rebiyülâhır 1327.

DABCA, Dosya No: 232112, Fon Kodu: 30.10, Yer NO: 194. 330. 13.

DABCA, Dosya No:123, Fon Kodu: 30.10.00, Yer No: 1.1.23.

DABCA, Fon Kodu: 30.10.00/Yer No: 141.12.1.

DABCA, Fon Kodu: 30.18.01.02/ Yer No: 41.82.16.

DABCA, Fon Kodu: 30.18.01.02/Yer No: 34.16.7.

DABCA, Fon Kodu: 30.18.01/ Yer No: 34.16.7.

DABCA, Fon Kodu: 30.18.1.2/ Yer No: 36.36.1.

DABCA, Fon No: 30.18.12, Kutu No: 48, Dosya Gömleği No: 67, Sıra No: 15, Sayı No: 2, 11.10.1934.

DABCOA, İ.MM.17, 13 Eylül 1915 (4 Zilkade 1333).

DABCBOA, İ.TAL., 466/59, 21 Ramazan 1328 (20 Mart 1910).

DABCBOA, Meclis-i Vükela,10.01.1341, MV. 00224-86

DABCBOA, MF. ALY, 105-142, 28 N 1335.

DABCBOA, MF. ALY, 172/ 11 lef 42-46.

DABCBOA, MF. ALY, nr. 104/28, 21 C 1335.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (CEO), BEO, 4508,338071, Maarif, İD/54-9, 10.06.1336, s. 1-2.

Darü'l-fünûn Edebiyat Fakültesi Talebe Rehberi, Darülfünun Emaneti, İstanbul, 1919, s. 38-39.

Derviş Mehmed Paşa, **Usül-i Hikmet-i Tabiiye**, Mekteb-i Sanayi Matbaası, Dersaadet 1287 [1871], s. 348.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tasnif Edilmemiş Dar'ül-fünûn Arşivi, **İnas Dar'ül-fünûnu Kayıt Defteri**, s. 1-9.

Mehmed Zâti, **Dar'ül-fünûn Marşı**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.

"Büyük Gaziye İstanbul Dar'ül-fünûn'dan Küçük Bir Armağan", Darülfünun Emaneti, Milliyet Matbaası, İstanbul 1927.

Meclis Tutanakları

Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri, 9 Ocak 1911 (27 Kânunuevvel 1326), C.2, İnikad: 23, s. 96.

MMZC, 8 Haziran 1910, C. 6, İnikad: 108, s.116.

MMZC, 7 Haziran 1910 (25 Mayıs 1326), C.1, İnikad: 107, s. 61.

MMZC, 9 Ocak 1910 (27 Kanunuevvel 1326), C. 2, İnikad: 23, s. 111.

MMZC, 9 Ocak 1910 (27 Kanunuevvel 1326), C. 2, İnikad: 23, s. 97.

MMZC, 9 Ocak 1911 (27 Kânunuevvel 1326), C.2, İnikad: 23, s.96,97.

MMZC, Devre 3, C.2, İnikad: 34, 2 Temmuz 1330, TBMM Basımevi, Ankara 1991, s. 225

TBMM Zabıt Cerideleri (TBMMZC), C. 1, 12. İçtimaa, s. 241-242.

TBMMZC, C. 6, İçtimai Sene 1, s. 372.

TBMMZC, Devre 2, C. 14, İçtimai Sene 2, 60. İçtimaa, s. 140.

TBMMZC, Devre 2, C. 18, İçtimai Sene 2, 107. İçtimaa, s. 250-225.

TBMMZC, Devre 2, C. 3, İçtimai Sene 1, 47. İçtimaa, s. 179.

TBMMZC, Devre 2, C. 8, İçtimai Sene 2, 43. İçtima, s. 975-982.

TBMMZC, Devre 4, İçtimai 2, Cilt 15, s. 466-467.

Süreli Yayınlar

1. Gazeteler

Akşam, “Maarif Vekili Talebeyi Eski Türk Medeniyetini İhyaya Davet Etti.” 19 Kasım 1933, s. 1.

CELASİN, Zehra, “Türk kadınlarının ilk yüksek tahsil merhalesi: İnas Dar’ül-fünûnu” **Kadın Gazetesi**, Yıl 8, Sayı. 408, s. 7.

Cumhuriyet, “Gazi Hz. Dar’ül-fünûnda”, 14 Kânunuevvel 1930;

İkdam, Sayı 10.095, 14 Mayıs 1925, s. 1.

İkdam, Sayı 2.116, 23 Muharrem 1318 [23 Mayıs 1900].

İstiklal Savaş Gazetesi, 19 Mayıs 1919, s.3.

Resmî Gazete, 24 Teşrinievvel 1934, Sayı 2837, s. 4427-4430.

Takvim-i Vekayi, Sayı 3677, 25 Muharrem 1338[1919];

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1114, 1 Mayıs 1912 (12 Cemaziyülevvel 1330).

Takvim-i Vekayi, Sayı: 695, 22 Zilkade 1279 [11 Mayıs 1863].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 745.

Tasvir-i Efkâr, Sayı 161, 26 Şevval 1327.

Vakit, *“* Reisicümhur Hz. Dar’ül-fünûnda” 16 Kânunuevvel 1930.

Yeni Tasvir-i Efkâr, Sayı 164, 13 Teşrinisani 1909.

Tevhid-i Efkâr, *“Maarif Nazırı Said Bey ile Mülakat”*, S. 374, 4 Temmuz 1922, s. 1.

Tasvir-i Efkâr, “Maarif-i Umumiye Nezareti’nden”, S. 1199, 2 Eylül 1330.

Takvim-i Vekayi, Sayı: 303, 27 Receb 1262 [21 Temmuz 1846].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 306, 10 Zilkade 1262 [30 Ekim 1846].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 742, 26 Şevval 1280 [4 Nisan 1864].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1149, 3 Recep 1286 [9 Ekim 1869].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1167, 27 Şaban 1286 [2 Aralık 1869].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1184, 1 Zilkade 1286 [2 Şubat 1870].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1192, 20 Zilkade 1286 [21 Şubat 1870].

Basiret, Sayı: 149, 26 Cemaziyülevvel 1287 [24 Ağustos 1870].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1267, 7 Cemaziyelahir 1287 [4 Eylül 1870].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1277, 1 Receb 1287 [27 Eylül 1870].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1302, 17 Ramazan 1287 [11 Aralık 1870],

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1307, 15 Şevval 1287 [8 Ocak 1871].

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1347, 30 Muharrem 1288[21 Nisan 1871],

Takvim-i Vekayi, Sayı: 1419, 1 Şaban 1288[16 Ekim 1871].

İkdam, Sayı 2.217, 18 Ağustos 1316 [1 Eylül 1900].

İkdam, Sayı 2.219, 20 Ağustos 1316 [2 Eylül 1900].

İkdam, Sayı 5.150, 29 Şaban 1326 [25 Eylül 1908]

Sabah, Sayı 6.875, 20 Şevval 1326 [15 Kasım 1908].

İkdam, Sayı 5.205, 21 Kasım 1908.

İkdam, Sayı 5.205, 21 Kasım 1908.

İkdam, Sayı 5.205, 21 Kasım 1908.

Sabah, 4 Mart 1910, S. 7345, s.3.

Tasvir-i Efkar, 4 Mart 1910, S. 273, s. 2;

İkdam, 6 Kasım 1910, S.234, s. 5.

Sabah, 18 Kasım 1911, Sayı: 7960, s.1.

Sabah, 13 Ağustos 1914, S. 8945.

Takvim-i Vekayi, S. 1961, 10 Ekim 1914 (20 Zilkade 1332).

Vakit, “Dar’ül-fünûn Islahatı”, S. 494, 8 Mart 1919.

İkdam, “İnas Dar’ül-fünûnun Arızası”, S. 7942, 21 Mart 1919.

Tevhid-i Efkar, S. 296, 5 Nisan 1922, s. 1.

Tevhid-i Efkâr, S. 296, s. 5 Nisan 1922, s. 3.

Akşam, S. 1.258, 19 Nisan 1922, s. 2.

Akşam, S. 1.436, 22 Eylül 1922, s. 2.

İkdam, Sayı 10.034, 09.03.1923, s. 1.

Akşam, S. 1.820, 1 Kasım 1923, s. 1.

İkdam, Sayı 9.994, 28 Ocak 1925, s. 1.

Cumhuriyet, 25.08.1932, s. 2.

Cumhuriyet, 09.10.1932.

Akşam, "Üniversite Kadrosu", 01.08. 1933, s.21

Cumhuriyet, "Yeni Üniversite Kadrosu", 01.08.1933, s.5.

Cumhuriyet, 01.08.1933

Son Posta, "Üniversitemiz Ne Olacak", 01.08.1933, s. 6.

Son Posta, "Üniversitemiz Ne Olacak", 1 Ağustos 1933, Sayı 6.

Vakit, "Yeni Üniversitenin Kuruluşu", 01.08.1933, s. 1-7.

Son Posta, "Bir Kadro Daha Hazırlandı", 04. 08. 1933, s.1.

Vakit, "Üniversite Dün Merasimle Açıldı", 19.11.1933, s. 1.

İkdam, "Maarif Nezaretinin İki Mühim Tebliği", S. 7963, 11 Nisan 1919 [1335], s. 1.

İkdam, "Maarif Nezaretinin İki Mühim Tebliği", S. 7963, 11 Nisan 1919, s.2

Hakimiyet-i Milliye, "İstanbul Türk Üniversitesi Kuruldu", 01.08.1933, s.3.

2. Dergiler

ASAF, Burhan, "Üniversitenin Manası", **Kadro Dergisi**, 1982, C. 2, Sayı 20, s. 24.

Darü'l-fünûn-I Osmanî Nizamnamesi, İstanbul, Matbaa-I Amire, 1335[1919].

Düstur, 1. Tertip, C.2, İstanbul, 1872, s. 184-219, "Dar'ül-fünûn" bölümü, s. 198-204.

Düstur, 2. Tertip, C. 4, İstanbul, 1331 (1915), s. 460-463;

Düstur, 2. Tertip, Cilt 6, İstanbul, 1918,s. 1325-1330;

Düstur, 3. Tertip, C. 5, s. 1099-1107.

Düstur, 3. Tertip, C. 5, İstanbul, 1931, s. 668-669.

Düstur, Dar'ül-fünûn-ı Şahane Nizamnamesi, I. Tertib, C. 7, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara 1941, s. 659-664.

Düstur, I. Tertip, C. 3, s. 442.

Düstur, II. Tertip, C. 11, İstanbul, 1928, s. 401-409.

GÖKALP, Ziya, "Maarif Islahatında Tuba Nazariyesi", **Yeni Mecmua**, 1. Sene, S. 5, 9 Ağustos 1917, s. 97-98.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, "Mütehassız", **Kadro Dergisi**, Şubat 1932, Sayı 2, s. 47

MEVLAN, Ulviye, "Kadınlık: Maarif Nazırı", **Kadınlar Dünyası**, 15 Şubat 1329, S. 131, s.2.

Milli Mecmua, 1 Temmuz 1925, Sayı 40, sene 2.

Milli Mecmua, Sayı 110. S. 4773.

Muallim Mecmuası, C. 1, S. 12, s. 359.

Muallim Mecmuası, C. 2, S. 13, 1 Ağustos 1917, s. 386-387.

Münif Efendi, "Dar'ül-fünûn Dersleri", **Mecmua-i Fünün**, C. 1, S. 8, s. 330-332.

Münif Efendi, "Dar'ül-fünûn'da Ders-i âm Kuşadı", **Mecmua-i Fünün**, C. 1, S. 7, Receb 1279, s. 301.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, Sene 1287[1870], Darüttıbâati'l-Âmire, İstanbul.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, Sene 1288 [1871], Darüttıbâati'l-Âmire, İstanbul.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, Sene 1289[1872], Darüttıbâati'l-Âmire, İstanbul.

Sebilürreşat, 22 Ocak 1925, Sayı 635, C. 25.

Servet-i Fünûn, 30 Kanunisani 1329 [12 Şubat 1914], S. 1184, s. 319

Şevket Süreyya, "Dar'ül-fünûn İnkılâp Hassasiyeti ve Cahit Bey İnkılâpçılığı", **Kadro Dergisi**, 1933, C. 2, Sayı 14, s. 8.

Türk Kadını Dergisi, C.1, S. 4, 4 Temmuz 1918 [1334], s. 62.

Telif Eserler

1. Kitaplar

AKKUTAY, Ülker, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Enderun Mektebi", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 5, Edt. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

AKYILDIZ, Ali, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

AKYILDIZ, Ali, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993.

ALBAYRAK, Sadık, **Türkiye'de İslâmcılık-Batıcılık Mücadelesi**, 2. Baskı, İstanbul 1990.

ARSLAN, Ali, "Osmanlı Darülfünun'u", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Editör: Güler Eren, Ankara 1999, s. 297.

ARSLAN, Ali, **Darülfünun'dan Üniversiteye,** Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995.

ARSLAN, SELÇUK ve NAM, **İnas Dar'ül-fünûnu (1914-1919)**, İdil Yayıncılık, İstanbul 2012.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s. 508.

ATAY, Hüseyin, **Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1983, s. 85-89.

AVCI, Alaettin, **Türkiye'de Askeri Yüksek Okullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devrine Kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1963.

AYNİ, M. Ali, **Dar'ül-fünûn Tarihi**, Hazırlayan: Aykut Kazancıgil, Kitabevi, İstanbul 2007.

BALTACI, Cahid, **XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Matbaası, İstanbul 1976, s. 20-24.

BALTACI, Cahit, "Mektep", **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 29, Ankara 200.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, **Hayatım**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 68.

BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

BİLSEL, Cemal, **İstanbul Üniversitesi Tarihi**, İstanbul 1943, s. 14-16,

BORAK VE UTKAN, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri***; Tamim ve Telgrafları-V*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1972, s. 139.

CELASUN, Zehra , **Tarih Boyunca Kadın**, Ülkü Kitap Yurdu Yay., İstanbul 1946.

CÜNDİOĞLU, Dücane, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset**, Kapı Yayınevi, İstanbul 2014.

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Doğuş Matbaası, Ankara 1970.

DOĞAN, İsmail, **Tazminatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi**, İstanbul 1991, İz Yayıncılık, s. 210.

DÖLEN, Emre, **Türkiye Üniversite Tarihi (Darülfünundan Üniversiteye Geçiş)**, Cilt 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

DÖLEN, Emre, **Türkiye Üniversite Tarihi, Osmanlı Döneminde Darülfünun 1863-1922**, C. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009.

ELMAN, Ahmet Şevket, **Dr. Reşit Galip**, Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik, Yeni Matbaa, 2. Kitap, Ankara 1955.

ER, Hamit, **Darülhilafe Medreseleri, (Medreseden Mektebe Geçiş Sürecinde)**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003.

ERGİN, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, C. 3-4, Eser Matbaası, İstanbul 1977. ERGİN, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, C. 1-2, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ocak Yayınları, Ankara 1982, s. 83.

ERTAN, Temuçin Faik, **Kadrocular ve Kadro Harekâtı**, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1994.

GELİŞLİ, Yücel, "Osmanlı İlköğretim Kurumlarında Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 15, 2002.

GENCER, Ali İhsan, Ali ARSLAN, **İstanbul Darülfünûnu Edebiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2004.

GENCER, Mustafa, **Jöntürk Modernizmi ve "Alman Ruhu"**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

GEORGEN, ***François, Türk Milliyetçiliğinin Önemi***, İstanbul 1996.

GÖKALP, Ziya, **Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri 1**, M.E.B.Yayınları, İstanbul 1973.

GÜNYOL, Vedat, "Mektep", **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, C. 7, 1972, İstanbul.

GÜRKAN, Kazım İsmail, **Dar'ül-fünûn Grevi**, Harman Yay., İstanbul 1971.

HANİOĞLU, Şükrü, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük**, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Darülfünun", **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 8, Ankara 1993.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, **Açıklamalı Kimya Eserleri Bibliyografyası**, Beta Yayınevi, İstanbul 1985, s. 98.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, **Darülfünun, Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, C. 1, İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 2010.

İLGÜREL, Mücteba, "Acemi Oğlanı", **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul 1988, s. 324.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Enderun", **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 11, İstanbul 1995, s.186.

KANSU, Nafi Atuf, **Türkiye Eğitim Tarihi**, Hazırlayanlar: Levent Eraslan – Umut C. Karadoğan, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2014.

KARA, İsmail, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi**, C.2, Dergâh Yayınları, İstanbul 1997.

KAYAOĞLU, Taceddin, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

KAYRA, Cahit, **Anılar, 38 Kuşağı**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

KAZANCIGİL, Aykut, **Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası**, İstanbul 1973, s. 29-40.

KOÇER, Hasan Ali, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, MEB Yayınları, İstanbul 1991.

KURNAZ, Şefika, **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını**, MEB Yayınları, İstanbul 1996.

KURTCEPHE, İsrafil, Mustafa BALCIOĞLU, **Kara Harp Okulu Tarihi,** Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991.

LEWİS, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Boğaç Babür Turna, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2009.

MALCHE, Albert, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, Devlet Basımevi, İstanbul 1939.

ÖKLEM, Necdet, **Atatürk Döneminde Dar'ül-fünûn Reformu**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2007.

ÖZATA, Metin, **Atatürk, Bilim ve Üniversite**, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2008.

ÖZCAN, Abdülkadir, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi: Said Paşa (Küçük)**, C. 2, Ed: Ekrem Işın, İsmail Kara, Yapı Kredi Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 491, 492.

ÖZDEMİR, Rıfat, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 202-203.

ÖZYILMAZ, Ömer, **Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü**, C. 1, İstanbul 1993.

SAKAOĞLU, Necdet, "İnas Dar'ül-fünûnu", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,** C. 4, İstanbul 1994, s. 170.

SAKAOĞLU, Necdet, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

SARAÇ, Celal, **Salih Zeki Bey, Hayatı ve Eserleri**, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2001.

SARAY, Mehmet, **İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1996.

SARI, Nil, "Mekteb-i Tıbbiye", **DİA**, C. 29.

SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar**, YKY, İstanbul 2010.

SUNATA, İsmail Hakkı, **İstanbul'da İşgal Yılları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s. 82-83.

ŞEMİN, Refia Uğurel, **Eğitim Bilimlerinin Üniversiteye Girişi**, Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1973.

TANMAN, M. Baha, "Zeyneb Hanım Konağı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,** C. 7, İstanbul, 1994.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, **Yaşadığım Gibi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996, s. 29.

TOZLU, Necmettin, **İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi**, MEB Yayınları, İstanbul 1989, s.1-25.

UNAT, Faik Reşit, **Türk Eğitim Sisteminin gelişmesine Tarihi bir Bakış**, MEB Yayınları, Ankara 1964.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Hilmi Ziya Ülken Seçme Eserleri-I Ziya Gökalp**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1992.

WİNDMAN, Horst, **Atatürk ve Üniversite Reformu**, Çev.; Aykut Kazancıgil-Serpil Bozkurt, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.

YILDIRIM, Ali, **Türk Üniversite Tarihi**, Öteki Yayınevi, Ankara 1998.

2. Makaleler

ARSLAN, Ali, "İsmet İnönü'ye İstanbul Darülfununu Fen Fakültesi Tarafından Fahri Müderrislik Unvanı Verilmesi", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S. 2, 2002, s. 1-18.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, (a),"Hayatım", *Yeni Adam*, S. 298, 12 Eylül 1940.

BAZER, A. Yüksel, " Atatürk ve Üniversite Reformu", **Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu**, Ankara, 1989.

DÖLEN, Emre, "Darülfünun Öğrencilerinin Balkan Savaşı Eylemleri ve Edirne Seyahati", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 1, İstanbul 2004.

ERGÜN, Mustafa, "Emrullah Efendi Hayatı-Görüşleri-Çalışmaları", **Ankara Üniversitesi Dil-tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. 30, S. 1-2, Ankara 1982.

ESKİ, Mustafa, "Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı: Mustafa Necati", **Atatürk Araştırma Merkezi,** Ankara, 1999 s. 149.

GÜR, A. Refik, *İslam Hukuku Üzerine Düşünceler ve Sava Paşa*, **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi,** İstanbul, 1975, C. 6, Cüz: 1-2, s. 1-35,

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Darülfünun Tarihçesine Giriş, İlk iki Teşebbüs", **Belleten**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990, C. LIV, S. 210.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin,"Darülfünun Tarihçesine Giriş(II), Üçüncü Teşebbüs Darülfünun -ı Sultani", **Beletten**, TTK, Ankara 1993, C. LVII, Sayı: 218.

KADIOĞLU, Sevtap İshakoğlu, "1933 Üniversite Reformu Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 2, S. 4, s. 471-491.

KOCATÜRK, Utkan, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi (ATAM)**, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1984.

KURAN, Ercüment, "Bugünkü Türkiye'nin Kurucularından Küçük Said Paşa", **Türk Kültürü**, C. 4, S. 56, 1967.

OLGUN, Kenan, "İkinci Meşrutiyet Osmanlı Basınında Bir Eğitim Kurumu Olarak Dar'ül-fünûn 1908-1912", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 2013, s. 187.

ORAL, Mustafa, "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (1933)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 27-28, Ankara.

ÖZTEKE, Fahri, "Türk Yükseköğretiminin Rasyonalist Evrimi ve Darü'l-fünun'da Görev Yapmış Yabancı Uyruklu Bilginler", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (düsbed)**, Diyarbakır 2019, Yıl: 11, S. 22, s. 236.

Tarih Ve Toplum Dergisi, Sayı 10, Ekim 1984, s. 20.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy, "Atatürk'ün Önderliğinde 1933 Üniversite Reformu", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1994, Sayı 5, s. 138.

TUNCAY, Mete ve Haldun ÖZEN, "1933 Dar'ül-fünûn Tasfiyesi", **Yeni Gündem**, Sayı 11, 1-15 Ekim 1984.

TUNCAY, Mete ve Haldun ÖZEN, "1933 Tasfiyesi veya Bir Tek Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi", **Toplum ve Tarih**, Sayı 10, 10 Ekim 1984.

YILMAZ, Mehmet Serhat, "Dar'ül-fünûn Reformu, Dar'ül-fünûn'dan İstanbul Üniversitesine Geçiş Süreci (1863-1933)" **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 9, 2001.

ÜNAL, Uğur, "20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askeri Mektepleri", **Belleten**, C.73, 2009.

3. Lisansüstü Tezler

AFYONCU, Fatma, **"Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre İşgal Döneminde İstanbul (16 Mart 1920-31 Aralık 1922)"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü), İstanbul 2009.

ARSLAN, Ali, **"Darülfünun'dan Üniversite'ye Geçiş"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı), İstanbul 1992.

ÇOLAK, İnci Aydın, **"Kuruluşundan 1940'lara Kadar Geçen Sürede Askeri Okulların Türk Resim Sanatına Katkıları"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), İstanbul 2011.

DEMİRTAŞ, Aydın, **"Dar'ül-fünûndan Üniversiteye Öğretim Üyelerinin Toplumsal Profilleri (1900-1946)"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı), İstanbul 2018.

GÜNEŞ, Melek Yıldız, **"Dar'ül-fünûn'da Ahlak Dersleri, Programları – Ders Programları – Ders Notları – Hocalar"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı İslam Felsefesi Bilim Dalı), İstanbul 2015.

KAMER, S. Tumay, **"Türk Eğitim Sisteminde Karma Eğitime İlişkin Fikirler, Tartışmalar ve Uygulamalar (1908-1950)"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı), Ankara 2003.

SİLER, Abdurrahman, **"Türk Yüksek Öğretiminde Dar'ül-fünûn (1863-1933)"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 1992.

ŞENBALCI, Gülsüm, **"Mehmed Âkif ve Tevfik Fikret'in Eğitim Görüşlerinin Mukayesesi"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı) İstanbul 2009.

UÇAK, Selim, **"Ziya Gökalp'ın Eğitim Anlayışı"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Felsefe Grubu Eğitim Bilim Dalı), Ankara 2008.

ÜNAL, Uğur, "**Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876)"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi), Ankara 2006.

EKLER

EK-1: 1870 tarihinde Dar'ül-fünûn-i Osmanî'de yaptığı konuşma sonrası tepkileri üzerine çeken Cemaleddin Afgani'nin İstanbul'dan ayrılmak için padişaha yazdığı arıza müfassalası.[435]

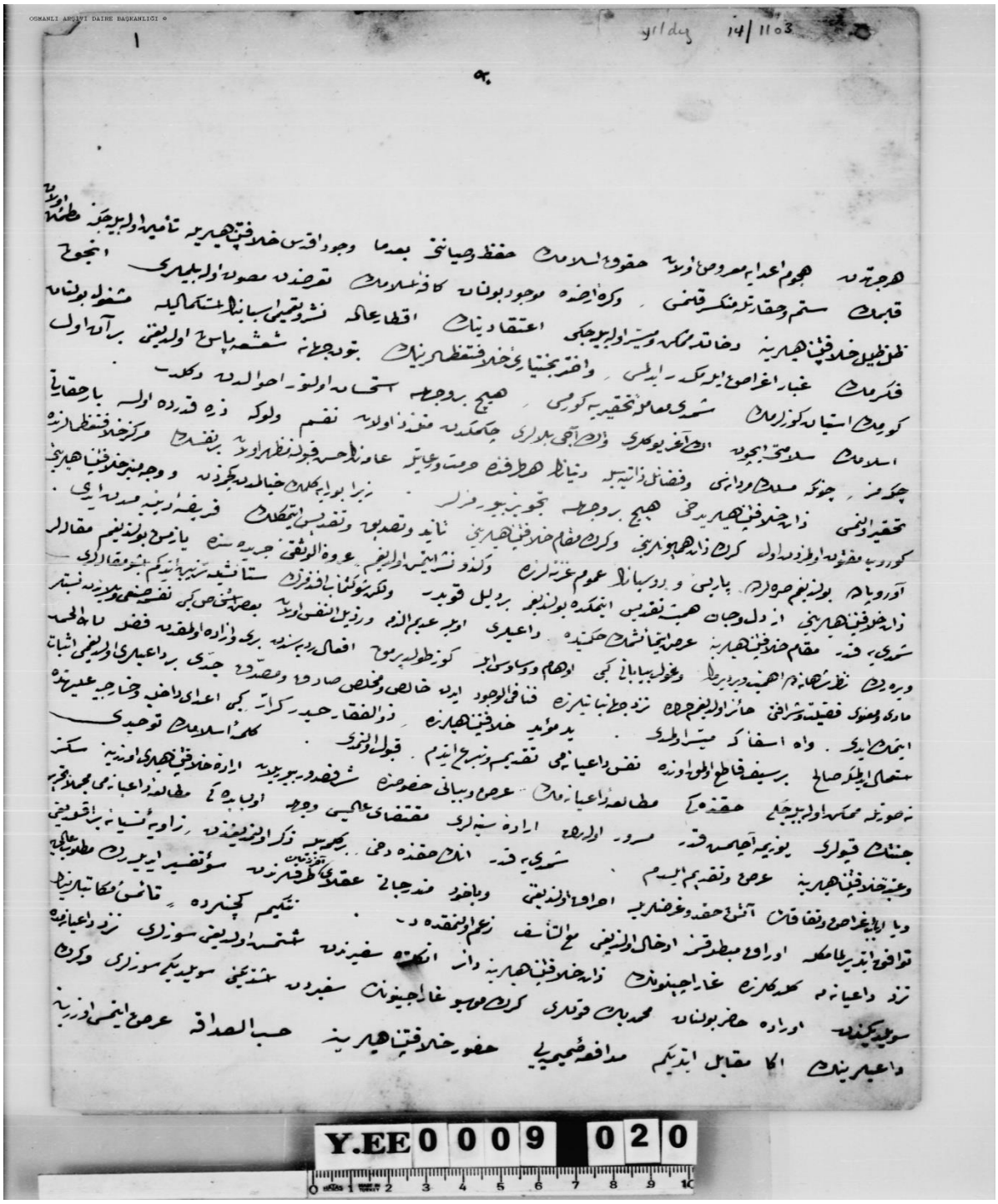

[435] **Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (DABCOA)**, YEE, 0090/20, 6 Rebiyülâhır 1327.

EK- 1.1. Ek-1’in devamı

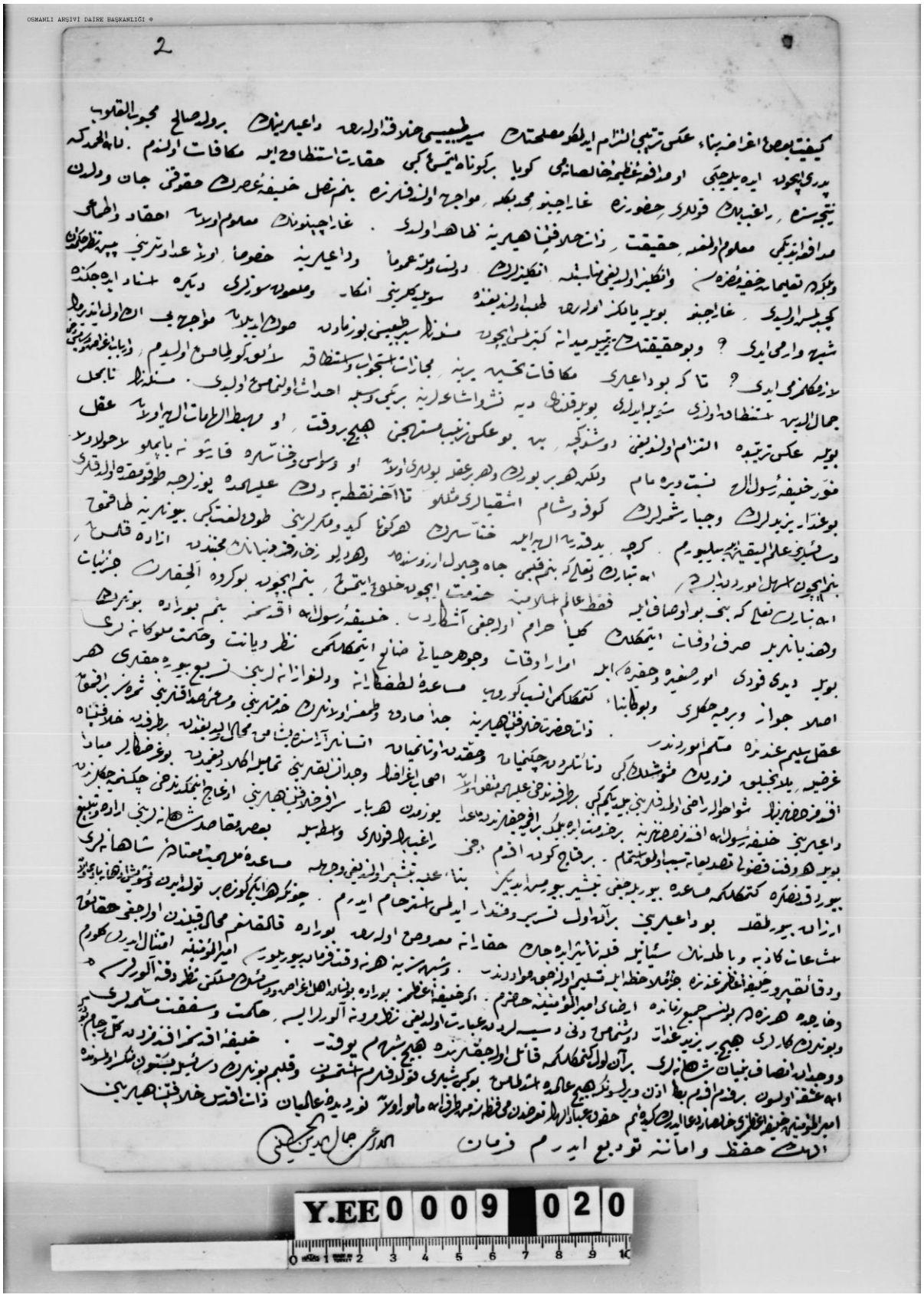
OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
Y.EE 0 0 0 9 0 2 0

EK-2: Mehmed Zati- Dar'ül-fünûn Marşı

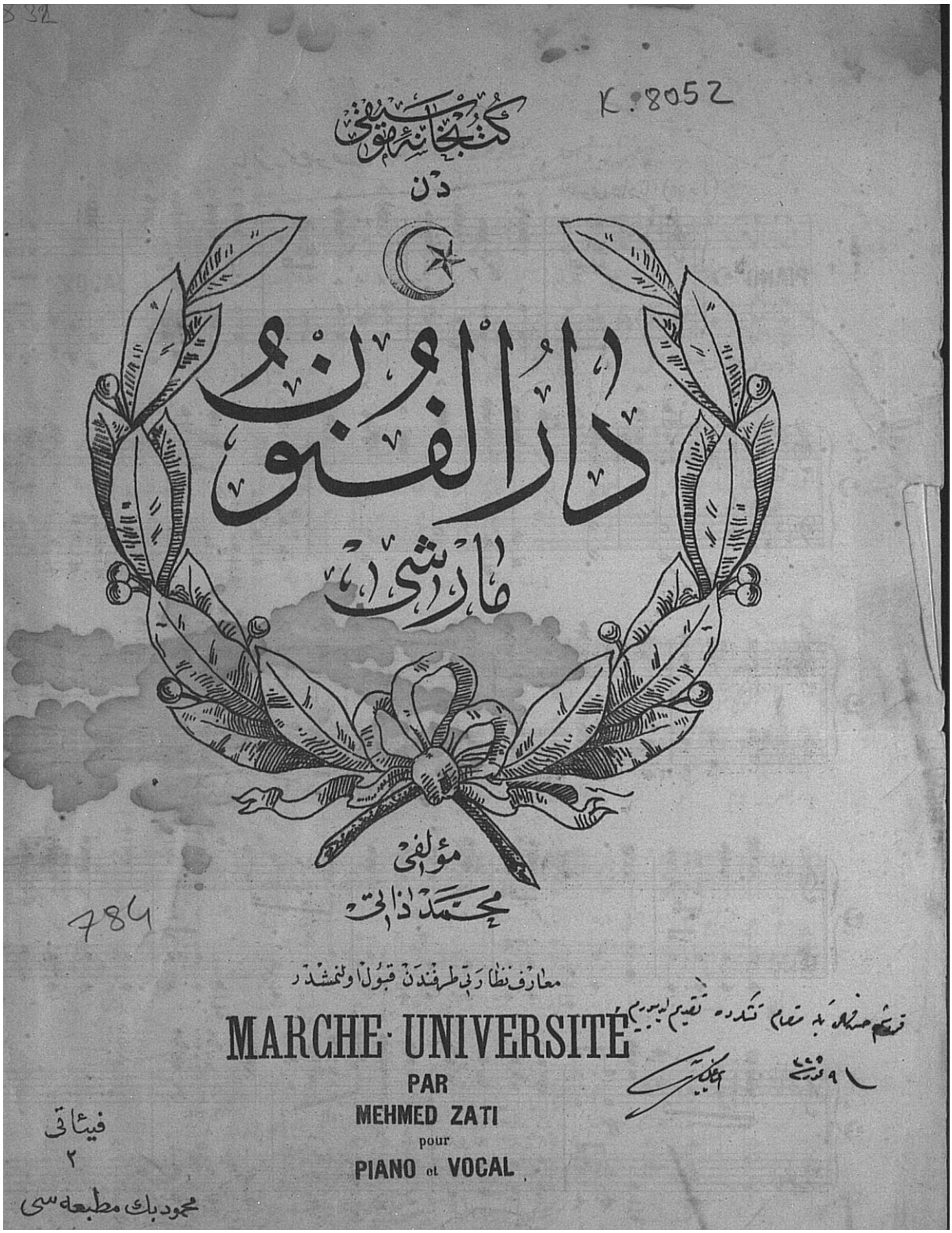

EK-2.1: Ek-2’nin devamı

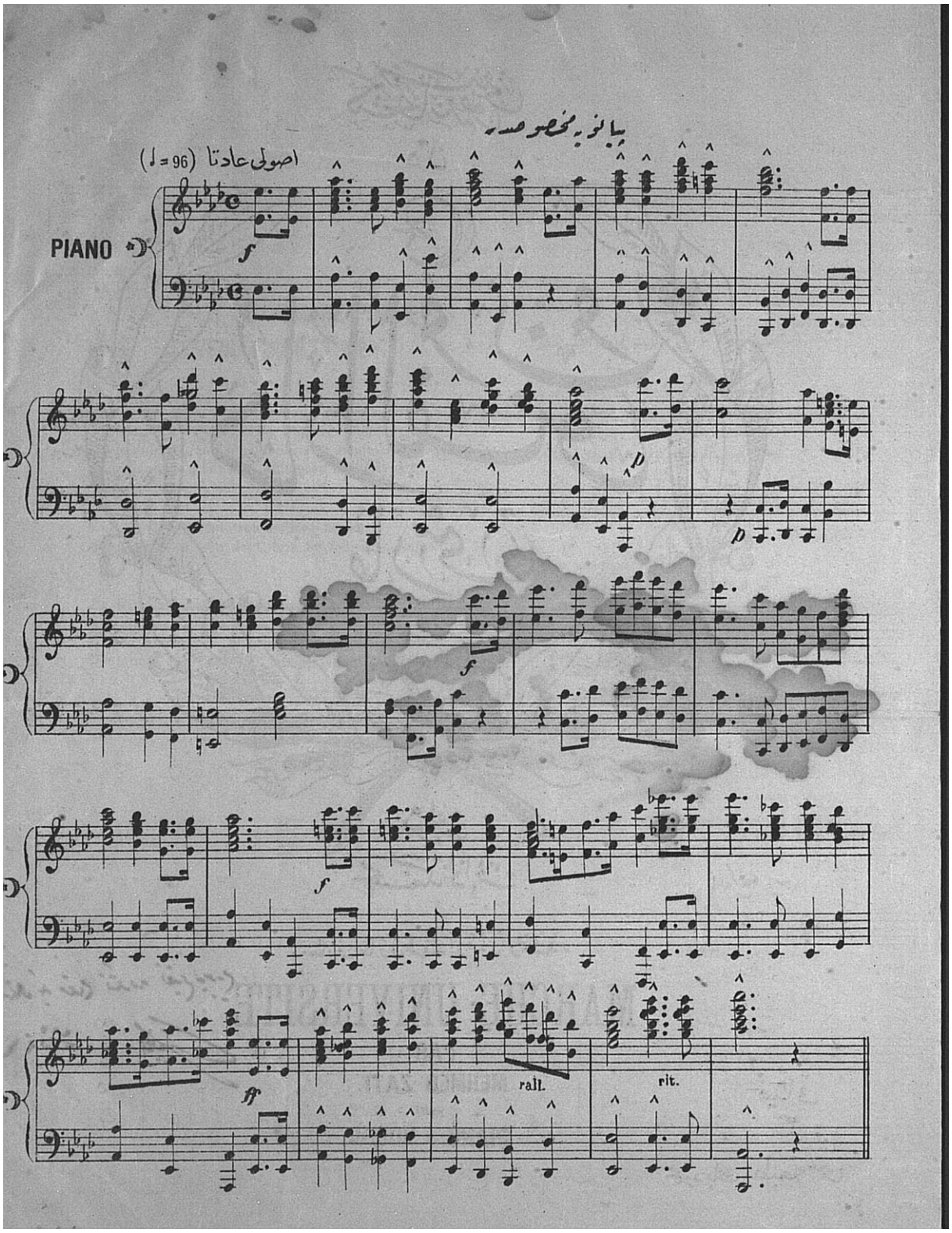

EK-2.2: Ek-2’nin devamı

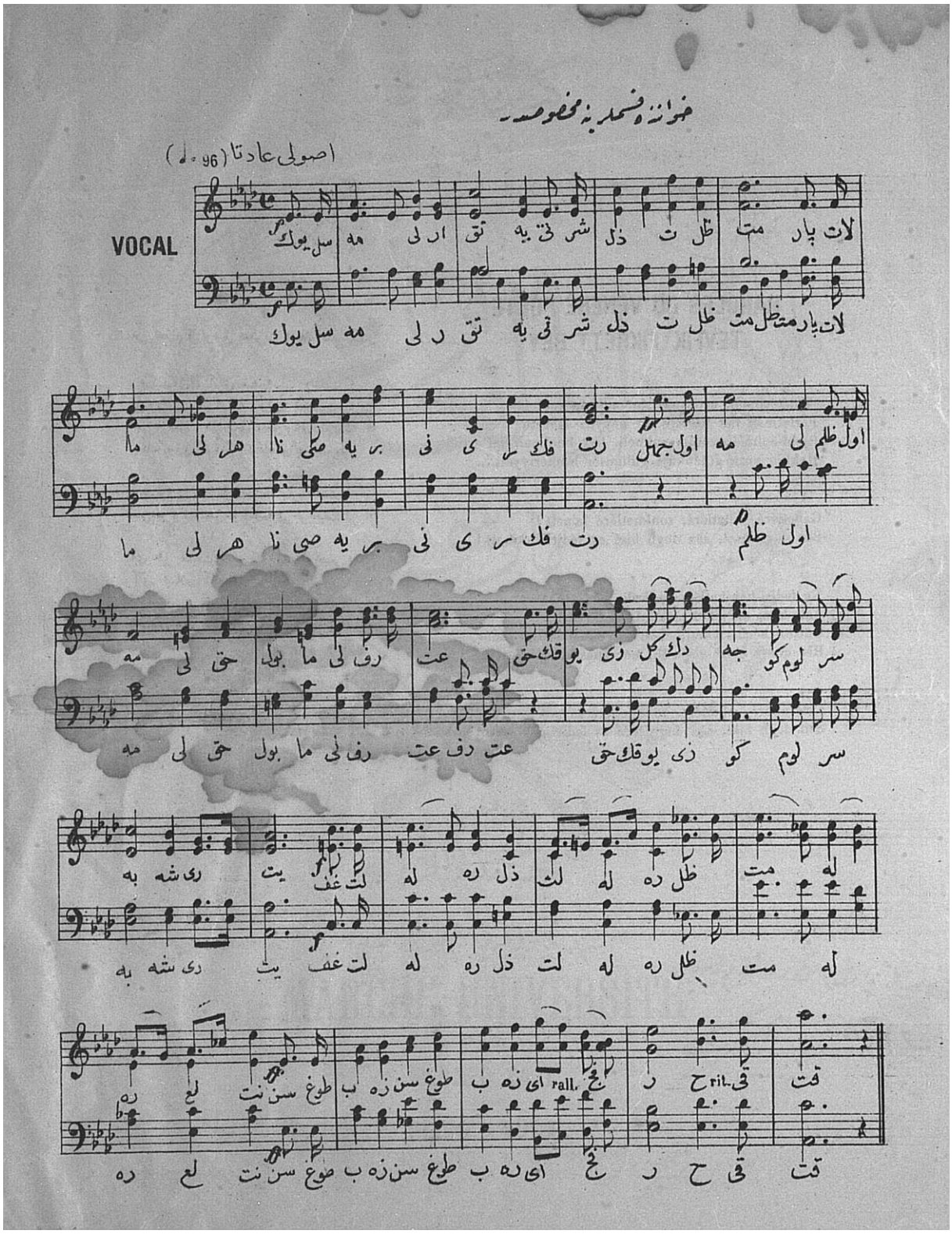

EK-2.3: Ek -2’nin Devamı

PAROLES DU VÉNÉRÉ POÉTE TEVFIK FIKRETT BEY

Youkselméli, artik yétichir zillé-tu zoulmett;
Parlatmali hèr nà-ciyé bir neyyiri- fikrett.
Djehl-eulméli, zoulm eulméli, hak boulmali rif’atti
Hakkin yuzu güldükdjé gülümsèr béchériyyett.....

*
* *

Gafletléré, zilletléré, zoulmetléré la’nett !
Sën dogh bizé, sën dogh bizé ey fedjri-hakikatt !

*
* *

Ey fedjri-hakikatt, sana azdir bou téhassur;
Aati kilar-andjak léméatinla ténevvur.
Gülsün béchériyyett, chou djéhennemléri seundur;
Hèr quess ébédi nech’éli, hèr quess ébédi hur....

*
* *

Chirrétléré, zilletléré, zoulmetléré la’natt !
Sën dogh bizé, sën dogh bizé ey fedjri-ouhouvvet !

گفته‌سی

شاعر محترم (توفیق فکرت) بك افندینكدر

یوكسلمه‌لی ، آرتق یتیشیر ذلت وظلمت ؛
پارلاتمالی هر ناصیه برنیر فكرت .
جهل اوله‌لی ، ظلم اوله‌لی ، حق بولمالی رفعت :
حقك یوزی گولدكجه گولومسر بشریت ...

*
* *

غفلتلره ، ذلتلره ، ظلمتلره لعنت !
سن طوغ بزه سن طوغ بزه أی فجر حقیقت !

*
* *

أی فجر حقیقت ، سكا آزدر بو تحسر ؛
آتی قیلار آنجاق لمعاتكله تنور .
گولسون بشریت ، شوجهنملری سوندور ؛
هركس أبدی نشئه‌لی ، هركس أبدی حر...

*
* *

شرتلره ، ذلتلره ، ظلمتلره لعنت !
سن طوغ بزه ، سن طوغ بزه أی فجر اخوت !

EK-3: Karma eğitimden önce Darü'l-fünûn[436]

Buraya Öğleden Sonra Erkek Giremez…

[436] **Büyük Mecmua**, 5 Nisan 1919

EK-4: Karma eğitim ile ilgili anket.[437]

نومرو ٦ — بویوك مجموعه — صحیفه : ٩١

چالشمسی تأمین ایتدکجه ، غایهٔ تکمل وترقیسنه واصل اولامایه‌جقنه قائم اولابیورز .

اکر غرب مدنیت وعرفانی سیینه ارزو ویوکا اعان ایدیورسه‌ك ـ که عکسی تصدیرده ملتك تأمین استقلال واستقبالی قابل دکلدر ـ قادینلق وبالنتیجه ملتی قورتارمانك اك مؤثر چاره وتدبیرلری ارتق هر درلو ترقیه سد چکن باغاری چوزمك ومؤسسات عرفانك قیولنی ، مساعیٔ بشریه ساحه‌لرینی قادینلره آچمقه قابل اولاجغنی بیلملیز .

بلکه بوندن بوکون ایچین اوقاق تك بعض محذورلر توله ایدیلیر ، فقط بوکی محذورلری هرکی آنیلان آدمده هرمنت کورمش وکچیرمشدر . بی کم تأمین ایدیلیرکه ـ زمانك هیچ تحمل اولامسنه رغماً ـ بوکا یوزسنه سوکرا باشلاییجق اولسه‌ق عینی محذورلر قارشیسنده قالاییجقمی ؟ عینی بو محذورلره مدنی ومترقی مالدن آیری اولارق کچیردیکمز بر عصرك وکلریه یوز قات دها فضله اولماییجقدر ؟

بن ظن ایدیورم‌که قادینلرك بر حیثیت اجتماعیه اکتساب ایدیلمه‌سی ، آنجق حیات اجتماعیه به بالفعل اشتراکلریله قابل اولابیله‌جکی قبول ایتك بر نجی وبواشتراکك نه‌صورتله تطبیق لازم کلدیکنی دوشونمکده ایکنجی شرطی تشکل ایتمکدر . فقط بو اون‌بش کون ایچنده قیز دارالفنونك ، ـ شمدی‌یه قدر قادین حیات اجتماعیه‌سیله علاقه‌دار اولیان ـ برقومیتك اوچ شکل قبول ایتمسی ونتیجه‌ده اسکی حالنه اوچنجه قرار ویرمه‌سیله دکل بوخصوصده صلاحیت صاحبی عد ایدیلمك ذوالك سرد ایدیلمکلری مطالعات نظریه‌نك آنه‌رق اوصورتله برشکل ویرلمك ایدی ..

وبنه ظن ایدیورم‌که بو اوچ شکل اوزرنده اولدقه قیل وقال اولدی واولدقه زمان اسراف ایدلدی‌که بوقدر مسئله‌نك صور تطبیقیه‌سنه مصروف اولسه ایدی بوکون قیز دارالفنونی تشکل ایتمش وغرب مدنیت وعرفانی تکملات وترقیاتنه ایچین بر عامل یکانه اولارق قبول ایتدیکمزی وتطبیقه باشلادیغمزی مدنیت وعرفان صاحبلرینه اثبات ایتمش اولوردق ..

قیزیه مکتبی مدیره‌سی

١٧ نیسان ٣٣٥

نقیه

بر ریل زاده محمد فؤاد

قادینلر منزل دارالفنون حیاتنه کیرمه‌لری محیطمزده برچوق دیدی قودیلر ایدی . بوظن آراسنده چوق چیرکین برطالم افترالرده‌واردکه ، اونلری قاتلرینه اعاده ایتمك ضرورردر . بن ، بکرمنجی عصرده حالا قرون وسطای باشاتمق ایسته‌ین ذهنیته‌نارتی نهایتسز برحیرت‌دویورم . تجدد وترقی سیلی جاموردن سدلرله‌دوردومق ایسته‌ینلر چوق آلدانیورلر . .

کوریلی زاده محمد فؤاد

دوکتور عبدالله جودت بك

عبادت عینی سقف آلتنده قادین وارکك مجبراً اغا اولونه‌بیلیور . عبادت کی فرض اولان تطبیقده عینی سقف آلتنده قادین وارکك هپ برابر اجرای ثمدن شعار اسلامیه مغایر اولسون ؟

عبدالله جودت

علم تحصیل ایتمك ، طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة » حدیث شریفیله قادین وارکك هرمسلم اوزرینه « اسلام » ك دیکر فرضلری کبی فرض اولمقدر . عبادت نه‌درجه‌ده فرض ایسه تحصیل علم وعرفان دخی اودرجه‌ده فرضدر . عبادت عینی سقف آلتنده قادین وارکك مجتمعاً ایفا اولونه‌بیلیور . عبادت کی فرض اولان تطبیقده عینی سقف آلتنده قادین وارکك هپ برابر اجرای ثمدن شعار اسلامیه مغایر کورولسون؟ اسلامك سقوطی سیلری جیانده‌ك وخم اولانی مادنلرك احکام دینیه‌ایله قاریشدیرلماسی وعادت محکم‌در ، دنیلرك بعض مضرهاداته اکیلمك ، بوکولك بیلمز سرت برقازیق ماهیتی کسب ایتدیرلمه‌سی اولمقدر . وقت سعادتده مسلمانلرك لشکر اسلام ایله برابر جهاده کیتدکلری ویولر جیانده ماهر جراحلر بولونارق مجروح غازیلر اوزرینده ، اوزمانه کوره ، عملیات ومداوات یاپدقلری اسلام تاریخنده مسطوردر . مرحوم ذهنی افندینك (مشاهیر النسا) سی فاضل ومتبحر برچوق مدرس ، خطاط ، خطیب نسوان اسلامك حیات ومنالینی قید ایدر . بم مسلمانلق طرز تلقیمجه مسلمانلق اساسنده حر وحریت پرور بیردین‌در وایچنده پاشادینی هرعصرك مقتضیات وترقیاتی قبول واستجناسه مهیادر . اسلامی‌سون اسلامی یوله بیلمه‌لی ویوله پاپمالی . « الدین هو العقل لادین لمن لاعقل له » یعنی « دین عقل‌در . عقل اولمایانك دینی‌ده یوق‌در » دیمك بیرواضح دینك امته بالعنان « تغیر الزمانك تغیر احکامی » مستلزم اولدیغی حال وحیط برنظر الصاف وادراك ایله کورملك‌در .

Ces flots vous porteront, hommes de peu de foi,

دیمه باغیران بوشاعرك هیجان وخلجانی بیهوده اولامش‌در . بوکمك پرده‌دن سویلمه‌یه مخالفت اولونه‌بیلیر . بوکمك پرده‌دن دوشونمه‌یه مانع یوق‌در !

١ نیسان ١٩١٩ اجتهاد نومرو

دوکتور

عبدالله جودت

دوکتور رضا توفیق بك

دوکتور رضا توفیق بك ، محاکمات ، قزنه‌سنه بومسئله حقنده آتیده‌کی بیاناتده بولونمشدر :

آرتق هرکس کوردیورکه دنیاده هیچ بر قوت قادینی ، ارککی حیاتنده یکدیکرندن آییرامازلر . وقاعت اوزون مدت بزم محیطمزده پاشایامامش ایسه‌ده سوك زمانلر ، شدتلی بر جریان حالنده فلکی استیلا ایتمکدر . بو جریان اولدقه‌اولنلی‌در که هیچ برسبب یوق تولیف ایدمه‌ین ، یقین بر آتیده بزم دارالفنونزده قادین وارککك عینی درسخانه‌ده درس آلمه‌یلی کوره‌جکز . بن بو حادثه‌ی خام ذهنیتك ، عصری تلقیزه قارشی برعکس‌العمل

---

437 **Büyük Mecmua**, 24 Nisan 1919, sayı 6.

EK-5: İzmir'in işgali sonrası Dar'ül-fünûn öğrencilerinin basına yansıyan tepkisi ve Fatih Mitingi[438]

İSTİKLÂL SAVAŞI GAZETESİ. Pazartesi 19 Mayıs 1919

DARÜLFÜNUN'DA DÜN HEYECANLI BİR TOPLANTI YAPILDI

KAN DÖKEREK ÖLMEK İSTERİZ

Gençler, sükûnet tavsiye eden hocalarını protesto etti

BİR GENÇ, «MEMLEKET ZATEN YANMIŞTIR, YANACAKSA BARİ ŞANLI OLARAK YANSIN» DİYE BAĞIRDI

Darülfünun'daki toplantıya başkanlık eden Ömer Besim Paşa

Fatih'te bugün büyük miting var

DARÜLFÜNUN'DA dün yapılan toplantıdan sonra, gençler geniş hazırlık yapmışlar ve bugün için Fatih meydanında büyük bir miting hazırlamışlardır.

Binlerce Türk'ün bu sebeb meydanda toplanacağı anlaşılmaktadır.

Dün, bütün gün, Fatih Mitingi ile ilgili geniş faaliyet gösterilmiş, beyannameler dağıtılmıştır. İtilâf polisleri yer yer bu beyannamelerin dağıtılmasına mani olmuşlardır.

İzmir'in işgalinin şiddetle protesto edileceği mitinglde mümkün olan bütün da söz alacakları bildirilmektedir.

DÜN GECEKİ BASKIN

POLİS, TALAT PAŞA'YI ARADI

Damat Hamid Paşa'nın köşküne baskın yapıldı

POLİS dün Erenköy'de Damat Hamit Paşa'nın köşkünü basmıştır. Öğrendiğine göre, polisler, eski Başbakan Talât Paşa'nın bu köşkte saklanmakta olduğuna dair ihbarlar olmuş ve polis de bunun üzerine böyle bir baskın tertip etmiştir.

Fakat köşkteki aramaya rağmen Talât Paşa bulunamamıştır.

İttihat Terakki'nin son Başbakanı Talât Paşa'nın çok önce şehrimizden ayrıldığı ve halen Berlin'de bulunduğu bilinmektedir.

Ayrıca polis, eski İttihatçıların tevkifine dün de devam etmiş, fakat tevkif edilenlerin isimlerini açıklamamıştır.

DÜNKÜ pazar günü İstanbul Darülfünun'unda çok heyecanlı bir miting yapılmış, İzmir'in işgali şiddetle protesto edilmiştir. Darülfünun'un hocaları, Yunan istilâsına karşı derhal müdâdeleye girişilmesini isteyen gençleri devamlı bir şekilde "sükûnete davet" etmişlerdir.

Bilhassa filozof Rıza Tevfik'in "Adl nümayişlere meydan vermeyelim" demesi, gençler tarafından tasvip edilmemiştir.

Tıp Fakültesi adına konuşan bir genç, kürsüye gelerek şöyle haykırmıştır:

MİTİNG İSTİYORUZ

"Kan dökerek, kahramanlıkla ölmeyi tercih ediyoruz, miting istiyoruz. Umum darülfünunlara, âlemi insaniyete hitap edilmesini istiyoruz."

Hukuk Fakültesi namına konuşan bir genç ise, "Hukuk Fakültesi maddî ve manevî teşkilâtı yapmış diğer teşkilâtlarla mesaiye hazırdır, diyerek, protestoya katıldıklarını açıklamıştır.

SAĞLAM BİR İMANLA

Kürsüye gelen yüksek tahsil öğrencisi bir hanım da şunları söylemiştir:

"Biz de sizin kadar, belki daha ziyade elemliyiz. Teşebbüsünüze en sağlam bir imanla iştirak ediyor ve şu hakikatı ismâ etmek istiyoruz:

Kim demiş bir kadın küçük şeydir. Bir kadın belki en büyük şeydir.

TOPLANTININ çok heyecanlı bir safhaya girdiği sırada söz alan halktan bir zat da, "İstanbul'un fethinden sonra tecennüs o kadar çoğalmıştı ki, tımarhaneler açılmaya lüzum görülmüştü. Çıldırıp mahvolmuştunuz, şerefle ölmek evlâdır. Hatem i milliyi göstermeli, bayrakları siyaha boyamalı, siyah perdeler asmalı, siyah rozetler takmalıyız" demiştir.

HEYECAN ARTIYOR

BU sırada, işgal altına düşen İzmir'den daha yeni gelmiş olan Hukuk Fakültesi gençlerinden Hamit Şevket Bey'in kürsüye gelmesi heyecanı bir kat daha arttırmıştır. Hamit Şevket Bey, "Sükûnet tavsiye eden nümayişler istemeyen" filozof Rıza Tevfik'e bilhassa sert bir cevap vermiş ve demiştir ki:

"Siz, İzmir halkından, seybeklerinden, hocalarından emin olunuz. Bu zamanda her hareketten başka kokular istişmam edildiğini bilmekle berâber gençler halka yayılmış ve hakikatı yaymıştır.

"Ben, Rıza Tevfik Bey'in, 99 değil, 100 defa konferansını dinledim. Fakat itidal yerine hareket tavsiyesini beklerdim. Memleket, zaten yanmıştır, yanacaksa bari, şanlı olarak yansın. Protesto yapılsın, o şaşkın muhasenatın bir maddesini tatbik kabiliyetindir, merasimdir."

Rıza Tevfik, «Benim halim esasen matemdir» dedi

Rıza Tevfik'in bir karikatürü

TOPLANTIDA heyecan daha da artmış ve Rıza Tevfik Bey'le, Akil Muhtar Bey, gençleri yatıştırmak için bir hayli yorulmuşlar ve bu arada Rıza Tevfik Bey, Hamit Şevket Bey'e cevaben, demiştir ki:

"Benim bu halim esasen, matemdir. Ben, kendimi tutuyorum. Bir vazife-i hamiyyet deruhte ediyorumuz. Dikkat ediniz, bunu bir siyasî entrika zannetmesinler. Biz, belki icabında memleketin okumuş adamları namına bir beyanname yaparız, herkes memleketine gider ocağını söndürmesin. Hayatımızı aklımızı terfik edelim. Biz, Türk milletinin hukukunu, haysiyetini, padişahlığını muhafaza isteriz. Tiyatroya gitmeyin, sinemaya gitmeyin, yalnız taşkınlık etmeyin."

GENÇLER DÜN SEFERBERLİK İSTEDİ

DARÜLFÜNUN'DA dün yapılan toplantıda, Servet Bey, bütün gençler adına aşağıdaki teklifleri yapmış ve bunlar gençler tarafından kabul edilmiştir:

1 — İşgali protesto etmek.
2 — Vazifesinin kudsiyetini bilerek fiili olacak bir kuvvet, bir talebe heyeti teşkil etmek.
3 — Müderris ve muallimleri önder olarak görmek.
4 — Milletin vicdanı için hakiki seferberlik ilân ederek hudutta, içeri girmişse orada müdâfaa etmek.
5 — Mektepleri kapatmak.

[438] **İstiklal Savaş Gazetesi**, 19 Mayıs 1919, s.3.

EK-6: Dar'ül-fünûnun müderrislerinden bazılarının milli hisleri rencide edici davranışları nedeni ile azilleri ve yerlerine tayinler verilmesi.[439]

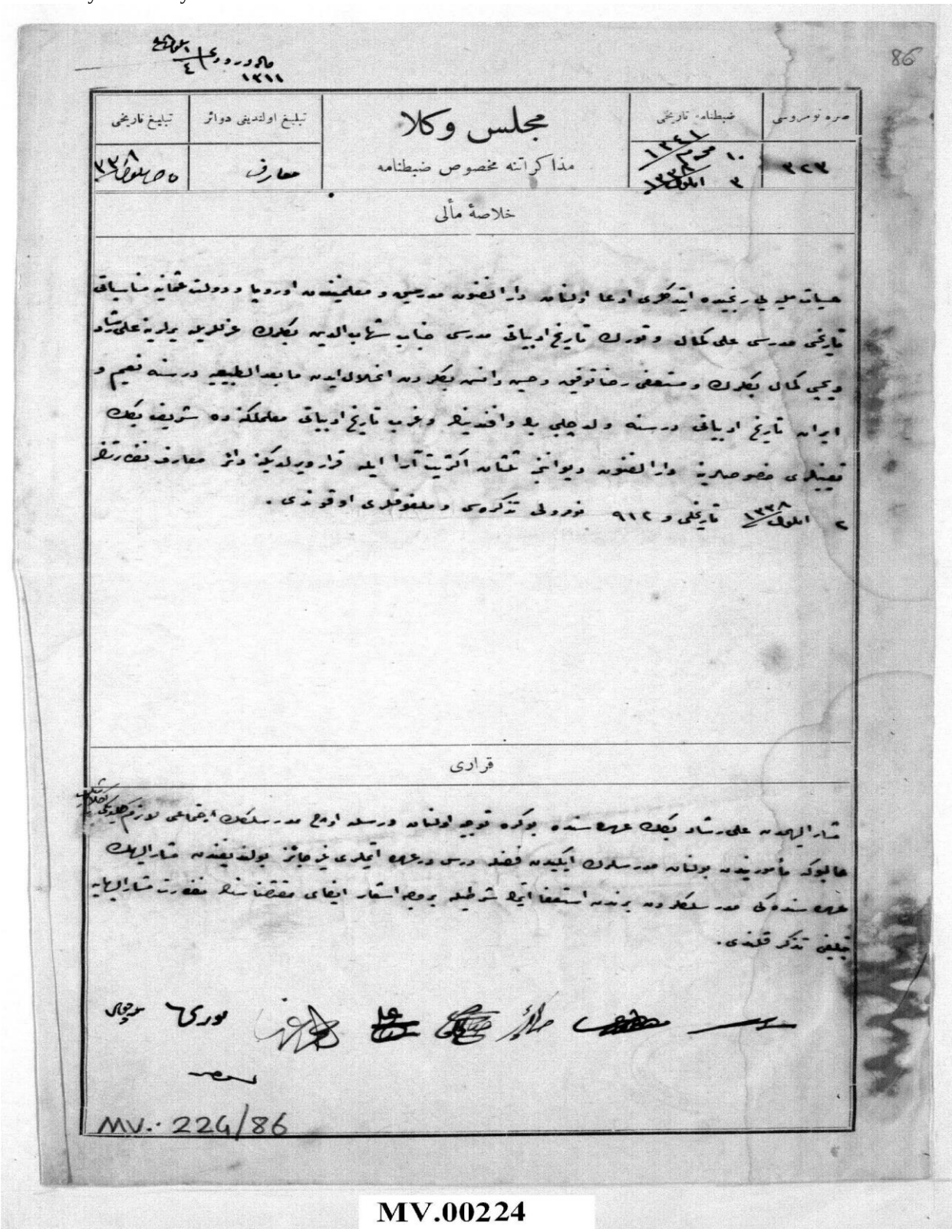

صره نومروسی	ضبطنامه تاریخی	مجلس وکلا مذاکراتنه مخصوص ضبطنامه	تبلیغ اولندیغی دوائر	تبلیغ تاریخی
۲۲۶	۱۳۴۱ محرم ۱۰ ۱۳۲۸ ایلول ۲		معارف	۲۸ ایلول ۲۲

خلاصهٔ مألی

قراری

MV.00224

[439] **DABCOA**, Meclis-i Vükela,10.01.1341, MV. 00224-86

EK-7: Cumhuriyet Dönemi Dar'ül-fünûnun ilk rektörü olarak İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun atanması[440]

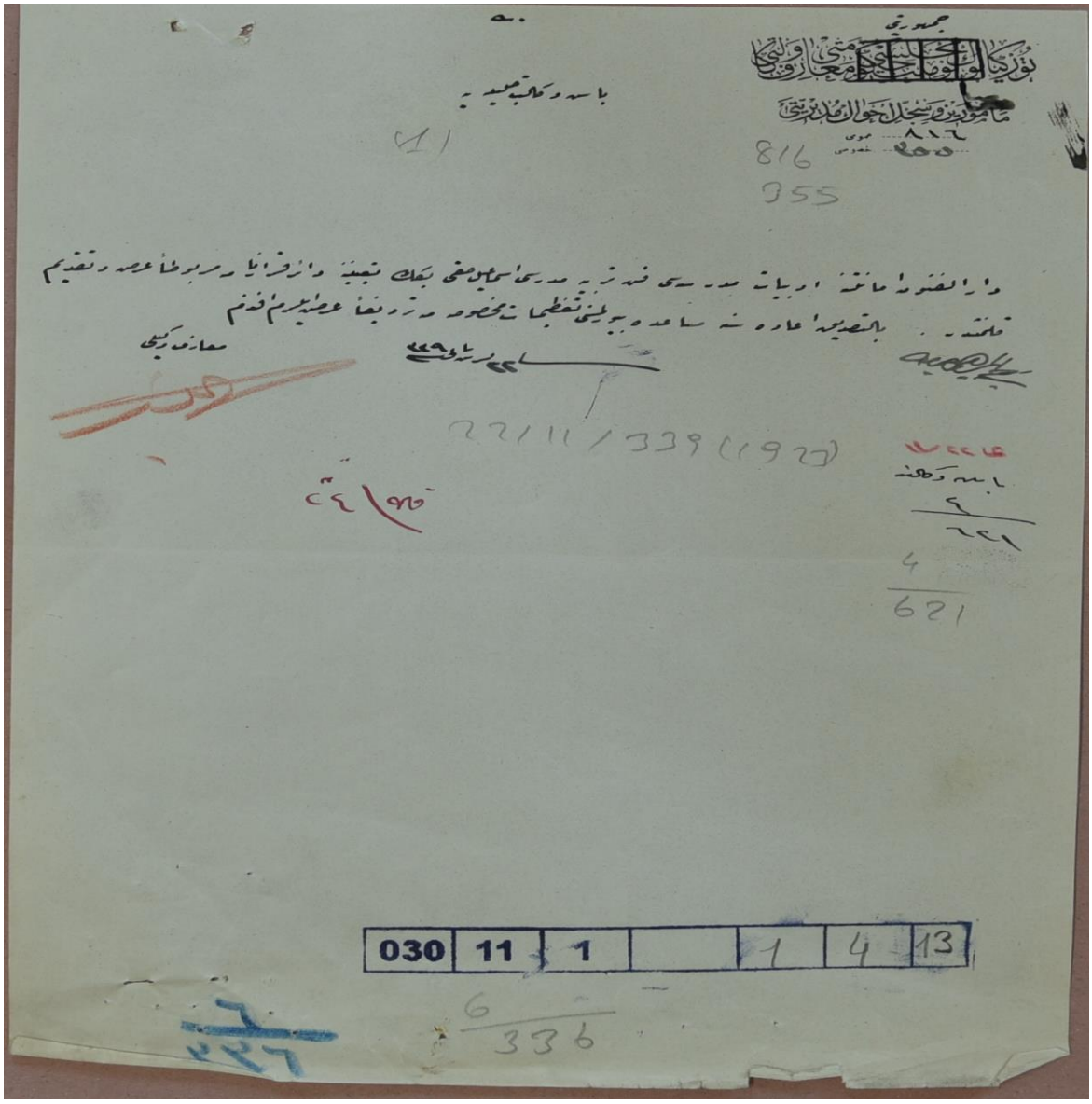

[440] **Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (DABCA)**, Fon Kodu: 30.11.1, Yer No: 1.4.13, 22.11.1923.

EK-8: Burhan Asaf'ın Dar'ül-fünûn hakkında Kadro Dergisi'nde çıkan yazısı.[441]

Cihan içinde Türkiye:

Üniversite'nin Manası.

Burhan Asaf.

Bir müessese tasavvur ediniz ki, ilmî otoritesi, son zamanlarda didik didik olmuştur. En ünlü mümessilleri, dışarıda yaptıkları münakaşalardaki zaaflarını örtebilmek için, talebenin münakaşalı konferanslara gelmemesi yollarını aramakta yahut, matbuat sütunlarında yaptıkları münakaşaları terbiyenin haricinde kalan küfürlerle bitirmektedirler. Umarsınız ki, hiç olmazsa birbirlerinin ilimlerine ve kıymetlerine hürmetkârdırlar. Hayır. Her biri kendi derdine düşerek ötekilerin cehaletlerine ve kıymetsizliklerine dair deliller ve vesikalar yetiştirmekle meşguldür. Öyle ki, darülfununu teftişe memur edilen heyet, ilim tenhalığının yanında ahlâk tereddisini de bizzarur tesbit etmek mecburiyetinde kalmıştır.

●

Darülfünun'un arkada kalmış bir müessese olduğunu **KADRO, Büyük Tarih Kongresi'nden sonra hemen ortaya koymak mecburiyetini hissetmiştir. Çünkü «ilim» de** nakilcilik ile müstakil yaratıcılık **arasındaki farkı, en ziyade bu hâdise tebarüz ettirmiştir.**

Tarih kongresinin gayesi, tarih tetkiklerine Türkiyede yepyeni bir istikamet vermek ve Avrupanın tarih telâkkisini ilmî bir revizyon'a **tâbi tutmktı. Avrupasantrist tarih mebdelerinin farazî, keyfî ve gayrı ilmî olduklarını isbat ederek Avrupanın tasnifine göre «tarih öncesi» olan devri bir Türk hümanizmi namına tarihin içine almaktı.**

Darülfununcular, bu hareketin inkılâpçı manası kadar ilimce olan ehemmiyetini de anlamadılar. Her iki bakıma göre de, nekadar menfî olduklarını, ya susmaları yahut ortaya koyabildikleri zavallı tenkitlerle isbat ettiler.

●

Bundan başka, hayatın her safhasında değişiklikler yaparak ilerliyen Türk inkılâbı, memleketin yegâne ilim ocağında bir tek akis uyandırmağa muvaffak olamamıştı. İnkılâp hakkında yazılacak en güzel esere 2,000 lira vadedilmesi bile, canlarından bezmiş gözüken müderrisleri müstakil tefekküre ve müstakil taharriye sevkedememişti.

Memlekette, hemen üç senedenberi, inkilâbın esasları hakkında bir münakaşa sürüp gitmektedir. Darülfununla hiç bir alâkası olmayan memleket çocukları, bu davada, taşları bile heyecana ve iştirake davet edecek bir ceht ve hararet göstermişlerdir. Mecmualarla, kitaplarla, konferanslarla, inkilâbımızın ne olduğunu ifadeye çalışmışlardır. Fakat darülfünun dışında kopan bu fikir gürültüleri, darülfünun müderrislerinin başlarını pencereden bakacak kadar olsun alâkadar kılamamışlardır.

İnkilâpların insanlara her şeyden evvel bir hayatı telâkki tarzı **getirdiklerine ve bütün içtimaî ilimlerin de muayyen bir hayatı telâkki tarzından kuvvet aldıklarına göre, inkilâp yapmış bir memlekette darülfünun kürsüleri-**

24

[441] Burhan Asaf, "Üniversitenin Manası", **Kadro Dergisi**, Ağustos 1933, Sayı 20, s. 24.

EK-9: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Dar'ül-fünûn ıslahının gerekliliği ile ilgili Kadro Dergisi'nde çıkan yazısı.[442]

Mutahassıs.

Edebiyat ve güzel san'atlar gibi ilim de muayyen bir muhitin mahsulü ve ifadesidir. Kurunu vustada teknik ve sosiyal seviye itibarile aralarında hemen hiç bir fark olmayan şark ve garp milletlerini, bugün, geçilmez uçurumlarla biribirinden ayıran amiller öyle kendiliğinden peydah olmuş şeyler değildir. Türlü türlü tesirler, Avrupalının kafasını yeni bir tempoya göre akordetti. Dünyayı görüş ve anlayış tarzını değiştirdi. Bu değişmede bir kaç yıl içinde oluvermedi. Sosiyal muhitte her bir hüceyrenin istihalesi ve yeni şeraite uyması için kâh yüzlerce senelik tecrübelerin yığın halinden çıkarılıp düzene konması, kâh cemiyetlerin bünyesini kökünden sarsan kanlı ihtilâllerin zuhur etmesi lâzımgeldi. Bugün garp âleminde hayret ve takdir ile seyrettiğimiz müesseselerin her biri işte bu uzun ve büyük hadisatın neticesidir.

(Darülfünun) dediğimiz müessese de böyledir. Türkiye Cümhuriyeti Maarif Vekâleti büyük bir hüsnüniyetle bizde de bir Darülfünün tesisini istiyor. Ve bunun için, son günlerde İsviçre'den bir de mutahassıs getirtti. Mevcut Darülfununumuz, pek iyi hatırladığımıza göre, bundan onbeş, onaltı yıl evel, gene Avrupalı mutahassıslar tarafından kurulmuştu. Hâlâ bazı kürsüleri ecnebi profesörler işgal etmektedir. Statüsü, Avrupa Universiteleri statülerinden kopye edilmiştir. Buna rağmen, hâlâ herhangi bir Avrupa Darülfununu evsafını haiz olmaktan uzaktır.

Yeni gelen İsviçreli mutahassıs ne yapacak? Eski Babı Seraskerî binasının çatısına bir peri asasiyle dokunup içini bir ande garp irfanının aydınlığına mı garkedecek? Öyle olsa bile, itiraf edelim ki, bize bu tepeden inme garp ilminin hiç bir faydası olmayacaktır. Oradan çıkacak bir hikmetşinaş, bir kimyaker, bir sosiolog veya bir iktisadiyatçı, memlekette kendisine mahsus ilmî muhiti bulamayacağı için bütün müktesebatını fazla bir yük gibi taşımak istırarında kalacaktır. Böyle bir adamın bir cemiyette, bir pul koleksiyonu meraklısından, veya bir satranç oyunu şampiyonundan farkı nedir? Almanya'da arkeologya, Fransa'da ziraat, İngiltere'de mensucat mühendisliği öğrenmiş gençlerimizden kendi ihtisasları sahasında hangi istifadeleri temin edebildik? Bunların büyük bir kısmı, hemen hepsi diyebilirim, ya hükûmet dairelerinde, ya alelâde şirketlerde birer memurdur.

Demek ki, her ilim bir muhitin mahsulü olduğu gibi, her ilim şubesindeki mutahassıs da bir muhitin adamıdır. Eğer. bir memlekette bu meslekî muhitler henüz tekevvün etmemiş ise büyük bir ihtisas lâboratuvarı olan Darülfununun bize yetiştireceği meslek ve ihtisas adamlarına şimdiden acımak lâzımdır.

Türkiyede ömrü yarım asrı geçen bir tıp mektebi âlisi, bir tıp fakültesi vardır. Fakat, ortaya henüz tek bir Tıp âlimi çıkmamıştır. Belki, Avrupalı hekimlerle boy ölçüşecek kıratta hekimlerimiz vardır. Fakat, yüksek ve spekülatif manasıyle ilmî otoriteyi haiz bir tek doktorun adını zikredemeviz. Hukukcularımız da böyle değil mi? İstediğiniz kadar avukat, istediğiniz kadar Adliye memuru... Lâkin, hani bir tek Türk legisti, kelimenin bütün şümüliyle hani bir tek Türk hukukşinası?

Y.K

47

[442] Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Mütehassız", **Kadro Dergisi**, Şubat 1932, Sayı 2, s. 47

EK-10: Darü'l-fünûn Emaneti tarafından 1927 tarihinde *"Büyük Gaziye İstanbul Dar'ül-fünûn'dan Küçük Bir Armağan"* başlığı ile basılan risale.[443]

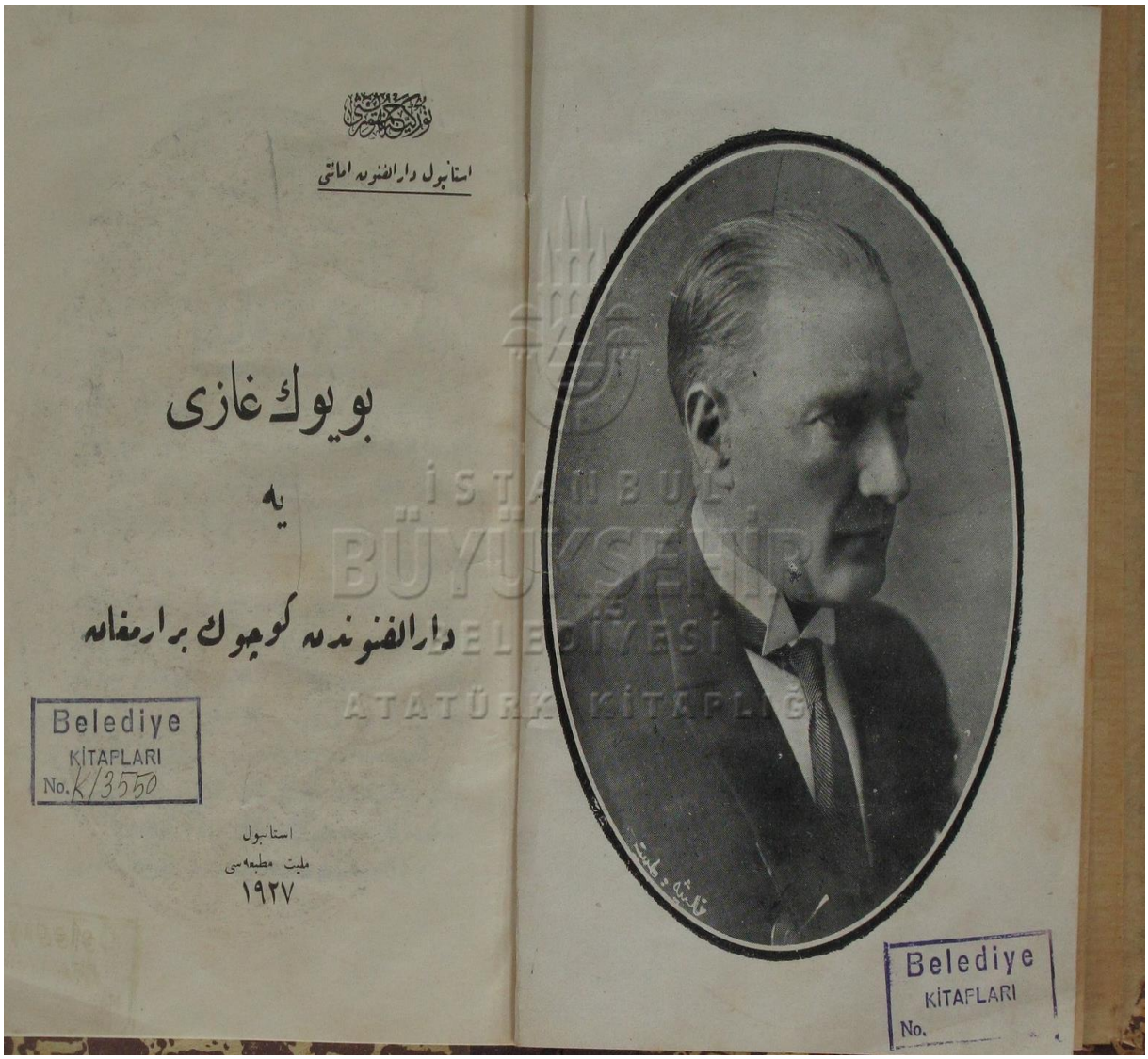

استانبول دارالفنونه امانتی

بویوك غازی

یه

دارالفنونده کوچوك بر ارمغانه

Belediye
KİTAPLARI
No. K/3550

استانبول
ملیت مطبعه‌سی
۱۹۲۷

Belediye
KİTAPLARI
No.

[443] **"Büyük Gaziye İstanbul Dar'ül-fünûn'dan Küçük Bir Armağan"**, İstanbul, Milliyet Matbaası, 1927.

EK -11: Dar'ül-fünûn Fen Fakültesi Başkanlığı'nın tekke ve zaviyelerin kapatılmasından duyduğu mutluluğu belirten telgrafı.[444]

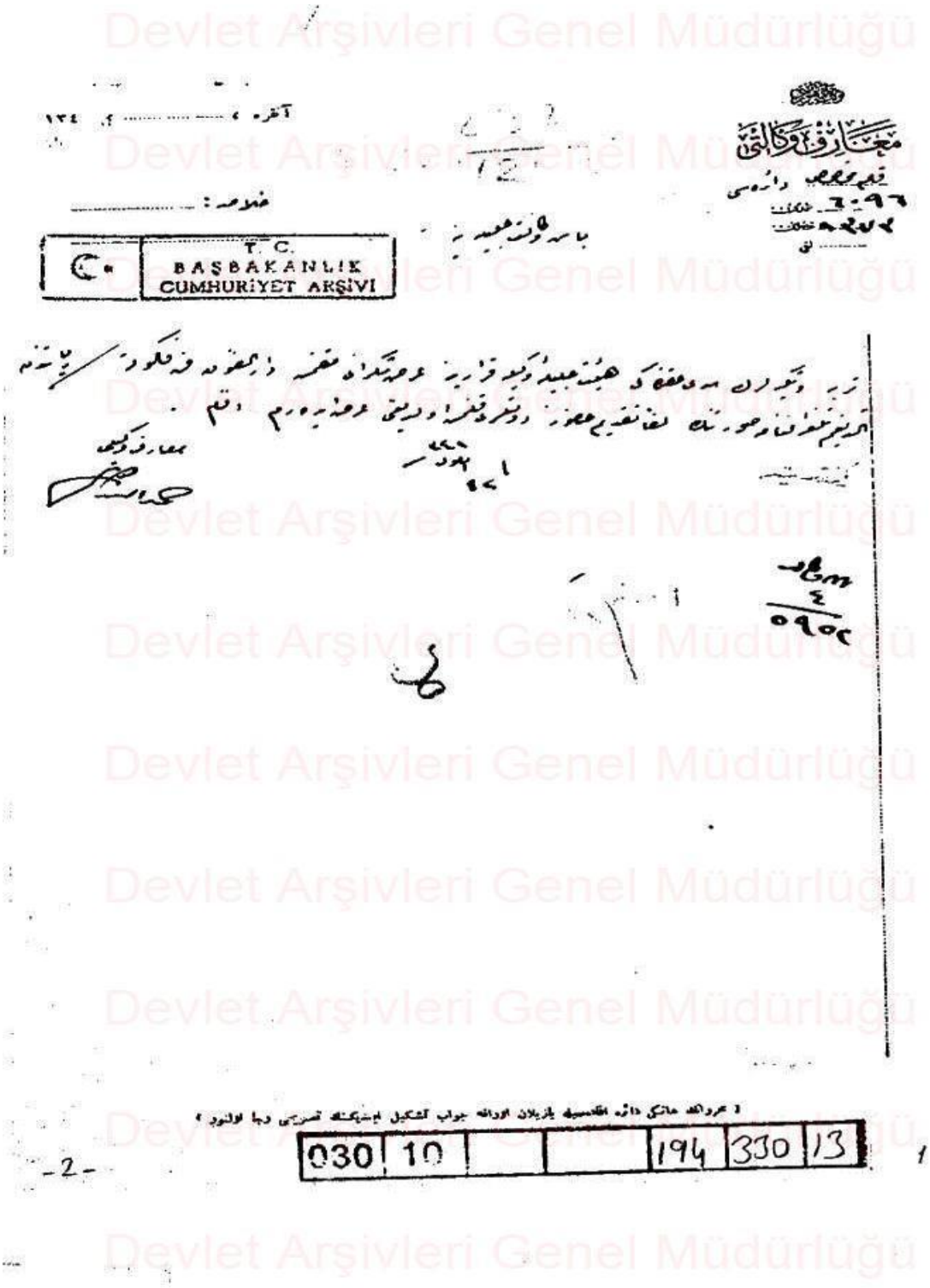

Fon No: 30 10 0 0 - Kutu No: 194 - Dosya No: 330 - Sıra No: 13

[444] **DABCA**, Dosya No: 232112, Fon Kodu: 30.10, Yer NO: 194. 330. 13.

EK - 11.1. Ek-11'in devamı

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Fon No: 30 10 0 0 - Kutu No: 194 - Dosya No: 330 - Sıra No: 13

EK-12: Mustafa Kemal Paşaya yapılan suikast sebebiyle Dar'ül-fünûn öğretim kadrosu ve öğrencileri adına çekilmiş olan kınama telgrafı.[445]

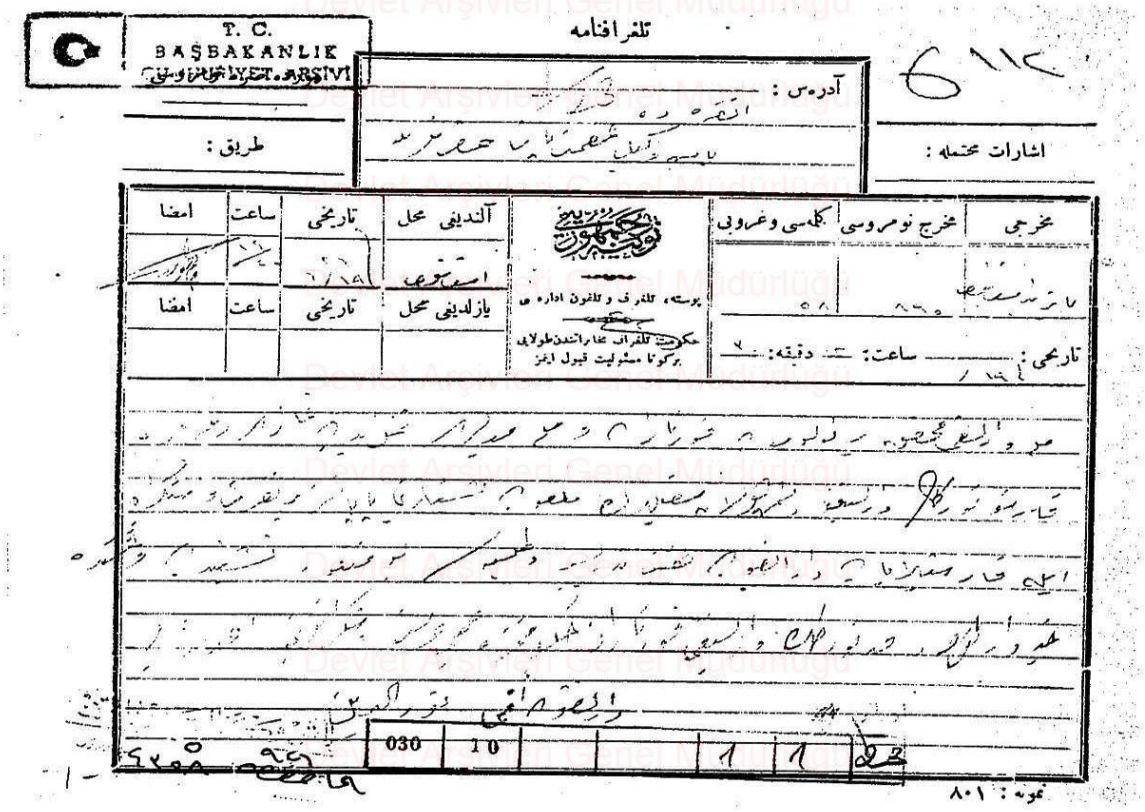
T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

تلغرافنامه

آدرس :

طریق :

اشارات محتمله :

مخرجی	مخرج نومروسی	کلمسی وغروبی		آلندیغی محل	تاریخی	ساعت	امضا
				استانبول			
				یازلدیغی محل	تاریخی	ساعت	امضا
تاریخی:	ساعت:	دقیقه:					

پوسته، تلغراف و تلفون اداره سی
حکومت تلغراف مخابراتندن طولایی
برکونا مسئولیت قبول ایتز

030	10			1	1	

نمونه : ۸۰۱

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Fon No: 30 10 0 0 - Kutu No: 1 - Dosya No: 1 - Sıra No: 23

[445] **DABCA**, Dosya No:123, Fon Kodu: 30.10.00, Yer No: 1.1.23.

EK-13: Dr. Reşit Galip Bey'in Son Posta Gazetesi'nde çıkan "Üniversitemiz Ne Olacak" adlı yazısı.[446]

ÜNİVERSİTEMİZ NE OLACAK

Tedris Unsuru Üçe Ayrıldı

1: Mülga Darülfünundan Alınanlar, 2: Hariçten Davet Edilenler, 3: Ecnebilerden getirilenler

Reşit Galip Bey İlim Sahasındaki Veçhemizi Anlatıyor

Dün Darülfünunun ilgası ve Üniversitenin tesisi münasebetile Maarif Vekili Reşit Galip Bey ilmî hayatımızın bir tarihçesini yaptı ve ilim yolunda atiyen takip edeceğimiz veçheyi anlattı. Vekil Bey dedi ki:

İlga Edilen Darülfünun

Bugün ilga edilen Darülfünun Türkiyede bu atla kurulan irfan müesseselerinin üçüncüsü sayılabilir. İlk Darülfünunun tesisi hükmünü 23 temmuz 1846 tarihli resmi tebliğde görüyoruz. Halbuki menfi mukavemetlerin şiddeti karşısında teşebbüs ve icra takatinin çelimsizliği yüzünden ilk ders ancak 15 kânunusani 1863 te yani 17 yıl sonra başlıyabiliyor. Başlangıçta dersler yarım yamalak hikmet, hayvanat, nebatat ve tarihten ibaretti. Tabiî coğrafyanın bunlara ilâvesi ancak daha sonraki yılda 1864 tarihinde mümkün olabilmiştir. Coğrafyanın geciktirilişi dünyanın yuvarlaklığı davasının münakaşasından korkulması yüzünden idi.

Açılması emirler, iradelerle kararlaştığı halde açılmıyan Darülfünuna muallim yetiştirmek lüzumunu da hatırlanmış, o devirlere mahsus garibelerden olarak birisi riyaziyat, diğeri tabiiyat tahsil etmek ve ayni zamanda Paristeki Hıristiyan Osmanlı tebeasına türkçe öğretmek üzere yalnız iki efendi Parise gönderilmişti.

Birinin ismi bilinmiyen bu iki efendiden ikincisi Selim Sabit Ef. idi ki İstanbul Darülfünununa muallim olmak için Pariste altı yıl riyaziyat heyet ve fizik tahsil ettiği halde memlekete dönüşünde 6 ıncı belediye dairesi rüsumat kalemine kâtip tayin edilmiş, daha sonra Darülfünun açıldığı zaman ise kendisine riyaziyat kürsüsü yerine edebiyat muallimliği verilmişti. Müesseseye Darülfünun adının verilişinde Medreseler zihniyetinin tesir ve nüfuzu olmuştur. Fen kelimesi o zaman sadece teknik ve tatbikî bilgilere delâlet eden bir tabir olduğu halde Türkiyede yeni ilmi yeni irfanı temsil etmek için açılan müesseseye Darülfünun adı verilmesi ne bir yanlışlık ne de bir lisan zühulü neticesi idi. Bu, o zamanki zihniyeti çok manalı bir surette ifade etmek üzere verilmiş isimdir. Riyaziyat, fizik, kimya, tarih, coğrafya, hayvanat, nebatat ve saire gibi ilimlere o zamanki medrese uleması ancak "Fenler,, denilmesine müsaade ediyorlardı. Çünkü onların itikadınca hakikî "ilim,, , yalnız ve münhasıran naklî bilgilerdi. "İlim,, in yeri ancak medrese olabilirdi.

İlk Darülfünunu kuranlar "fen,, ve onun cem'i olan "fünun,, tabirini kullanmakla memlekette medreseye karşı mütevazı, hatta ürkek bir müessese çıkarmış oluyorlardı.

Eski Manzaradan Birkaç Hat

Açılma resminde arapça duaların okunduğu ilk Darülfünun bugün anladığımız manada bir ilim yurdu değildi. Sadece yeni ilimlere ait bazı bahisler üzerine serbes umumî dersler veren bir nevi mektepti, başka türlü olmasına imkân da yoktu. Henüz, orta, hatta ilkmektepleri bulunmıyan bir memlekette, Darülfünun kurulamazdı. Zaten bu ürkek teşebbüsün ömrü de pek kısa oldu. Hocalarından ikisinin takrir esnasında ağızlarından kaçan iki masum cümleyi vesile tutarak meşihat ve medrese erkânı, halifenin bir iradesile, bu Darülfünunu kapttılar.

İkinci Darülfünun II. Abdülhamit saltanatının son zamanlarında kuruldu. Fünun, Edebiyat ve ulûmu şer'iye şubelerinden teşekkül eden bu Darülfünun, sadece bir nevi yüksek mektepten ibaretti. Tedrisatı, bazı dersler itibarile bugünkü liseler seviyesinde sayılabilecek bu müessese meşrutiyet devrine kadar sürdü. İşte bugün ilga edilen İstanbul Darülfünununun ilk temelini bu " Darülfünunun Şahane „ teşkil etmiştir. Meşrutiyetten sonra tensik edilen bu müesseseye o zamana kadar müstakil birer meslek mektebi halinde devam eden Tıbbiye ve Hukuk mektepleri ilâve edilmiş ve adına da Darülfünunu Osmanı denilmiştir.

Muharebe İçinde Yapılan Şekiller

Umumi harp içinde Almanyadan getirilen profesörlerle az çok islâh yoluna girer gibi olmuş olan İstanbul Darülfünunu umumi harbin son yıllarında ve hassaten mütareke günlerinde ağır sarsıntılara uğradı. O kadar ki Cümhuriyet devrinin başlarında bu müessese yeniden kurulmıya muhtaç bir halde bulunuyordu.

Millî Maarif işlerini faaliyet programının en başına koymuş olan Cümhuriyet bir taraftan tevhidi tedrisat kanunu ile medreseleri kaparken öbür taraftan da Darülfünuna elini uzattı. Bu müessesenin kendi kendine inkişafı, terakki ve tekâmülü için, başta hükmi şahsiyet ve ilmi muhtariyet imtiyazları olmak üzere, maddi manevi her türlü imkânları temin etti. 1923 den 1932 ye kadar geçen dokuz yıl zarfında Türkiyenin bütün münevverleri gözlerini Darülfünuna diktiler, her sahada inkılâplar geçiren yeni Türkiyede Darülfünunun memleket hayatının umumî gidişine uygun bir tekâmül göstermesini beklediler. Memleketin hiç bir meselesi Darülfünun işi kadar umumi alâka uyandırmadı; hiçbir müessese onun kadar tenkide uğramadı. Lâkin bütün alâkalara, bütün bu tenkitlere rağmen İstanbul Darülfünunu Türk münevverliğinin kendisinden iştiyak ve ihtirasla beklediği salâha, inkişaf ve terakkiye eremedi.

Memlekette siyasi, içtimai büyük inkılâplar oldu. Darülfünun bunlara karşı bitaraf bir müşahit kaldı; iktısadi sahada esaslı hareketler oldu, Darülfünun bunlardan habersiz göründü; hukukta radikal değişiklikler oldu, Darülfünun yalnız yeni kanunları tedrisat programına almakla iktifa etti: Harf inkılâbı oldu, öz dil hareketi başladı, Darülfünun hiç tınmadı; yeni bir Tarih telekkisi millî bir hareket halinde bütün ülkeyi sardı, Darülfünunda buna bir alâka uyandırabilmek için üç yıl kadar beklemek ve uğraşmak lâzım geldi. İstanbul Darülfünunu artık durmuştu, kendisine kapanmıştı, vüstai bir tecerrüt içinde haricî âlemden elini ayağını çekmişti

Eski Darülfünunun vaziyeti

Türk camiasının hayat seyri içinde bu kadar tecerrüt halinde kalabilen İstanbul Darülfünunu dünyanın başka yerlerindeki ilim hareketlerine karşı da, bittabi, yakınlık ve alâka gösteremezdi. Ve bunlardan da uzak kaldı. İstanbul Darülfünunu ilmî taharri ve tetkikler için bir faaliyet sahası olmadı; şahsi mesai için fırsat ve imkânlar veren bir çalışma muhiti haline giremedi.

Tedrisatının tarz ve usulünü mümasil garp müesseselerindeki tarz ve usullere uygun bir hale getiremedi. Türkiye gibi radikal bir inkılâp memleketinde vatanın müstakbel zimamdarlarının terbiyesi hayattan bukadar uzak kalan, inkılâbın seyrinden bu kadar geride duran bir müesseseye artık daha uzun müddet tevdi edilemezdi. Esasen on yıldanberi İstanbul Darülfünunu kendi kendisini islâh için kendisine verilmiş olan ve her yıl tekrarlanan bol ve geniş fırsatlardan istifade etmedi. Geçen zaman ile geçirilen tecrübe de kâfi idi. Büyük Millet Meclisi Darülfünunun 1932 Bütçesini ancak bir ecnebi mütehassıs getirilerek bu müessesenin esaslı bir surette islâh ve tensiki şartile kabul etmiştir. Bu maksat için çağrılan ecnebi mütehassıs geçen yıl Darülfünunda esaslı tetkikler yaptı. Gördüklerini ve düşündüklerini bir raporda hükûmete bildirdi. Yukarda bir kaç maddede tesbit edilen noksanlar ecnebi mütehassısın raporunda da ayrı ayrı zikredilmiştir. Bunları belli başlı şöyle tasnif edebiliriz:

1 — Darülfünunun fakülte ve müesseseleri arasında ilmî mesai teşrikini temin edecek bir irtibat bulunmaması,

2 — Bazı fakültelerin münhasıran tedrisat ile alâkadar olan bir meslek mektebi vaziyetinde kalmaları,

3 — Tedris heyetinin, ekseriyet itibarile, kendisini yalnız muayyen saatlerdeki derslerinden mes'ul sayarak ilmî tetkik ve taharrilerden uzak kalması,

4 — Talebe ile tedris heyeti arasındaki münasebetin dershane hududu dahilinde kalarak, bunun haricinde, talebenin her türlü rehberlikten uzak, kendi başına kalması,

5 — Tedrisatın, yine ekseriyet itibarile, müderrisin takririne inhisar etmesi, talebenin öğrenme mes'uliyetinin de muayyen bir kitabın sayfaları veya müderrisin takririnde tutulan notlar hududu dahilinde kalması,

6 — Seminerlerin ekseriyetle lâfzı murat bir halde kalması,

7 — Lâboratuarlarda ekseriya, daha ziyade demostrasyonla iktifa edilerek talebenin şahsî faaliyette bulunmaması ve tetkik usullerine alışması imkânlarının asgari bir hadde indirilmesi,

8 — Telifat ve neşriyatın yok denecek derece azlığı,

9 — Ekseri müderris ve muallimlerin, haricî iş ve alâkalarının çokluğu yüzünden Darülfünundaki vazifelerini ikinci derecede sayacak kadar müesseseye ilişiklerini azaltmaları,

10 — Darülfünun tedrisatının memleketin hayat ve faaliyetlerile temasını kaybederek nazarî bir tecerrüt halinde kalması,

11— Haydarpaşada kendi âleminde kalan Tıp Fakültesinin şehrin hastanelerile temas etmemesi yüzünden tıp tahsil ve terbiyesinde birinci derecede ehemmiyeti olan klinik tedrisatının pek mahdut bir sahaya mahsur kalması,

12— Bir kısım müderris ve muallimlerin yıllardanberi Darülfünunda çalıştıkları halde ortaya henüz ilmî kıymeti haiz belli başlı bir eser çıkarmamaları,

13 — Basit bir tercümenin bile "Thèse„ olarak kabul edilmesi ve bu yüzden şahsî tetkik ve telifin kıymetçe hiçe indirilmesi,

14 — Ayni Fakülte dahilindeki müderris ve muallimler arasında bile mesut ve semereli bir fikir ve ideal birligi, ilmi mesai teşriki yerine zıddiyet ve münaferetler hüküm sürmesi,

15— Eminlik, Reislik, Divan azalıkları gibi vaziyetlerin, sadece bazı müderrisler arasında ihtirasa ve muhasede doğuran birer mansıp ve makam halini alması,

16— Darülfünun muhtariyetinin yalnız mevki ve makam ihtirasları kaynaştıran menfi bir âmil derekesine inmesi,

Bunlar İstanbul Darülfünununun tekâmül ve terakkisine, kendi kendisini islâh etmesine şiddetle mâni olan bir çok sebepler arasından derhal hatıra gelenlerdir.

Ne Yapmak Lâzımdır?

Bu hal karşısında İstanbul Darülfünununu islâh etmek için yapılacak teşebbüslerin, evvelce yapılmış olanlar gibi, semeresiz kalacağına kanaat getiren hükûmet, bu müessesenin ilgasını teklif etmeyi memleketin ilim ve irfanı için en kestirme hayırlı hareket saymıştır. İşte, memlekete yapabileceğini yapmış, verebileceğini vermiş, hayatını tamamlamış olan İstanbul Darülfünunu, yukarıda sayılan sebeplerden dolayıdır ki Büyük Millet Meclisinin 2252 numaralı kanununun birinci maddesi hükmünce artık Türkiye hayatından çekilmiş ve bu günden itibaren Tarihe karışan müesseseler zümresine iltihak etmiştir.

Mülga Darülfünuna ait sözlerimi bitirmeden evvel bu müessesenin şimdiye kadar elinden gelebilen derecede hizmet etmiş olduğunu söylemek ve orada ellerinden gelebildiği kadar çalışmış olanları hürmetle anmak vazifemi de yapmalıyım. Dünya uzaktan bakanların gözlerini kamaştıracak süratle ileri gidiyor. Biz bir çıkmaz içinde yarı boşuna çabalıyan bir irfan cihazı ile daha yüz asır ileri gidenlere yetişemeyiz. Geri kalanlar hayatlarını günden güne kaybetmeğe mahkûm olanlardır. Yalnız ders okutan, ilmî fennî araştırmalara ve çalışmalara hiç denecek derecede mevki veren bir darülfünun ile hiçbir zaman Türklerin öz malı bir ilim yaratılamaz. Ve Türk milleti yabancılara ait ilmî terakkilerin haraçgüzarı olmaktan kurtarılamaz. Memleket için her sahada ilmî tetkikler merkezi olacak, talebeyi muhtelif ilimlere ait metotlarla şahsî taharrilere sevkedecek, şevk ve heyecan dolu bir fikrî hayat içinde yaşatacak yeni bir irfan yapısı kurmanın kat'î lüzum ve ihtiyaç olduğunda hiç şüphe edilmez ki darülfünunun bütün muhterem tedris heyeti mutabık ve müttefiktir. Uzun yıllar kuvvetleri yettiği derecede ve imkânlar sınırları içinde çalışmış olanların yeni Üniversite kadrosunda bulunmamaları şereflerini hiç bir surette eksiltmez. Memleketimiz Üniversite dışında bir çok sahalarda liyakatlerin hizmetine ve emeğine o kadar muhtaçtır ki onların vatanseverlik duygularını tatmin edecek yeni mühim vazifeler bulacakları pek tabiidir.

Hükûmetin teklifi ile Büyük Millet Meclisi kendilerinin bu değişiklik yüzünden herhangi bir sıkıntıya düşmemeleri için bir yıl müddetle veya yeni bir vazife alıncıya kadar şimdi almakta oldukları maaşın tam tutarını temin kadirşinaslığında bulunmuştur. Büyük Millet Meclisine bundan dolayı Maarif Vekili sıfatile burada da şükranlarımı tekrarlarım. Maarif Vekâleti emektar mensuplarının bir an evvel yeni sahalara geçebilmeleri için her suretle ve bütün imkânları ile çalışmayı vazife bilecektir.

Yeni Kurulan İstanbul Üniversitesi

Bugün kuruluşu başlıyan İstanbul Üniversitesinin dünkü İstanbul Darülfünunu ile hiç bir münasebeti yoktur. Üniversite yeni bir müessesedir. Ananesi kendisile başlıyacaktır. Müessese T. D. T. cemiyetince öz türkçe münasip bir ad bulununcıya kadar Üniversite adını taşıyacaktır.

İstanbul Üniversitesi, evvelâ isminin asli delâleti veçhile toplayıcı ve birleştirici bir müessese olacaktır. Yüksek ilim ve ihtısası kendi bünyesinde yaşatan ve yaratan bir uzviyet olacaktır. Bu uzviyet kendisinden daha büyük uzviyetlerin, yani bir taraftan İstanbul şehrinin, diğer taraftan büyük vatanı teşkil eden büyük millî varlığın daima canlı, daima hassas bir tefekkür cihazı olacaktır.

2252 numaralı kanunda derpiş edilen mülkiye, mühendis ve yüksek ticaret mekteplerinin de Üniversite topluluğu için kaynaşması fikri bu müessesenin müstakbel inkişaf plânı içinde ehemmiyetle ve her cepheden tetkik edilecek bir mevzudur. Yeni Üniversitemiz hakikatleri araştırmak ve derinleştirmek bilgiyi derlemek, yükseltmek ve yaymak gayelerini güder.

Yeni Üniversite plânı, bütün teşkilâtın verimini en yüksek dereceye çıkarmak, mesai ve faaliyet çarklarının işleyişini değiştirmek, gayretleri dağınıklıktan kurtararak teksif etmek ve bilhassa en yeni çalışma metotlarını kurmak esaslarına istinat etmektedir.

Profesör sadece bir takrir makinesi değil talebeye daimî ilhamlar veren, rehberlik eden, onun çalışma ve araştırma şevkini daima coşkun tutabilen kaynaktır. Hakikî profesör kendisi de ilmin daimî talebesi olandır.

(Devamı 11 inci sayfada)

[446] **Son Posta**, "Üniversitemiz Ne Olacak", 1 Ağustos 1933, s. 6.

EK-14: Gelf Üniversitesi pedagoji profesörü Albert Malche'nin Türkiye'ye davet edilmesi ile ilgili kararname.[447]

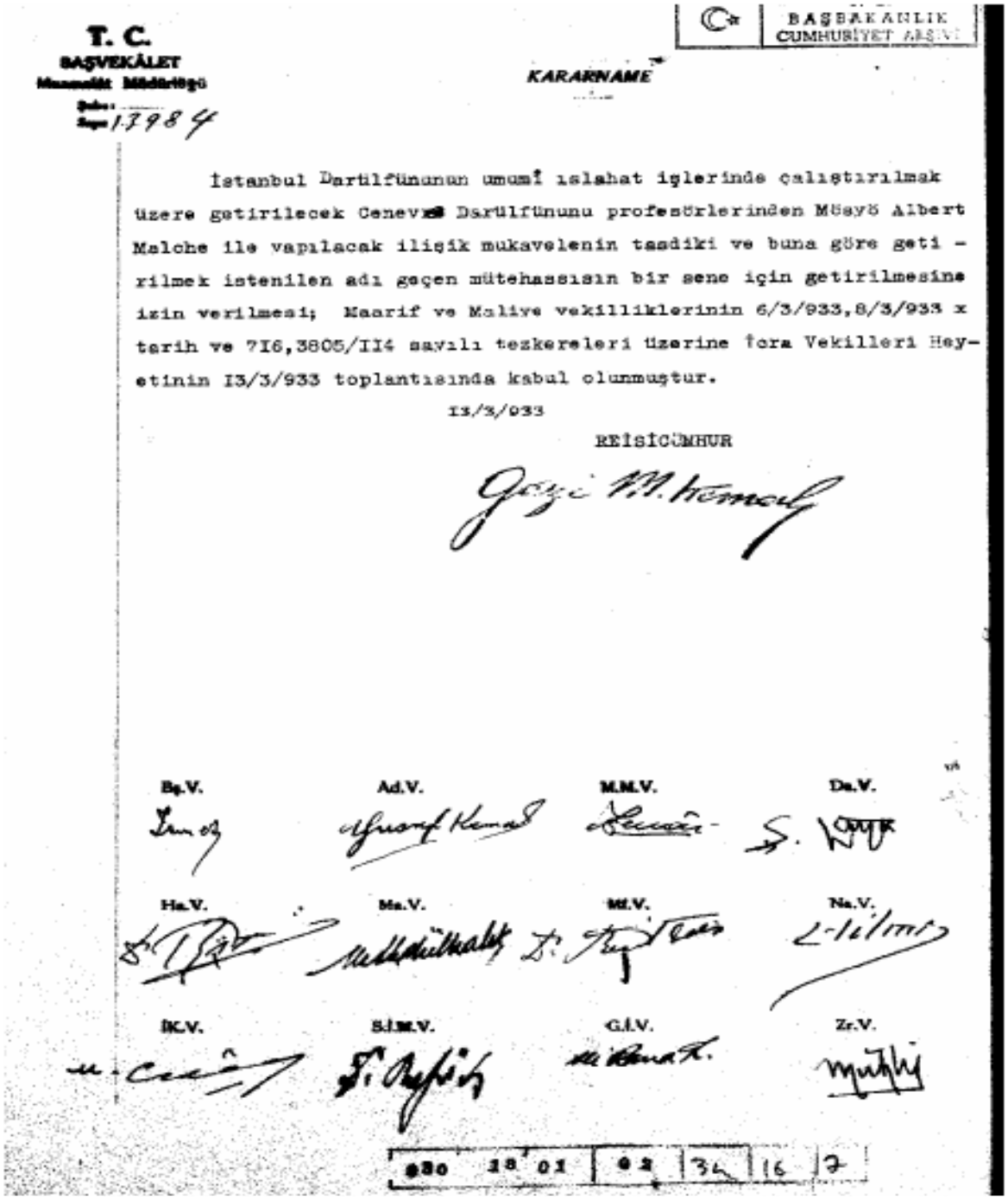

T. C.
BAŞVEKÂLET
Mumaylik Müdürlüğü
Sayı: 13984

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

KARARNAME

İstanbul Darülfununun umumî ıslahat işlerinde çalıştırılmak üzere getirilecek Cenevre Darülfununu profesörlerinden Müsyö Albert Malche ile yapılacak ilişik mukavelenin tasdiki ve buna göre getirilmek istenilen adı geçen mütehassısın bir sene için getirilmesine izin verilmesi; Maarif ve Maliye vekilliklerinin 6/3/933,8/3/933 x tarih ve 716,3805/114 sayılı tezkereleri üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 13/3/933 toplantısında kabul olunmuştur.

13/3/933

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemal

Bş.V. Ad.V. M.M.V. Da.V.

Ha.V. Ma.V. Mf.V. Na.V.

İK.V. S.İM.V. G.İ.V. Zr.V.

930 18 01 | 02 | 34 | 16 | 7

[447] **DABCA**, Fon Kodu: 30.18.01.02/Yer No: 34.16.7.

EK-15: Atatürk'ün Dar'ül-fünûnu ziyareti

VAKIT

VAKIT sizin derî ortağımızdır
Şikâyetlerinizi, taleblerinizi, temennilerinizi arzularınızı yazup göndermekte tereddüt etmeyin

14 üncü Yıl No. 4648 — 16 Kânunevel (12 İnci Ay) 1930 Salı — Sayısı 5 Kuruş

Adananın Felâketi Hakkındaki Son Haberler İkinci Sayıfamızda

Reisicümhur Hz. Darülfünunda

Başvekilimiz Londra ve Berlin elçilerimizle Ankaraya döndüler

Gazi Hz. Darülfünunda talebe arasında dersleri dinlemişler, büyük ilim müessesemizin ihtiyaçları hakkında müderrislerle görüşmüşler, müderrislere ve talebeye kıymetli iltifatlarda bulunmuslardır

Reisicümhur Hz. Hukuk fakültesi 3 üncü sınıf talebesile yan yana Mustafa Reşit Beyin takririni dinliyorlar

Reisicümhur Hz. dün saat on buçuk refakatlerinde Riyaseticümhur Umu Kâtibi Tevfik Ser yaver Rüsuhi, Ka Ali, ve Maarif Umumî Müfettişle den Hasan Ali Beyler olduğu halde Dolmabahçe sarayından ayrılarak otomobille İstanbul tarafına geçmişler ve Darülfünunu teşrif etmişlerdir.

DARÜLFÜNUNDA

Büyük Reisimiz burada darülfünun müdürlüğünün samimî ve fevkalâde heyecanı tezahuratile ve yaşa sedalarile karşılanmıştır.

Gazi Hz. otomobillerinden indikten sonra kendilerini Darülfünun namına karşılayan Hukuk Fakültesi umumî müfettişi müderris Akif B. ile beraber Darülfünun emaneti odasına teşrif edecekler, yirmi dakika kadar istirahat buyurmuşlar, burada kendilerine kahve ikram edilmiştir.

Gazi Hz. Etem Akif Beyle mubahasede bulunarak Darülfünundaki talebenin hangi fakültede daha çok bulunduğu, binanın fakültelere tevzii ve Darülfünunun umumî vaziyeti hakkında müteaddit suallerde bulunmuşlar, verilen cevaplara büyük alâka izhar buyurmuşlardır.

Etem Akif B. Gazi Hz. nin suallerine cevap vererek Darülfünunun iki yüz talebesi olduğunu bunun 85 i hukuk kısmında bulunduğunu söylediği sırada emin Muammer Rasim de gelmiştir. Bu esnada dersin kalmış, Gazi Hz. derslerde bulunmak arzusunu izhar buyurmuşlar ve programı tetkik ettikten sonra hukuk fakültesinin birinci sınıfını teşrif etmişlerdir.

SINIFLARDA

Gazi Hz. sınıfta yirmi dakika kadar kalmıştır. hukuk fakültesi reisi Tahir Bey takrir ettiği hukuku ceza derslerinden bahsolunmuşlar ve bir kanunun mazi ve şümulü olup olmadığı bahsini tetkik etmişlerdir.

TAHİR BEYE İLTİFAT

Reisicümhur Hz. sınıftan çıkarken müderris Tahir Beye teşekkür etmişler ve ilâve ederek iltifat buyurmuşlardır.

TALEBE ARASINDA

Gazi Hz. bu sınıftan çıktıktan sonra diğer bir sınıfa girerek hukuk usulü müderrisi Mustafa Reşit Bey ile ahit ve senet bahsi etrafında izahat ettiği dersi ön sırada talebe arasında oturarak takip etmişlerdir.

Büyük Reisimiz burada da on beş dakika kadar kaldıktan sonra ikinci sınıfa girmişler müderris Fazıl Beyin iktisat dersinde bulunmuşlar, nakil vasıtalarının tarifesi bahsi hakkında takrir edilen dersi alâka ile takip buyurmuşlar ve müderris Beye teşekkür ederek talebenin alkışları arasında sınıftan ayrılmışlar, alt kata inmişlerdir.

Gazi Hz. burada hukuk fakültesinin seminerlerini gezmişler, müderris

[Alt tarafı 6 ıncı sayfada]

Tütün müdürü umumisini üç yerinden yaraladılar

Carih, Behçet B. in odacısını da öldürdükten sonra beynine bir kurşun sıkarak intihar etti

Faciaya kurban giden odacı

Katil öldükten sonra

Tütün inhisarı müdürü umumisi Behçet B. dün makamına gelirken cadde ortasında bir sui kaste uğramıştır. Vücudunun muhtelif yerlerinden üç kurşun yarası almıştır. Beraberindeki

Behçet bey — Katil

bulunan odacısı Hüseyin Efendi de yaralanmış ve nakledildiği Sen Jorj hastanesinde vefat etmiştir. Mustafa Hayri ismindeki katil cinayeti işledikten sonra intihar kastile beynine bir kurşun sıkmış, hastanede ölmüştür.

Behçet B. Sen Jarj hastanesinde tahtı tedaviye alınmıştır. Doktorlar ahvali sıhhiyesinde bir tehlike görmemektedirler.

VAK'A NASIL OLDU?

Vak'anın tafsilâtı şudur:

Tütün inhisar müdür ümumisi Behçet B. dün saat 9 u 45 geçe yanında odacısı Hüseyin Efendi olduğu halde inhisar müdüriyeti umumiyesine gitmek üzere Selânik bankasının yanındaki sokaktan yukarı doğru çıkarken birdenbire beş adım ilerisinde beliren bir adamın elinde tuttuğu barabellom tabancasını kendisine tevcih ettiğini görmüş fakat hiç bir şey söylemeğe meydan kalmadan birinci kurşun nanılıdan çıkmıştır. Katil bu birinci kurşunu Behçet Beyin kalbine tevcih etmiştir. Fakat Behçet Beyin bu sırada elinin kalbinin üstüne götürmesi kurşuna seyrini değiştirtmiştir. Kurşun

[Alt tarafı 6 ıncı sayfada]

Idarî teşkilât

Sabık Adliye vekili beyenmediğini söylemektedir.

Mahmut Esat Beyin, yazdığı iddia edilen yazılar, barut sui istimali, borç için hapis meseleleri kakkında beyanatı

Sabık Adliye Vekili Mahmut Esat B. şehrimizde bulunmakta ve nezleden muztarip olduğundan üç gündenberi dışarı çıkmamaktadır.

Dün bir muharririmiz Mahmut Esat B.le muhtelif meseleler hakkında görüşmüştür.

Mahmut Esat B. muharririmizin, bir gazetede "Hırsızlar çekilin,, serlâvhasile çıkan yazıların kendisi tarafından yazılıp yazılmadığı sualine sadece şu cevabı vermiştir:

"—Hırsızlarla mücadele zaten Cümhuriyet Halk Fırkasının prensiplerindendir. Ben bu prensiplerden asla ayrılmayacağım.,,

Sabık adliye vekili bundan sonra kendisinin güya Halk Fırkasına muariz bir cephe alarak mecliste tenkitlerde bulunacağı

[Alt tarafı 4 üncü sahifada]

Mahmut Esat bey

Takrir

Hariciye vekilimiz Fethi beye mukni cevaplar verdi

Hariciye vekili son seyahatinde kendisine refakat eden Asım ve Necmettin Sadık beylerle

Ankara, 15 (Telefon) — Millet Meclisi bugünkü içtimaında Fethi Beyin takrirlerinden Cenevreye giden murahhaslarımıza ait olanını müzakere etti. Takrir okunduktan sonra Hariciye vekilimiz şu cevabı verdi:

— Suallerin tertibine bakılarak hükûm yürütülünce derhal göze çarpıyor ki maksut olan şey memleketimizin harici siyasetine taallûk eden esaslı bir mevzu hakkında Hariciye vekiline sual sormak değil, başka bir maksat vardır.

Vekil B. bundan sonra sorulan sual çerçevesi dahilinde kalarak basit bir cevap vermek kâfi olduğunu, fakat meclis müzakeratını ehemmiyetle takip eden halk kütlelerini de düşünerek meslenin Büyük Meclisle birlikte efkârı umumiye huzurunda da Apaçık tezahür etmesi lâzım geldiğini söyledi ve şöyle devam etti:

— Evvelâ samimî arzetmeliyim ki, terk ve tahdidi teslihat hareketi büyük harbin felâketlerinden sonra bu afetin tekerrürüne mani olabilmek için drpiş edilen husu

[Alt tarafı alıncı sayfamızda]

— Müdür beye gittim, hastayım, bana izin veriniz, dedim. Ve
— Sen de defterini gönderir mektepten çıkarsın, mel
bile öyle yapıyor.

EK-15.1: Atatürk'ün Dar'ül-fünûnu ziyareti

YEDINCI SENE = N° 2375

SALI 16 KANUNUEVVEL 1930

Başmuharrir YUNUS NADİ

İDAREHANESİ: Hükumetin karşısında daimi mahsus Telgraf: İstanbul Cumhuriyet Posta kutusu: N° 246

Telefon: Başmuharrir : 2366 Tahrir müdürü : 2339 » müdürü 2365, Kitap kısmı: 472

Cumhuriyet

ABONE ŞERAİTİ

MÜDDET:	TÜRKİYE İÇİN	HARİÇ İÇİN
Senelik	1400 Kr.	2700 Kr.
6 Aylık	750 Kr.	1450 Kr.
3 Aylık	400 Kr.	800 Kr.

Nüshası her yerde = 5 Kuruştur =

GAZI HZ. DARÜLFÜNUNDA

Gençlik Büyük Reisi heyecanla karşıladı, ve ellerini öperek omuzlarında taşıdı. Gazi dersleri dinledi, müderrislerle görüştü

Reisicumhur Hz. Hukuk Fakültesi 2 inci sınıfında talebe arasında oturarak müderris Mustafa Reşit B. in takrirlerini takip ederlerken

Gazi Hz. Hukuk Fakültesi 2 inci sınıfında müderris Mustafa Fadıl B. in dersini dinliyorlar...

Gazi dedi ki: "İnsan bu sıcak muhitten ayrılamıyor" - "Burada ölmek değil, yaşamak isteyiniz!"

Reisicumhur Hz. Darülfünunda 4 saat kalmışlardır. Gazi Hz. nin müderrisler ile mubahaseleri pek şayani dikkat olmuştur

İşmet Pş. dün akşam Ankara'ya hareket etti

Başvekil Pş. ile beraber Kemalettin Sami Pş. Ferit, İ. Tali Beyler de gittiler

Bir harp İhtimali var mı?..

Ona, yani harbi kimse istemiyor. Hiç olmazsa zahiri vaziyet budur. Milletleri ve onları teşkil eden insanı... bu zahiri vaziyete ha...

Reisicumhur Hz. dün saat 10 buçukta, refakatlerinde kâtibi umumileri Tevfik, seryaverleri Rüşuhi, Kütahya meb,usu Recep ve kılıç Ali Beyler bulundukları halde otomobille Dolmabahçe sarayından çıkmışlar ve Topane ...

Fethi Bey

İlk sual takririne cevap dün verildi

Başvekil İ.ş. Hz. nin Haydarpaşa'dan teşyilerinden bir intiba

Başvekil İsmet Pş., dün akşamki ekspresle Ankara'ya avdet etmiştir. Başvekilimiz, hareketinden evvel Gazi Hz. ne mülâki olarak arzi ve... cumhur Hz. namına kâtibi umumileri Tevfik, Seryaverleri Rüşuhi B. lerle Recep, Kılıç Ali B. ler, Darülfünun Emini, Polis müdürü, Nazif Ömer B., Kolordu kuman...

EK-16: İstanbul Dar'ül-fünûnun ilga edilerek yerine Maarif Vekâletince yeni bir üniversite açılmasına dair kararname.[448]

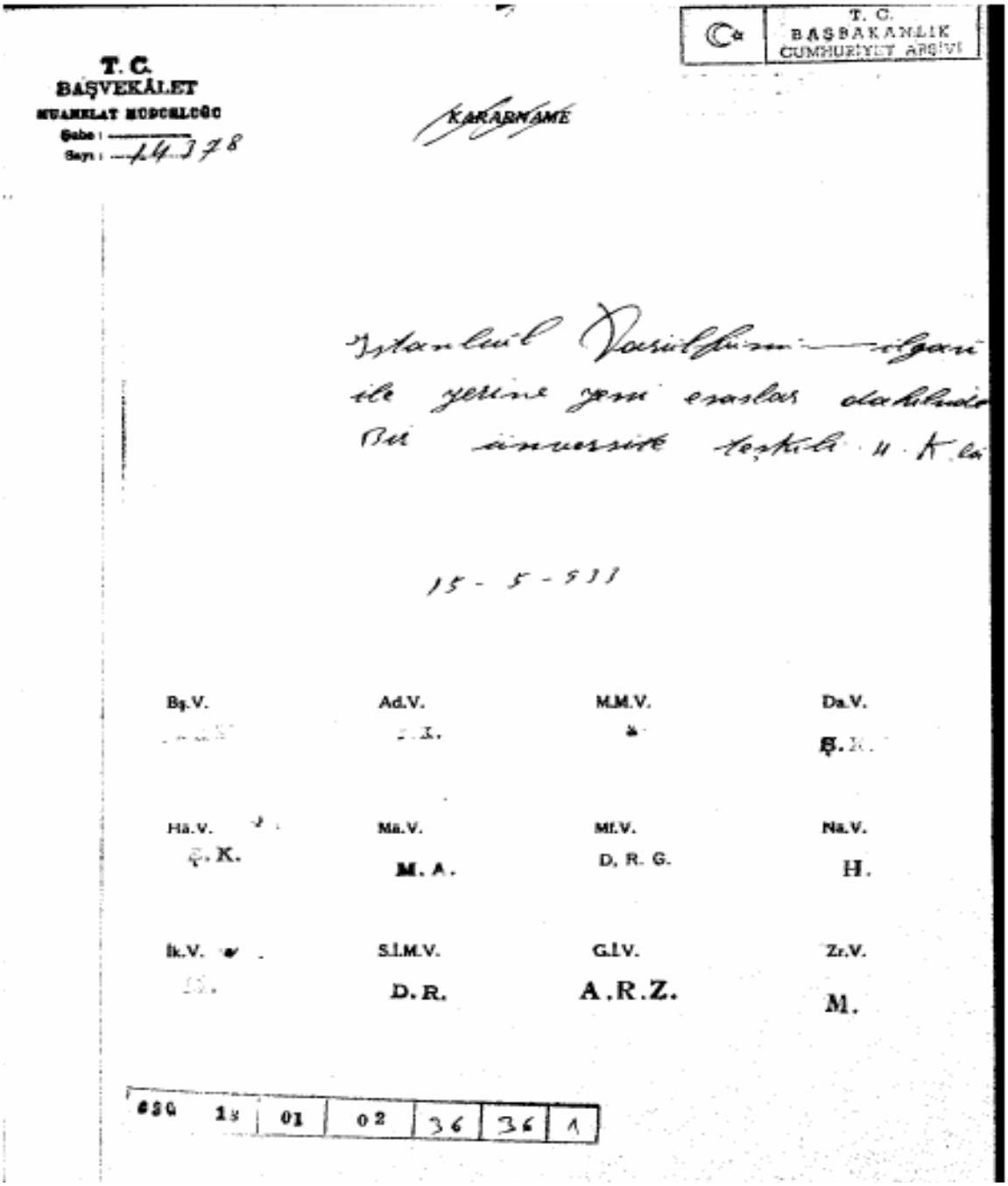

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 14378

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

KARARNAME

İstanbul Darülfünunu ilgasi ile yerine yeni esaslar dahilinde bir üniversite teşkili H. K. li

15 - 5 - 933

Bş.V.	Ad.V.	M.M.V.	Da.V.
	İ. K.		Ş. K.
Ha.V.	Ma.V.	Mf.V.	Na.V.
Ş. K.	M. A.	D. R. G.	H.
İk.V.	S.İ.M.V.	G.İ.V.	Zr.V.
İ.	D. R.	A. R. Z.	M.

030	18	01	02	36	36	1

[448] **DABCA**, Fon kodu: 30.18.1.2./ Yer No: 36.36.1.

EK-17: 31 Mayıs 1933 tarihli ve 2252 sayılı kanunun maddeleri.[449]

İ : 64 31-5-1933 C : 2

MAARİF VEKİLİ Dr. REŞİT GALİP B. (Aydın) — Darülfünunun ıslahına dair olan lâyiha ayni zamanda Darülfununun bir senelik muvakkat bütçesine ait ahkâmı da ihtiva etmektedir. Kanunun bu gün müstacelen ve tercihan müzakeresine karar verilmesini rica ederim.

SALÂHATTİN B. (Kocaeli) — Uyuşturucu maddelerin inhisarı kanunu vardı, ruznameye alınmasını teklif etmiştim Reis Bey!

REİS — Hatırımda efendim.

Darülfünun lâyihasının ruznameye alınarak müstacelen ve tercihan müzakeresi teklif olunuyor. Bu lâyihanın müstacelen müzakeresini kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

Tabii hem ruznameye alınmasını hem de müstacelen müzakere edilmesini reye arzettim.

Lâyiha tevzi olundu, heyeti umumiyesi hakkında mütalea yoksa maddelere geçelim efendim. (Yoktur sesleri).

Maddelere geçilmesini kabul edenler ... Etmeyenler ... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

İstanbul darülfununununun ilgasına ve Maarif vekâletince yeni bir Üniversite kurulmasına dair kanun

MADDE 1 — İstanbul darülfununu ve ona bağlı bütün müesseseler kadro ve teşkilâtlarile beraber 31 temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır.

REİS — Madde hakkında mütalea var mı efendim? (Yok sesleri). Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 — Maarif vekilliği 1 ağustos 1933 tarihinden itibaren İstanbulda (İstanbul üniversitesi) adı ile yeni bir müessese kurmağa memurdur. Maarif vekâleti bu Üniversitenin teşkilâtına ait kanun lâyihasını en geç 1 nisan 1934 tarihine kadar Büyük Millet Meclisine tevdi eyler.

REİS — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 3 — Nafıa vekilliğine bağlı olan (Yüksek mühendis mektebi) ile İktısat vekilliğine bağlı (Yüksek ticaret mektebi) ni İstanbul üniversitesi teşkilâtı arasına almağa İcra Vekilleri Heyeti mezundur.

REİS — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 4 — Tıp fakültesinin İstanbuldaki umumi, mülhak ve hususî bütçelerle belediye bütçelerinden idare edilmekte olan hastanelerden istifade eylemesine lüzum görülürse fakültenin bu hastanelerden istifade suretleri ve masrafa iştiraki ve her hastanede ayrılacak yatak adedi ve sair esaslar Dahiliye, Maarif ve Sıhhat ve içtimai muavenet vekillerince müştereken tayin ve tesbit olunur.

REİS — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 5 — İkinci madde mucibince kurulacak Üniversitenin 1 ağustos 1933 tarihinden 31 mayıs 1934 tarihine kadar devam edecek olan muvakkat devresi için icap eden tedris, idare ve ecnebi mütehassısları kadrolarının tanzimi ve vazifedarların tayini Maarif vekilliğine aittir. Bu muvakkat kadroya girmiş olmak ikinci maddede yazılı Üniversitenin esas kadrosuna girmek için müktesep bir hak teşkil etmez.

MÜKERREM B. (Isparta) — Efendim, bu maddede bir tabı hatası vardır, (vazifeler) yerine (vazifedar) veya (vazife sahipleri) denilecektir.

SADRİ MAKSUDİ B. (Şebin Karahisar) — Vazifelilerin denilse daha iyi olur.

REİS — Vazifelilerin şeklinde tashih edilmiştir, Maddeyi bu tashihile beraber kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 6 — Darülfünun kadrosuna dahil olanlardan kurulacak Üniversitenin muvakkat kadrosuna alınacak müderris ve muallimler ile bunların muavinleri ve asistanlar 1931 senesi Darülfünun bütçe kanununun 10 uncu maddesi hükmüne göre Darülfununca verilmekte olan maaşlarını alırlar. Bunlara maaşlarına tekabül eden miktarda ücret verilmesi de caizdir.

Muvakkat devreye ait tedris kadrosundaki vazifelere hariçten tayin olunanların bu vazifeler için kadroda muayyen olan maaşı almalarına 1452 numaralı kanunun umumi hükümleri mâni olduğu takdirde kadrodaki maaş ile bu kanunun teeviz ettiği derece maaşı arasındaki fark ilâveten ücret olarak verilebilir.

REİS — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 7 — Maarf vekilliği İstanbul Üniversitesinde bir telif ve tercüme heyeti kurmağa mezundur. Bu heyete darülfununun tedris kadrosunda dahil bulunan zevattan lüzumlu vazıfları hais olanlar alınır ve kendilerine bu yeni hizmetlerine mukabil ücret verilir. Bu ücretler; bu zatların Darülfünundaki vazifelerinden dolayı almakta oldukları maaşlar ile Darülfununun lâğvi dolayısile alacakları açık maaşları tutarları arasındaki farkı geçemez. Bu ücretler açık maaşlarının itasına mâni değildir.

REİS — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 8 — Darülfununun ilgası dolayısile açıkta kalmış olupta telif ve tercüme heyetine de seçilmemiş olan müderris ve muallimler yeni Üniversite teşkilât kanununun meriyetine veya bu müddet içinde Devlet hizmetlerinden birine tayinlerine kadar yukarıdaki madde hük-

[449] **TBMMZC**, Devre 4, İçtima 2, Cilt 15, s. 466-467.

EK-17.1: Ek-17'in devamı

müne göre açık maaşı ve mütemmim ücret alırlar. Buna mukabil Maarif vekilliği bu müddet zarfında kendilerine muvakkat hizmetler tevdi edebilir.

REİS — Maddeyi kabul edenler . . . Etmeyenler . . . Kabul edilmiştr.

MADDE 9 — Darülfünunun 1932 malî senesi bütçe kanununda yazılı membalardan 1933 malî senesi zarfında tahassül edecek varidat Hazinece 1933 muvazenei umumiyesinde lâhika olarak bir taraftan Darülfünun hasılatı adile açılacak nâzım varidat faslına irat ve diğer taraftan Darülfünunun maaş ve ücret ve bilûmum masrafları adı ile Maarif bütçesinde açılacak nâzım masraf faslına tahsisat kaydolunur. Birinci fıkrada yazılı membalardan toplanan paralar Cümhuriyet merkez bankasında Maarif vekilliği emrine bir hesabı cariye yatırılır.

REİS — Maddeyi kabul edenler . . . Etmeyenler . . . Kabul edilmiştir.

MADDE 10 — Gerek 9 uncu maddede yazılı varidatın gerek darülfünunun hükmî şahsiyetine ait tahsislerin tahsil ve sarfı ve bütün idare işlerinin tedviri için bir muvakkat teşkilât yapmağa Maarif vekili mezundur.

REİS — Maddeyi kabul edenler . . . Etmeyenler . . . Kabul edilmiştir.

MADDE 11 — Darülfünunun 1933 malî senesi haziran ve temmuz aylarına ait umumî hizmetlerinin görülmesi için 9 uncu maddede yazılı varidattan icap eden miktarı darülfünuna verilir. Bu iki aya ait tahsisatın fasıl ve maddelere tefriki ve lüzum görülürse bu fasıllar arasında münakale yapılması İcra Vekilleri Heyetine aittir. Bu varidattan haziran ve temmuz ayları için tahsis olunan miktardan arta kalan miktar ile iki aylık tahsisattan sarfolunmayan kısım beşinci maddede yazılı muvakkat idarenin maaş ve ücret ve diğer bütün masraflarına karşılık tutulmuştur. Bunun fasıl ve maddelere ayrılması ve fasıllar arasında münakalesi kezalik İcra Vekilleri Heyetince yapılır.

REİS — Maddeyi kabul edenler . . . Etmeyenler . . . Kabul edilmiştir.

MADDE 12 — İstanbul darülfünunu ile ona bağlı müessesselere ait bütün kanunlar ve hükümler 31 temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır.

REİS — Kabul edenler . . . Etmeyenler . . . Kabul edilmiştir.

MADDE 13 — Bu kanun 1 haziran 1933 tarihinden muteberdir.

REİS — Kabul edenler . . . Etmeyenler . . . Kabul edilmiştir.

MADDE 14 — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

EK-18: Albert Malche raporu doğrultusunda yeni Kurulan İstanbul Üniversitesi'nde görev alamayacak hocalara gönderilen mektup.[450]

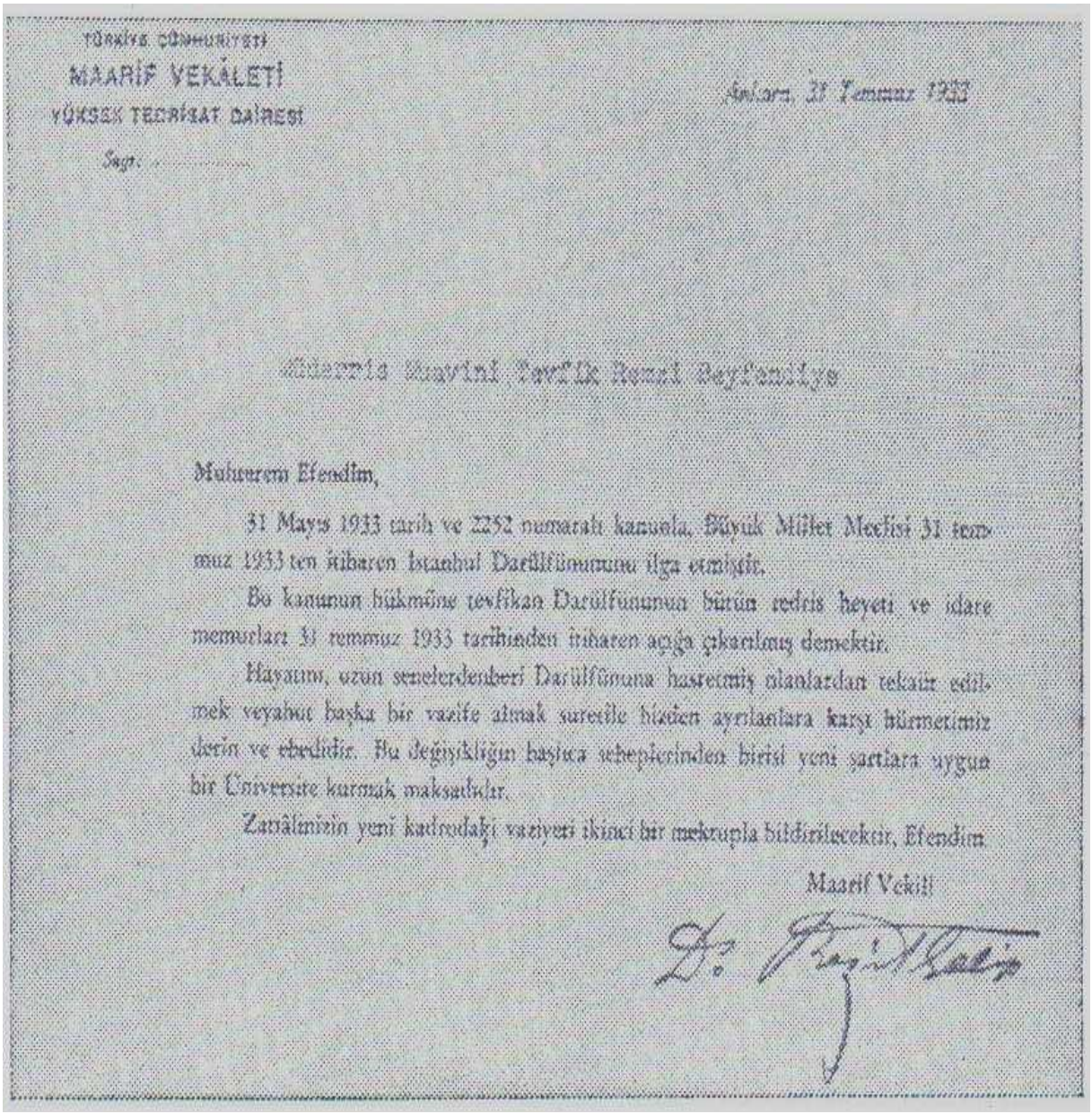

TÜRKİYE CÜMHURİYETİ
MAARİF VEKÂLETİ
YÜKSEK TEDRİSAT DAİRESİ
Sayı: .....

Ankara, 31 Temmuz 1933

Müderris Muavini Tevfik Remzi Beyfendiye

Muhterem Efendim,

31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 numaralı kanunla, Büyük Millet Meclisi 31 temmuz 1933 ten itibaren İstanbul Darülfünununu ilga etmiştir.

Bu kanunun hükmüne tevfikan Darülfünununun bütün redris heyeti ve idare memurları 31 temmuz 1933 tarihinden itibaren açığa çıkarılmış demektir.

Hayatım, uzun senelerdenberi Darülfünuna hasretmiş olanlardan tekaüt edilmek veyahut başka bir vazife almak suretile hizden ayrılanlara karşı hürmetimiz derin ve ebedidir. Bu değişikliğin başlıca sebeplerinden birisi yeni şartlara uygun bir Üniversite kurmak maksadıdır.

Zatâlminin yeni kadrodaki vaziyeti ikinci bir mektupla bildirilecektir, Efendim.

Maarif Vekili

Dr. Reşid Galip

[450] Kazancıgil, **Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası**, s. 35.

EK-19: Dar'ül-fünûn kadrosundan yeni kurulan İstanbul Üniversitesi kadrosuna alınan öğretim üyeleri.[451]

Hayat Ansiklopedisi 37 nci cüzü çıktı

Cumhuriyet

Onuncu sene: No. 3317 — İSTANBUL — CAĞALOĞLU — Telgraf ve mektup adresi: Cumhuriyet, İstanbul — Posta kutusu: İstanbul No. 246 — Telefon: Başmuharrir: 22366, Tahrir müdürü: 22356, İdare müdürü: 22365, Matbaa: 20472 — Salı 1 Ağustos 933

Vatandaş Yerli malı al! Beşinci Yerli Mallar sergisi bugün açılıyor. Sergiye git ve yerli malların güzelliğini iftiharla gör, ondan sonra da yerli malından başına!

İrfan hayatımızda bir inkılâp: Üniversite açıldı

Maarif Vekili dün mülga Darülfünun ve yeni Üniversite hakkında mühim beyanatta bulundu

Beşinci Yerli Mallar sergisi Münasebetile

Yerli malı nedir? Vatandaş, Türk çiftçisinin, Türk işçisinin çalışması, Türk sermayesinin işlemesile; vahsaat millîmizi teşkil eden bütün hayat unsurlarının faaliyetlerile husule gelen ihtiyaç maddelerimizin yerli malları demir. Yerli malları, milletin bütün unsurlarını faaliyete geçiren, onlara kazandıran, temin ve rahat yaşama imkânlarını veren mevcudiyetlerin esasıdır.

Bir milletin refaha mazhar olmasıçin, herşeyden evvel en zarurî ihtiyaçlarını sanayatın topraklarını mahsulâtının vatandaş emeklerile ve millî sermayelerile mazmal şekle konulmasile kaim olduğu inkâr edilemiyecek bir kaikkatur.

İktisadî ve millî mevcudiyetin esası olan bu prensibi ihmal eden milletler daima geri ve mevcudiyetlerini başka milletlere medyun mevkiinde kalmağa mahkûmdurlar.

Şu halde, bir memleket dahilinde yerli malların istihlâlle sürülmesinin neye müterakkif olduğunu tetkik etmek ve bilmek lâzımdır.

Vaktile sanayii çok ileriye götürmüş ve imal ettiği [illegible] Avrupanın birçok memleketlerine beğendirmiş olan memleketimiz, son üç ruba zarfında gelip geçen idarelerin iktisadî hayatın lüzum ve icaplarına karşı bilgisizliği ve tedbirsizliği yüzünden ecnebî memleketlerinin müteamadî suret ve istismarına maruz bırakılmıştır.

Cumhuriyet idaresinin tesisinile hükûmetimizin millî sanayiin memleketimizde tesisiz ve inkişafı hususunda gösterdiği ciddî ve samimî alâka sayesinde ve bilcümle sanayi cebahanca nazarı şükranla görülen musip tedbirlerle milletimizin iktisadî hayatında da ümitlerle dolu yeni bir ufuk açılmıştır.

Birkaç sene evvel en basit sınai mamulâtı yapamakta bugün birçok ihtiyacatımızı yerli sanayi mamulâtımızla tatmin etmekte ve bu mamulâtın bir kısmı yalnız memleketimizde değil ecnebî memleketlerinde bile takdir edilmektedir.

Memleketimiz dahilinde hükûmetimizin yüksek irşat ve sahabetleri altında her sene daha mütekâmil şekillerle kurulmakta olan yerli mallar sergileri, bu mallara karşı günden güne rağbet ve sevgimizi artırmaktır. Yerli mallarına gösterilen bu rağbet aynı zamanda memleketimizde dahil bir ticaret tesisiline âmil olmaktadır.

Bir memlekette müstesvi bir suvette dahilî ticaretin tesisiidi o memleketin harici ticaretinin inkişafı kadar, belki daha fazla, belki ehemmiyettir. Amerika bugünkü yükseek medeni seviyesini harici ticaretinden ziyade dahilî ticaretinin geniş mikyasta inkişaf ve terakki etmiş olmasına medyundur. Dahilî ticaretin inkişafı ise, ancak o memleket efradının yerli malları gösterecekleri alâka ve rağbetin temamiyet ve devamile mümkündür.

Son senelerde memleketimizin birçok yerlerinde kurulan yerli mallar sergilerinin ahalimize yerli mallarımızı tanıtmak hususunda büyük yardımları dokunmuştur. Bu sergilerin her sene daha mütekâmil şekiller almaa biti ati için çok ümitli bulundurmağa kâfi bir sebep teşkil eder.

Bugün açılacak olan 5 inci yerli mallar sergisi de bu ümidin en emin bir teyidîdir. Bu sene evvel burada kurulan ilk yerli mallar sergisini ancak 100 bin kişi ziyaret ettiği halde; müteakip senelerde ziyvar adedi bir misli artarak 1932 de sergiyi 400 bine yakın ziyaretçi geçmiştir. Bu sene ziyaret edecektlerin adedini yarım milyondan fazla hesap etmekte bir mübalâğa yoktur. Sergiye iştirak eden teşekküllerin adedi de 100 den 200 e çıkmıştır.

Bu rağbet, halkın millî varlığın esasını teşkil eden yerli malları olan alâka ve muhabbetinin en güzel bir delîlidir. Geçen sene Ankarada kurulan yerli mallar sergisi de bu hususta umumî rağbet ve alâkanın canlı bir timsali olmuştu. İzmirde bu sene açılacak olan

Mabadi 2 inci sahifede

HAYRETTİN ŞÜKRÜ

Yeni Üniversitenin kadrosu

Mülga Darülfünunun 151 hocasından yalnız 59 u Üniversiteye alındı

İstanbul Darülfünunu dün akşam ilga edilmiştir.

Mülga Darülfünun heyeti ilmiyesine mensup zevata Maarif Vekili Reşit Galip Beyin imzasını taşıyan birer matbu mektup gönderilerek bu müessese ile birlikte vazifelerinin hitam bulduğu tebliğ edilmiştir.

Bugünden itibaren işe başlıyacak olan yeni üniversiteye ve telif, tercüme heyeti azalıklarına Darülfünundan ayrılan hocalara gönderilen mektuplara, fazla olarak şu cümle ilâve edilmiştir:

« 1 ağustos sonraki vaziyetiniz yakında ayrıca bildirilecektir.»

Aldığımız malûmata göre, 151 i bulan eski Darülfünun müderris, muallim ve müderris muavinlerinden [illegible] 59 u Üniversiteye alınmış, mütebaki 92 si kadro hariçinde kalmışlardır.

Çıkarılanların 30 u Tıp Fakültesi, 17 si Fen Fakültesi, 5 i İlâhiyat Fakültesi, 15 i Hukuk, 13 ü Edebiyat Fakültesile 7 si Eczacı 5 i Dişçi mekteplerî müderris, muallim ve müderris muavinleridir. En çok değişiklik Tıp, Fen ve Hukuk Fakültelerinde olmuştur. Kalanlardan 26 zat Tıp, 4 zat Fen, 6 zat İlâhiyat yerine teşkil edilen islâm tetkikleri enstitüsü, 11 zat hukuk, 6 zat edebiyat, 5 zat dişçi, bir zat eczacı mektebi müderris, muallim ve müderris muavinidirler. Darülfünun kadrosunda mevcut ecnebî profesörler, mukavelelerinin hitamına kadar kayıdlı üniversitede, kendi saha ve ihtisasları dahilinde tavzif edilmişlerdir.

Yeni Üniversite reisliğine profesör Neş'et Ömer, Edebiyat Fakültesi reisliğine Köprülüzade Fuat, Fen Fakültesi reisliğine, fakülteye yeniden alınan Mühendis mektebi müdürü ve talebat komisyonu azasından profesör Kerim, Hukuk Fakültesi reisliğine Tahir Beyler, Tıp Fakültesi reisliğine profesör Tevfik Salim Paşa, İslâm dinleri tetkik enstitüsü müdürlüğüne profesör İsmail İsmail Hakkı, Eczacı mektebi müdürlüğüne muallim Akif, Dişçi mektebi müdürlüğüne dişçi tabibi muallim Kâzım Esat Beyler tayin edilmişler, dün kendilerine tebliğat yapılmış Vekil Beyin nezdine çağırılmışlardır.

Dünkü içtima

Dün sabahtan akşam geç vakte kadar Darülfünunda mevcut olan Maarif Vekili Beyin riyasetinde bu zevatla ıslahat komitesi azalarının iştirakile bir toplantı yapılmış, yeni Üniversitenin faaliyet esasları kararlaştırılmıştır. Fakültelerin kâtibi umumîleri kalınmış ve diğer idarî teşkilât ufak bazı tadilâtla ipka olunmuştur. Üniversite umumî kâtipliği ihdasından sarfı nazar edilmiştir.

Fakültelerle Üniversiteye merbut diğer müessesselerde mevcut bütün asistanlar simdilik kadro hariçi bırakılmışlardır.

Bunlardan arzusu olanlar fakültelerin tarafından faaliyetine devam edecek olan islâhat komisyonuna temsil edilerek tesbit ve birkaç güne kadar tayin olunacaktır.

Üniversiteye hariçten alınacakların mühim bir kısmı şimdiden tayyın etmiştir.

26 müderris, hoca ve müderris muavininden yeni Üniversiteye yalnız 26 zatın alındığı mülga Darülfünun Tıp Fakültesinin müderrisler Meclisi

1 — Tolha Bey (açıkta kalmıştır), 2 — Behçet Subut Bey, 3 — Ziya Bey (açıkta kalmıştır), 4 — Neyyer Ömer Bey, 5 — Ihsan Nâbî Bey, 6 — Selâhattin Bey, (açıkta kalmıştır), 8 — Mahir Bey (açıkta kalmıştır), 13 — M. Muşe 14 — Sadettin Vedat Bey, (açıkta kalmıştır), 15 — Hasan Reşet Bey (açıkta kalmıştır), 16 — Salim Ali Bey, 17 — Rüştü Ali Bey (açıkta kalmıştır), 18 — Hamdi Suat Bey, (açıkta kalmıştır), 19 — Server Kâmil Bey (açıkta kalmıştır), 20 — Tevfik Recep Bey, 21 — Hâdi Bey (açıkta kalmıştır), 22 — Akif Muhtar Bey, 23 — Kemal Cevad Bey

Hariçten kimler alınacak?

Bunların isimleri bugün resmen bildirilecektir. Bunlar, memlekette ilmî kudret ve faaliyetlerile tanınmış zevat arasından seçilmiştir.

Maruf tarihçilerimizden Mükremin Halil Bey, Türk tarihi muallimliğine getirilmiştir.

Ecnebi profesörler

Üniversiteye celbedilecek ecnebi profesörlerin miktarı 38 olacaktır. Bunlar arasında beynelmilel şöhreti haiz bir kısım Alman profesörleri de vardır. Kendilerile müzakere cereyan etmektedir.

Üniversitenin müstakbel kuruluş meselesi hakkında bu profesörlerden raporlar alınacaktır.

Üniversite kadrolarındaki noksanlar, bilhassa yeni ihdas edilen İnkılâp Enstitüsü gibi kentiz hocalarının pek azı tesbit edilen müessesselerin kadroları tatil sonuna kadar tedrizen tamamlanacaktır.

Mabadi 5 inci sahifede

(Yukarıda) : mülga Darülfünunun kapısına dün takılan yeni levha. (Aşağı, sağ): Yeni Üniversitenin Emini ve Fakülte Reisleri Maarif Vekili Reşit Galip Beyin riyasetinde dün aktettikleri içtimada

Üniversitede kimlere vazife verildi?

Mülga Darülfünunun Üniversite kadrosunda isimleri bulunmıyan müderris, muallim ve müderris muavinleri

Mülga Darülfünundan yeni Üniversiteye alınan zevat şunlardır:

EDEBİYAT FAKÜLTESİ:

Profesör Mustafa Şekip Bey: Rûhiyat ve terbiye, profesör Köprülüzade Fuat Bey: Türk dili ve edebiyatı tarihi, Muallim İbrahim Hakkı Bey: Fizikî coğrafya, profesör muavini Besim Bey: Türkiye coğrafyası

Mabadi 5 inci sahifede

Moskovadaki müsabakalar

Güreşçilerimiz bu defa 3 galibiyet kazandılar

Müsabakalarda 40,000 seyirci bulundu, bugün sporcularımız şerefine büyük bir ziyafet verilecek

Moskova 31 (Hususî muhabirimizden) — Güreş müsabakaları umumîsinde kırk bin kişilik bir halk kütlesi huzurunda icra edildi. Bu defa yedi güreş müsabakasından üçünde galip dört dünde mağlûp oldu. Abbas rakibinin sırtını yere getirerek galip geldi. Cahun Mahmet ve Salim hükmen galip ilân edildiler.

Küçük Mustafa tusla mağlûp oldu. Yusuf ve Nuri hükmen mağlûp ilân edildiler.

Moskovada ilk yapılan futbol müsabakasından bir intiba: Türk takımı kaptanı Suat Bey mutak söylerken

Atletlerimiz bu defa ikinci oldular

Moskova 31 (Hususî muhabirimizden) — Atletlerimiz Rus atletlerile yaptıkları müsabakada 100 metre Semih on bir saniye ile, 200 metrede Mehmet Ali 23 saniye ile ikinci geldiler.

Hariciye komiserliğinin ziyafeti

Moskova 31 (Hususî muhabirimizden) — Rus Hariciye Komiserliğinde yarın sporcularımız şerefine büyük bir ziyafet verilecektir.

İktısat vekâletinde yapılan tahkikat

Müşavir Fazıl Bey bir kömür işinden dolayı tevkif edilmiştir. Tahkikat mühim bir safhadadır

Ankaradan evvelki akşam aldığımız bir telefon haberi, İktısat Vekâleti kontenjan müşavirlerinden Fazıl Beyin Vekâletçe yapılan ilk tahkikat üzerine Ankara müddeiumumîliğince tevkif edildiğini bildiriyordu.

Fazıl Bey, Vekâlete resmî takaz işlerine bakmakta ve bir buçuk senedir ticaret müşaviliği vazifesinde bulunmakta idi.

Dün bu tevkif hâdisesi münasebetile, şehrimizde yaptığımız tahkikat, Fazıl Bey hakkında bir kömür işinden do-

Mabadi 6 ıncı sahifede

Yerli Mallar Sergisi Bugün dörtte açılıyor

Beşinci sergi geçen senekilerden daha güzel, bazı müesseselerin pavivonları cidden çok zariftir

Beşinci Yerli Mallar Sergisi bugün saat 16 da büyük merasimle açılacaktır. Sergi tertip heyeti dün Sanayi Birliği reis vekili Cemi Beyin riyaseti altında bir içtima aktederek bu günkü merasim hakkında su programı tesbit etmiştir:

1 — Deniz orkestrası tarafından İstiklâl marşı.

2 — Sanayi Birliği umumî kâtibi ve sergi komisyonu Nazmi Nazmi Bey tarafından nutuk ve davetlilere teşekkür.

3 — Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri tarafından açılış hitabesi.

4 — Sergi pavivonlarını ziyaret.

5 — Serginin saat 17 de halka açılışı.

Bugün memleketimizde gündeme si-

Mabadi 3 üncü sahifede

Sümer Bank fabrikaları mamulâtının teşhir edildiği çok zarif paviyondan bir manzara

---

[451] **Cumhuriyet**, "Yeni Üniversitenin Kadrosu" 01.08.1933, s. 1.

EK-19.1: Ek-19'un devamı[452]

1 Ağustos 1933 — Cumhuriyet — 5

Hititler ve Hitit medeniyeti

Hitit hiyerogliflerini okumağa çalışan âlimler şimdiye kadar neler buldular ve neler öğrendiler?

— 2 — [*]

Eti denilen kabartmalı arslan Gurgum Kralı Halparudaya aittir (Markasi) Maraşta bulunmuş olup Milâttan evvel takriben 9 uncu asra aittir

Hitit hiyerogliflerinin halledilmesi için bugün birçok âlimler geceli gündüzlü çalışmaktadırlar. Fakat evvelki yazılarımızda da arzettiğimiz gibi henüz ilim bu mesele hakkında son sözünü söylemekten çok uzaktır. Şimdiye kadar Hitit hiyerogliflerinden halledilebilmiş işaret ve harflerin sayısı kırk elliyi geçememektedir.

Bir dilin malûm olmıyan, okunamıyan yazılarını deşifre etmek için birçok metotlar vardır. Âlimler bu metotların hususi şartlarını gözönünde bulundurarak, malûm olanlarla kapalı ve karanlıkta kalan harf ve işaretleri birbirlerile mukayese ederek hakikati bulmağa çalışmakta, yahut her iki dilde yazılmış kitabelere (Bilingue) lere müracaat ederek okunamıyan yazıları okumağa uğraşmaktadırlar. Mısır hiyerogliflerini çözerek okumağa muvaffak olan Champollion bu muvaffakiyeti tesadüfen bulduğu, üzerinde üç yazı yani eski Yunan, Mısır hiyeroglifi ve bir de Demotique denilen diğer eski bir Mısır yazısı olan bir bazalt taşına medyun değil midir?. Bu taşın üzerinde yunanca Peteleme - Ptolemaeos kelimesinin okunması muvaffakiyetin anahtarını ele vermişti.

Henüz Hitit hiyerogliflerini halle yarar böyle birşey, meselâ hem Asuri hem de Hitit dilile yazılmış bir tablete veya bir abideye tesadüf edilmemiştir.

1802 senesinde ilk defa olarak Grotefend tarafından çivi yazısı (Cunéiforme) deşifre edildiği zaman buna kimse inanmak istememişti. Halbuki aradan seneler geçtikten sonra bu âlimin hakikaten çivi yazısını hallettiği kanaati yer bulmuş, abide ve tabletlerde yazılan tarih ve kral isimlerinin diğer okunan kitabelerdeki malûmata uygun geldiği görülmüştür.

Menşe itibarile Sümerlerin icat ettikleri çivi yazısını bilâhare Sami milletler de kabul etmişlerdir. Çivi yazısının okunması birçok tarihi vakayiin aydınlanmasına sebep olmuştur. Bugün Sümer ve Sami kavimlerin konuştukları, kullandıkları kelimelerin hemen hepsi mütehassıslarınca okunmuş, gramerleri toplanılmış, lûgatleri vücude getirilmiştir.

Fakat Hitit dili için henüz bu yolda hiçbirşey yapılamamıştır. Gerçi çivi yazısile yazılmış bazı tabletlerin ortasında hiyeroglif damgalara tesadüf edilmekte ise de bunlar Hitit hiyerogliflerinin halli için şüphesiz ki kâfi gelemezler.

60 senedenberi Hitit hirogliflerinin halli için sarfedilen emeklerin bir netice vermemesi bilhassa abidelerin tarihlerini bilememekten ileri gelmektedir. Abidelerin tarihini bilmedikçe çivi yazısı tabletlerinde ismi geçen kralların Hitit hiyerogliflerinde isimlerini bulmağa imkân yoktur. Bundan başka bir isim Hititlerle Asuriler arasındaki telâffuz farkını da gözönüne getirmelidir.

İşte bunun içindir ki Dr. Bossert ilk defa olarak abidelerin tarihlerini tayin etmenin lüzumunu ileriye atmış ve işe bu noktadan girişmiştir.

Filhakika bir abidenin tarihi aşağı yukarı tayin edildikten sonra hiyerogliflerin çivi yazısile yazılmış tabletlerdeki isimlerle bir dereceye kadar mukayesesi mümkün olabilir. Dr. Bossert tarafından birkaç abide üzerinde senelerdenberi yapılan tecrübeler muvaffakiyetle neticelenmiş bu abidelerdeki isimlerle Asuri çivi tabletlerindeki kral isimleri arasında müşabehet görülmüştür. Bu makaleye koyduğumuz Konya vilâyetinin Ereğli kazasına tâbi İvriz

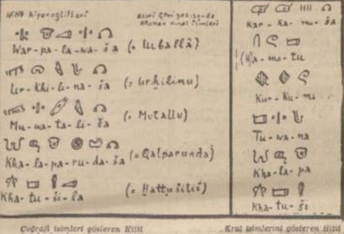

Coğrafi isimleri gösteren Hitit Hiyeroglifleri — Kral isimlerini gösteren Hitit Hiyeroglifleri

köyünde kayalar üzerine yontulmuş (Hitit - Luvi) eserile Maraş aslanı adile anılan Gurgum abidesinin tarihleri bu suretle tayin edilmiştir. Bunlardan bir Hitit ilâhının karşısında ibadet eder vaziyette görülen kral abidesinin Mi-

Kaya üzerinde alçak kabartma: Luvi (Tyana) Kralı «Warballa» büyük tanrı (Sandan) ın karşısında. Abide üzerinde Eti denilen kabartma kitabeler görülmektedir. Bu abidenin aslı Konya vilâyetinin Ereğli kazasına tâbi «İvriz» ... dedir. Milâttan evvel takriben 735 senesine aittir

lâttan takriben 735 senesine diğerinin de gene Milâttan evvel dokuzuncu asra ait oldukları ------ çıkmış ve bu tarihlerin Asuri kitabe ve tabletlerine de tamamile uygun oldukları görülmüştür. Maraş Aslanı üzerinde tam yedi kral ismi zikredilmektedir.

Abidelerin tarihi anlaşıldıktan sonra kral isimlerile coğrafi yerlerin isimlerini bulmak bir dereceye kadar mümkün olur. Meselâ Asuri kralı (Salmanasar III) Milâttan evvel 858 tarihlerinde yaşamış bir kraldır. Bu kral zamanına ait Asuri kitabe ve tabletlerde iki Hitit kralından Muta'li ile Halparudadan bahsedilir ki Hitit hiyerogliflerinde okunan bu isimlerle Asuri tabletlerindeki isimler arasında hemen hemen bir benzerlik görülmüştür. Bunun için makaleme koyduğum isimleri gösteren Hitit hiyerogliflerine bakmakla bir kanaat edinilmiş olur.

Bugün Halep diye anılan eski (Halapa) şehrinin isminin bu kral Halparudanın ilk hecelerinden teşekkül ettiği görülecektir. (Coğrafi hiyerogliflerine bakınız) Asuri kitabe ve tabletlerinde Asuri kralı (Tiglatpeleser III) e tâbi olduğu yazılan Hitit - Luvi lerin Tyana kralı Urballanın Hitit abidelerinde görülen (birinci resme bakınız) kral olduğu taayyün etmiştir.

İşte bu metot sayesinde yani ilkevvel abidelerin tarihlerini tayin etmek suretile şimdiye kadar 40 işaret ve hece bulunmuş ve okunmuştur.

Acaba bu (idéogramme) ların tamamile anlaşılması ne zaman mümkün olacaktır? Bunu ancak zaman halledecektir. Anadoluda hafriyat yapıldıkça meydana çıkacak eserler belki bir gün bütün bu güçlükleri bertaraf edecektir.

Girit medeniyetinin esaslarını araştıran Dr. Bosserte göre Hitit hiyerogliflerini yalnız kitabelerin fotoğraflerini tetkik etmek ve bunlar üzerinde çalışmakla halletmenin imkânı yoktur. Filhakika eski Şark eserleri müzesinde Hitit abideleri üzerinde çalışmakta olan mumaileyh bir abide üzerinde şimdiye kadar hiç te nazarı dikkati celbetmiyen bir (idéogramme) a tesadüf etmiştir ki bu başlıbaşına ehemmiyetli bir buluştur.

On senedenberi kitabeler ve eserler önünde çalışan Dr. Bosserte nazaran tamamile vazılı ve açık olan, okunan Hitit Hiyeroglifleri makalemizde gösterdiğimiz işaretlerdir. Forrer, Meriggi, Gelb gibi en meşhur Hittotologlar da ayni kanaattedirler. Bunun içindir ki Dr. Bossert şimdilik kitabeler karşısında pek az çalışan Çek âlimi Hroznynin bütün Hitit hiyerogliflerini okumağa ve çözmeğe muvaffak olduğu haberini nabemevsim telâkki etmektedir. İlmin ve bu yoldaki çetin uğraşmaların Hitit hiyerogliflerini ilmin bir gün halledeceğine şüphe yoktur.

Dağlıoğlu
HİKMET TURHAN

[*] Birinci makale 25 temmuz tarihli nüshamızdadır.

Yeni Üniversitenin kadrosu

Mülga Darülfünunun 151 müderris, muallim ve müderris muavininden 59 u Üniversiteye alındı

Birinci sahifeden mabat

Üniversitenin küşat merasimi, tedrisatın başlıyacağı güne bırakılmıştır.

Bu itibarla merasim 15 teşrinievvelde yapılacaktır.

Maarif Vekilinin beyanatı

Maarif Vekili Reşit Galip Bey, içtimaı müteakıp matbuat mümessillerini kabul etmiş ve aşağıdaki beyanatta bulunmuştur:

« — Bugün ilga edilen Darülfünunun Türkiyede bu atla kurulan irfan müesseselerinin üçüncüsü sayılabilir. İlk Darülfünunun tesisi hükmünü 23 temmuz tarihli resmi tebliğde görüyoruz. Halbuki menfi mukavemetlerin şiddeti karşısında teşebbüs ve icra takatinin çelimsizliği yüründen ilk ders ancak 15 kânunusani 1863 te yani 17 yıl sonra başlıyabiliyor. Başlangıçta dersler yarımyamalak hikmet, hayvanat, nebatat ve tarihten ibaretti. Tabii coğrafyanın bunlara ilâvesi ancak daha sonraki yılda 1863 tarihinde mümkün olabilmiştir. Coğrafyanın geciktirilişi dünyanın yuvarlaklığı davasının münakaşasından korkulması yüzündendi.

Açılması emirler, iradelerle kararlaştırıldığı halde açılamıyan Darülfünuna muallim yetiştirmek lüzumu da hatırlanmış, o devirlere mahsus garibelerden olarak birisi riyaziyat, diğeri tabiiyat tahsil etmek ve ayni zamanda Paristeki hıristiyan Osmanlı tebaasına türkçe öğretmek üzere yalnız iki efendi Parise gönderilmişti. Birinin ismi bilinmiyen bu iki efendiden ikincisi Selim Sabit Efendi idi ki İstanbul Darülfününuna muallim olmak için Pariste altı yıl riyaziyat, heyet ve fizik tahsil ettiği halde memlekete dönüşünde altıncı belediye dairesi rüsumat kalemine kâtip tayin edilmiş, daha sonra Darülfünun açıldığı zaman ise kendisine riyaziyat kürsüsü yerine edebiyat muallimliği verilmişti.

Darülfünun ismi nasıl takıldı?

Müesseseye Darülfünun adının verilişinde medreseler zihniyetinin tesir ve nüfuzu olmuştur. Fen kelimesi o zamanlar sadece teknik ve tatbiki bilgilere delâlet eden bir tabir olduğu halde Türkiyede yeni ilmi, yeni irfanı temsil etmek için açılan müesseseye Darülfünun adı verilmesi ne bir yanlışlık ne de bir lisan zuhulü neticesi idi. Bu, o zamanki zihniyeti çok manalı bir surette ifade etmek üzere verilmiş isimdir. Riyaziyat, fizik, kimya, tarih, coğrafya, hayvanat, nebatat ve saire gibi ilimlere o zamanki medrese uleması ancak (fenler) denilmesine müsaade ediyorlardı. Çünkü onların itikadınca hakiki (ilim), yalnız ve münhasıran nakli bilgilerdi. «İlim» in yeri ancak medrese olabilirdi.

İlk Darülfünunu kuranlar «fen ve onun cemi olan fünun tabirini kullanmakla memlekette medreseye karşı mütevazi, hatta ürkek müessese çıkarmış oluyorlardı.

İlk Darülfünun kapanırken

Açılma resminde arapça dualar okunduğu ilk Darülfünun bugün anladığımız manada bir ilim yurdu değildi. Sadece yeni ilimlere ait bazı bahisler üzerine serbest umumi dersler veren bir nevi mektepti. Başka türlü olmasına imkân da yoktu. Henüz, orta hatta ilk mektepleri bulunmıyan bir memlekette Darülfünun kurulamazdı. Zaten bu ürkek teşebbüsün ömrü de pek kısa oldu, hocalarından ikisini takrir esnasında ağızlarından kaçan iki masum cümleyi vesile tutarak meşihat ve medrese erkânı, halifenin bir iradesile bu Darülfünunu kapattılar.

İkinci Darülfünun

İkinci Darülfünun II. Abdülhamidin saltanatının son zamanlarında kuruldu. Fünun, edebiyat ve ulûmu şer'iye şubelerinden teşekkül eden bu Darülfünun sadece bir nevi yüksek mektepten ibaretti. Tedrisatı bazı dersler itibarile bugünkü liseler seviyesinde sayılabilecek bu müessese meşrutiyet devrine kadar sürdü. İşte bugün ilga edilen İstanbul Darülfünununun ilk temelini bu «Darülfünunu Şahane» teşkil etmiştir. Meşrutiyetten sonra tensik edilen bu müesseseye o zamana kadar müstakil birer meslek mektebi halinde devam eden Tıbbiye ve Hukuk mektepleri ilâve edilmiş ve adına da (Darülfünunu Osmani) denilmiştir.

Islahat lüzumu

Umumi Harp içinde Almanyadan getirilen profesörlerle azçok ıslah yoluna girer gibi olmuş olan İstanbul Darülfünunu Umumi Harbin son yıllarında ve hassaten mütareke günlerinde ağır sarsıntılara uğradı. O kadar ki Cumhuriyet devrinin başlarında bu müessese yeniden kurulmağa muhtaç bir halde bulunuyordu.

Milli Maarif işlerini faaliyet programının en başına koymuş olan Cumhuriyet bir taraftan tevhiditedrisat kanunu ile medreseleri kaparken öbür taraftan da Darülfünuna elini uzattı. Bu müessesenin kendi kendine inkişafı, terakkisi ve tekâmülü için, başta hükmi şahsiyet ve ilmi muhtariyet imtiyazları olmak üzere, maddi ve manevi her türlü imkânlar temin etti.

1923 ten 1932 ye kadar geçen dokuz yıl zarfında Türkiyenin bütün münevverleri gözlerini Darülfünuna diktiler; her sahada inkılâplar geçiren yeni Türkiyede Darülfünunun memleket hayatının umumi gidişine uygun bir tekâmül göstermesini beklediler. Memleketin hiçbir messesesi Darülfünun işi kadar umumi alâka uyandırmadı; hiçbir müessese onun kadar tenkide uğramadı. Lâkin bütün bu alâkalara, bütün bu tenkitlere rağmen İstanbul Darülfünunu Türk münevverliğinin kendisinden iştiyak ve ihtirasla beklediği salâha, inkişaf ve terakkiye eremedi.

Memlekette siyasi, içtimai büyük inkılâplar oldu. Darülfünun bunlara karşı bitaraf bir müşahit kaldı.; iktisadi sahada esaslı hareketler oldu, Darülfünun bunlardan habersiz göründü; hukukta radikal değişiklikler oldu, Darülfünun yalnız yeni kanunları tedrisat programına almakla iktifa etti; harf inkılâbı oldu, öz dil hareketi başladı, Darülfünun hiç tınmadı; yeni bir tarih terakkisi milli bir hareket halinde bütün ülkeyi sardı, Darülfünunda buna bir alâka uyandırabilmek için üç yıl kadar beklemek ve uğraşmak lâzım geldi. İstanbul Darülfünunu artık durmuştu, kendisine kapanmıştı, vustai bir tecerrüt içinde harici âlemden elini ayağını çekmişti.

Türk camiasının hayat seyri içinde bu kadar tecerrüt halinde kalabilen İstanbul Darülfünunu dünyanın başka yerlerindeki ilim hareketlerine karşı da, bittabi, yakınlık ve alâka gösteremezdi ve bunlardan da uzak kaldı. İstanbul Darülfünunu ilmi taharri ve tetkikler için bir faaliyet sahası olamadı; şahsi mesai için fırsat ve imkânlar veren bir çalışma muhiti haline giremedi. Tedrisatının tarz ve usulünü mümasil garp müesseselerindeki tarz ve usullere uygun bir hale getiremedi. Türkiye gibi radikal bir inkılâp memleketinde vatanın müstakbel zimamdarlarının terbiyesi hayattan bu kadar uzak kalan, inkılâbın seyrinden bu kadar geride duran bir müesseseye artık daha uzun müddet tevdi edilemezdi.

Esasen on yıldanberi İstanbul Darülfünunu kendi kendisini ıslah için kendisine verilmiş olan ve her yıl tekrarlanan bol ve geniş fırsatlardan istifade etmedi. Geçen zaman ile geçirilen tecrübe kâfi idi.

İlk tetkikat

Büyük Millet Meclisi Darülfünunun 1932 bütçesini ancak bir ecnebi mütehassıs getirilerek bu müessesenin esaslı bir surette ıslah ve tensiki şartile kabul etmişti. Bu maksat için çağırılan ecnebi mütehassıs geçen yıl Darülfünunda esaslı tetkikler yaptı. Gördüklerini ve düşündüklerini bir raporda hükûmete bildirdi. Yukarıda birkaç maddede tesbit edilen noksanlar ecnebi mütehassısın raporunda da ayrı ayrı zikredilmiştir. Bunları bellibaşlı şöyle tasnif edebiliriz:

1 — Darülfünunun fakülte ve müesseseleri arasında ilmi mesai teşrikini temin edecek bir irtibat bulunmaması,

2 — Bazı fakültelerin münhasıran tedrisat ile alâkadar olarak bir meslek mektebi vaziyetinde kalmaları,

3 — Tedris heyetinin, ekseriyet itibarile, kendisini yalnız muayyen saatlerdeki derslerinden mes'ul sayarak ilmi tetkik ve taharrilerden uzak kalması,

4 — Talebe ile tedris heyeti arasındaki münasebetin dershane hududu dahilinde kalarak, bunun haricinde, talebenin her türlü rehberlikten uzak, kendi başına kalması,

5 — Tedrisatın, gene ekseriyet itibarile, müderrisin takririne inhisar etmesi; talebenin öğrenme mes'uliyetinin de muayyen bir kitabın sahifeleri veya müderrisin takririnden tutulan notlar hududu dahilinde kalması,

6 — Seminerlerin ekseriyetle, lâfzi murat bir halde kalması,

7 — Lâboratuvarlarda, ekseriya, daha ziyade demostrasyonla iktifa edilerek talebenin şahsi faaliyette bulunmaması ve bir de tetkik usullerine alışması imkânlarının asgari hadde indirilmesi,

8 — Telifat ve neşriyatın yok denecek derece azlığı,

9 — Ekseri müderris ve muallimlerin, harici iş ve alâkalarının çokluğu yüzünden, Darülfünundaki vazifelerini ikinci derecede sayacak kadar müesseseye ilişiklerini azaltmaları,

10 — Darülfünun tedrisatının memnı kaybederek nazari bir tecerrüt haleketin hayat ve faaliyetlerile teması linde kalması,

11 — Haydarpaşada kendi âleminde kalan Tıp Fakültesinin şehrin hastanelerile temas edememesi yüzünden tıp tahsil ve terbiyesinde birinci derecede ehemmiyetli olan klinik tedrisatının pek mahdut bir sahaya mahsur kalması,

12 — Bir kısım müderris ve muallimlerin yıllardanberi Darülfünunda çalıştıkları halde ortaya henüz ilmi kıymeti haiz bellibaşlı bir eser çıkarmamaları,

13 — Basit bir tercümenin bile ethe-

Lütfen sahifeyi çeviriniz

Üniversitede kimlere vazife verildi?

Mülga Darülfünunun Üniversite kadrosunda isimleri bulunmıyan müderris, muallim ve müderris muavinleri

Birinci sahifeden mabat

ve mevzii coğrafya, profesör muavini Orhan Sadettin Bey: Umumi felsefe, profesör muavini Caferoğlu Ahmet Bey: Türk dili ve edebiyatı tarihi.

FEN FAKÜLTESİ:

Profesör Ali Yar Bey: Umumi riyaziyat ve yüksek cebir, muallim Hâmit Nafiz Bey: Jeoloji (P. C. N.), profesör muavini Şevket Aziz Bey: Antrepoloji, profesör muavini Fahir Bey: Umumi fizik.

HUKUK FAKÜLTESİ:

Profesör Mişon Ventora Bey: Roma hukuku, profesör Ebülûlâ Bey: Medeni hukuk, profesör Ahmet Samim Bey: Medeni hukuk, profesör Mustafa Reşit Bey: Hukuk usulü, icra ve iflâs, profesör Tahir Bey: Ceza hukuku ve usulü, profesör Ali Kemal B.: Kara ve deniz ticareti hukuku, profesör Muammer Raşit Bey: Devletler hususi hukuku, profesör İbrahim Fazıl Bey: Maliye ve istatistik, profesör muavini Kemalettin Bey: Hususi devletler hukuku, profesör muavini Muhlis Etem Bey: İktısat ve iktısadi meslekler, başasistan Bürhanettin Bey: Ceza hukuku ve usulü.

TIP FAKÜLTESİ:

Profesör Saim Ali Bey: Adli tıp, Profesör Nurettin Ali Bey: Teşrih, profesör Tevfik Recep Bey: İstoloji, empriyoloji, profesör Kemal Cenap Bey: Fiziyoloji, profesör İsmail Hakkı Bey: Parazitoloji, profesör Akil Muhtar Bey: Tıp müfredatı, farmakodinami ve tedavi seririyatı, profesör Neşet Ömer Bey: dahiliye seririyatı, profesör Tevfik Salim Paşa: Dahiliye seririyatı, muallim Ahmet Kemal Bey: Hariciye seririyatı, muallim Behçet Sabit Bey: İdrar yolları seririyatı, profesör muavini Tevfik Remzi Bey: Kadın hastalıkları ve doğum, muallim Necmettin Rifat Bey: Umumi emraz, muallim İhsan Hilmi Bey: Çocuk hekimi ve hekimliği, muallim Akif Şakir Bey: Çocuk cerrahisi ve ortopedi, muallim Mustafa Hayrullah Bey: Sinir hastalıkları, profesör muavini Fahrettin Kerim Bey: Sinir hastalıkları, profesör muavini Süheyl Bey: Tıp tarihi ve deontoloji, profesör muavini Hamza Bey: Teşrih, profesör muavini Edip Hasan Bey: Emsaç ve mebhasülreişim, profesör muavini Sadi Bey: Fiziyoloji, profesör muavini Sedat B.: Tıp müfredatı, farmakodinami ve tedavi seririyatı, profesör muavini Muzaffer Esat Bey: Dahiliye seririyatı, profesör muavini Nurettin Kâmil Bey: dahiliye seririyatı, profesör muavini Şinasi Hakkı Bey: Hariciye seririyatı, profesör muavini Kâzım İsmail Bey: hariciye seririyatı, profesör muavini Osman Cevdet Bey: Fiziyoterapi.

ECZACI MEKTEBİ:

Muallim Akif Bey: Toksikoloji.

DİŞÇİ MEKTEBİ:

Muallim Kâzım Esat Bey: Diş seririyatı ve diş hastalıkları, muallim Hüseyin Hâmit Bey: Protez, muallim Rüştü Bey: Protez, muallim Salâhattin Mehmet Bey: Fiziyoterapi ve röntgen, muallim muavini Ziya Cemal Bey: Diş farmakolojisi, anestezi ve tedavi.

İSLÂM TETKİKLERİ ENSTİTÜSÜ:

Profesör Şerefettin Bey: İslâm dini ve felsefesi, Profesör Mehmet Ali Ayni Bey: İslâm dini ve felsefesi, profesör İzmirli İsmail Hakkı Bey: Hadis tarihi, profesör Şevket Bey: Tefsir tarihi, profesör Yusuf Ziya Bey: Türk dinleri ve mezhepleri tarihi, profesör muavini Hilmi Ömer Bey: Umumi dinler tarihi, kurs muallimi Kilisli Rifat Bey: Arapça, kurs muallimi Abdülbâki Bey: Farsça.

YABANCI DİLLER MEKTEBİ:

Profesör Fazıl Nazmi Bey: Eski Yunanca.

Üniversiteye alınmıyan zevat

Mülga Darülfünun heyeti ilmiyesi mensuplarından yeni Üniversiteye alınmıyarak kadro haricinde bırakılan zevat şunlardır:

TIP FAKÜLTESİ:

Profesör Kadri Raşit, Ziya Nuri, Esat, Besim Ömer Paşalar, Süreyya Ali, Kerim Sebati, Orhan Abdi, Hamdi Suat, Hâdi Faik, Etem Akif, Hasan Reşat, Talha, Sadettin Vedat, Kenan Tevfik, Ziya, Server Kâmil, Hüseyin Ali Beyler, muallim Salâhattin, Fuat Fehim, Mustafa Nevzat ve Mahir Beyler, müderris muavini Übeyt Refik, Haydar, Hikmet, İsmet Kâmil, Niyazi, Bürhan, Fazıl, İbrahim Şevki Beyler.

FEN FAKÜLTESİ:

Profesör Mustafa Hakkı, Hüsnü Hâmit, Sait, Esat Şerefettin, Cevat Mazhar, Fatin, Nami Asaf, Mustafa Selim, Ahmet Müştak, Bürhanettin Şükrü, Bürhanettin Ferit, Ligor, Ali Vehbi, Ömer Şevket, Tevfik, Malik Beyler.

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ:

Nimet, Fuat, Hüseyin Avni, İsmail Hakkı ve Sekin Beyler.

HUKUK FAKÜLTESİ:

Ağaoğlu Ahmet, Etem Akif, Cevdet Ferit, Hacı Adil, Aynizade Tahsin, Zühtü, Ahmet Reşit, Kenan Ömer, Muslihittin Adil, Abdurahman Münip, Münir, Cevat, Mithat, Memduh, Vehbi Beyler.

EDEBİYAT FAKÜLTESİ:

Ali Muzaffer, İsmail Hakkı, Naim, Behçet, Ahmet Refik, Ali Ekrem, Avram Galanti, Yusuf Şerif, Ferit, Halil Nimetullah, Ali Macit, Sadi, Hâmit Beyler.

ECZACI MEKTEBİ.

Hulûsi, Server Kâmil, Kâzım Nuri, Mustafa Nevzat, Osep Celâlyan, Ömer Şevket ve Ziya Beyler.

DİŞÇİ MEKTEBİ:

Mustafa Mehmet, Hüseyin Talât, Mazhar Hüsnü, Halil ve Mahir Beyler.

---

452 **Cumhuriyet**, "Yeni Üniversitenin Kadrosu" 01.08.1933, s. 5.

EK-19.2: Ek-19'un devamı[453]

Ragıp Bey isminde bir memur denizde bir çocuğu kurtarırken boğuldu

VAKIT

Çin ve Yunan denizlerindeki işgaller dörtler misakının tatbikatından mı?

16 ıncı Yıl • Sayı : 5592 Yazı İşleri Telefonu : 24370 SALI, 1 AĞUSTOS (8 inci ay) 1933 İdare Telefonu : 24370 Sayısı 5 Kuruş

Tıp fakültesi reisi Tevfik Selim Paşa

Yeni üniversitenin kuruluşu

Darülfünun dün lâğvolundu, yerine "İstanbul üniversitesi,, teşkil ve kadrosu tesbit edildi

Üniversite rektörü Neşet Ömer Bey

Yeni Türk üniversitesi

Büyük Türk inkılâbının asil ruhundan doğan yeni Türk üniversitesi bugün 1933 takviminde ilk yıldönümü yaşıyor. Darülfünunun memleketimizde tesisi tarihi on dokuzuncu asrın ikinci yarısının ilk zamanlarına doğrudur. İhtiyar imparatorluğu ayakta tutabilmek için şurasına burasına destek koymak tanzimat adamları rüşdiyelere müdahil olmak üzere İstanbulda bâbı âliye nezareti binasında bir darülfünun tesis etmişlerdi. O zaman kurulan bu darülfünun tanzimatın diğer tekmil ıslâhatı gibi radikal esaslara dayanmıyordu. Medresi medrese biraz mekteplesiydi. Tanzimat ricalinin noksan yanlışı olmakla beraber yaptıkları cüretli [illegible] uzun sürmedi. Gülhane hattının ortaya attığı hukukî prensipler padişahın saray adamlarının elinde hakimiyetini kaybederken bir taraftan da darülfünun sönüp gidiyordu. Müddet sonra darülfünun Abdülhamit devrinde tekrar açıldı. Zaman hakim olan zihniyet, hakikî bir darülfünun açmaktan ziyade memlekette bir darülfünun olduğunu âleme ilân etmekti. Bu, daha evvelinden ziyade lisenin üstünde yüksek bir mektebe benziyordu.

O zamandan bu ane kadar geçtiği birçok tekâmül safhalarına rağmen darülfünun, tarihinin son devresini kapatmıcıya kadar bu vasfını muhafaza etmiştir. Şurasını da söylemek lâzımdır ki darülfünun bazı eski müessseseler gibi [illegible] olmamış ve memlekette [illegible] eden büyük hareketlerin yanında darülfünun büsbütün [illegible] vaziyette kalmamıştı. Mütarekeye ve İşgal devirlerinde sarayın [illegible] hükûmetinin hain ve korkak [illegible] darülfünunun temiz ve aziz [illegible] girmek için birçok tecavüzler yaptı. Fakat daima menfî bir hareketle mukabele görmüştü.

Necip Ali

Devamı İkinci Sayfada

Anlıyana sivri sinek sazdır !

[illegible] gösterdiği Amerikada iktisadî [illegible] yüzünden şiddet peyda etmesi ü[illegible] bu tefsirler olmuştur. Fakat bu [illegible] bu tefsirlerin sebebi spekülâsyon [illegible] Bu spekülâsyon da Neyyork boğuşkunluğundan M. Crayford'un iflâsı [illegible] spekülâsyon mücadelesine o [illegible] vermiştir ki vade ile satın [illegible] arpanın mülkü Amerika toprakla[illegible] yükseldiğinden daha fazladır!..

Bir tevkif

Müşavir Fazıl Bey neden tevkif edildi ?

ANKARA, 31 (Telefonla) — İktisat Vekâleti müşavirlerinden Fazıl Bey İktisat Vekâleti vekili Muhlis Beyin emriyle tevkif edilmiştir. Vekâlet tahkikatı ikmal etmek için tevkif edilmesinin yapılmasını doğru bulmamaktadır.

Muhlis Bey

Muhlis Bey bugün bana dedi ki: — Fazıl Beyi ben tevkif ettirdim. [illegible] mülâhaza yapmıştır. Bu meselenin şayanı doğru bulmuyorum. Tahkikatın neticesini bekleyiniz.

Tevkifin 120 bin liralık bir tahsis hileleri olduğu söylenmektedir.

Kısırlık kanunu !

Almanyada insanlar kamplara tıkılarak kısır ediliyor!

Berlin, 30 (Hususî) — Kısırlık kanununun tatbikatına başlandı. Hamburg serbest şehrinin polisleri, kanunun kısır edilmesini âmir olan sebeplerden biriyle malûl kimseleri, hususî bir kampa hapsetmektedir. Bunlar kanunen veya arzularıyle kısır edilinciye kadar mahpus kalacaklardır.

Kanun politeknik mektebine tebliğ edilmiştir. Müdür, nasyonal — sosyalist birlikleri azası talebelere, arkadaşlarına araştırmalarını emretmiştir. İki kişi polise teslim edilmiştir.

Alman hıristiyanları reisi rahip Hosenfeldr bu kanunu tasvip etmiştir.

Davalar ikileşti!

Davacı ile vekili mahkemede

Samiye Burhan Cahit Hanım aleyhine bir otomobil yarışı yüzünden açılan davaya dün bakılmıştır. Tafsilât: 11 inci sayfamızdadır.

Yeni üniversitenin en esaslı vasfı millîciliği ve inkılâpçılığı olacaktır

Millî tarih için kürsüler ihdas edilecek, Türk inkılâbının ideolojisini yeni üniversite işliyecektir. Bu maksatla kurulan inkılâp enstitüsü üniversitenin en esaslı cihazıdır..

Üniversite dört fakülte ve sekiz enstitüden müteşekkildir

Üniversite

Kadroda kalanların isimleri

Dün akşam, İstanbul üniversitesine mülga Darülfünun müderris ve muallimlerinden alınanların isimleri ıslah heyeti tarafından gazetemize verilmiştir.

Edebiyat Fakültesi reisi : Fuat Bey

Darülfünundan üniversite kadrosuna alınan bu müderrislerle muallimlerin ve asistanların isimleri şunlardır:

Edebiyat Fakültesi

Hukuk Fakültesi reisi : Tahir Bey

Profesör Şekip Bey (Ruhiyat ve terbiye), profesör Köprülü zade Fuat B. (Türk dili ve edebiyat tarihi), muallim İbrahim Hakkı Bey (Fizikî coğrafya), profesör muavini Besim Bey (Türkiye coğrafyası ve mevzii coğrafya), profesör muavini Orhan Sadettin Bey (Umumî felsefe) profesör muavini Cafer oğlu Ahmet Bey (Türk dili ve edebiyatı tarihi).

Fen Fakültesi

Profesör Ali Yar Bey (Umumi riyaziyat ve yüksek cebir), muallim Hâmit Nafiz Bey (Jeoloji, P. C. N.) profesör muavini Şevket Aziz Bey (Antropoloji) profesör muavini Fahir Bey (Umumî fizik).

Hukuk Fakültesi

Profesör Mişon Ventura Bey, (Roma hukuk), profesör Ebülûlâ Bey (Medenî hukuk), profesör Samim Bey, (Medenî hukuk), profesör Mustafa Reşit Bey (Hukuk usulü, icra ve iflâs), profesör Ta-

(Devamı 7 inci sayfada)

Yukarıda : Eski darülfünunun ötesinde "Üniversite,, levhası; aşağıda : Darülfünunda Maarif vekilimizin reisliğinde yapılan dünkü toplantı

Maarif vekilinin beyanatı

İstanbul darülfünunu dünden itibaren tarihe karışmış, bugünden itibaren İstanbul üniversitesi kurulmuştur. Bu itibarla dün mülga darülfünun binasında gecenin 21 ine kadar hararetle çalışılmış ve saat 19 buçukta gazete mümessillerini kabul eden, Maarif Vekili Reşit Galip Bey şu mühim beyanatta bulunmuştur:

Bu gün ilga edilen darülfünunun Türkiyede bu adla kurulan irfan müessseselerinin üçüncüsü sayılabilir. İlk darülfünunun tesisi hükmünü 23 temmuz 1846 tarihli resmî tebliğde görüyoruz. Halbuki menfi mukavemetlerin şiddeti karşısında teşebbüs ve icra takatinin çelimsizliği yüzünden ilk ders ancak 15 kânunusani 1833 te yani 17 yıl sonra başlıyabiliyor. Başlangıçta dersler yarım yamalak hikmet, hayvanat, nebatat, ve tarihten ibaretti. Tabii coğrafyanın bunlara ilâvesi ancak daha sonraki yılda 1863 tarihinde mümkün olabilmişti. Coğrafyanın geciktirilişi dünyanın yuvarlaklığı davasının münakaşasından korkulması yüzündendir.

Arapça dualarla açılan Darülfünun

Açılmaat emirler, iradelerle kararlaştırıldığı halde açılmıyan darülfununa muallim yetiştirmek lüzumu da hatırlanmış o devirlerde mahsus garibelerden olarak birisi riyaziyat, diğeri tabiiyat tahsil etmek ve aynı zamanda Paris teki hıristyan Osmanlı tebaasına Türkçe öğretmek üzere yalnız iki Efendi Parise gönderilmişti. Birinin ismi bilinmiyen bu iki Efendiden ikincisi Selim Sabit efendi idi ki İstanbul darülfunununa muallim olmak için Pariste altı yıl

(Devamı 6 ıncı sayfada)

[453] **Vakit,** "Yeni Üniversitenin Kuruluşu", 01.08.1933, s. 1.

EK-19.3: Ek-19'un devamı[454]

Üniversite kadrosunda kalanların isimleri

(Baş tarafı 1 inci sayıfada)

hir Bey (ceza hukuku ve usulü) profesör Ali Kemal Bey (Kara ve deniz ticaret hukuku), profesör Muammer Raşit Bey (Devletler hususi hukuku), profesör İbrahim Fazıl Bey (Maliye ve istatistik), profesör muavini Kemalettin Bey (Hususi devletler hukuku), Muhlis Etem Bey (İktısat ve iktısadi meslekler), baş asistan Burhanettin Bey (Ceza hukuku ve usulü).

Tıp Fakültesi

Profesör Nurettin Ali Bey (Teşrih), profesör Tevfik Recep Bey (Istoloji, Ambriyoloji), profesör Kemal Cenap Bey (Fizyoloji), profesör İsmail Hakkı Bey (Parazitoloji), profesör Akil Muhtar B., (Tıp müfredatı, farmako dinami ve tedavi seririyatı), profesör Neş'et Ömer Bey (Dahiliye seririyatı), profesör Saim Ali Bey (Adlî tıp), profesör Tevfik Salim Paşa (Dahiliye seririyatı), muallim Ahmet Kemal Bey, (Hariciye seririyatı), profesör muavini Tevfik Remzi Bey (Kadın ve doğum), muallim Behçet Sabit Bey (İdrar yolları seririyatı), muallim Necmetttin Rifat Bey (Umumî emraz), muallim Ihsan Hilmi Bey (Çocuk hekimi ve hekimliği), muallim Akif Şakir Bey (Çocuk cerrahisi ve otopedi), profesör muavini Fahrettin Kerim Bey (Sinir hastalıkları), muallim Mustafa Hayrullah Bey (Sinir hastalıkları), profesör muavini Süheyl Bey (Tıp tarihi ve de ontoloji), profesör muavini Hamza Bey (Teşrih), profesör muavini Edip Hasan Bey (Etmisiyoloji ve İstoloji), profesör muavini Sadi Bey (Fizyoloji), profesör muavini Sedat Bey (Tıp müfredatı, Farmako dinami ve tedavi seririyatı), profesör muavini Muzaffer Esat Bey (Dahiliye seririyatı), profesör muavini Nurettin Kâmil Bey (Dahiliye serririyatı), profesör muavini Şinasi Hakkı Bey (Hariciye seririyatı), profesör muavini Osman Cevdet Bey (Fizyoterapi), profesör muavini Kâzım İsmail Bey (Hariciye seririyatı).

Eczacı mektebi

Muallim Akif B. (Toksikoloji).

Dişçi mektebi

Muallim Hâmit Bey (protez), muallim Rüştü Bey (protez), muallim Selâhattin Mehmet Bey (Fizyoterapi ve ronkten), muallim muavini Ziya Cemal (Diş farmakolojisi, aneştesi ve tedavi), mualim Kâzım Esat Bey (Diş seririyatı ve diş hastalıkları).

Islâm tetkikleri enstitüsü

Profesör Şerafettin Bey (Islâm dini ve felsefesi), profesör Mehmet Ali Ayni Bey (Islâm dini ve felsefesi), profesör Şevket Bey (Tefsir tarihi), profesör Yusuf Ziya Bey (Türk dinleri ve mezhepleri tarihi), profesör muavini Hilmi Ömer Bey (Umumî dinler tarihi), profesör Izmirli İsmail Hakkı Bey (Hadis tarihi), Muallim Kilisli Rifat Bey (Arapça kurs), muallim Abdülbaki Bey (Farsça kurs).

Yabancı diller mektebi

Profesör Fazıl Nazmi Bey (Eski Yunanca).

Bu isimler haricinde kalan diğer müderrisler, muallimler ve asistanlar Maarif Vekâleti emrinde kalmışlardır. Bunlardan bir kısmı telif ve tercüme heyetinde çalıştırılacaklardır. Üniversite kadrosuna alınmıyan bütün darülfünun müderris, muallim ve asistanlarına bir sene aldıkları maaş aynen verilecektir.

Hariçten alınacak profesörler

Hariçten alınacak profesörlerin (Türk, ecnebi) listeleri bugünden itibaren ceste ceste gazetelere verilecektir. Hariçten getirilecek ecnebi profesörlerin sayısı kırka yakındır.

Içlerinde beynelmilel şöhret sahibi yüksek profesörler de vardır. Inkılâp enstitüsüne Ruşen Eşref Beyin, bir kaç kürsüye ayrılan tarih kısmında da kurunu yusta muallimliğine Mükrimin Halil Beyin getrilidikleri tahmin olunmaktadır.

Fen fakültesine alınan yeni müderrislerin başında da Kerim Bey gelmektedir.

Asistanlar

Öğrendiğimize göre yeni asistanların bir kısmı henüz tesbit edilmemişlerdir. Bunlar yeni müderrisler tarafındanseçilecek ve ıslalı heyetiyle müştereken tesbit edileceklerdir.

Mevcut ecnebiler

Fakültelerde mevcut ecnebi müderrisler yeni üniversite kadrosunda ipka edilmişlerdir. Bunlar vazifelerine devam edeceklerdir.

Darülfünun emini ve Fakülte reisleri

Dün üniversite eminliğine, fakülte reisliklerine tayin edilen müderrislerin isimleri de tebliğ edilmiştir. Şunlardır :

Üniversite emini: Doktor Neşet Ömer Bey, Edebiyat fakültesi reisi: Profesör Köprülü zade Mehmet Fuat Bey, Fen fakültesi reisi: Profesör Kerim Bey, Hukuk fakültesi reisi: Profesör Tahir Bey, Tıp fakültesi reisi: Profesör Tevfik Salim Paşa, Eczacı mektebi müdürü: Akif Bey, Dişçi mektebi müdürü: Kâzım Esat Bey, Islâm tetkikleri enstitüsü müdürü: Izmirli İsmail Hakkı Bey.

Diğer idarî teşkilât küçük bazı tadiller hariç aynen ipka edilmiştir.

Fakültelerde umumî kâtiplikler kaldırılmıştır.

Üniversite tedris senesi başında merasimle açılacaktır.

ıslahat komisyonu, azası, arkadaşlarıma, muhtelif mühim hususlar için teşkil ettiğimiz komisyonlarda çalışan muhterem zatlara derin teşekkürlerimi sunmak isterim.

Mustafa Kemal Türkiyesi bugün Gazi şefinin elinden kıymetli bir armagan alıyor. Istanbul darülfünunu kapanmış, Istanbul üniversitesi açılmıştır. Yaşasın üniversite....

Devamı İkinci Sayıfada

[454] **Vakit**, "Yeni Üniversitenin Kuruluşu", 01.08.1933, s. 7.

EK-20: İstanbul Darü'l-fünûnu yerine kurulan İstanbul Üniversitesinin ilk yönetim kadrosu. [455]

Türkiye Cümhuriyeti
Maarif Vekâleti
Yüksek XXXXXXXXTedrisat Umum M.

No. : 11134

Hülâsa :
Üniversite kadrosunun takdimine dair.

Ankara 6 / 11 / 1933

Başvekâlet Yüksek Makamına

Istanbul Üniversitesinin teşkili hakkındaki 2252 numaralı kanun mucibince 1 Ağustos 1933 tarihinde neşredilmiş olan Üniversite kadroları yerine kaim olmak üzere tanzim ve tasdik edilerek Üniversite Rektörlüğüne tebliğ olunan kadronun yüksek huzurlarına takdim kılındığını derin hürmetlerimle arzederim Efendim.

R. ES. 4/11/1933
1
LEF/ 1

Maarif Vekili

Takdim
6-11-933

030 | 10 | | | 141 | 12 | 1

6-11-933

[455] **DABCA**, Fon Kodu: 30.10.00/ Yer No: 141. 12.1

EK -20.1: Ek-20'nin devamı

Yaprak № 1

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Rektörlük KADROSU

Muvakkat kadro	Muvakkaten memur	Asli maaş	Ücret
Rektör	Profes.Dr.Neşet Ömer Bey		200
Üniversite Umumî Kâtibi	Münhal		250
Yazı İşleri ve Sicil Müdürü (Tıbdan naklen)	Mehmet Alî Bey	45	
Sicil,Dosya ve Diploma Mümeyyizi	İhsan Bey	30	
Tahrirat Kâtibi	Hicabi Bey	25	
Tahrirat Kâtibi	Halis Bey	25	
Sicil Kâtibi	Reşit Bey	20	
Neşriyat Memuru	Rafet Bey	20	
Komisyon Kâtibi	Saim Bey	20	
Hesap İşleri Müdürü	Hulusi Bey	45	

030	10			141	12	1

EK -20.2: Ek-20'nin devamı

Yaprak № 2

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Rektörlük KADROSU

Muvakkat kadro	Muvakkaten memur	Asli maaş	Ücret
Müneyyiz	Remzi Bey	30	
Mutemet ve Muamelât Kâtibi	Hilmi Bey	22	
Kâtip ve Veznedar	Alâettin Bey	22	
Hesap Kâtibi	Etem Bey	17,5	
Umumî Kütüphane Müdürü	Fehmi Eten Bey	40	
Kütüphane Memuru	Baki Bey	30	
" "	Ali Bey	25	
" "	Naci Bey	16	
" "	İsmail Hakkı Bey	16	
Merkez,Tıp,Hukuk Dahiliye Müdürü	Hilmi Bey	30	

030	10				12	1

EK -20.3: Ek-20'nin devamı

Yaprak № 3

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Rektörlük KADROSU

Muvakkat kadro	Muvakkaten memur	Aslî maaş	Ücret
Merkez,Tıp,Hukuk,Dişçi MektebiAyniyat Muhasibi	Nasuhi Bey	25	
Depo Memuru	Mehmet Bey	16	
Dahiliye Kâtibi	Tahsin Bey	10	
Mübayaa Memuru	Yaşar Bey	10	
Takip Memuru	Şaban Bey	10	

030 | 10 | | | 141 | 12 | 1

EK -20.4: Ek-20'nin devamı

Yaprak № I

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Edebiyat Fakültesi KADROSU

Muvakkat kadro	Muvakkaten memur	Asli maaş	Ücret
Dekan	Köprülü Zade M. Fuat Bey		100
Reis Kâtibi	Münhal	40	
Kalem Âmiri	Sıtkı Bey	30	
Türkiyat Enstitüsü Kâtip ve Kütüphane Memuru	Tevfik Bey	25	
Kâtip	Kemal Bey	20	
"	Muzaffer Bey	20	
"	Münhal	20	
Cürafya Kütüphane Memuru	Nediha Hanım	16	
Mütercim(Türkiyat Enstitüsü için)	Abdullah Bey		55

T.C. MAARİF VEKİLİĞİ

030 10 161 12 1

EK -20.5: Ek-20'nin devamı

Yaprak № 1

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Edebiyat FAKÜLTESİ
Türk İnkilâbı Enstitüsü
KÜRSÜ İSMİ: Türk İnkilâbı Tarihi

Muvakkat kadro	Muvakkaten tedrise memur	Aslî maaş	Ücret
Ordinariyüs	Fakülte Meclisi tarafından veki olacak teklif üzerine Üniversite Rektörünün davetile Ders Senesinin muhtelif zamanlarında Konfransiye olarak Üniversiteye mensup veya hariçten intihap olunacak zevat tarafından ifa olunur.		
Doçent (x)	Ömer Lütfi Bey (Eskişehir Felsefe Muallimi)	55	

(x) Mevzu ile alâkadar muhtelif Fakültelerin Kürsü Doçentleri burada da vazife görürler.

T.C. MAARİF VEKÂLETİ

030	10			141	12	1

EK -20.6: Ek-20'nin devamı

Yaprak No X

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

F.B.E. FAKÜLTESİ

KÜRSÜ İsmi: Hayvanat

Muvakkat kadro	Muvakkaten tedrise memur	Asli maaş	Ücret
Ordinaryüs	"Sunabi".		
Doçent	Suat Niğar Bey	56	
Doçent	Fazıla Şevket Hanım	56	
Asistan	Zehire Akif Hanım	30	
Asistan	Münbel	30	

T.C. MAARİF VEKİLİĞİ

030	10			141	12	1

EK -20.7: Ek-20’nin devamı

Yaprak No XX

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Hukuk FAKÜLTESİ

KÜRSÜ İSMİ

Muvakkat kadro		Muvakkaten tedrise memur	Ast derecesi	Ücret
Asistan	Ad. 5	Hukuku Muvazeye Karşılık İçin.		
Asistan	Ad. 3	Ceza Hukuku İçin.		
Asistan	Ad. 2	Ceza Hukuku İçin.		60-75
Asistan	Ad. 4	İktisat İçin.		

Hukuk Fakültesi için 24 Asistan kabul edilmiştir.Bunların her Grupta denkl Kürsülere tekrarı Fakültece yapılacak ve Vekâletçe tasdik edilecektir.

HARİP VEKİLİ

030 10 16A 12 1

EK -20.8: Ek-20'nin devamı

Yaprak N 1

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Tıp Fakültesi KADROSU C

Muvakkat kadro	Muvakkaten memur	Aylık maaş	Ücret
Dekan	Profesör Dr. Cevrik Selim Paşa		100
Baş Kâtibi	Müzhal	40	
Kalem Müdürü	Müzhal	40	
Dekanator	Cevat Bey	25	
Kütüphane Memuru	Müzhal	25	
Kâtip	Fersel Bey	20	
Kâtip	Nelit Bey	20	
Yaprak Müdüdahzarı ve Müze Memuru	Mehmet Bey	10	

030 10 | | | 12 | 1

EK -20.9: Ek-20'nin devamı

Yaprak No 1

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

TIP FAKÜLTESİ

KÜRSÜ İSMİ, Tarih

Muvakkat kadro	Muvakkaten tedrise memur	Asli maaş	Ücret
Ordinaryüs	Profesor.Dr.Nurettin Ali Bey	125	
Amelî Menâf Şefi	"Cenebi"		
Doçent	Dr.Hamza Vahit Bey	65	
Doçent	Dr.Operatör Zeki Bey (Zonguldak Hastanesi sabık Baştabip ve Operatörü)	55	
Prosektor	Dr.Mehmet Ali Bey	45	
Asistan (x)	Ad. / 6		60-75

T.C. İstanbul Maarif Vekâleti

(x) Tabip Asistan bulunmadığı takdirde Fakültenin son iki sınıf talebesi arasından intihap edilecek olanlara aşağı 60 lira ücreti tazvüz etmemek ve kadroyu geçmemek üzere bu vazife yaptırılır.

030 | 10 | | | 141 | 12 | 1

EK -20.10: Ek-20'nin devamı

Yaprak No 2

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

TIP FAKÜLTESİ

KÜRSÜ İSMİ: Bakteriyoloji

Muvakkat kadro	Muvakkaten tedrise memur	Aylıklı maaş	Ücret
Ordinariyle	(Ecnebi)		
Doçent	Dr:Bakte.Yusuf Yusuf B. (Ankara merkez hıfzıssıhha müessesesi umum müdürü)	55	
Doçent	Dr: Bakte.Ziya Osman b. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti sayyar umumi mariye müfettişi.	55	
Asistan	Adet 4		50-75

T.C. MAARİF VEKİLİĞİ

030 10 101 12 1

EK-21: İstanbul Üniversitesi'nin açılış töreni[456]

İstanbul üniversitesi büyük merasimle açıldı

Maarif vekili talebeyi eski Türk medeniyetini ihyaya davet etti

Hükûmet her sene varidatının yüzde birini üniversiteye tahsise karar vermekle bu bilgi yuvasına nekadar ehemmiyet verdiğini gösterdi

[456] **Akşam**, 19 Kasım 1933, s. 1.

EK-22: Almanya'dan Gelen Hocalar[457]

[457] **Son Posta**, Bir Kadro Daha Hazırlandı, 04 Ağustos 1933, s. 1

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve ortaokul eğitimini Batman'da bitirdikten sonra 2012 yılında başladığı Batman Üniversitesi Tarih Bölümünden 2016 yılında mezun oldu. Bir yıl sonra 2017 tarihinde ilk önce Siirt Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Kısa bir süre sonra Batman Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi Bölümü'ne geçiş yaparak eğitime devam etti. Bu alanda yaptığı "*Geleneksel ile Çağdaş Arasında Kalmış Bir Kurum: Darü'l-fünûn*" adlı yüksek lisans tez çalışması devam etmektedir.